

Tautas vara

Latvijas pagastos

85-4
L 121

1905.gadā

Dokumenti un materiāli

Исаизинајумс.

Челси Пеллејане Рифлине -

Зеленува рејонот е под контрола на Советот на
Србија и Црна Гора. Советот е одговорен за
сигурноста и мирот во овој рејон. Советот е
одговорен за исполнувањето на своите
обврски пред меѓународното право. Советот
е одговорен за исполнувањето на своите
обврски пред своите граѓани. Советот е
одговорен за исполнувањето на своите
обврски пред своите соседни држави.

ДБЛ

№ III
Ледманскаго Волоостнаго
Правленія
о выборах должностных лиц
с 1903 по 1907 гг.

Handwritten text in Cyrillic script, possibly a list or report, with some lines crossed out.

Handwritten signature and text in Cyrillic script, including the name "А. Милан" (A. Milan).

№ 1
ДБЛ

БЛО

ного

Дьло

№

до

год. М

Февраль 1903

февраль 9
1903 779

Делман

в наборе

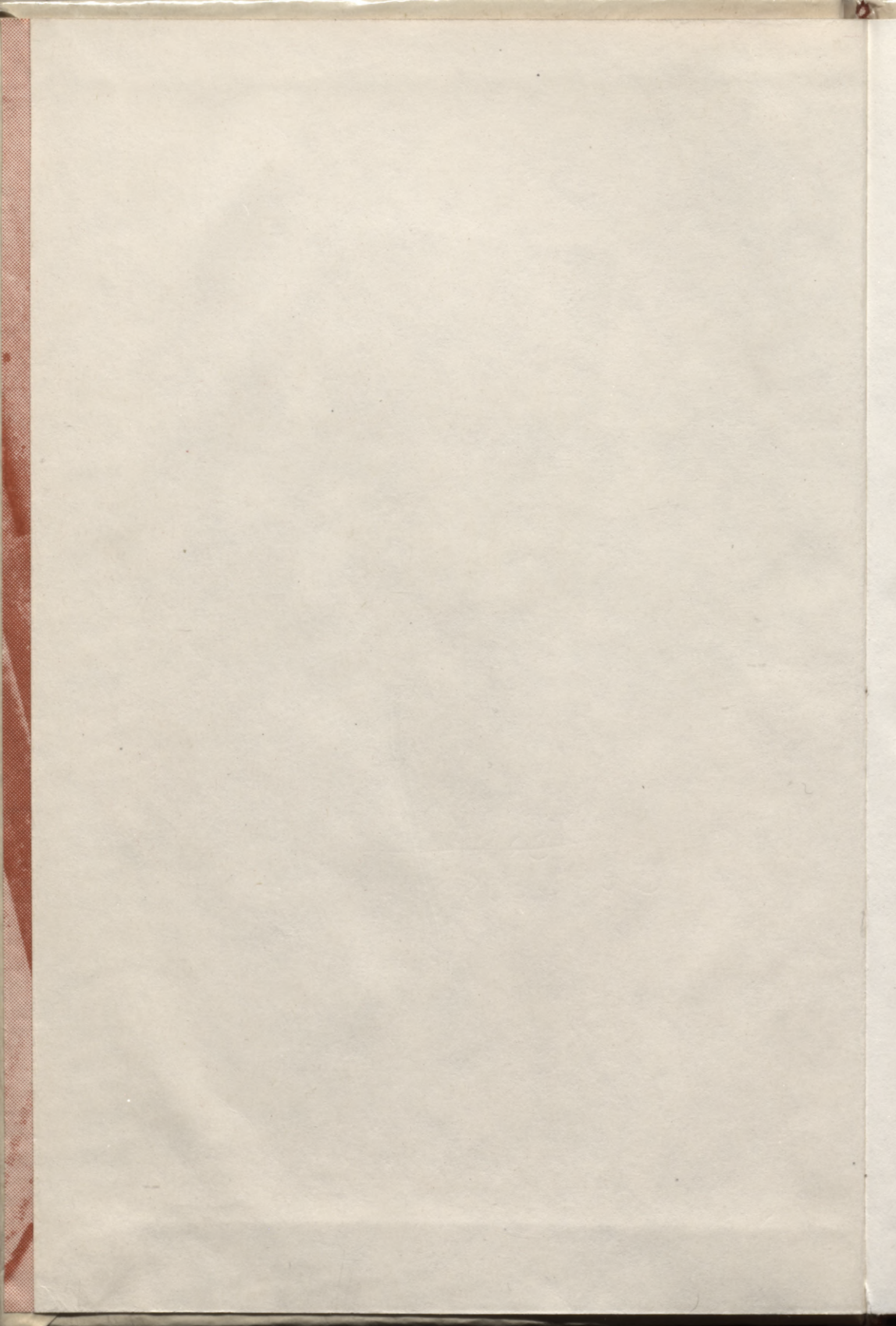
1903

Корис Хар
Визит. Карточка

Maizmajums.

Am. Velejoni. Kefli.

Handwritten text in a non-Latin script, likely Latvian or Lithuanian, appearing to be a list or inventory of items.

L 85-4
L 121

LATVIJAS PSR CENTRĀLAIS VALSTS VĒSTURES ARHĪVS

L 9
1912.20
1905.27

Tautas vara

Latvijas pagastos

1905. gadā

Dokumenti un materiāli

Rīga «Avots» 1985

63.3(2L)522

Ta 921

Redkolēģija: vēstures zinātņu kandidāts I. Greitjānis,
V. Krastiņš, L. Pluce, M. Rasa

Sastādītāji: I. Greitjānis, A. Niedre

Recenzenti: vēstures zinātņu doktors P. Bondarevs,
vēstures zinātņu kandidāts E. Zagars

Mākslinieks E. Zariņš

Izdots pēc Latvijas PSR Centrālā Valsts vēstures
arhīva pasūtījuma

Vija Lēča Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTĒKA

~~86 - 9.363~~

0308033393

T 050540000-38 529.85
M803(11)-85

© Latvijas PSR Centrālais
Valsts vēstures arhīvs, 1985

I e v a d s

Atzīmējot Krievijas pirmās buržuāziski demokrātiskās revolūcijas 80. gadskārtu, ar dziļu cieņu un apbrīnu atceramies šīs varonīgo kauju dienas, kas nesa smagus upurus, taču bija neatsverama politiskās cīņas skola gan pašiem cīnītājiem, gan viņu pēctečiem. Revolūcijas ietekme, «kas izpaudusies **sīmtu un sīmtu** miljonu cilvēku uz priekšu ejošā kustībā, ir neizskaužama».*

Revolūcija Latvijā bija neatraujama Krievijas revolūcijas sastāvdaļa. V. I. Ļeņins augstu vērtēja latviešu sociāldemokrātijas darbību: «Revolūcijas laikā latviešu proletariāts un latviešu sociāldemokrācija ieņēma vienu no vissvarīgākajām, pirmajām vietām cīņā pret patvaldību un visiem vecās kārtības spēkiem.»** Motivējis šo domu ar datiem par proletāriskās streiku cīņas neatlaidīgumu, V. I. Ļeņins tālāk rakstīja: «No tā ir redzams, par cik apzinīgāk, vienprātīgāk un revolucionārāk ir cīnījies latviešu proletariāts. Bet ir arī zināms, ka viņa vadošā avangarda loma uzbrukumā absolūtismam neaprobežojās ar streiku cīņu; viņš gāja bruņotās sacelšanās avangardā, viņš vairāk par visiem līdzēja pacelt kustību uz visaugstāko pakāpi, proti, uz sacelšanās pakāpi.»***

Latviešu sociāldemokrācija organizēja un vadīja ne vien pilsētu proletariāta revolucionāro cīņu, bet arī plašos laukstrādnieku streikus 1905. gadā. Visās bruņotajās cīņās, arī tajās, kas risinājās Latvijas pilsētās, aktīvi piedalījās lauku iedzīvotāji. Tādēļ īpaši nozīmīgs ir V. I. Ļeņina vērtējums: «Viņš (*proletariāts — aut.*) vairāk par visiem ievilka lielajā revolucionārajā cīņā pret carismu un pret muižniekiem latviešu lauku proletariātu un latviešu zemniecību.»**** Latviešu revolucionārā sociāldemokrācija spēja iesaistīt dažādos lauku iedzīvotāju slāņus ne vien ekonomiskajā cīņā par sava darba un sadzīves apstākļu uzlabošanu, bet, kas vēl svarīgāk, — politiskajā cīņā par galvenā revolūcijas politiskā lozunga īstenošanu — patvaldības gāšanu un demokrātiskas republikas nodibināšanu.

Lauku iedzīvotāju atbrīvošanās kustību Latvijā neapstrīdami vadīja proletariāta politiskā organizācija LSDSP, kuras lozungi buržuāziski demokrātiskās revolūcijas apstākļos bija saprotami ne vien

* Ļeņins V. I. Referāts par 1905. gada revolūciju. — Raksti, 23. sēj., 235. lpp.

** Ļeņins V. I. «Cīņas» jubilejas numuram. — Raksti, 16. sēj., 230. lpp.

*** Turpat, 231. lpp.

**** Turpat.

proletariātam, bet arī citiem demokrātiskiem slāņiem, to skaitā — zemniecībai. Vienlaikus ar galvenā politiskā lozunga — carisma gāšanas un demokrātiskas republikas nodibināšanas konsekventu propagandu LSDSP elastīgi izvirzīja konkrētus cīņas lozungus, kas atbilda katram revolūcijas posmam un politiskajai situācijai. Plaši izvērstais darbs laukos nodrošināja šo aicinājumu atbilstību reālajiem apstākļiem, veicināja partijas autoritāti.

Tādēļ katras krājuma nodaļas sākumā publicēti revolucionārās sociāldemokrātijas svarīgākie dokumenti, kas raksturo tās attieksmi pret zemnieku kustību, atklāj konkrētos cīņas lozungus, risina partijas taktikas jautājumus. Šie materiāli nav grupēti īpašās nodaļās, bet tuvināti konkrētajai revolūcijas norisei, ko atspoguļo katrā nodaļā sekojošais avotu materiāls. Tam vajadzētu arī nostiprināt lasītāja pārliecību par partijas taktikas lielo autoritāti lauku iedzīvotāju masās.

1905. gada aprīlī Londonā notikušais KSDSP III kongress izskatīja arī jautājumu par attieksmi pret zemnieku kustību. Tika pieņemta rezolūcija, kas partijas organizācijām izvirzīja uzdevumu — nekavējoties organizēt revolucionārās zemnieku komitejas (sk. 1. dokumentu).

Arī LSDSP II kongress 1905. gada jūnijā analizēja vairākus partijas taktikas jautājumus, to skaitā darbību laukos. Tika pieņemtas rezolūcijas par ģenerālstreiku (sk. 2. dokumentu), par baznīcu demonstrācijām (sk. 3. dokumentu), par aģitāciju laukos (sk. 4. dokumentu) u. c. Kongresa rezolūcijās galvenā uzmanība pievērsta nepieciešamībai organizēt un politiski izglītēt lauku proletariātu; tajās bija ietverts vispārināts formulējums, kā vadīt arī lauku neproletārisko elementu atbrīvošanās cīņu. Atšķirībā no KSDSP III kongresā pieņemtajām rezolūcijām šeit nav aicinājuma dibināt zemnieku komitejas. Taču LSDSP CK uzsaukumos, kas bija adresēti lauku iedzīvotājiem kopumā vai to atsevišķiem slāņiem, agrārās politikas uzdevumi konkretizējās jau pirms kongresa un turpināja attīstīties līdz ar revolūcijas kāpinājumu. Tā, piemēram, 1905. gada martā izdotajā lapiņā «Zemnieki» (sk. 5. dokumentu) izteikts aicinājums iedzīvotājiem pārtraukt visus sakarus ar valdības iestādēm, neizpildīt to rīkojumus, nemaksāt nodokļus un pagastos ievēlēt «slepenus uzticības vīrus», kuri kārtotu zemnieku vajadzības. Būtībā tas bija aicinājums dibināt zemnieku komitejas, kuru visupirmais uzdevums, pēc V. I. Leņina domām, bija: risināt zemnieku dzīves vajadzības, tai skaitā — izdarīt patiesi radikālus agrāros pārveidojumus.*

Sajā un arī citos uzsaukumos LSDSP uzstājās kā visu revolucionāri demokrātisko spēku vienotāja cīņā pret carismu, par demokrātiskas republikas jeb «tautas brīvvalsts» nodibināšanu.

LSDSP CK vairākkārt izdeva uzsaukumus, kas aicināja uz atsevišķām revolucionārām akcijām, piemēram, nepārvēlēt pagasta valdes pēc vecās kārtības (sk. 6. dokumentu), kā arī sniedza paziņoju-

* Skat. Leņins V. I. Liberāļu agrārā programma. — Raksti, 8. sēj., 287. lpp.

mus sakarā ar aktuāliem notikumiem (sk. 21. dokumentu). Novembra sākumā tika izdots īpašs uzsaukums — gāzt vecās pagasta valdes un dibināt revolucionāru tautas varu. Uzsaukumā izklāstīta jaunā varas sistēma, aptverot arī tās augstākos posmus (sk. 20. dokumentu). Pēdējais no šiem dokumentiem izdots apstākļos, kad vairākos pagastos vecās valdes jau bija gāztas un tautas sapulces bija ievēlējušas savus izpildorgānus — rīcības komitejas. Krājumā kā pēdējais LSDSP dokuments ievietots laikraksta «Cīņa» ievadraksts 1906. gada martā «Kādēļ mēs vēlējam rīcības komitejas», kurā izskaidrots, kāpēc sociāldemokrāti atbalstīja rīcības komiteju vēlēšanas pagastos (sk. 92. dokumentu).

Krājuma I nodaļa «Revolūcijas attīstība 1905. gada vasarā un rudenī (līdz oktobrim). Patvaldības iestāžu boikota sākums» aptver revolūcijas sākumu un tās kāpinājumu, ieskaitot Oktobra vispārējo politisko streiku. Materiāli liecina, ka 1905. gada pavasarī laukos vēl pastāvēja cerība uz valdības reformām: prasība vietnieku pulku sēdēs oficiāli apspriest sasāpējušus likumdošanas jautājumus; sastopamas atskaņas no t. s. petīciju kampaņas (sk. 8. dokumentu). Krājumā iekļauts iesniegums, kas apspriests Valkas apriņķa Vijciema pagasta vietnieku pulka sēdē 1905. gada maijā (sk. 10. dokumentu). Šādos iesniegumos valdībai tika prasītas demokrātiskas politiskās brīvības, muižnieku privilēģiju atcelšana, taisnīga sabiedrisko pienākumu un nodokļu sadale starp muižu un zemniekiem, latviešu valodas lietošana skolās un iestādēs, iespējas iegūt rentē un īpašumā mazākus zemes gabalus, nekā tas tolaik Baltijā tika praktizēts, nodibināt valdības kontroli pār muižu rīcību ar mežiem un tā saukto kvotes zemi utt. Turklāt muižu kalpi izvirzīja prasību pēc likumiem, kas nodrošinātu viņus pret muižnieku patvaļu algas, soda naudas uzlikšanas u. c. ziņā.

Laukos sākās nemieri, kas bieži vien izpaudās kā baznīcu demonstrācijas. Sevišķi politiskās akcijas pieauga laukstrādnieku streika laikā vasarā, kad notika arī pagasta valžu «tīrīšana», kuras galvenais mērķis bija mobilizācijas izjaukšana (sk. 11., 13. dokumentu).

1905. gada vasarā svarīga bija jebkura protesta forma, kas veicinātu masu revolucionārā noskaņojuma kāpinājumu.

Oktobrī vispārējās revolucionārās kustības iespaidā arī lauku iedzīvotāju izturēšanās kļuva radikālāka. Turpinājās nodokļu un zemes izpirkšanas un rentes maksājumu boikots, pastāvot nelīdztiesīgām vēlēšanām, sākās arī pagastu pašvaldības oficiālo vēlēšanu boikots (sk. 16. dokumentu). Vairākumā pagastu bezzemnieku delegātus — desmitniekus neievēlēja uz pagasta sapulci vai vismas tika izjauktas tajā paredzēto amatpersonu vēlēšanas. Tā realizējās sociāldemokrātijas aicinājums boikotēt pagasta valžu vēlēšanas (sk. 6. dokumentu).

Radikālāka kļuva pagastu pašvaldības orgānu rīcība — vietnieku pulku sēdēs tika pieņemti no valdības viedokļa nelikumīgi lēmumi, kuros vairs nelūdza valdības atļauju demokratizēt lauku sabiedrisko dzīvi, bet paši sāka to pārkārtot, it sevišķi skolu lietās

(sk. 18. dokumentu). Iezīmējās valdības iestāžu un likumu boikota sākums; boikotu pastiprināja atteikšanās pēc izsludinātās kārtības vēlēšanu pagastu pilnvaroties uz Domes vēlēšanu aprīņa sapulci (sk. 17. dokumentu). Tas liecināja, ka cīņā pret revolūciju nav līdzējuši ne diktatūras spaidi, ko neatlaidīgi prasīja vietējā administrācija (1905. g. 6. augustā Kurzemes guberņā tika izsludināts karastāvoklis), ne 17. oktobra manifesti, kas pat pagastu sapulcēs tika atzīti par nepietiekami (sk. 18., 19. dokumentu).

Oktobra pēdējās dienās nemieri laukos jau nonāca pie manifestā solīto politisko brīvību realizēšanas — pagastu likumīgās sapulces pārauga tautas sapulcēs, kļuva par pagastu satversmes jaunajiem orgāniem, kas sastāva un darbības ziņā jau pilnīgi atbilda demokrātiskas iekārtas principiem.

Krājuma II nodaļa «Revolūcijas kulminācija. Revolucionāro varas orgānu radīšana laukos un to darbība» sastāv no dokumentiem, kas radušies novembrī—decembrī.

Novembrī arvien vairāk pagastu atteicās vēlēšanu amatpersonas pēc vecās kārtības (sk. 29., 34., 39., 40. dokumentu), turklāt bezzemnieku deputātiem samērā vienprātīgi pievienojās arī saimnieki. Vēlēšanas dažkārt tika pasludinātas tikai par pagaidu pasākumu (sk. 33. dokumentu). Šīs kustības ietekmē pagastu amatpersonas paziņoja, ka ierobežo sava dienesta laiku līdz 1906. g. 1. janvārim (sk. 29. dokumentu).

Revolucionarizējās vietnieku pulku darbība. Vasarā apspriestos un valdībai iesniegtos tradicionālos lūgumus nomainīja lēmumi, kas uzskatāmi par revolucionāriem: pārtraukt sakarus ar pašvaldības uzraudzības iestādēm, boikotēt tās, lietot latviešu valodu pagastu lietvedībā un skolās, ieviest skolās jaunu mācību programmu, aizliegt muižai cirst kokus un izvest no meža (sk. 22., 26., 27., 28. u. c. dokumentus). Vietnieku pulki sāka pieņemt lēmumus pārtraukt savu darbību, kamēr netiks nodrošinātas politiskās brīvības, ko sola 17. oktobra manifesti, izdarītas plašas sociāli ekonomiskas un politiskas reformas Baltijā un visā Krievijā (sk. 35. dokumentu), vietnieki dažkārt vairs neieradās uz izsludinātajām sēdēm (sk. 77. dokumentu).

Pagastos, kur vēl darbojās pagastu valdes, vietnieku pulks sāka akceptēt tautas sapulču rezolūcijas ar revolucionāru saturu. Īpaši nozīmīgi ir gadījumi, kur vietnieku pulki būtībā uzņēmās tautas sapulču izpildorgānu funkcijas, — piemēram, Bātas un Vaiņodes (sk. 44. dokumentu), Dundagas un Bērzaunes pagastos (sk. 28., 60. dokumentu). Uzmanību saista Cēres pagasta vietnieku pulka un saimnieku sapulces kopīgs lēmums ar plašām politiskām prasībām (sk. 51. dokumentu). Noskaņojumā un lēmumos revolucionāras kļuva zemnieku-saimnieku un zemes rentnieku masas, to apliecina šo kategoriju sapulču lēmumi (sk. 45., 79. dokumentu).

Nozīmīgi ir dokumenti, kas rāda bezzemnieku tieksmi buržuāziskās revolūcijas apstākļos veidot savas demokrātiskās organizācijas, kas aizstāvētu viņu intereses (sk. 66. dokumentu).

Visai atšķirīgi gan apjoma, gan rakstura ziņā ir dokumenti par tautas sapulcēm pagastos (sk. 30., 31., 32., 37., 41., 42., 44., 47., 52., 57., 64., 88., 89. dokumentu). Daļēji tas izskaidrojams ar notikumu nevienmērīgu attīstību, kas atstāja ietekmi uz lēmumu saturu. Arī situācijas pagastos bija atšķirīgas; bija pagastu valdes, kas gāja kopsolī ar tautas cīņu, atbalstīja, pat vadīja to. Bet bija arī malā stāvētāji, kuri labākajā gadījumā, izturējās neitrāli. Dažos pagastos rīcības komitejas tika ievēlētas agrāk, tāpēc tautas sapulču lēmumi vēlāk izšķīra tikai atsevišķus aktuālus, praktiskus vietējās dzīves jautājumus. Visur bija jaušams atbalsts un sekošana LSDSP lozungiem un aicinājumiem. Visur muižnieku sociāli ekonomiskās privilēģijas tika pasludinātas par atceltām. Visur tika ņemti kontrolē un pagastu rīcībā muižnieku un valsts meži, to izmantošana, tika slēgti krogi un monopolveikali.

Rīcības komitejas, būdamas jaunās, revolucionārās varas institūti, funkcionēja kā tautas sapulču izpildorgāni. Laukos uzskatīja, ka jaunajai, revolūcijas radītajai varai bez sacelšanās tālākas virzīšanas uzdevuma ir vienlaikus jāveic arī pagastu pašvaldības funkcijas. Par rīcības komiteju kā tautas sapulču izpildorgānu vispusīgo darbību liecina vairāki saglabājušies izejošo rakstu reģistrācijas žurnāli (sk., piemēram, 74. dokumentu).

Samērā liels skaits dokumentu atsedz revolucionārās kustības gaitu, gatavojoties Latvijas pagastu delegātu kongresam. Pirmskongresa kampaņa sākās pavisam negaidīti — Vidzemes gubernatora saauktā Rīgas apriņķa pagastu vecāko, viņu palīgu un skrīveru sapulce, kas bija iecerēta lauku iedzīvotāju nomierināšanai (sk. 25. dokumentu), cerēto rezultātu nenasniedza, toties atsaucību guva priekšlikums par visas Latvijas pagastu pārstāvju sanākšanu. Tika ievēlēts organizatorisks birojs, kurš publicēja paziņojumu (sk. 36. dokumentu); pagastos notika delegātu vēlēšanas (sk. 45., 46., 47., 48. u. c. dokumentus).

Kongresa gaita un rezolūcijas šajā krājumā atspoguļotas pēc presē publicētajiem materiāliem, jo arhīvos diemžēl nekādas liecības līdz šim nav atrastas. Bez 4 galvenajām rezolūcijām, kas rezumēja darba kārtībā iepriekš paredzētus jautājumus, kongress iztirzāja arī sīkākus revolucionārās darbības taktikas aspektus.

Īpaša vieta revolūcijas vēsturē ir dokumentiem, kas rāda bruņošanās pagastos 1905. gada rudenī. Lai cīnītos pret melno sotņu, tā sākās diezgan laicīgi, iesaistot arī vecās pagastu valdes. Dokumenti apstiprina pagastu sakarus un sadarbību šajā jomā (sk. 49., 53., 56., 58., 61., 67. dokumentu). Rīcības komiteju darbības laikā bruņošanās vajadzībām tika uzlikts īpašs nodoklis (sk. 73. dokumentu), veidotas milicijas nodaļas, vākti iedzīvotāju rīcībā esošie ieroči (sk. 76. dokumentu, III nodaļu).

II nodaļā ievietoti vairāki oficiāli dokumenti par valdības mēģinājumu likvidēt jauno revolucionāro varu tās veidošanās sākumā — Vidzemes gubernatora 3. novembra telegramma iekšlietu ministram (sk. 24. dokumentu), Kurzemes ģenerālgubernatora aizliegums

sasaukt pagastos sapulces (sk. 43. dokumentu), kā arī policijas, baznīcas vadības un komisāru ziņojumi par vispārējo revolucionāro kustību vai atsevišķiem jaunās varas dibināšanas faktiem (sk. 38., 50., 55., 59., 62., 63., 65. dokumentu).

Novilkt striktu robežu starp revolūcijas kāpinājumu un atplūdiem ir iespējams vienīgi lielās līnijās. Vairākās vietās tā sakrita ar ziņām par karaspēka ierašanos un akcijām Ziemeļvidzemē decembra vidū (sk. 137., 141. dokumentu). Turpretī citur jaunā vara turpināja darbību līdz tiešai karaspēka ienākšanai pagastos un vecās kārtības atjaunošanai ar militāru spēku.

Izvēloties materiālus pēdējai — III nodaļai «Reakcijas uzbrukums. Lauku iedzīvotāju atkāpšanās cīņas», sastādītāji ņēma vērā to, ka atmiņu publikācijās un literatūrā atrodams bagātīgs materiāls par soda ekspedīciju asinsdarbiem Latvijā. Tāpēc tikai daži dokumenti konkretizē militārās metodes jaunās varas likvidēšanā, aktīvistu vajāšanā — arestus un nogalināšanu (sk. 97., 138. dokumentu). Decembra otrajā pusē Latvija nokļuva «neierobežotas militāri policejiskas diktatūras varā»*. Baltijas baronu iedvesmotā un vadītā reakcija visupirms vērsās pret tiem, kuri bija tieši aizskāruši viņu īpašumus, — dedzinājuši muižas, putinājuši viņu mantu, ierobežojuši līdzšinējās sociāli ekonomiskās privilēģijas, konfiscējuši ieročus, piedalījušies bruņotajās cīņās. Soda ekspedīcijas tautas varu pasludināja par likvidētu, tās lēmumus anulēja ar ierakstiem vai svītrojumiem pagasta lietvedībā, vecās pagasta valdes pasludināja par atjaunotām, izdarot par to ierakstus protokolu grāmatās. Tika pavēlēts, draudot ar nāvessodiem, pārtraukt jebkādu pretošanos valdībai, uzrādīt revolucionārās kustības vadītājus (sk. 98. dokumentu). Radās priekšlikumi par lielākās iedzīvotāju daļas pārsūtīšanu uz Iekšķrievijas ziemeļu guberņām (sk. 102. dokumentu). Reakcijas vadības groži bija Baltijas ģenerālgubernatora rokās; viņš deva rīkojumus, pie viņa saplūda informācija par revolūcijas apspiešanas gaitu (sk. 105. dokumentu). Divas reizes — 1906. un 1907. gadā — Baltijas ģenerālgubernators pieprasīja ziņas par revolucionārās varas orgānu izveidošanos un sastāvu; rīkojums nonāca līdz pagastu valdēm, kurām bija jāiesūta atbildes policijai un komisāriem (sk. 111. dokumentu). 1907. gadā valdības pārstāvjus uztrauca galvenokārt tas, ka daudzi no bijušajiem komiteju locekļiem no jauna tika ievēlēti amatos (sk. 132. dokumentu). Tādēļ tika iecerēta plaša pagastu amatpersonu uzticamības pārbaude, ko vajadzēja veikt policijai un komisāriem. Šāds rīkojums tika atkārtots 1908. gadā; saglabājies Liepājas apgabaltiesas rajona (5 aprīņķi) pagastu materiāls (sarakstā 91 persona) ar ģenerālgubernatoram iesniegtu prokurora slēdzienu, ka pilnīgi nepieļaujama ir bijušo rīcības komiteju locekļu atrašanās un darbība likumīgajās pagastu valdēs (sk. 146. dokumentu). Vairāki dokumenti ilustrē konkrētus gadījumus, kad Baltijas ģenerālguber-

* Krastiņš J. 1905. gada revolūcija Latvijā. R., 1975, 251. lpp.

nators pagaidu kara tiesai nodevis zemniekus, kuri organizēja tautas varu un tajā darbojās, — piemēram, Vecauces, Skrundas, Platones pagastos (sk. 133., 134., 143. dokumentu). Par vispārēju reakciju un uzraudzības pastiprināšanu laukos liecina Kurzemes gubernatora rīkojums par pasu apmaiņu visiem guberņas zemniekiem (sk. 113. dokumentu), Rīgas mācību apgabala kuratora rīkojums stingri ievērot likumus par skolu darbību (sk. 103. dokumentu), Vidzemes landrātu kolēģijas pieprasījums gubernatoram rīkoties bargi, lai zemnieki nomaksātu savus zemes nodokļus, rentes un izpirkšanas maksājumus (sk. 104. dokumentu). Rīcības komiteju lietu izmeklēšanā rosīgi iesaistījās žandarmērija. Nelielam ieskatam krājumā ietverts Kurzemes guberņas žandarmērijas pārvaldes priekšnieka rīkojums sākt izmeklēšanu vecās varas likvidēšanas lietās un žandarmērijas ierēdņu sastādītais pārskats par revolucionāro kustību Kazdangas pagastā (sk. 93., 152. dokumentu).

Oficiālie dokumenti, kas dažkārt radušies vairākus gadus pēc revolūcijas (krājuma pēdējais dokuments datēts ar 1912. g. 30. aprīli), satur bagātīgu faktu materiālu gan par reakcijas uzbrukumu formām un gaitu, gan arī par revolucionārās varas izveidošanos un darbību 1905. gadā (sk. 106., 107., 108., 110., 111., 120., 151., 153., 154., 155. dokumentu).

Spilgts atkāpšanās cīņu dokuments ir 15 rīcības komiteju parakstītā apņemšanās cīņu turpināt un aicinājums pievienoties arī citiem pagastiem (sk. 100. dokumentu). Šeit ievietoti vairāki dokumenti par sapulču lēmumiem neizbalsot no pagastiem revolucionārus; tas bija protests pret valdības organizēto «izbalsošanas kampaņu» (sk. 117., 123. dokumentu).

Bija tādi pagasti, kas vēl 1906. gada vasarā iedrošinājās prasīt valdības reformas, ieslodzīto revolucionāru amnestiju, konfiscēto ieroču atdošanu, atteicās dibināt paš aizsardzības patruļas, ko valdība cerēja izmantot cīņai pret revolucionāro kustību (sk. 125. dokumentu), atteicās no bijušajiem rīcības komitejas locekļiem piedzīt summas, ko valdība atzina par nelikumīgi izdotām 1905. gadā (sk. 142. dokumentu).

Revolūcijas beigās un arī vēlāk bija jūtamas atskaņas no komi-sāru rīkojumu boikota (sk. 136. dokumentu). Tas liecina, ka apstākļos, kad turpinājās represijas, pagastos tomēr simpatizēja revolucionāriem un vēlējās, lai viņi ieņemtu atbildīgus amatus. Nespēdami pretoties valdībai, iedzīvotāji ignorēja administrācijas rīkojumus, pašvaldības locekļi nepildīja savas sabiedriskās funkcijas.

Krājums veidots pēc hronoloģijas principa, tādēļ neizbēgama zināma tematiska atkārtšanās. Dažādas cīņas formas pagastos neizplatījās vienlaikus; tāpēc ne vienmēr ir iespējams secīgi parādīt cīņas kāpinājumu. Publicēšanai izraudzīti tie materiāli, kas ir pirmreizēji saturā, kur lēmumi par noteiktu rīcību tiek motivēti dokumentos, kur jaušama lauku iedzīvotāju uzskatu un darbības attīstība, kā arī līdz šim mazāk pazīstami dokumenti.

Krājumā ievietoti 157 dokumenti, kuru lielākā daļa glabājas Latvijas PSR Centrālajā Valsts vēstures arhīvā. 132 dokumenti tiek publicēti pirmoreiz.

Katram dokumentam dots virsraksts, norādīts dokumenta autors, veids, adresāts, saturs, sastādīšanas datums un vieta. Ja dokuments nav bijis datēts, datums noteikts aptuveni, norādot — «ne agrāk par» un «ne vēlāk par». Doti grifi «slepeni», «konfidenciāli». Vārds «no» dokumenta virsrakstā un daudzpunkte teksta izlaidumu vietās nozīmē, ka attiecīgais dokuments krājumā publicēts nepilnīgi, ka izlaista mazsvarīga vai krājuma tematam neatbilstoša daļa. Dokumentu virsrakstos saglabāti tolaik lietotie pagastu nosaukumi, mūsdienā nosaukumi atrodami vietvārdu rādītājā.

Valodas un stila īpatnības pēc iespējas saglabātas. Kļūdainām vietām pievienota piezīme «tā tekstā». Trūkstošie vārdi ievietoti kvadrātiekvās, atjaunoti arī vārdu saīsinājumi. Ja oriģināldokumentos paraksti bijuši nesalasāmi un tos nav izdevies noskaidrot, iekavās ievietots vārds «paraksts». Amatpersonu uzvārdi dokumentu apliecinātajos norakstos doti tad, ja tie ir dokumentā uzrādīti. Oriģinālteksta pasvītrojumi, retinājumi u. tml. krājumā visur izcelti. Ir norādes par dokumentu autentiskumu un par to, kādā arhīva fondā, aprakstā, lietā dokuments glabājas. Materiāliem, kas pārpublicēti, uzrādīts izdevuma nosaukums, izdošanas gads un datums. Presē publicēto rakstu autoru saīsinātie paraksti nav uzrādīti. Dokumentus no krievu valodas tulkojis I. Greitjānis.

Igors Greitjānis

I

Revolūcijas attīstība 1905. gada vasarā un rudenī (līdz oktobrim).

Patvaldības iestāžu boikota sākums

1. Krievijas sociāldemokrātiskās strādnieku partijas III kongresa rezolūcija par izturēšanos pret zemnieku kustību.

Londonā
1905. g. no 12. līdz
27. aprīlim
(no 25. aprīļa līdz
10. maijam)

Nemot vērā:

1) ka tagad pieaugošā zemnieku kustība, būdama stihiska un politiski neapzinīga, tomēr neizbēgami vēršas pret pastāvošo iekārtu un pret visām dzimtbūšanas atliekām vispār;

2) ka sociāldemokrātijas uzdevumos ietilpst jebkuras revolūcionāras kustības atbalstīšana pret pastāvošo sabiedrisko un politisko iekārtu;

3) ka tāpēc sociāldemokrātijai jātiecas attīrīt zemnieku kustības revolūcionāri demokrātisko saturu no dažādiem reakcionāriem piemaisījumiem, attīstot zemnieku revolūcionāro pašapziņu un novedot līdz galam viņu demokrātiskās prasības;

4) ka sociāldemokrātijai kā proletariāta partijai visos gadījumos un visos apstākļos vajag nelokāmi tiekties uz lauku proletariāta patstāvīgu organizēšanos un izskaidrot tam, cik nesamierināms ir viņa interešu un zemnieku buržuāzijas interešu pretstats, —

KSDSP III kongress uzdod visām partijas organizācijām:

a) propagandēt plašos tautas slāņos, ka sociāldemokrātija sprauž par savu uzdevumu visenerģiskākajā veidā atbalstīt visus zemniecības revolūcionāros pasākumus, kas var uzlabot viņas stāvokli, līdz pat muižnieku, kroņa, baznīcu, klosteru un apanāžas* zemes konfiskācijai;

b) kā praktisku lozungu aģitācijai zemniecības vidū un kā līdzekli vislielākā apzinīguma ienešanai zemnieku kustībā izvirzīt nepieciešamību nekavējoties organizēt revolūcionārās zemnieku komitejas, lai realizētu visus revolūcionāri demokrātiskos pārveidojumus, kas zemniecību atbrīvotu no policejiski ierēdnieciskā un muižnieku jūga;

* Cara ģimenes locekļu zemes īpašumi Krievijā no 18. gs. beigām līdz 20. gs. sākumam.

c) lai dezorganizētu patvaldību un atbalstītu revolucionāro uzbrukumu tai, aicināt zemniecību un lauku proletariātu rīkot visādas politiskas demonstrācijas, kolektīvi atteikties maksāt nodevas un nodokļus, atteikties izpildīt karaklausību un valdības un tās aģentu lēmumus un pavēles;

d) censties, lai lauku proletariāts organizētos patstāvīgi, lai tas saplūstu kopā ar pilsētas proletariātu zem sociāldemokrātiskās partijas karoga un lai viņa pārstāvji iekļūtu zemnieku komitejās.

Padomju Savienības Komunistiskā partija kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijās un lēmumos, I d. R., 1954, 71.—72. lpp.

**2. Latviešu sociāldemokrātiskās
strādnieku partijas II kongresa
rezolūcija par ģenerālstreiku.**

**1905. g. no 11. līdz
13. (no 24. līdz 26.)
jūnijam**

Ievērojot to: 1) ka streikam ir saimnieciska nozīme tikai tad, ja uzņēmējs tiek pārliecināts, ka strādnieki spēj to ilgāku laiku izturēt; 2) ka ģenerālstreiks ir savienots ar milzīgiem materiāliem zaudējumiem priekš strādnieku šķiras, — Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas kongress neieteic pilsētas strādniekiem šo līdzekli ne saimnieciskā cīņā, ne arī nesvarīgos politiskos gadījumos. Bet, ievērojot tālāk, ka ģenerālstreiks jau ir 1) milzīgs spaudu līdzeklis pret tagadējo sabiedrisko un politisko kārtību un 2) līdzeklis mobilizēt visu revolucionāro armiju, izsaucot to uz ielas, Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas kongress redz ģenerālstreikā protestu pret pastāvošo valsts kārtību un viņas varmācībām, protestu, kurš var izvērsties par tautas sacelšanos, tāpēc ieteic ģenerālstreika sārīkošanu ārkārtīgos politiskās cīņas momentos.

Bet, ievērojot, ka 1) lauku darbu neizpildīšana noteiktā laikā (piemēram, pie pļaujas, sējas, apkopībām u. c.) saistīta priekš lauksaimniekiem kā muižās, tā mājās ar milzīgiem zaudējumiem un ka 2) tādēļ it mazāko darba pārtraukumu pēdējiem jācenšas izbēgt, Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas kongress atzīst ģenerālstreiku uz laukiem arī par vienu no galvenajiem saimnieciskās cīņas līdzekļiem.

Latvijas Komunistiskās partijas kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijas un lēmumi, I d. R., 1958, 19. lpp.

**3. Latviešu sociāldemokrātiskās
strādnieku partijas II kongresa
rezolūcija par baznīcu
demonstrācijām.**

**1905. g. no 11. līdz
13. (no 24. līdz 26.)
jūnijam**

Ievērojot to: 1) ka piederība pie baznīcas Krievijā tiek uzspiesta katram pret viņa sirdsapziņu; 2) ka baznīcai ir plaša vara pār drau-

dzēs locekļu privāto dzīvi (ģimijā); 3) ka Baltijas luterāņu baznīca, kura cieši saistīta caur patronātu* ar muižniecību un patvaldību, ir ļoti kaitīgs apspiešanas un apziņas aptumšošanas ierocis valdošo aprindu rokās; 4) kā pēdējā laikā sarīkotās baznīcas demonstrācijas sekmē apziņas modināšanu un mācītāju un baznīcas autoritātes gāšanu visu draudzes locekļu acīs, ja vien mācītāja personas aizskaršana to nenostāda cietēja mocekļa lomā, — kongress ieteic sarīkot baznīcas demonstrācijas visur tur, kur jau vesa iepriekšēja aģitācija un nodibināta pulciņu organizācija, pie kam jāatturas no nevajadzīgiem un netaktiskiem varas darbiem, kā, piemēram, karoga nešanas uzspiešanas mācītājiem, spiegiem, uradņikiem jeb citiem patvaldības kalpiem.

Latvijas Komunistiskās partijas kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijas un lēmumi, I d. R., 1958, 20. lpp.

**4. Latviešu sociāldemokrātiskās
strādnieku partijas II kongresa
rezolūcija par aģitāciju uz laukiem.**

**1905. g. no 11. līdz
13. (no 24. līdz 26.)
jūnijam**

Ievērojot to: 1) ka vispārējā agrārkustība, kura pēdējā laikā tik pēkšņi aizņēmusi visu Baltiju, izcēlusies gan vispirms zem mūsu pilsētu apzinīgā proletariāta vareni pieaugušās kustības tiešā vai netiešā iespaida, bet savos pamatos izskaidrojama caur dzimtbūšanas atlieku nepanesamo slogu, kurš krievu patvaldības apsardzībā guļ it sevišķi uz mūsu lauku iedzīvotājiem, un 2) ka šis sevišķais slogs ar varu apvieno vienā zemnieku kārtā divas pretējas šķiras ar tieši pretējām interesēm — lauksaimniekus un strādniekus — un tamlīdz neļauj spilgti parādīties šo šķiru pretišķībām un līdz ar to brīvi attīstīties šo šķiru pretišķību apziņai; 3) ka lauku proletariāta šķiras intereses pilnīgi saskan ar pilsētu proletariāta šķiras interesēm, kādēļ aģitācija viņu starpā neprasa nekādas pārgrozības partijas programmā un taktikā un ka tādēļ partijai nav arī iemesla atteikties no saviem vispārējiem principiem lauku neproletārisko un nenošķirojušo elementu labad, bet ievērojot, ka sociāldemokrātijas — un vienīgi viņas — uzdevums ir iznīcināt katru saimniecisko un politisko nebrīvību, neraugoties uz to, pie kādas šķiras pieder apspiestie, — kongress nolemj: 1) arī joprojām aģitēt un organizēt lauku proletariātu uz vispārēja sociāldemokrātiskas programmas pamata, pieturoties pie pilsētu aģitācijā pārbaudītiem organizācijas un taktikas principiem; 2) modināt šķiras apziņu vēl galīgi nenošķirojušos lauku proletariāta elementos un pulcināt tai pašā laikā zem sarkanā brīvības karoga lauku neproletāriskos elementus, aprādot tiem, ka arī viņu politiskā atsvabināšana iespējama tikai revolucionārā cīņā zem sociāldemokrātijas vadības.

Latvijas Komunistiskās partijas kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijas un lēmumi, I d. R., 1958, 20.—21. lpp.

* Vācu baronu tiesības iecelt draudzēm mācītājus.

5. Latviešu sociāldemokrātiskās
strādnieku partijas Centrālās
komitejas lapīna ar Latvijas
zemnieku politiskajām un
ekonomiskajām prasībām.

1905. g. martā

Visu zemju proletārieši,
savienojieties!

Zemnieki!

Zemnieki! Mēs stāvam lielas politiskas pārmaiņas priekšvakarā, kuras nozīme sniedzas tālu pāri Krievijas robežām, jo, patvaldībai sabrūkot, grūs arī ārzemju valdnieku troņi, kuru atbalsts līdz šim vienmēr bija krievu cars. Revolūcija sākusies un svin savu uzvaras gājieni visās valsts malās. Kā pavasara plūdi krāca un viļņoja šī gada sākumā strādnieku cīņa. Plūstošās tautas asinis uz mūžīgiem laikiem aizskaloja tautas paļāvību un uzticību ķeizaram. Tagad pilsētās, pēc lieliem janvāra un februāra mēnešu streikiem, ielas cīņām un slaktiņiem, ir iestājies pagaidu miers, bet tas ir klusums priekš negaisa, kura vēstneši ir nemītīgi šāvieni un dinamīta sprādzieni, un viņu troksnī viens pēc otra savās asinīs līkst neģēlis policists, žandarms vai virsnieks, kā, piemēram, Kaukāzijā, Varšavā, Dvinskā* un citur. Nemieri pārgājuši uz laukiem un izplatās no vienas guberņas uz otru. Baltijā notiekas zemnieku streiki, demonstrācijas un sapulces, un vietējie muižnieki, no bailēm pārņemti, sauc: «Dzīvība un īpašums briesmās!» — steigšus sūta projām savas ciņģas un bērņus, pilis un muižās ievieto dragūņus un zaldātus, kuri ar savām varmācībām vēl vairāk sanikno tautu, — un vietvietām jau deg liesmās zemnieku sviedriem celtie muižnieku mitekļi. Tādi paši skati norisinās Polijas un Iekškrievijas guberņās, kur bez gala izsūktais un izbadojies krievu zemnieks ar varu ņem savas ražotās mantas no muižniekiem. Kaukāzijā lauku iedzīvotāji ir jau izsludinājuši muižnieku zemes par tautas īpašumu, pārtraukuši visus sakarus ar valdības iestādēm un iecēluši savu pagaidu valdību, kas uzliek un ievāc nodokļus, spriež tiesu utt. Visur tautas atsvabināšanas cīņai ir viens un tas pats nolūks: nokratīt patvaldības un muižniecības jūgu, uzlabot savu stāvokli un ievest tādu valsts satversmi, kur valdība būtu priekš tautas un nevis tauta priekš valdības, kā tas līdz šim bija. Un tagad, kur Krievijas nākotne tiek izsvērtā, kur visi sniedzas pēc savām tiesībām, arī mums, zemniekiem, jādara zināma mūsu griba, jāuzstāda mūsu prasības, jāizplata viņas tautā un jādara viņas ikvienam pieejamas un saprotamas. Mums tās jāpārņem atklātās un slepenās sapulcēs, pagasta valžu sēdēs, saviesībās utt. Mēs prasām:

1) Tautas saeimas sasaukšanu, kur uz vispārējas, vienlīdzīgas, tiešas un aizklātas vēlēšanas tiesības pamata izvēlēti tautas priekšstāvji izdod likumus, uzliek nodokļus, pārvalda un izdala valsts ienākumus, kontrolē ierēdņus, pieteic karu un slēdz mieru.

* Daugavpils.

- 2) Ticības, runas, rakstu, sapulču un biedrošanās brīvību.
 - 3) Personas un dzīvokļa neaizskaramību, t. i., lai policija nedrīkstētu bez tiesas sprieduma nevienu kratīt, nedz arestēt.
 - 4) Pasu atcelšanu, uzturēšanās un nodarbošanās brīvību.
 - 5) Vispārēju tautas apbruņošanu tagadējā karaspēka vietā, kurš ir tikai padevīgs rīks patvaldības rokās pret pašu tautu.
 - 6) Visu kārtu un šķiru priekšrocību atcelšanu un pilsoņu vienlīdzību likuma priekšā, nelūkojoties uz to dzimumu, ticību un tautību.
 - 7) Atcelt atsevišķas zemnieku tiesas un ievest visur vienādas tiesas, kur tiesnešu iecelšana izdarāma uz vispārējas vēlēšanas principa pamata; priekš politiskām un krimināllietām jāievēd zvērināto tiesa.
 - 8) Tiesības sūdzēt katru valsts ierēdni pie tiesas un nevis pie viņa priekšniecības.
 - 9) Lai patronāttiesības tiek atceltas; lai baznīcas pārvaldīšana un uzturēšana, arī mācītāju ievēlēšana piekrit pašām draudzēm, pie kam katram ir tiesība būt vai nebūt par draudzes locekli; dzimšanas, laulību un miršanas reģistrāciju (aplūcināšanu) izdara vietējās pašvaldības iestādes, piemēram, pagastvaldes.
 - 10) Vispārēja, piespiesta skolas apmeklēšana no 8.—16. gadam; skolai un mācības līdzekļiem jābūt brīviem*; mācības priekšmeti zemākās skolās pasniedzami mātes valodā; ticības mācība pasniedzama tikai tiem, kas to vēlas; tautskolas un vidējās mācības iestādes stāv pašvaldības iestāžu pārziņā.
 - 11) Pilnīgu pašvaldību pagastā, apriņķī un guberņā, kuras locekļi izvēlami no visiem iedzīvotājiem uz vienādas balsstiesības pamata; patvaldības ierēdni — kā komisārs**, apriņķa policija, tautskolu inspektors, nodokļu inspektors — atceļami. Visās valdības un tiesu iestādēs neaprobežotu tautas valodas lietošanu.
 - 12) Pašvaldības iestāžu ienākumi sastādās no nodokļiem, kuri uzvejami visām sabiedrības šķirām un maksājami samērā ar ienākumiem.
 - 13) Ceļu taisīšana nododama pašvaldības iestādēm.
 - 14) Visi meži, upes un ezeri, mācītāju muižas un cara privātipašumi pārvēršami par valsts īpašumu. Mācītāju un baznīcu zemes pāriet pagastu vai viņu pirmīpašnieku piederumā.
 - 15) Atcelt starp muižu un zemnieku zemēm dažādas izšķirības pie nodokļu maksāšanas, pie pagasta un draudžu klaušām vai īpašuma pārdošanas un lietošanas ziņā.
 - 16) Lai medības un zvejas tiesības ir ikvienam uz viņa īpašuma.
 - 17) Lai ikkatram būtu tiesība ierīkot uz sava īpašuma rūpniecības iestādes (dzirnavas, fabrikas) un atvērt veikalus.
 - 18) Sīko zemes gabaliņu pārmērīšanu un labāku iedalīšanu.
- Zemnieki! Šis ir mūsu prasības, kuras mēs tagadējā Krievijas revolūcijā uzstādām un par kurām gatavi cīnīties. Cīņa jau sākusies, un mums atliekas tikai viņu izkopt un paplašināt. Ar riebumu lai mēs atsakāmieš no jebkādas padevības izteikšanas vai lūgumu

* Bezmaksas.

** Zemnieku lietu komisārs.

iesniegšanas tagadējam caram! Nevis lūgt, bet prasīt būs mums! Ar īgnumu lai atgrūžam muižniecības sniegto izlīgšanas un draudzības roku, kas atgādina Jūdasa skūpstu! Diezgan viņi ir mūs sūkuši un verdzinājuši. Neuzticēsimies šiem varmākiem. Un vai tiem gruntniekiem, saimniekiem un mežsargiem, kuri domātu slēgt ar viņiem sabiedrību pret Krievijas darba ļaudīm. Šitādi zemnieki ir gatavi savam acumirkliġam pašlabumam upurēt Krievijas un Baltijas nākotni. Pret viņiem mums jāizturas kā pret nodevējiem. Cīņā lai mēs izsargāties no īpašuma postīšanas, jo sevišķi no mežu dedzināšanas, jo ar to mēs mūsu pretiniekiem nekādas skādes nenodarām: īpašumi ir apdrošināti, bet mēs zaudējam līdzjūtību un cienību un dodam tieši iemeslu mūs lamāt un tiesāt kā postītājus un dedzītājus. Mūsu cīņas līdzekļi ir citādi. Vispirmā kārtā lai netaupām žandarmus, kazakus, spieģus un citus negēļus. Kad viņi tiek mūsu pagastā iekortelēti, tad lai atsakāmies no galvas naudas, no nomas, arendes* vai izpirkšanas naudas maksāšanas. Ne graša kronim, bankām vai muižniekiem. Tikai tādā ceļā gruntnieki spēs apmierināt strādnieku dibinātās prasības dēļ algas paaugstināšanas, jo vispārējs laukstrādnieku streiks ir vasarā neizbēgams. Neizpildīsim nekādus komisāra, apriņķa policijas vai gubernatora priekšrakstus vai pavēles, vai tie būtu par mobilizāciju, vai par izūtrupēšanu. Nebrauksim pastis** priekš policijas un citiem patvaldības kalpiem, atmetīsim dzeršanu un boikotēsim krogus un monopolus, kā to Rīgā un arī Polijā visi apzinīgie strādnieki jau tagad dara. Pārtrauksim tūlīt visus sakarus ar valdības iestādēm un ievēlēsim sev slepenus uzticības vīrus, kuri nokārto mūsu vajadzības. Cīnīsimies kopīgi ar visiem apspiestajiem un izsūktajiem Krievijas pavalstniekiem zem sociāldemokrātijas sarkanā karoga.

Nav vairs tālu brīvības sārtais rīts!

Nost ar karu! Nost ar patvaldību! Nost ar muižniecību!

Lai dzīvo tautas brīvvalsts!

Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas Centrālā komiteja.

Latvijas sociāldemokrātisko organizāciju lapiņas Krievijas pirmās revolūcijas laikā. R., 1955, 47.—51. lpp.

6. Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas Centrālās komitejas lapiņa visiem pagasta vēlētājiem ar aicinājumu boikotēt pagasta valžu vēlēšanas un cīnīties par demokrātiskām vēlēšanu tiesībām un demokrātisku politisko iekārtu. 1905. g. oktobrī
Visu zemju proletārieši, savienojieties!

Visiem pagasta vēlētājiem.

Vēlētāji! Atkal drīzi būs jāvēl pagasta amatvīri, un tiem uz nākamiem 3 gadiem jāuztur visa pagasta labklājība. Pirms ņemam

* Īre.

** «Nebraukt pastis» nozīmē — nedot zirgu un vedēju.

rokā vēlēšanu bumbiņas, mums jātiek skaidrībā par to, kas ir mūsu tagadējās pagastvaldes? Ko mēs sev varam ievēlēt?!

Tagadējā pagastvalde un vietnieki* tiek ievēlēti no saimniekiem un kalpu desmitniekiem. Visi bezzemnieki tiek uzskatīti par desmitdaļcīlvēkiem. Visas sievietes bez balsstiesībām! Tagadējā pagastvalde tiek apstiprināta no komisāra, no patvaldības! Komisārs var katrā brīdī atcelt amatvīrus. Policija var katru amatvīru arestēt gan par nodokļu nepiedzišanu, gan par sociālistu neķeršanu. Ģenerālgubernators uzliek pagastvaldēm sodu 8000 rubļu par muižnieku telefona nesargāšanu. Kam ir pagastvalde atbildīga? Tikai patvaldības ierēdņiem, gan redzamiem, gan slepeniem, bet tikai ne saviem vēlētajiem. Visām pagastvaldēm tagad jāspēlē muižnieku — policistu takšeļu loma: ja muižnieks pavēl — jābrauc šķūtīs kazakiem, jābaro dragūni un viņu kumelji. Ja saimnieki rentes vai kredītnaudas nemaksā — tad pagastvaldēm tie jāizūtrupē, jāiet palīgā tiesu pristavam saimnieku iz mājām izsviest. Ja kalps streiko vai galvasnaudu nemaksā — pagastvaldei tas jāizsviež iz dzīvokļa, pagastvalde tam nedod pases, rīda tam pilsētā policiju uz kakla, apķīlā viņa sūri, grūti pelnīto algu. Pagastvalde sastāda rekrūšu listes, kad kuram puisim jāiet cara bendeskalpu dienestā. Pagastvalde vadā inspektoru no vienas skolas uz otru, lai tas dresētu jauno paudzi, ka ķeizaram izaugtu uzticami zaldāti, kungam — padevēīgi kalpi un tautai — nodevēji un rokļaiži... Visu to dara pagastvalde priekš tautas ienaidniekiem. Ko tā dara priekš tautas? Ak, jā — tā uztur šķolas, apgādā nabagus. Bet kā viņa tos apgādā? Pagasta nabaga rūgtais un plānais maizes rīciens — visiem zināms. Nabagus izdod mazāksolīšanā, tie stāv zemāk par citu precī: ūtrupē pārdod vairāksolītājiem, izsūkto darba spēku — mazāksolīšanā... Ka visi labākie skolotāji tiek padzīti, tā veca lieta. Vēl savādāk skan tas, ka tagad pagastvaldes nezin, kur citur naudu ņemt priekš siena un auzām kazaku zirgiem, kā noknapināt skolotājiem algas. Jaunās paudzes garamantas tām rūp mazāk par kazaku ērzeļu laicīgu labklājību.

Bet varbūt vaina meklējama sliktos cilvēkos, varbūt pašas iestādes labas, bet pagasta vecākie, skrīveri tie vainīgie, glēvuļi? Bet ko gan iespēj laba pagastvalde? Kurzemes ģenerālgubernators uzliek Grobiņas, Cīravas un Sēlpils pagastvaldēm 3000 rubļi sodu par telegrāfa stabu un monopola nesargāšanu. Dundagā tiek arestēts un izsūtīts skrīveris Sauleskalns par nespiegošanu. Vai pagastvalde maz iespēj būt taisna, vai tā jēl maz var tagad rūpēties par pagasta labklājību? Visi pagasta locekļi tiek pārvērsti par tiltu, stabu un šņabja pudeļu sargiem. Astonpadsmit vīru dažās vietās Kurzemē sargā savu pašu pagastnamu. Pat cietumi un arsenāli netop stīprāki apsargāti kā mūsu pagastvaldes! Kas tā par tautas iestādi, kura tā jāsargā no tautas! Vai krietnākie tautas dēli var uzņemties tos spiegu un gorodovoju amatus, kurus uzspiež patvaldība pagastvecākiem, priekšniekiem** un vietniekiem. Lai jaunas pašvaldības iestādes varētu nodibināt, mums vecās jānoārda līdz pamatiem. Mums citas

* Vietnieku pulka locekļi.

** Pagasta vecākā palīgi.

izvēles nav, kā galīgi noārdīt vecās pagastvaldes. Nemaksāsim vairs ne galvasnaudas, nedz citas kādas nodevas! Neizpildīsim vairs ne komisāra, ne ģenerālgubernatora rīkojumus! Nebrauksim nekādās šķūtīs, un, kas tomēr to darītu, tiem ielaidīsim kaulos skrošu lādiņu! Neiesim neviens pie vēlēšanām un nevēlēsīm no jauna nekādus pagasta amata vīrus, vecos uzaicināsim nolikt savus amatus!² Un, kad arī mēs paliktu uz kādu laiku bez pagastvaldēm, — tā nebūs liela nelaime. Iztika taču Krievija gadu bez augstskolām, iztikas arī bez pagastvaldēm.

Mūsu skolu vajadzībām un nabagu apgādāšanai dibināsim neatkarīgas sabiedrības, kurām nav nekādas daļas ar līdzšinējo pagastvaldi. Priekš sarunu vešanas ar valsts vīriem un valsts iestādēm ievēlēsīm katrreiz iz visas tautas uzticības vīrus, kuri būs atbildīgi saviem vēlētājiem un izteiks tautas gribu. Mēs ātrāki neiesim pie vēlēšanām, kamēr nebūs visiem pagasta locekļiem vienādas vēlēšanas tiesības tur, kur katrs dzīvo. Mēs ātrāk nevēlēsīm pagastvaldes, kamēr nebūs atcelts karastāvoklis, pastiprinātā apsardzība, aizsaukti kazaki un dragūni. Mēs ātrāk nevēlēsīm pagastvaldes, kamēr nebūs atsvabināti visi politiskie vaņģinieki. To visu mēs gūsim tikai neatlaidīgā, drošsirdīgā cīņā pret patvaldības kalpiem un ierēdņiem. To visu mēs panāksim tikai caur Satversmes sapulces sanākšanu, kurā uz vispārējās, vienlīdzīgas, tiešas un aizklātas balsošanas pamata ievēlēti tautas priekšstāvji izdos likumus un nodrošinās īstu vietējo pašvaldību. Mums jāuzvar!

Nost ar patvaldību!

Nost ar Valsts domi!

Nost ar tagadējām pagastvaldēm!

Lai dzīvo revolūcija!

Lai dzīvo Satversmes sapulce!

Lai dzīvo tautas pašvaldība!

Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas Centrālā komiteja.
30 000 eks. — okt. 1905. g.

CVVA bibliotēka, 2183. nr., 77. lapa. Iespiests tipogrāfiski.

7. No Valmieras apriņķa Vecsalacas pagasta vietnieku pulka sapulces protokola par nodokļu iekasēšanu no muižnieka un aizliegumu viņam cirst kļaušu zemes mežus. 1905. g. 8. martā

IV. Sapulces vadonis lika vietnieku pulkam priekšā Ādama Orrova lūgumu par Vecsalacas muižas īpašnieka piespiešanu pie ceļa nastu pildīšanas un nodokļu maksāšanas pēc zemes vērtības.

Vietnieku pulks, uzklaušījis šo priekšlikumu un ievērodams, ka muižas īpašnieks lieto no pagasta sabiedrības taisāmos ceļus, pagasta algotos amata vīrus un visas pagasta sabiedrības iestādes, vienbalsīgi nolēma:

lūgt priekšniecības iestādi — Valmieras apriņķa zemnieku lietu

komisāra kungu stādīt šo priekšlikumu priekšā augstākai priekšniecībai dēļ izspriešanas uz visaugstāko Manifestu.

V. Sapulces vadonis lika vietnieku pulkam priekšā, ka tagad tiek no Vecsalacas muižas īpašnieka nocirsti visi vakas — kļaušu zemes meži,³ atrodošies Vecsalacas pagastā.

Vietnieku pulks, uzklausi šo priekšlikumu un ievērodams, ka muižas īpašnieks nedrīkst pēc likuma lietot kļaušu zemi, vienbalsīgi nolēma:

uzdot pagasta vecākam tūliņ aizturēt kļaušu zemes mežu ciršanu no muižnieku puses un lūgt Valmieras apriņķa zemnieku lietu komisāra kungu šo priekšlikumu priekšā stādīt augstākai valdībai dēļ izspriešanas par kļaušu mežu piederību.

Pagasta vecākais I. Kiršs

Vietnieku pulka locekļi: (seko 13 paraksti)

2050. f., 1. apr., 105. lieta, 76.—77. lapa. Oriģināls.

**8. Valmieras apriņķa II iecirkņa
zemnieku lietu komisāra iesniegums
Vidzemes gubernatoram par
vietnieku pulku sapulču prasību
kļaušu un skolu lietās.**

**Slepeni
1905. g. 31. martā**

Vairākas man uzticētā iecirkņa vietnieku pulka sapulces neatlaidīgi prasa atļaut tām apspriest jautājumus, kas attiecas uz pastāvošo likumu izmaiņšanu likumīgā ceļā par klausībām un skolu lietām, gatavodamās iesniegt projektus Ministru padomē.

Uzskatot, ka jautājumi, ko var apspriest vietnieku sapulces, precīzi uzskaitīti Nolikumā par pagastu sabiedrisko pārvaldi 11. §, es domātu, ka jautājumi par klausībām, skolu lietām un tamlīdzīgi vietnieku sapulcēs nevar tikt apspriesti; tādā garā es arī devu mutiskus norādījumus pagastu vecākajiem.

Taču vietnieku sapulces norāda uz Visaugstāko personisko ukazu, kas dots Valdošajam senātam šā gada 18. februārī,⁴ un, atsaucoties uz to, ka Ministru padomei uzdots izskatīt no atsevišķām personām un «iestādēm ienākušos priekšlikumus» uz Visaugstākā vārda, prasa no pagasta vecākajiem atļaut apspriest iepriekš minētos jautājumus.

Ziņojot Jūsu ekselencei par augšā minēto, man ir tas gods lūgt atbilstošus norādījumus.

Komisārs Iljinskis

13. f., 1. apr., 6. lieta, 263. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

**9. Rīgas apriņķa I iecirkņa policijas
priekšnieka jaunākā palīga ziņojums
apriņķa priekšniekam
par demonstrāciju Olaines baznīcā.**

**Slepeni
1905. g. 1. maijā**

Ziņoju Jūsu Augstdzimībai, ka šī gada 1. maijā dievkalpojuma laikā Olaines latviešu baznīcā sapulcējies cilvēku pūlis, kas, redzams, bija atnākuši no Rīgas un Kurzemes guberņas, apmēram 100 cilvēku,

sarikoja pret valdību vērstu demonstrāciju ar parasto sarkana karoga [pacelšanu], proklamāciju izdališanu un dziesmām. Tās laikā uradņikam Pormalim, kas atradās turpat, pūlis atņēma zobenu un revolveri. Pēc demonstrācijas pūlis, nekādas nekārtības tālāk neorganizējot, pārgāja Kurzemes guberņas robežu. Klātesošie vietējie iedzīvotāji izturējās pasīvi, un policijas desmitnieki un pagasta vecākā palīgs nekādu palīdzību uradņikam nesniedza, izskaidrojot to ar bailēm no demonstrantu pūļa vardarbības. Par augstāk teikto ziņots prokurora kungam un žandarmērijas policijai.

14. f., 2. apr., 305. lieta, 21. lapa. Apliecināts noraksts. Tulkojums.

**10. No Valkas apriņķa
Vijciema pagasta vietnieku pulka
sapulces protokola par
demokrātiskas kārtības ievēšanu.**

1905. g. 4. maijā

V. Uzaicināts ar vārdiem un ar rakstu no daudziem šī pagasta iedzīvotājiem un vietnieku pulka locekļiem, pagasta vecākais uz šodienu pēc 1866. gada pagasta likumu 10. § bija atļāvis sapulcēties vietnieku pulkam, lai apspriestu par to, kāda satura lūgums no šī pagasta iesniedzams Augstai Valdībai, atsaucoties uz Visaugstāko Manifestu no 12. decembra pagājušā gada un visaugstāko ukazu valdošam Senātam no 16. februāra šā gada, par novērotām vajadzībām priekš šejienes iedzīvotājiem, kuras būtu ievērojamas pie nākošām reformām un apmierināmas likumdošanas ceļā. Pēc vispusīgas pārrunāšanas un apspriešanas sapulce vienojās... 1) ka lūgumraksts iesniedzams sekoša satura:

1. Lai tiktu šejienes latviešu iedzīvotājiem dāvāta bez vispārīgas preses, vārda un sapulču brīvības, personas un dzīvokļa neaiztiekamības priekš mūsu guberņām vēl sevišķi: pilnīga ticības brīvība, lai tiktu atcelts patronāts un evaņģēliskām lutera draudzēm atļauta pašpārvaldība ar tiesību pašām sev mācītāju izvēlēt.

2. Latviešu valodu atkal ievest par mācības valodu tautas skolās, atstājot valsts valodu kā svarīgu mācības priekšmetu.

3. Atļaut atvērt lauksaimniecības skolas un kursus ar latvisku mācības valodu.

4. Atkal ievest latvisku valodu par darīšanu valodu zemnieku pašpārvaldības iestādēs.

5. Atļaut iesniegt sūdzības un lietas iztiesāt latviešu valodā vietējo miertiesu iestādījumos un pie tiesas izmeklētājiem, un šais amatos iecelt personas, latviešu valodu protošas.

6. Tautas un skolu bibliotēkās pielaist visas no cenzūras atļautas grāmatas.

7. Iecelt zemnieku lietu komisāru un tautskolu inspektoru, kā arī apriņķa policijas amatos tikai personas, protošas arī latviešu valodu.

8. Atcelt priekšniecību un citu administrācijas iestāžu tiesību sodīt pagasta amata vīrus un citus pagasta locekļus ar arestu administratīvā kārtā.

9. Atcelt sevišķu zemnieku kārtas šķiru, tomēr piepaturot pastāvošus noteikumus par zemes gabalu izrentēšanu un pārdošanu, nosakot pie tam pēdējo termiņu, līdz kuram jāpārdod tagad vēl nepārdotās zemnieku mājas viņu rentniekiem par no valdības nosakāmu normāltaksi, un aizliegt renti ik par 3 un 6 gadiem arvien paaugstināt, kā tas līdz šim noticis.

10. Izplatīt uz mūsu gubernām Valsts zemnieku bankas darbību, lai zemniekiem dotu iespēju iepirkt savas mājas, tās muižniekam ar bankas palīdzību aizmaksāt.

11. Izdalīt visus nodokļus, pagasta klausības un reālnastas samērā vienlīdzīgi kā uz zemnieku, tā uz muižu zemes.

12. Atcelt visus caur likumu un līgumiem nodibinātus tiesību aprobežojumus uz zemnieku zemi, zīmējoties uz zveju, medību, meža lietošanu, tiesību dzirnavas turēt, rūpniecības un tirgošanās ietaises celt, dzērienu pārdošanas atvērt no pagasta sabiedrības puses, kuru ienākumi izlietojami vispārējām pagasta vajadzībām.

13. Nodot kroņa muižas (starp to arī Vijciema muižu, kā bijušo kroņa muižu) uz renti jeb uz izpirkšanu bezzemes zemniekiem, sadalot mazākos gabalos.

14. Atzīt kvotes zemi par zemnieku zemi un atcelt aizliegumu iztiesāt sūdzības par nepareizu kvotes paņemšanu bez likuma nosacījumu ievērošanas, kā tas noticis Vijciemā, kur 18 zemnieku mājas tika vēl 1873. gadā paņemtas no pagasta zemnieku zemes par kvoti, un kura prāva apturēta iztiesāšanā ar ukazu no 1888. gada un kur dažas mājas noplēstas, zeme apsēta ar mežu.

15. Aizliegt muižniekiem meža ciršanu nepārdoto zemnieku māju robežās, tāpat arī kvotes mājas, zemniekiem izrentētas, un atļaut atlīdzības prasības iesniegt par jau tagad caur muižniecību nopostītiem mežiem šādu māju robežās.

16. Tagadējo landtāgu vietā ievest no visiem zemes īpašniekiem sastādāmu zemstes iestādi.

17. Noteikt normālcenu, kā kroņa muižās par kādu no riteršafetes* mežiem jāpārdod zemniekiem vajadzīgais būves un kurināmais materiāls, kura cenas pastāvīgi tiek paaugstinātas.⁵

Pagasta vecākais D. Krieviņš

Pagasta priekšnieki J. Cers, J. Brūziņš

Vietnieku pulka locekļi: (seko 13 paraksti)

Pagasta skrīveris (paraksts)

1278. f., 1. apr., 96. lieta, 128.—130. lapa. Oriģināls.

**11. Kurzemes gubernatora ziņojums 1905. g. 1. augustā
iekšlietu ministram
par revolucionārās kustības
izvērsanos laukos, sākot ar jūlija
otro pusi.**

Kopš mana pēdējā ziņojuma Nr. 1514** līdz šim laikam man pakļautie policijas ierēdņi ziņo, ka nekārtības gubernā aizvien pieaug.

* Bruņniecības.

** Nosūtīts 1905. g. 26. jūlijā.

Tās notiek noziedzīgu aģitatoru ietekmē, kuri, ja viņu prasības netiek izpildītas, draud iedzīvotājiem ar varas darbiem kā pret personām, tā pret viņu mantu.

Sevišķi lielas nekārtības notikušas Jelgavas — Bauskas policijas rajonā, kur bruņotas demonstrantu bandas, kas sastāv no diviem trim, bet reizēm pat vairākiem simtiem cilvēku, kad tiem pievienojas vietējie iedzīvotāji, uzbrūk pagastvaldēm, skolām, kroņa monopolveikalēm un muižnieku un zemnieku īpašumiem, aptur labības novākšanu un aizved sev līdz strādniekus, tādējādi veidojot pūļus, kas iet no vienas vietas uz otru un ir grūti noķerami; tiek iznīcināti pagastvalžu arhīvi, laupītas kases un kroņa monopolveikali.

Citās vietās gubernā tie paši aģitatori rīko atsevišķus laukstrādnieku streikus; šādos gadījumos vienīgi ar savlaicīgu karaspēka daļas ierašanos notikuma vietā ir iespējams novērst rupjus varasdarbus un dot iespēju kārtīgiem cilvēkiem turpināt savu darbu.

Bez tam ļaundari tiši bojā telegrāfa un telefona līnijas, tā atņemot iespēju uzzināt par notiekošo; tas liek organizēt pastiprinātus izbraukumus pa ceļiem, lai ķertu pēdējā laikā parādījušos klaiņojošu cilvēku pūļus, kas dara postījumus, un palīdzētu policijas ierēdņiem arestēt nekārtību iniciatorus.

Tuvākā laikā, pēc aprīņa priekšnieku ziņojumiem, gaidāmi lieli nemieri vēl divos aprīņos — Kuldīgas un Ventspils, kur tāpat būs nepieciešams ievērojami pastiprināt karaspēku, kas tur atrodas kārtības uzturēšanai.

Sai nolūkā es no savas puses ne tikai neatrodu par iespējamu samazināt karaspēka daļu daudzumu, kas komandēts palīgā policijai, bet uzskatu, ka to skaits šeit ir absolūti nepietiekams un ka tos ļoti nepieciešams pastiprināt, īpaši ar jātnieku daļām; tāpēc esmu lūdzis Viļņas kara apgabala karaspēka priekšnieku komandēt uz šejieni pagaidām kaut četrus dragūnu eskadronus.

Par izklāstīto ziņojumu Jūsu Augstās ekselences rīcībai.

412. f., 3. apr., 1. lieta, 200. lapa. Noraksts. Tulkojums.

**12. Vidzemes landrātu kolēģijas
paziņojums Rīgas aprīņa
priekšniekam par līdzekļu
piešķiršanu karaspēkam
revolucionārās kustības
aspiešanai.**

1905. g. 10. augustā

Vidzemes landrātu kolēģijai* ir tas gods ziņot Jūsu Augstdzimībai, ka vienlaicīgi ar šo Rīgas rentejā** ir iemaksāti Jūsu Augstdzimības rīcībā 1000 rubļi kā avanss vajadzības gadījumā izsniegšanai no Zemes kases karaspēkam, kas atkomandēts uz Rīgas aprīņi palīgā civilajai varai likvidēt nekārtības; tas domāts papildus uzturam šādā apmērā: kavalērijas zemākajām pakāpēm 16 kapeikas

* Vidzemes landtāga ievēlēts muižniecības pārstāvniecības orgāns.

** Valsts finansu pārvaldes nosaukums.

dienā (tai skaitā 10 kapeikas uz zirgu un 6 kapeikas uz zaldātu);
kājnietu zemākajām pakāpēm 6 kapeikas dienā.

Vidzemes muižniecības vārdā:

Rezidējošais landrāts barons Tizenhauzens
Muižniecības sekretārs (paraksts)

54. f., 1. apr., 934. lieta, 366. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

- 13. Rīgas apriņķa I iecirkņa policijas priekšnieka jaunākā palīga ziņojums Vidzemes guberņas žandarmērijas pārvaldes priekšnieka palīgam par revolucionāru bruņotu iebrukumu Doles pagastvaldē.** 1905. g. 11. augustā

Daru zināmu Jūsu Augstlabdzimtībai, ka naktī no 10. uz 11. augustu nepazīstamu bruņotu cilvēku pūlis ielauzās Doles pagastvaldē un, sasitis Viņu Augstību portretus, paņēma sev līdz mobilizācijas sarakstus un projektus, tukšās pasu blankas, pagasta vecākā zīmogu un pēc tam devās prom lieciniekiem nezināmā virzienā.

Rīgas apriņķa I iecirkņa priekšnieka
jaunākais palīgs (paraksts)

4568. f., 1. apr., 851. lieta, 16. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

- 14. Cēsu apriņķa II iecirkņa zemnieku lietu komisāra vietas izpildītāja paziņojums Odzienas pagastvaldei par bijušā pagasta vecākā un skrīvera sodīšanu ar naudas sodu par priekšniecības kritizēšanu.** 1905. g. 6. septembrī

Izskatījis Odzienas pagastvaldes raportu Nr. 989 šā gada 8. augustā un, ievērojot, ka padotām personām likums nedod tiesības kritizēt savas priekšniecības rīcību, bet šajā gadījumā bijušais pagasta vecākais Vagulis atļāvies kritizēt apriņķa policijas priekšnieka jaunākā palīga vietas izpildītāja rīcību, kas ir viņa tiešais priekšnieks policijas amatā, ka gadījumā, ja pagasta vecākais atrada pieņemta jaunākā palīga vietas izpildītāja rīcību par nepareizu, viņš varēja sūdzēties par tā darbību Viņa ekselencei gubernatora kungam, izklāstot īsumā lietu, bet neielaižoties lietas, kuras dēļ cēlusies sūdzība, vispārīgā rakstura apspriešanā; pamatojoties uz šeit teikto un vadoties no 1866. gada Nolikuma 34. §, es, komisāra vietas izpildītājs, šodien nolēmu: par tamlīdzīga raporta iesniegšanu man uzlikt bijušajam pagasta vecākajam Vagulim un skrīverim Kārlim Sleseram naudas sodu 5 rubļu apmērā katram pagasta nabagu apgādāšanas kases labā.

Lēmumu paziņot Vagulim un Sleseram noteiktā kārtībā, izskaid-

rot pārsūdzības termiņu un kārtību, ņemot par to parakstu, ko iesniegt man kopā ar ziņojumu par numuriem, ar kādiem galvenajā kases grāmatā reģistrēta iemaksātā soda nauda.⁶

1126. f., 1. apr., 175. lieta, 1. lapa. Apliecināts noraksts. Tulkojums.

**15. Valkas apriņķa Adulienas pagasta
saimnieku sapulces protokols ar
lūgumu zemnieku lietu komisāram,
lai piešķir bezkontraktu saimniekiem
tiesības piedalīties pagasta
amatpersonu vēlēšanās.** 1905. g. 6. oktobrī

No saimnieku sapulcē klāt būdamiem saimniekiem 37 bezkontraktu saimnieki lūdza pagasta vecākajam stādīt priekšā zemnieku lietu komisāram šādu viņu lūgumu. Tagad jau kādi 20 gadi pagājuši, kamēr viņiem neesot rentes kontraktu, un viņiem kā bezkontraktu saimniekiem neesot tiesība bijusi ņemt dalību pagasta vēlēšanās un dažādu citu jautājumu apspriešanā, zīmējoties uz saimnieku vajadzībām, tāpat neesot iespējams [viņus] izvēlēties pagastvaldes amata vīros, kaut gan bezkontraktu saimnieku starpā esot daži, kas būtu cienīgi ieņemt pagasta sabiedrības amatus, kurus ievēlēšana nupat stāvēt priekšā. Šo ievērojot, saimnieki nolēma lūgt vietējo zemnieku lietu komisāra kungu, lai tas darītu no savas puses steigšus rīcību, ka lai muižas īpašnieks tiktu piespiests izdot likumīgā kārtībā apstiprinātus rentes kontraktus. Tālāk viņi lūdza komisāra kungu atļaut viņiem visiem, bezkontraktu saimniekiem, ņemt dalību pie šā gada priekšstāvošām amata vīru vēlēšanām un atļaut ievēlēt pagastvaldes amatos arī tādus saimniekus, kuriem nav kontrakta, bet ir pilnīgs saimnieks ar mājas pilnīgu saimniecību.
(Seko 69 paraksti)

802. f., 2. apr., 36. lieta, 193.—194. lapa. Oriģināls.

**16. No Valkas apriņķa Adulienas
pagasta saimnieku kalpu, muižas
kalpu, amatnieku un vaļinieku
sapulces protokola par pastāvošās
vēlēšanu kārtības boikotu.** 1905. g. 15. oktobrī

Pagasta vecākais, pamatojamies uz 1866. gada pagasta labklāšanas likuma 6. §, šodien bija sasaucis vietējā pagasta namā pagasta iedzīvotāju šķiru sapulci — kā no saimnieku kalpiem, muižu kalpiem un amatniekiem, un vaļiniekiem dēļ delegātu ievēlēšanas priekš nākošām vispārīgām pagasta sapulcēm, kā 13 no saimnieku kalpu šķiras, 4 no muižas kalpu šķiras un 31 no amatnieku un vaļinieku šķiras...

Sapulcējušies vēlētāji pēc tam, kad viņiem tika darīts zināms

šās sapulces nolūks un izskaidrots šās vēlēšanas nolūks, pie kam klātbūdamī vēlētāji vienbalsīgi nolēma: delegātu izvēlēšanas šodien priekš nākošām vispārīgām sapulcēm neizdarīt, bet viņi vēloties, lai visi vienlīdzīgi tiktu pielaisti pagasta sapulcēs ar balsttiesību, bet nevis caur vidutību, kā tas līdz šim noticis, un, iekams līdzšinējā kārtība šajā ziņā nebūšot pārgrozīta, viņi nekad delegātu nevēlēšot; gadījumā, ja priekšniecība liktu sasaukt otro reizi sapulci dēļ minētā nolūka, tad viņi uz šo sapulci nenākšot, lai pagastvalde labāk neņemot uz sevis to pūļu sapulci sasaukt, par ko lai darot zināmu komisāra kungam.

(Seko 96 paraksti)

Nolemts šā protokola norakstu priekšā stādīt vietējam zemnieku lietu komisāram dēļ zināšanas.

Pagasta vecākais P. Kalējs

Viņa palīgi A. Smaugais, P. Dubults

Skrīveris (paraksts)

802. f., 2. apr., 36. lieta, 195.—196. lapa. Oriģināls.

**17. No Valkas apriņķa Tirzas pagasta 1905. g. 31. oktobrī
sapulces protokola par prasību
noteikt demokrātisku vēlēšanu
kārtību Valsts domes vēlēšanās.**

... Dibinoties uz Valsts domes nolikuma, kā arī ievērojot Vidzemes gubernatora kunga priekšrakstu no 11. oktobra šā gada ar Nr. 4851 un II Valkas iecirkņa komisāra kunga rakstu no 12. oktobra šā gada ar Nr. 3411, saaicināja pagasta vecākais uz šo dienu pilnu pagasta sapulci, lai varētu pēc § 17. un 18. zīmētā* nolikuma pagasta pilnvarotos izvēlēt.

Bet pagasta sapulce atsacījās no pilnvaroto vēlēšanas pēc tagadējās kārtības un pagēr vispārīgu, tiešu, aizklātu Domes locekļu vēlēšanu, neievērojot nekādu kārtu jeb šķiru, ticību, dzimumu, tautību starpību, kāpēc pagasta vecākais šo sapulci slēdza.

Pagasta vecākais J. Kaudze

Pagasta priekšnieki V. Niedra, I. Dievbērns

1243. f., 1. apr., 39. lieta, 107. lapa. Oriģināls.

**18. No Valkas apriņķa Tirzas pagasta 1905. g. 31. oktobrī
tautas sapulces protokola par
pagasta dzīves pārkārtošanu un
vispārēju politisku prasību
iesniegšanu Vidzemes
gubernatoram.**

53. nr.

Tirzas pagasta pilna sapulce šodien, pārspriežot tautas skolas projektu, vienbalsīgi nolēma: ignorēt tagadējo skolas pārraudzību

* Saskaņā ar.

līdz ar pārkrievošanas programmu un uzdot skolotājiem turēties pie šādas kārtības krievu valodas pasniegšanā: pirmziemniekiem jāpasniedz viss mātes valodā, otrziemniekiem pasniedzama krievu valoda vienu stundu nedēļā un trešziemniekiem vienu stundu dienā līdz vispārīgas skolu programmas izstrādāšanai latviešu tautskolai.

Viss paziņojams tautskolu inspektoram.

Par nepatikšanām, kas gadītos skolotāju kungiem šā nolēmuma dēļ no tagadējās skolu valdes, garantē pilna sapulce.

(Seko 178 paraksti)

54. nr.

Sapulce vienbalsīgi nolēma: atsacīties no tālākas kroņa dzērienu pārdošanas apsargāšanas un pagērēt tās slēgšanu līdz 7. novembrim 1905. g.

55. nr.

Neskatoties uz vairākiem pagasta lūgumiem dēļ Tirzas baznīcas un Ureikstes kroga slēgšanas, ir šie lūgumi atstāti bez ievērošanas, tādēļ pagasta sapulce nolēma pagērēt, lai šie krogi septiņu dienu laikā taptu slēgti, par šo nolēmumu jāpaziņo Tirzas muižas valdei un krogu rentniekiem.

Seko 212 paraksti.

56. nr.

Pilna pagasta sapulce vēl nolēma:

- a) no pagasta priekš zemes sargiem pagatavotu vienu pilnīgu uzvalku līdz ar zābakiem atdāvēt šāgada rekrūtām J. A. Bitem,
- b) priekš pagasta sapulcēm vajag būt brīvām telpām pagasta namā un pagasta skolas klasēm ar gaņģiem tad, kad bērni neatrodas skolā, un
- c) uzdeva pagastvaldei šogad izdarīt pagasta amata vīru vēlēšanu, pie kuras jāņem dalība visiem 21 gadu veciem locekļiem no vīriešu kārtas, un, ja pagastvalde šo neievērotu, tad netiks pagastvaldes rīkojumi paklausīti.

Sapulce uzdeva pagastvaldei šos nolēmumus norakstīt protokolā. Sapulce nolēma sekošu Vidzemes gubernatora kungam sūtāmu rakstu protokolu grāmatā norakstīt:

Noraksts.

Viņa Ekselencei Vidzemes gubernatora kungam Rīgā

Rezolūcija

Tirzas pagasta iedzīvotāju sapulcē⁷ Tirzas pagasta namā 31. oktobrī 1905. gadā, pārspriežot 17. oktobra Manifestu⁸ visos tā sīku-

mos, atzina viņu par nepietiekošu valsts kārtības nodibināšanai un vispārīga miera uzturēšanai, vienojās vienprātīgi uz šādu rezolūciju:

Jāsasauc Satversmes sapulce; Valsts dome var būt pilnspēcīga tikai uz vispārēja, tieša, vienlīdzīga, aizklāta vēlēšanas principa pamatiem, neievērojot šķiru, tautības, ticības un dzimuma [atšķirības]; visātrāki jāatceļ pastiprināta apsardzība gubernā, nekavējoši jāaizsauc kazaki, jāaptur Vidzemes muižnieku landtāga darbība zemes reprezentācijā, bet jāiesauc iedzīvotāju priekšstāvji uz augšā apzīmētās vēlēšanas principa pamatiem dēļ nepieciešamu pašvaldības reformu nokārtošanas; jāatsauc gubernatora kunga pavēle no 13. septembra šā gada zem Nr. 7909 par kroņa dzērienu pārdotavu apsargāšanu no pagasta desmitniekiem, kā arī pavēle no 30. septembra šā gada zem Nr. 11143, zīmējoties uz telefona un telegrāfa līniju izpostīšanas atbildību.

Sapulces [dalībnieku] paraksti

Par pareizu norakstu:

Pagasta vecākais J. Kaudze

1243. f., 1. apr., 39. lieta, 107.—109. lapa. Apliecināts noraksts.

**19. Cēsu apriņķa Saikavas pagasta un 1905. g. 31. oktobrī
apkārtnes iedzīvotāju izvirzītās
politiskās prasības Vidzemes
gubernatoram.**

Ar uzmanību sekojot dienas un laika notikumiem un pārliecinājušies, ka visu 140 miljonu Krievijas iedzīvotāju dzīve padota ne no kā neatkarīgai laupītāju bandai, nekaunīgi nospiedušai pašas elementārākās cilvēka tiesības un bez kontroles rīkojošās ar tautas mantu, un ka 17. oktobra manifests, rezultāts no neticamām pārciestām grūtībām un nestiem upuriem no visas Krievijas proletariāta un inteliģences puses, pilnīgi neapmierina mūsu ideālu par brīva pilsoņa tiesībām, mēs visi, apakšā rakstījušies, visi par vienu un viens priekš visiem, par zīmi mūsu solidarismam ar visu par brīvību cīņošos Krievijas proletariātu pieprasām sekošo:

1) nekavējošu karastāvokļa, pastiprinātas apsardzības, kā arī visu Krievijas izņēmumu likumu atcelšanu,

2) nekavējošu likumu atcelšanu par nāves sodiem un pilnīgu par politiskām un reliģiozām pārliecībām **visu cietušo** atsvabināšanu,

3) nekavējošu vārda, sapulču, preses, biedrošanās, apziņas, streika brīvības, personas un dzīvokļa neaizskaramības izvešanu dzīvē,

4) nekavējošu Satversmes sapulces sasaukšanu uz vispārējas, līdzīgas, tiešas un aizklātas vēlēšanas pamata, bez tautības un dzimuma izšķirības. Pie tam mēs paziņojam, ka ar visiem spēkiem, kopā ar visas Krievijas proletariātu, aģitēsim par to, lai Satversmes sapulce nodibinātu zemē demokrātisku republiku,

5) nekavējoši nodot zvērināto tiesai Cēsu apriņķa priekšnieka jaunākos palīgus fon Rengartenu un fon Brimmeri par necilvēcīgu

rīkošanos ar apkārtnes iedzīvotājiem, kā arī viņus nekavējoši atlaist no dienesta un vispārīgi atsvabināt tautu no tagadējiem policistiem, jo kārtības nodibinātāja lomu tauta uzņemas uz sevi,

6) nekavēt nodibināt tautas miliciju, kādi kavēkļi tiks novērsti vienkopus no visiem iedzīvotājiem.
(Seko 338 paraksti)

3. f., 5. apr., 683. lieta, 2.—5. lapa. Origināls.

II

Revolūcijas kulminācija. Revolucionāro varas orgānu radīšana laukos un to darbība

20. Latviešu sociāldemokrātiskās
strādnieku partijas Centrālās
komitejas lapiņa — aicinājums
zemniekiem organizēt pagastos
tautas revolucionāro varu.

1905. g. novembra
sākumā

Visiem zemniekiem!

Patlaban piepildās, ko pavasarī teicām: vietējās pašvaldības atjaunošana būs pašas vietējās sabiedrības, pašas tautas, bet nemūžam ne ministriju, gubernatoru vai komisāru darbs! Cik lauku un pilsētu pašvaldība tiks pārlabota, tik tas notiks tai mērā, kādā to pārgrozīs visi pagastu un pilsētu ļaudis, neskatoties uz valdības ierēdņu gribu vai, taisni sakot, pret valdības ierēdņu gribu. Patlaban tas piepildās. Jau daudzos pagastos notikušas un notiek jaunas vēlēšanas, kur piedalās visi pilngadīgie pagasta locekļi, pie kam vecās pagastvaldes pašas labprātīgi atkāpjas un nodod visas darišanas jaunievēlēto uzticības vīru rokās. Šī kustība katram brīvības draugam ir apsveicama, jo viņa vienīgā var visdrīzāk vest pie kārtīgas dzīves. Cita ceļa mums nav; ceļa jūtīm mēs jau sen esam garām. Valdībai tagad padoties būtu pašnāvība, no valdības vēl ko gaidīt — ārpātība. Taisni šīnī lielā revolūcijas laikā, kur valdībai sabrūk pēdējie pamati, kur viņas rokaspuiši pagalam apjukuši, te katrs acumirkļis ir izdevīgs, lai dotu patvaldībai beidzamo triecienu un viņas vietā pašu rokām celtu jauno tautas pašvaldības ēku. Katra jauna iestāde, kuru izdosies radīt pa šo laiku, būs iekarota zeme, kuru nekāda vara nevarēs atraut. Ko tauta var panākt ar savu spēku, lai māca gruzieši tur tālā Kaukāzijā. Tie neatzina valdības ierēdņus, pārgrozīja savu pašvaldību, un par to tiem uzlika karastāvokli. Bet kas par brīnumu, pēc pāris nedēļām karastāvokli atcēla. Un kāpēc? Vienkārši tāpēc,

ka tauta bija stiprāka par karastāvokli: nevarēja zaldātus pa dzelzceļu ievest, jo dzelzceļš pastāvīgi bija sabojāts; nevarēja zaldātus nekur mitināt, jo tiem nedeļa ēst; nevarēja zaldāti kustēties, jo viņu pulciņus bruņotie gruzieši aplenca, sagūstīja, atbruņoja un padzina. Tas rāda, ka tiem apgabaliem, kuri sava dumpīguma dēļ dabūjuši karastāvokli, ir jātop vēl dumpīgākiem, lai karastāvokli padarītu par itnenieku. Ir jāorganizējas, jābruņojas un pēc tautas pašvaldības prasībām jāpārgroza visa vietējā dzīve, iznīcinot visus sakarus ar veco valdību.

Pareiza valdība krīt vēl tāpēc svarā, ka tikai uz īstas vietējās pašvaldības pamata var pacelties un droši turēties demokrātiska valsts valdība. Kad vietējās valdes iegūs daudz lielākas tiesības skolu, nodokļu u. c. ziņā, tad tas nāks tautai par labu tikai tad, ja vietējās valdes baidīs tautas uzticību un strādās visas tautas, bet ne tikai mantīgākās šķiras labā.

Lai pašvaldības atjaunošanas darbā būtu vairāk vienības, vajadzētu to vest pēc kopīga plāna. Pie tam jāievēro tas, kas jau darīts, un darbs jāiekārto tā, ka varētu sasniegt pašus vissvarīgākos mērķus, kurus mums sprauž revolucionārais laikmets. Vietējai pašvaldībai vispirmā kārtā jābūt cīņās iestādei, tāpēc tā nevar izvest visplašākos kultūras darbus un nevar uzstāties pilnīgi atklāti. Tā šī pagaidu pašvaldība būtu tāda:

1. Zemākā pašvaldības vienība Latvijā ir pagasts. Tas tāpēc, ka jau līdzšinējās pārvēlēšanas ir izvestas jau pa pagastiem un no pagastiem kā aprastas vienības var vieglāk radīt ko pilnīgāku, nekā tūlīņ ievēdot tādu vienību, piemēram, draudzi, kura līdz šim ļoti maz darbojusies kā pašvaldības iestāde un kurai tāpēc trūkst tā, kas šādām iestādēm vajadzīgs.

Pagasta pašvaldības iestādes ir divas: 1) pagasta pilna sapulce un 2) rīcības komisija. Pie pilnas sapulces piedalās visi pilngadīgi pagasta locekļi (no 20 g.), un sapulces uzdevums ir: a) ievēlēt komisiju un tās priekšnieku, b) noteikt nodokļu lielumu, c) piespriest algas komisijas vīriem un rakstvedim, d) apstiprināt budžetu, e) izdot izpildāmus noteikumus priekš pagasta, f) spriest par krogiem, g) spriest par mežu izciršanu, h) spriest par pagastu savienošanu. Rīcības komisijas locekļus ievēl samērā ar pagasta iedzīvotāju skaitu (apm. no ik 200 vienu), bet vismaz 5. Šīs komisijas pienākumi: a) izdalīt darbus savā starpā, b) pieņemt rakstvedi, c) pieņemt skolotāju un pārraudzīt skolu, d) ievākt nodokļus, e) sastādīt budžetu, f) sastādīt obligatoriskus noteikumus, ko pilnai sapulcei ceļt priekša, g) apgadāt nabagus, h) pārraudzīt mežus, i) gādāt par vietējo aizsardzību un drošību, k) sasaukt pilnas sapulces, l) pieņemt sūdzības un priekšlikumus, un aizrādījumus no pagasta locekļiem. Ar valdības ierēdņiem ne komisija, nedz cita pašvaldības iestāde nestāv nekādā sakarā.

2. Otra augstāka pašvaldības vienība Latvijā ir apriņķis.

Pagaidām apriņķa iestādes — dome un birojs var rīkoties

vēl mazāk atklāti nekā pagasta komisijas; tāpēc tās nevar ievēlēt no pilnām sapulcēm, kā citādi pienāktos, bet apriņķu domi sastāda delegāti no pagasta komisijām, kuri no sava vidus izvēl pastāvīgu biroju. Dome izdod noteikumus veseliem apriņķiem, vada tautas apbruņošanu, uztura dažas apriņķa iestādes, kā slimnīcas, skolas u. c., uztura ceļus. Domes un biroja izdevumiem dod pagastu komisijas vajadzīgo daļu no saviem ienākumiem.

Pagasta nodokļus nosakot, nodokļi jāšķiro pēc maksātāju maksāšanas spējas. Ir dažos pagastos ievestas, piemēram, 7 šķiras: pie 1. pieder muižnieki, pie 2. — saimnieki ar pāri par 30 dālderu mājas vērtības, 3. — saimnieki ar 20—30 dālderu, 4. — saimnieki ar 10—20 dālderu, 5. — saimnieki līdz 10 dālderu un neprecējušies kalpi, 6. — precējušies kalpi un 7. — patstāvīgas kalpones un pusaudžu kalpi 18—20 gadu.

3. Visaugstākā pašvaldības vienība būtu guberņa vai visa Latvija, bet šī vienība nebūs tik drīzi izkopjama kā apriņķu pašvaldība. Tikai kad pēdējās visos apriņķos būs organizējušās, par ko visiem tagad jāgādā, varēs sanākt apriņķu delegāti no latviešu Vidzemes, Kurzemes un varbūt vēl Inflantijas*, lai nodibinātu augstāko pašvaldību.

Šī revolucionārā pašvaldība, nodibinājusi neatkarību no administrācijas un panākusi kopīgi ar citām Krievijas revolucionāru partijām Viskrievijas satversmes sapulces sanākšanu, saauks arī vietējās pašvaldības satversmes sapulci, kura tad pēc beigta cīņas nodibinās visu pašvaldības kārtību viņas galīgā paliekamā veidā.

Lai dzīvo revolucionārā pašvaldība!

Lai dzīvo tautas brīvvalsts!

Latv[iešu] soc[ial]demokr[ātiskās] strād[nieku] partijas Centrālā Komiteja.

35 000 eks. Nov[embrī] 1905. g. Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas tipogrāfija.

LPSR Zinātņu Akadēmijas Fundamentālā bibliotēka, nelegālo izdevumu kolekcija, 1905. g., Nr. 37. Материалы по истории СССР, Т. IV. Документы по истории революционного движения сельских рабочих и крестьян в Прибалтике в период первой русской революции 1905—1907 гг. М., Л., 1957, с. 142—144.

**21. Rīgas Federatīvās komitejas⁹ 1905. g. 7. novembrī
paziņojums presē sakarā ar
Vidzemes gubernatora 3. novembra
telegrammu iekšlietu ministram**

Nopietns jautājums

Mums šorīt iesniegts šāds svarīgs paziņojums:

«Cik maz vēl nodrošinātas 17. oktobra manifestā solītās pilsoniskās tiesības, cik atkarīga vēl ir visas sabiedrības labklājība un daudz tūkstošu cilvēku dzīvības no augstāku administrācijas ierēdņu

* Latgales oficiālais nosaukums poļu kundzības laikā.

patvarības un vietējo apstākļu tišas vai netišas iztēlošanas nepareizā gaismā, to lai liecina sekoša Vidzemes gubernatora telegramma iekšlietu ministram, kas mums no pilnīgi droša avota piesūtīta iz Pēterburgas. Telegramma saņemta Pēterburgā ceturtdienas rītā, 3. novembrī, un skan šādi: [seko pilns telegrammas teksta tulkojums]*.

Mēs esam pārliecināti, ka Vidzemes gubernators pārāk labi apzinās, ka karastāvoklis ir nepieciešami saistīts ar sadursmēm un darbu apstāšanos visās fabrikās un rūpniecības iestādēs un apzīmē priekš visas vietējās sadzīves (sevišķi priekš Rīgas rūpniecības un tirdzniecības) galīgu postu; tāpat mēs esam pārliecināti, ka Vidzemes gubernators pats netic tam, ko viņš telegrammā ziņo. Tad tam vajadzētu būt vietējo apstākļu pilnīgam nepazīņam, lai apgalvotu, ka latviešu tautas vai vietējo revolucionāro partiju mērķis būtu: Baltijas atdalīšana no Krievijas un «vietējas patstāvīgas valdības nodibināšana caur bruņotu sacelšanos». Bet šī telegramma tiek mums saprotama, ja to vedam sakarā ar Vidzemes muižniecības maršala barona Meijendorfa braucienu uz Pēterburgu 30. oktobrī un ar «Düna Zeitung»** insinuācijas*** rakstu (Nr. 244) par «poļu un latviešu revolucionāro partiju vienošanos». Kā it visur Krievijā reakcionārie elementi, tā arī pie mums Baltijas vāciešu privilēģētās aprindas pēdējo līdzekļi savas grūstošās varas uzturēšanai redz brīvības kustības noslicināšanā asiņu plūdos, un priekš šāda slavena darba izvešanas tie tiešām nevarēja izraudzīties noderīgāku vīru kā ģenerālleitnantu F. Popenu, kurš būs aklš ierocis šo aprindu rokās. Ka tiek jau soļi sperti, lai izceltu sadursmes un lai caur to uzdabūtu iemeslu karastāvokļa ievēšanai, to mums apstiprina Vidzemes gubernatora vēlāka pavēle Jurjevas**** (un laikam arī citu) apriņķu priekšniekiem, lai «tautas sapulces uz laukiem noliedz» un lai «apcietina runātājus», kas nenovēršami būs savienots ar sadursmēm. Mēs nebaidāties ne no kāda karastāvokļa, jo brīvības kustību nespēj apturēt nekādi spaidi un varas līdzekļi, bet mēs uzskatām tomēr par savu pienākumu Baltijas (un it sevišķi Rīgas) iedzīvotājus darīt uzmanīgus uz priekšā stāvošām briesmām un nodot tāpēc šos faktus atklātības tiesai. Rīgā, 7. novembrī 1905. g. Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas un «Bunda» Rīgas Federatīvā komiteja».

Mēs šo dokumentu pasniedzam nepārgrozītā veidā, jo jautājums par karastāvokļa ievēšanu ir tiešām pārāk nopietns. Lai atceramies tikai, ka pēc karastāvokļa ievēšanas ieceltam ģenerālgubernatoram ir tiesība aizliegt visādas sapulces, visādas tirdzniecības un rūpniecības iestādes slēgt uz nenoteiktu vai visu laiku, kamēr pastāv karastāvoklis, laikrakstus uz visu karastāvokļa laiku apturēt, mācību iestādes slēgt uz visu kara-

* Sk. 24. dokumentu.

** Reakcionārs vācu laikraksts Rīgā.

*** Apmelojums.

**** Tartu.

stāvokļa laiku, atņemt brīvas rīcības tiesības vai apkīlāt nekustamus un kustamus īpašumus, ja tos lieto noziedzīgiem nolūkiem, tiklab kroņa, kā arī pilsētu un kārtu iestāžu vēlamos ierēdņus pagaidām atcelt no amatiem, dažu noziegumu iztiesāšanu atņemt vispārējām tiesām un nodot tos karatiesai, kā arī karatiesas spriedumus galīgi apstiprināt. Tādas ir svarīgākās ģenerālgubernatora pilnvaras, bet te nu vēl nāk klāt, ka viņa rokās guļ arī izšķiršana par pilsoņu dzīvību vai nāvi: viņam ir padots karaspēks, un tas var uz «neatļautā kārtā» sanākušām ļaunām drūzmām šaut bez iepriekšējas biedināšanas...

Mēs zinām, ka karastāvoklis tautas brīvības kustību nekad un nekur nav spējis aplāpēt, jo to mums pierāda mūsu blakus guberņa Kurzeme, kur, nelūkojot uz visu karastāvokli, brīvības kustība met tik plašus un stiprus viļņus. Bet mēs zinām arī, ka karastāvoklis Vidzemē izcels nopietnus satricinājumus un sarežģījumus visā rūpnieciskā un tirdznieciskā dzīvē, prasis daudz cilvēku upurus, — un tāpēc mēs sagaidām no Vidzemes gubernatora visdrīzākā laikā izskaidrojumu, vai tāda satura telegrammatiešām sūtīta iekšlietu ministrim un kādā sakarā tā stāv ar Vidzemes muižniecības maršalu baronu Meijendorfu?

Dienas Lapa*, 1905, 7. nov.

**22. No Valmieras apriņķa Dikļu
pagasta vietnieku pulka sēdes
protokola par mācību noturēšanu
pagasta skolās latviešu valodā.**

1905. g. 2. novembrī

Nr. 66. Pagasta vecākais cēla vietnieku pulkam priekšā daudz bērnu vecāku, saziņā ar skolu vecākajiem, lūgumu ieviest Dikļu pagasta skolās priekšmetu mācīšanu latviešu valodā un krievu valodu atstāt tik kā atsevišķu mācības priekšmetu. Vietnieku pulks, pārdomājot lietu, atrada, ka krievu valodā priekšmetu mācība bērniem, kuri knapi mātes valodā prot lasīt, kā tas no līdzšinējiem piedzīvojumiem redzams, nav iespējama, un, kas bērniem likumīgās 3 skolas ziemās tiek mehāniski iemācīts, ļoti īsā laikā tiek aizmirsts. So ievērojot, vietnieku pulks vienbalsīgi nolēma: Nepielaist Dikļu un Budenbrokas pagastskolās priekšmetu mācīšanu krievu valodā, bet latviešu, atstājot krievu valodu kā atsevišķu mācāmo priekšmetu, sākot no II ziemas II pusgada. So nolēmumu atklāt skolu vecākajiem dēļ pasludināšanas skolotājiem un raudzīt par izpildišanu.

Ka nolēmumu dzirdēju, skolu vecākie: (seko 15 paraksti)

Pagasta vecākais J. Štakmanis

869. f., 1. apr., 37. lieta, 81.—82. lapa. Oriģināls.

* Literārs un sabiedriski politisks dienas laikraksts. Iznāca 1886.—1905. g. Rīgā. No 1905. g. oktobra līdz decembrim bija LSD legālais laikraksts un sabiedrības revolucionāro domu paudējs. 1905. g. 21. decembrī to slēdza.

23. Cēsu apriņķa Vecpiebalgas pagasta rīcības komitejas paziņojums par sakaru pārtraukšanu ar citu pagastu agrākajām pagasta valdēm. 1905. g. 3. novembrī

Visām pastāvošām patvaldības pagasta valdēm

Vecpiebalgas pagasta pašvalde, pamatodamās uz Vecpiebalgas pagasta locekļu brīvprātīgās sapulces nolēmumu no 1. novembra šā gada, paziņo visām pastāvošām patvaldības pagastvaldēm, ka viņa ar pēdējām nestāsies nekādā sakarā, kamēr tās paliks līdzšinējā kārtībā.

Pašvaldes priekšnieks K. Skrīvers

Rakstvedis: (paraksts)

N. B. «Pašvalde» nozīmē to, ka «pagasta valdes» vairs nav.

803. f., 2. apr., 127. lieta, 532. lapa. Oriģināls.

24. Vidzemes gubernatora telegramma iekšlietu ministram 1905. g. 3. novembrī par karastāvokļa ieviešanas nepieciešamību guberņā sakarā ar revolucionārās kustības izvēršanos.

Rīgā pagaidām ārējs klusums, revolucionārā partija savu darbību novirzījusi uz apriņķiem. Rīgas apriņķī vairākos pagastos notikuši mītiņi ar revolucionāru piedalīšanos, kuros nolemts neatzīt nekādu pastāvošo varu — ne administratīvo, ne tiesas; nolemts atcelt visas zemnieku pārvaldes amatpersonas, kas ar spēku arī izpildīts. Veidojas īpašas pašvaldības komitejas; tādi gadījumi konstatēti arī Cēsu apriņķī, kur bez tam turpinās slepkavošanas un laupīšanas. Valmieras, Valkas un Tērbatas apriņķos sākusies tāda pat kustība. Tā kā revolucionārās partijas mērķis ir nodibināt vietēju autonomu valdību, var gaidīt atklātu bruņotu sacelšanos. Latviešu un igauņu avīzes norāda uz rezultātiem, ko sasniegusi Somija un Polija. Es uzskatu, ka stāvoklis ir ārkārtīgi bīstams, īpaši, ja ievēro, ka garnizons šeit nepietiekams, bet, neraugoties uz maniem lūgumiem, tas pastiprināts netiek. Nepieciešams nekavējoties pastiprināt garnizonu ar 2 pulkiem, izsludināt Vidzemes guberņā karastāvokli, nozīmējot par pagaidu ģenerālgubernatoru garnizona priekšnieku ģenerālleitnantu Popenu, 45. divīzijas priekšnieku, gudru un enerģisku cilvēku. Tāpat nepieciešams Rīgas ostā turēt uzticamu karakuģi, kur novietot valsts un privāto banku kapitālus daudz miljonu vērtībā. Vidzemes guberņā esošais karspēks ietilpst Pēterburgas un Viļņas kara apgabalos. Būtu jāpiemetina par nepieciešamību tos pakļaut vienam ģenerālgubernatoram. Ar visiem iespējamiem līdzekļiem — pierunāšanu un stingrību cenšos vest iedzīvotājus pie prāta; uz panākumiem neceru. Vienīgā piekāpšanās, ko varētu pieļaut, ir — izdodot.

rīkojumu par karastāvokli, uzdot man to pasludināt galējas nepieciešamības brīdī.¹⁰

Высший подъем революции 1905—1907 гг. Вооруженные восстания. Ноябрь—декабрь 1905 г. Часть четвертая. М., 1957, с. 363.

25. Informācija presē par Vidzemes gubernatora sasaukto Rīgas apriņķa pagastu vecāko, viņu palīgu un skrīveru apspriedi un tās dalībnieku izvirzītajām prasībām. 1905. g. 4. novembrī

Rīgas apriņķa pagastu amatu vīru sapulce

Uz 3. novembrī Vidzemes gubernators bija sasaucis pie sevis visus Rīgas apriņķa pagasta vecākos, viņu vecākos palīgus un skrīverus. Lai gan sasaukšanas iemesls pagasta amatu vīriem nebija zināms darīts, tomēr viņi nojauta, ka runa būs par atsvabināšanas kustību uz laukiem, un tamdēļ lūdza gubernatoru dot viņiem vispirms iespēju pašiem pārspriest, kas būtu darāms. Atļauja tika dota, un sanākušie pagastu amatu vīri (117 cilvēki) turpat gubernas valdes telpās noturēja sapulci, kurā, pārrunājot tagadējās kustības cēloņus, nāca pie slēguma, ka, lai pagastos nodibinātos mierīga dzīve, ir nepieciešami vajadzīgs apmierināt sekošas tautas prasības:

1) Tūliņ izdarāmas jaunas pagastu amatu vīru vēlēšanas (arī skolotāju un skrīveru). Pie vēlēšanām pielaižami visi pagastu iedzīvotāji, kuri sasnieguši pilngadību, tas ir, 21 gadu. Ievēlētie stājas amatā bez kāda apstiprinājuma, un viņus var atlaist tikai vai nu pati sabiedrība, vai arī tiesa.

2) Visas pagastvaldes un tiesas grāmatas un darišanas, sākot no šīs dienas, jāved vienīgi latviešu valodā.

3) Par dzimstības un mirstības gadījumiem jāpieteic vietējai pagastvaldei.

4) Jāatceļ muižas policija.

5) Jāatceļ patronāta tiesības.

6) Skolas jānodod pilnīgi sabiedrības pārziņā. Mācība skolās jāpasniedz mātes valodā un pēc jaunas programmas.

7) Naturālklausas jāpārvērš naudā. Klausu un pagastu nodokļu (tā saucamās galvasnaudas) vietā jāieved progresīvs ienākumu nodoklis, kurš jāuzliek visiem pagasta iedzīvotājiem, neizņemot ne rūpniekus, ne tirgotājus, ne muižu īpašniekus. Jāatceļ visas baznīcas klausas. (Pasta un citus muižniecībai maksājamus nodokļus nolēma maksāt tikai tad, kad landrātu kolēģija būs nodevusi rēķinus par to, kur un kādā kārtībā izdoti agrāk ieņemtie nodokļi.)

8) Jāuzliek muižniekiem par pienākumu pārdot visdrīzākā laikā visu klausu un kvotu* zemi, kā arī tos muižu zemes gabalus, kuri atrodas atsevišķu personu lietošanā.

* Ar pagasta nodokļiem apliktā muižas zemes daļa, ko Vidzemes gubernā 1849. g. ar likumu atdalīja no zemnieku zemes, lai algotu muižas kalpus.

- 9) Jāatceļ pasu sistēma.
- 10) Jāslēdz tūliņ visi krogi un monopolbodes.
- 11) Jāatceļ karastāvoklis un pastiprināta apsardzība un jāatsauc karaspēks.

12) Jādod latviešiem plaša pašvaldība (autonomija).

13) Lai visas vajadzīgās reformas tiešām tiktu dzīvē izvestas, tad visdrīzākā laikā jāsasauc Satversmes sapulce uz vispārīgas, vienlīdzīgas, tiešas un aizklātas balsošanas pamatiem.

Bez tam vēl tika uzstādīti daži sīkāki prasījumi.

Tā kā isā laikā dēļ bija iespējams uzstādīt tikai vienu daļu prasījumu, tad sapulce ievēlēja sevišķu biroju no 4 pagasta vecākiem un 4 skrīveriem, ar kooptācijas tiesībām, kuram jāuzstāda un jāizstrādā pamatīgi visi prasījumi, kuri tad apspriežami nākošā pagasta amata vīru sapulcē.¹¹

Birojā ievēlēja: Kalniņu — no Ādažiem, Ozolu — no Slokas, Dangberģi — no Meņģeles, Eglīti — no Bebriem, Grīnberģi — no Allažiem, Krūmiņu — no Ādažiem, Balodi — no Ikšķiles un Kroderi — no Kokneses.

Kad sapulce bija beigusies, ieradās gubernators. Vispirms viņš aizrādīja, ka uz laukiem tagad notiek daudz mītiņu, par kuriem policijai nemaz netiekot ziņots. Tas esot nelikumīgi — vajagot paziņot 7 dienas iepriekš. Par uzstādītiem prasījumiem gubernators izteicās, ka tos, ja visa sabiedrība vēlēšoties, valdība arī apmierināšot; tomēr tas neesot iespējams tūliņ, bet tik vēlāk, kad būšot saaukta Valsts dome, tādēļ nemaz nevarot tā prasīt, lai to un to tūliņ izpildot, bet lai iesniedzot viņam visas pagastu vēlēšanās, viņš tās sūtīšot uz Pēterburgu. Sapulcējušies aizrādīja, ka esot jau daudz lūgts, daudz petīciju iesniegts, bet lūgumi netiekot ievēroti. Gubernators atbildēja, ka tagad lūgumi tikšot ātrāk apmierināti. Bet vispārējās vēlēšanas neesot nevienā valstī ieviestas. Beigās gubernators piekudināja visiem iet mājās un apmierināt pagastu iedzīvotājus. Ja mierā nebūšot, tad tikšot ievests karastāvoklis un nevaldīšot vis vairs viņš, gubernators, bet kara gubernators.

Sapulcējušies tomēr atrada, ka gubernators pie reformu ieviešanas nekādas palīdzības sniegt negrib, un tamdēļ arī nolēma viņam nekādus lūgumus nesūtīt.

Baltijas Vēstnesis, 1905, 4. nov.

**26. Valkas apriņķa Tirzas pagasta
vietnieku pulka lēmums boikotēt
pagastu pašvaldības uzraudzības
iestādes.**

1905. g. 7. novembrī

Ievērojot visus līdzšinējos birokrātijas spaidus un aprobežojumus, kas līdz šim ir traucējuši vietējās pašvaldības sekmīgu darbību iedzīvotāju labā, Tirzas pagasta vietnieku pulks šodien uz visu pagasta iedzīvotāju vēlēšanos vienbalsīgi nolēma: pārtraukt līdz turpmākai pagasta pašvaldības reformēšanai visus sakarus ar vietējām pagasta

pašvaldības uzraugu iestādēm, atzīstot par tuvāko priekšnieku tikai vietējo gubernatora kungu, un uzdot pagastvaldei atstāt visus šo iestāžu rīkojumus un prasījumus neievērotus. Tāpat arī pagastvaldei savas darbības satiksmē ar citu pagastu iestādījumiem jālieto vienīgi latviešu valodu. Par nepatīkšanām, kas caur šā nolēmuma izpildīšanu celtos pagastvaldei, garantē pagasta vietnieku pulks. Šis nolēmums parādāms vietējam komisāram un paziņojams Vidzemes gubernatora kungam.

Pagasta vecākais J. Kaudze

Priekšnieki V. Niedra, J. Dievbērns

Vietnieki: (seko 14 paraksti)

1243. f., 1. apr., 39. lieta, 111.—112. lapa. Oriģināls.

**27. No Valmieras apriņķa Vecsalacas 1905. g. 7. novembrī
vietnieku pulka sēdes protokola
neatļaut muižas īpašniekiem cirst vaku
māju mežus un izvest malku.**

II. Sapulces vadonis lika vietnieku pulkam priekšā, ka Vecsalacas muižas īpašnieks cērtot Vecsalacas vaku mājas mežus un dažās vietās malka sacirsta, kuru varot muižas īpašnieks izvest.

Vietnieku pulks, uzklausījis šo priekšlikumu un ievērodams lietas apstākļus, vienbalsīgi nolēma: neatļaut muižas īpašniekam un Vecsalacas draudzes konventam cirst Vecsalacas vaku mājas mežus, kā arī sacirstu malku izvest.

III. Sapulces vadonis lika vietnieku pulkam priekšā Vecsalacas pareizticīgās draudzes apgādniecības rakstu no 6. novembra šī gada Nr. 36 par atbildes došanu par ienākušām sabiedrības summām priekš apgādniecības.

Vietnieku pulks, uzklausījis šo priekšlikumu un ievērodams, ka draudzes apgādniecība nav uzrādījusi darba izdevumus, priekš kā nauda asīgnēta, nolēma: pieprasīt no draudzes apgādniecības uz lietu attiecošos apgādniecības nolēmumus un izdevumu rēķinus, līdz kuram laikam pareizticīgai draudzes apgādniecībai naudu no pagasta sabiedrības nemaksāt.

Pagasta vecākais I. Kiršs

Vietnieku pulka locekļi (seko 12 paraksti)

2050. f., 1. apr., 105. lieta, 146.—147. lapa. Oriģināls.

**28. No Ventspils apriņķa Dundagas 1905. g. 8. novembrī
pagasta vietnieku pulka sēdes
protokola pārkārtot tautskolu mācību
programmu un lietvedībā lietot latviešu
valodu.**

1. Ievērojot to, ka vairāki no vietnieku sapulces locekļiem ne-prot ... krieviski, vietnieku pulks vienbalsīgi nolēma: rakstīt uz priekšu vietnieku pulka nolēmumus-protokolus latviešu valodā.¹²

2. No skolotāju un vecāku sapulces 5. novembrī izvēlētie delegāti Kārlis Bālmanis un Kārlis Fricbergs ziņoja no minētās sapulces pieņemto rezolūciju:

Dundagas un apkārtnes skolotāji un vecāki savā sapulcē 5. novembrī, apspriežot mūsu skolas jautājumus, nāca pie slēdziena, ka mūsu tautskola tagadējā stāvoklī nespēj izpildīt savu uzdevumu — audzināt apzinīgus cilvēkus. Kā galvenie šķēršļi te uzskatāmi tautskolu atkarība no ierēdniecības un garīdzniecības, kas skolai uzspiež nederīgu, neracionālu programmu. Tādēļ, tautskolu atjaunojot, pirmais un svarīgākais uzdevums būtu atsvabināt to no ierēdniecības un garīdzniecības spaidiem un pārgrozot, reformējot šīs skolas programmu. Pēc šīs atjaunotās programmas visi priekšmeti būtu mācāmi mātes valodā un ticības mācība izmetama no skolas kā piespiedu priekšmets un arī viņu paturot kā nepiespiestu priekšmetu. Tuliņ samazināt ticības mācības stundu skaitu uz pusi. Programmu sīkāk izstrādāt jāuztic skolotāju sabiedrības dalībniekiem un vecākiem. Lai savus lēmumus jau sāktu izvest dzīvē, mēs, sapulces dalībnieki, uzdodam sava pagasta skolotājiem, lai tie neievērotu tagad skolas priekšniecības rīkojumus, priekšrakstus, programmu utt. un lai tie jau tagad sāk pēc iespējas pasniegt mācības latvju valodā, un lai ticības mācību nemāca tiem bērniem, kuri to nevēlas. Sabiedrība apsolās aizstāvēt tos skolotājus, kuri turēsies pie atjaunotās programmas un noteikumiem, un viņa boikotēs tos skolotājus, kas šīs prasības neizpildīs.

Apspriežot augšā minēto rezolūciju, vietnieku sapulce atrada, ka tā tiešām ir dibināta; vienbalsīgi nolēma skolotāju un vecāku sapulces rezolūciju pieņemt un izvest dzīvē, par ko paziņot visiem skolotājiem.

3. Pagasta vecākā priekšlikums maksāt 4 skolotājiem par braukšanu uz skolotāju kongresu Rīgā atlīdzību; nolēma maksāt katram piecpadsmit rubļus ceļa naudas.

(Seko 16 paraksti)

874. f., 1. apr., 57. lieta, 264.—265. lapa. Oriģināls.

**29. Rīgas apriņķa Bebru pagasta
sapulces protokols par tās locekļu
atteikšanos vēlēt amatpersonas pēc
vecās kārtības un par agrāk ievēlēto
amatpersonu atteikšanos no amatiem.**

1905. g. 8. novembrī

I. Uz šo dienu bija sasaukta pagastā vispārīgā sapulce, lai ievēlētu 1/3 vietnieku pulka locekļu uz nākošiem trim gadiem, tas ir, no 1906. gada 1. janvāra līdz 1909. gada 1. janvārim.

No 102 vispārīgās sapulces locekļiem ieradās 61, un pagasta vecākais uzaicināja ieradušos vēlētājus ievēlēt 1/3 vietnieku pulka locekļu, bet deputāti* paskaidroja, ka viņi no amatpersonu vēlēša-

* Tā dēvēja bezzemnieku desmitniekus pagasta sapulcē.

nas atsakās tāpēc, ka vēlēšanās nav atļauts piedalīties bez izņēmuma visām abu dzimumu personām, kas sasniegušas 21 gadu, un vēlēšanas nenotiek bez dažādiem ierobežojumiem. Pagasta sapulces locekļi no māju saimnieku kategorijas paziņoja, ka viņi arī atsakās no amatpersonu vēlēšanas to pašu cēloņu dēļ, ko izteikuši deputāti. Pagasta vecākais vēlreiz uzaicināja pagasta vispārīgās sapulces locekļus izdarīt vietnieku pulka locekļu vēlēšanas, bet visi pagasta vispārīgās sapulces locekļi atteicās no vēlēšanām augstāk izklāstīto cēloņu dēļ.

Nolemts: kopiju no šī protokola iesūtīt Rīgas apriņķa II iecirkņa zemnieku lietu komisāram.

II. Pagasta amatpersonas, kas bija klāt pagasta sapulcē, pagasta vecākais A. Eglītis, viņa palīgi J. Blaus, P. Rode, A. Jermelis, pagasta tiesas priekšsēdētājs J. Bēms, tiesnesis P. Grinvalds, tiesnešu kandidāti J. Kampe, A. Ozoliņš, K. Preiss, vietnieku pulka locekļi K. Putniņš, P. Grinvalds, J. Bēms, J. Kampe, J. Sokolovs, M. Vaguliņš, J. Krauze, J. Svikliņš, A. Bethers, A. Sokolovs, K. Rode visu pagasta vispārīgās sapulces locekļu klātbūtnē paziņoja sekojošo: kā redzams no iepriekšējā protokola, tad visi pagasta vispārīgās sapulces locekļi atsakās vēlēties amatpersonas tā apstākļa dēļ, ka vēlēšanās nav atļauts piedalīties visai pagasta sabiedrībai un tagadējās amatpersonas, ko nav ievēlējušas visas bez izņēmuma abu dzimumu personas un bez kādiem ierobežojumiem vēlēšanās, varbūt nepelna vispārēju uzticību, kāpēc visas augstāk minētās amatpersonas, kā arī skrīveris Kārklīņš atteicās no saviem amatiem un paskaidroja, ka pēc 1906. gada 1. janvāra savus dienesta pienākumus viņi tālāk nepildīs, bet ir ar mieru turpināt pildīt dienesta pienākumus tikai tādā gadījumā, ja amatos viņus ievēlēs visas bez izņēmuma abu dzimumu personas, kas dzīvo pagastā un sasniegušas 21 gadu vecumu.

Nolemts: kopiju no šī protokola iesniegt Rīgas apriņķa II iecirkņa zemnieku lietu komisāram.

Pagasta vecākais A. Eglītis

15. f., 2. apr., 167. lieta, 211.—213. lapa. Apliecināts noraksts. Tulkojums.

30. No Aizputes apriņķa

Briņķu pagasta

tautas sapulces lēmuma aizliegt

pārdot mežus bez pagasta

sabiedrības atļaujas.

1905. g. 8. novembrī

Punkts 5. Prasīt muižnieku rokās atrodošos mežu nodošanu pagasta sabiedrības rokās un, no šā laika sākot, nepielaist meža pārdošanu bez pagasta atļaujas. Šo nolēmumu izpildīšanas dēļ apziņot muižas īpašniekiem. Pretējā gadījumā spert vajadzīgus enerģiskus soļus.

Pagasta vecākais I. Liepiņš

4569. f., 3. apr., 37. lieta, 3. lapa. Apliecināts noraksts.

31. Informācija presē par
Rīgas apriņķa Kokneses pagasta
tautas sapulci un tās
lēmumiem.

1905. g. 8. novembrī

Koknesē svētdien, 6. novembrī notika tautas sapulce.¹³ Kā tas šē jau gluži parasts, sākot no 23. oktobra, ļaudis ap p[ulksten] 3 sāka pildīt biedrības mājas telpas. Lai iepriekš atnākušiem nebūtu jāgarlaikojas, tad cēla priekšā dažus apcerējumus par Francijas revolūciju. Kad . . . sapulce tikko kā bija atklāta un par viņas vadoni vienbalsīgi ievēlēts pagasta skrīveris Krodera kungs, notika mazs traucējums. Pienāca vēl citi dalībnieki no pareizticīgo baznīcas skolas, kur mītiņš jau bija nobeigts, ar sarkaniem karogiem un «goda sargiem» — pāris desmit zaldātiem oficiera vadībā. «Goda sargu» vadonis pieprasīja flagu un viņu nesēju izdošanu, piedraudēdams ar šaušanu. Pēc neilgas apspriešanas sapulce nolēma, lai nebūtu veltī laiks jākavē, flagas izdot, bet, kas attiecas uz viņu nesējiem, tad deva gluži kategorisku atbildi, **«ka katrs no sapulces locekļiem ir gatavs nest sarkano karogu un arī to uz priekšu darīs»**. Šās atbildes tad arī pietika, lai sapulce varētu turpināties bez «goda vakts». Pēc pagājušā mītiņa protokola pieņemšanas pārgāja uz dienas kārtības jautājumiem. Vispirms ievēlēja vietējās **skolas valdes komiteju** no 8 personām, kura lai gādātu par skolas labierīcību un aizstāvētu to no administrācijas varmācībām. Otrs jautājums bija par **krogu slēgšanu**. Te sapulce izvēlēja sevišķus 5 delegātus un uzdeva tiem, lai viņi paziņo krogu ipašniekiem, ka krogi nedēļas laikā slēdzami, ja tas nenotiks, tad sapulce pate gādās par to, lai viņas spriedumi tiktu izpildīti. Kā trešais uz dienas kārtības stāvēja — **politiskās partijas**. Tā kā vispārīgi pie latviešiem dažādas politiskas programmas vēl ļoti maz ir pārrunātas, tad ko nolemt šini ziņā, saprotams, nevarēja. Piezīmēja tikai to, ka pagājušu reizi iztirzātā sociāldemokrātu programma nav pietiekoši pilnīga, jo tur trūkst noteikta virziena priekš zemnieku svarīgākā jautājuma, t. i., agrārjautājuma atrisināšanas. Tamdēļ arī nolēma tikai to, ka izvēlētajam birojam jāstrādā progresīvā, demokrātiskā garā un ka katrs, kas grib iestāties sociāldemokrātu partijā, var pierakstīties kaut pie kura biroja locekļa.

Pēc tam nāca pārspriešanā dienas kārtības ceturtais jautājums — Latvijas **pašvaldība**. Tas, saprotams, sacēla jo dzīvas debātes, kuras telpu trūkuma dēļ šoreiz nav iespējams atstāstīt. Še atzīmēsim tikai sapulces gala nolēmumus. «Baltijas Vēstnesis» nodrukātā pašvaldības projekta principus par pašvaldības iedalīšanu draudzēs sapulce pieņēma, bet pie tam viņas vēlēšanas un pašu darbību tā atzina par vajadzīgu nostādīt pilnīgi uz demokrātiskiem principiem. Tie būtu: 1) progresīva nodokļu sistēma; 2) neviens nodokļu likums nevar nākt spēkā, bez kā tas netiek balsots visā tautā un no viņas ar balsu vairākumu pieņemts; 3) neviens nodokļu likums nevar tikt likts uz balsošanu bez iepriekšējas vispusējas iztirzāšanas un apspriešanas; 4) visās iestādēs valda pilnīga valodas brīvība; 5) zīmējoties uz

vispārējo valsts kārtību, tad latviešiem jādabū proporcionāls tautas vietnieku skaits nākošajā valsts Satversmes sapulcē.

Vispēdīgi sapulce atzina par nepieciešamu laika vajadzību sa-
sautk vispārēju Latvijas pagastu delegātu sapulci, kurā tad galīgi
izstrādātu pašvaldības projektu. Bet, tā kā pāris dienu iepriekš no
gubernatora sasauktā pagastu vecāko un skrīveru sapulce ir ievēlē-
jusi sevišķu biroju, par kura priekšsēdētāju ievēlēts Krodera kungs,
tad sapulce viņam uzdod sasaukt visdrīzākā laikā Rīgā visas Lat-
vijas delegātu sapulci.

Baltijas Vēstnesis, 1905, 8. nov.

**32. Cēsu apriņķa Patkules pagasta 1905. g. 8. novembrī
tautas sapulces lēmums par
reibinošu dzērienu iestāžu slēgšanu
un mežu izmantošanas kārtību.**

Tautas sapulce Patkulē šā gada 8. novembrī nolēma:

1) Visas reibinošu dzērienu iestādes, kā krogus, tā arī brūzus
slēgt, jo minētās iestādes atstāj uz tautu ļoti sliktu iespaidu kā
materiālā, tā arī morāliskā ziņā.

2) Tapat arī nolēma, ka meži nav izpārdodami uz ārienu tirgo-
tājiem peļņas nolūkā, bet gan vienīgi vietējo iedzīvotāju vajadzībām.

3) Un rentes māju meži nav pārdodami it nepavisam, bet gan
rentnieku vajadzībām ierādāmi muižas robežās par brīvu.

Kālab mēs, apakšā parakstījušies no tautas sapulces vienbalsīgi
ievēlētie delegāti, uzaicinām reibinošu dzērienu iestādes slēgt līdz
šā gada 10. novembrim.

Delegāti: J. Strazdiņš, R. Rasons, J. Vanags, J. Kaņepāns,
O. Grass, J. Pavārs

4568. f., 12. apr., 71. lieta, 1. lapa. Oriģināls.

**33. No Valkas apriņķa Plāņu pagasta 1905. g. 9. novembrī
sapulces protokola par amatpersonu
ievēlēšanas pagaidu raksturu.**

... Nolemts ierakstīt protokolā augstāk minēto un uzskatīt par
ievēlētiem: pagasta vecākā amatā Dāvi Jāņa d. Lielo, Siksnu māju
īpašnieku, un viņa palīgu amatos: Mārci Mārča d. Gaiki, Mūrnieku
māju īpašnieku, un Dāvidu Pētera d. Plauku, Renku māju rentnieku.

Piezīme: visu kategoriju deputāti ar šādām pagasta amatpersonu
vēlēšanām samierinājās tikai ar to noteikumu un šo personu ievēlē-
šanai piekrita tikai tad un līdz tam laikam, kamēr būs izdoti notei-
kumi vai likums par to, ka katram pagasta sabiedrības loceklim ir

pilnīgas balsošanas tiesības priekšā stāvošās Valsts domes vēlēšanās un līdzīgi tam arī pagasta amatpersonu vēlēšanās.

Pagasta vecākais K. Lācis

Rakstvedis: (paraksts)

1148. f., 1. apr., 49. lieta, 77. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

- 34. No Valkas apriņķa Plāņu pagasta 1905. g. 9. novembrī
sapulces protokola par atteikšanos vēlēt
tiesnesi un viņa kandidātu
apvienotai Vijciema pagasta tiesai
un prasību demokratizēt vēlēšanu
sistēmu.**

3. Tāpat šajā dienā pagasta vecākais sasauca kopīgu pagasta vēlētāju sapulci dēļ viena tiesneša un kandidāta ievēlēšanas priekš savienotas Vijciema Nr. 9 pagasta tiesas uz nākošiem trim gadiem.

Ieradušies uz kopsapulci bija 22 saimnieku kārtas vēletāji un 24 deputātu vēletāji, kopā 46. Apsverot šo jautājumu, visi vēletāji vienbalsīgi izsacīja savu nepieķrišanu šai lietā, tas ir, tiesnesi un viņa kandidātu nevēlēt priekš Vijciema pagasta tiesas sekojošu iemeslu pēc:

I. Viņi visi vēlētos atšķirtu tiesu no Vijciema pagasta tiesas ar nosaukumu «Plāņu pagasta tiesa», par ko esot lūgts pagājušā laikā pagastu priekšniecībai un vietējai Miertiesnešu sapulcei, bet šis lūgums neesot ievērots. Iemesli šai lietā esot dibināti, pagasti esot apgrūtināti caur šādu savienošānu, un tiešām Plāņu pagasta sabiedrība esot spējīga uzturēt savu Plāņu pagasta tiesu, materiāligā ziņā arī neesot trūkuma ievēlēt amata vīrus.

II. Visi klāt esošie vienbalsīgi prasot balsstiesību pie visām vēlēšanām visiem pilngadīgiem šā pagasta vīriešu kārtas locekļiem, līdz kuram laikam viņi atsakoties galīgi no tiesneša un kandidāta vēlēšanas priekš savienotās Vijciema pagasta tiesas.

Balsstiesīgie vēletāji: (seko 46 paraksti)

Pagasta vecākais K. Lācis

Rakstvedis: (paraksts)

1148. f., 1. apr., 49. lieta, 77.—78. lapa. Oriģināls.

- 35. Jaunjelgavas apriņķa Eķengrāves 1905. g. 9. novembrī
pagasta vietnieku pulka sēdes
protokols par darbības
pārtraukšanu, līdz valdība
neapmierinās viņu politiskās
un ekonomiskās prasības.**

1905. gada 9. novembrī Eķengrāves pagasta vietnieku pulks, ievērojot pašreizējo stāvokli un to, ka šādos apstākļos nav pare-

dzama uzbudinātā pagasta nomierināšanās, tāpēc visi 10 vietnieku pulka locekļi nolēma nestāties pie savu pienākumu pildīšanas, kamēr nebūs izpildītas šādas prasības:

1) Mēs neticam Manifestā apsolītajai brīvībai, kamēr [nav] atcelts karastāvoklis, pastiprinātā apsardzība un aizvākts no šejienes karaspēks, izveidota tautas milicija un dota amnestija visiem politiskajiem noziedzniekiem bez izņēmuma;

2) dotas vispārīgas, vienlīdzīgas, tiešas, aizklātas vēlēšanu tiesības abu dzimumu personām kā Valsts domes, tā arī pagasta amatpersonu vēlēšanās;

3) ievesta visās iekšējās lietvedībās latviešu valoda;

4) pagasta skolas pilnībā nodotas pagasta sabiedrības uzraudzībā; stundas skolā pasniegt latviešu valodā; baznīcu pilnībā atdalīt no skolas un sabiedrības;

5) par miršanas, dzimšanas un laulības gadījumiem paziņot vietējai pagastvaldei;

6) atteikties no ceļu klausības pildīšanas, kamēr to uzturēšana nebūs noregulēta pēc vienlīdzības principa, prasot tās izdevumu segšanā bez muižniekiem iesaistīt arī tirgotāju kārtu;

7) sabiedrisko nodokļu maksāšanas ziņā ieviest progresīvo ienākuma nodokli, ar ko aplikt visus pagasta iedzīvotājus, tai skaitā gan rūpniekus, gan tirgotājus, gan privāto muižu īpašniekus;

8) uzlikt par pienākumu muižniekiem pašā tuvākajā laikā pārdot visas zemnieku un kvotas zemes, kā arī muižas zemes gabalus, ko lieto atsevišķas personas;

9) vietējās dzērienu pārdošanas, kā monopola veikalu, tā arī alus bodi, tūlīt slēgt;

10) kamēr nav atcelta līdzšinējā policija ar visu vadošo birokrātisko, aizspriedumu pilno priekšniecību, kā komisāri, apriņķa policija, inspektori un žandarmērija;

11) neatzīt tagadējās tiesu iestādes un prasīt tiesnešu ievēlēšanu no sabiedrības vidus;

13)* normālu akcīzes** noteikumu nodibināšanu;

14) izejot no visiem šiem principiem, mēs neatzīstam Valsts domi arī ar tiem papildinājumiem, kas izdoti šā gada 17. oktobra manifestā, tāpēc ka tā būs vienīgi privileģēto kārtu direkcija, bet nekādā ziņā ne tautas pārstāvniecība;

15) uzdot pagastvaldei kopiju no šī protokola iesniegt Kurzemes gubernatora kungam.

Vietnieku pulka locekļu paraksti.

4569. f., 3. apr., 52. lieta, 6. lapa. Noraksts. Tulkojums.

* 12. punkta protokola tekstā nav.

** Netiešs nodoklis, ko valsts uzliet masu patēriņa precēm (piemēram, degvīna izstrādājumiem, tabakai, cukuram, sērskociņiem).

36. 3. novembrī ievēlētā Rīgas apriņķa 1905. g. 9. novembrī
pagastu vecāko un skrīveru biroja
aicinājums sūtīt delegātus uz
Latvijas pagastu delegātu
kongresu.

Uzaicinājums

Baltijas pašvaldības pamatu pārrunāšana un galīga projekta sastādīšana — nepieciešamas lietas. Tā nolūka veicināšanai «Baltijas Vēstnesī» 244. numurā nodrukāts kāds projekts.¹⁴ Cerams, ka šī projekta apspriešana notiek visās Latvijas malās un ka tāpēc būs sagatavojušies un materiālus sakrājuši priekš kopīgas projekta pārrunāšanas. Pamatodamies uz manīm no Rīgas apriņķa pagastu vecākiem un skrīveriem dotu pilnvaru un uz Kokneses sabiedrības nolēmumu no šā gada 6. novembra*, uzaicinu Vidzemes latviešu daļas, Kurzemes un Inflantijas sabiedrības šā gada 19. novembrī pulksten 1 dienā sūtīt savus delegātus Rīgā, Latviešu Sabiedrības namā, Romanova** ielā Nr. 25, lai kopīgi varētu strādāt augšā minēto darbu.¹⁵

Visu laikrakstu redakcijas lūdzu nodrukāt šo uzaicinājumu.

Rīgas apriņķa pagastu vecāko un
skrīveru biroja priekšnieks J. Kroders, Koknesē

Dienas Lapa, 1905, 9. nov.

37. Aizputes apriņķa Alsungas pagasta 1905. g. 10. novembrī
tautas sapulces lēmums aizliegt
pārdot valsts un muižnieku mežus.

Alsungas pagasta locekļu sapulce 1905. gada 10. novembrī nolēma:

Ievērojot to, ka mežiem ir ļoti svarīga loma tautas saimniecībā, bet tagad tie bez kādas vajadzības milzīgā daudzumā tiek iznīcināti un izvesti pāri robežai, kaut vietējiem iedzīvotājiem tā rezultātā ceļas ievērojami zaudējumi un apkurināšanas materiāli kļūst aizvien dārgāki, tad pagasta locekļu sapulce vienbalsīgi nolēma aizliegt valsts un muižnieku meža pārdošanu, kamēr šis jautājums netiks galīgi noskaidrots.

Sapulces ievēlētie delegāti: (seko 13 paraksti)

410. f., 1. apr., 25. lieta, 94. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

* Sk. 25. un 31. dokumentu.

** Lāčplēša.

38. No Vidzemes guberņas
žandarmērijas pārvaldes
priekšnieka ziņojuma Rīgas
apgabaltiesas prokuroram par
jaunu amatpersonu ievēšanu
Allažu pagasta valdē un pagasta
tiesā.

Slepeni
1905. g. 11. novembrī

Sā gada 8. novembrī Allažu pagasta vecākais Saulītis ziņoja Rīgas apriņķa priekšnieka jaunākajam palīgam 3. iecirknī, ka 30. oktobrī pie minētās pagastvaldes notikusi sapulce, kurā nepazīstami cilvēki teikuši runas, pie kam pavēlējuši pagasta vecākajam un skrīverim Grīnbergam 7. novembrī sasaukt visus pagasta iedzīvotājus; sakarā ar to pagasta vecākais un skrīveris izsūtījuši ar saviem parakstiem oficiālus uzaicinājumus visiem vietējiem iedzīvotājiem. Nozīmētajā dienā pie pagastnama sapulcējās 200—300 vīriešu un sieviešu, atbrauca 5 nepazīstami jauni vīrieši un viena sieviete, kura teica politiska rakstura runu. Pēc tam nepazīstamie paziņoja, ka nepieciešams ievēlēt jaunas pagasta amatpersonas, kurām nav jāpakļaujas nekādām valdības iestādēm, un vispār izveidot tautas pašvaldību pagastā. Kad amatpersonas paziņoja, ka tādos apstākļos tās nevēlas palikt savos amatos, tad sapulcējušies ievēlēja: par pagasta vecāko Mārtiņu Vaļinieku, par viņa palīgiem — Mārtiņu Andersonu un Kārli Bormanī; par pagasta tiesas priekšsēdētāju — Kārli Osi un tās locekļiem — jaunavas Annu Krūmiņu un Annu Kalniņu; par pagasta skrīveri — skrīvera palīgu Gateru; bez tam ap 10 cilvēku, vīriešu un sieviešu, ievēlēti pagasta domē. Vaļinieks un Gaters 8. novembrī ieradās pagastnamā un pieprasīja Saulītim nodot amatu; pēdējais solījis to izdarīt pirmdien, bet pirmie stājušies pie darba kancelejā. Par notikušajām vēlēšanām Gaters izdarījis ierakstu pagasta valdes protokolu grāmatā, ko parakstījuši vēlētāji... Pulkvedis I. Volkovs

117. f., 1. apr., 1060. lieta, 1. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

39. No Cēsu apriņķa Rāmuļu pagasta
tautas sapulces protokola par
atteikšanos ievēlēt pagasta
pašvaldību pēc vecās kārtības.

1905. g. 12. novembrī

... Pēc tam kad bija izsaukti šo pagasta locekļu vārdi un uzvārdi, muižas māju saimnieki atteicās no balsošanas, jo viņiem esot patvarīgi atņemtās balsstiesības kā saimniekiem; viņi, un tam līdz citi bezzemes pagasta locekļi, vēlas, lai netiktu šodien vēlēšanas izdarītas, jo uz Visaugstākā Manifesta no 17. oktobra šā gada esot dota vispārīga vēlēšanas tiesība. Viņi un tāpat vaku saimnieki vienbalsīgi atzina, ka tagad nav izdarāma vēlēšana ar tagadējo sapulces sastāvu un ka vēlēšanas jāizdara caur vienlīdzīgu, tiešu un

aizklātu vēlēšanu, ar izņēmumu, ka sievietes bauda tikai aktīvu un pasīvu balsstiesību.

Visu augšējo apcerēdama, sapulce nolēma: uz augšējiem pamatiem izdarīt vēlēšanas un izvēlēt valdes un tiesas amata vīrus tagadējos sastāvos, bet vēlēšanu izdarīšanu izdarīt vēlāk, decembra mēnesī.

Pagastvalde, ievērodama, ka vēlēšanas šodien nenotika, nolēma: par augšējo ziņot vietējam zemnieku lietu komisāra kungam.

Pagasta vecākais J. Zaļaiskalns
Viņa palīgi J. Traubergs, D. Leimanis
Sapulces dalībnieki (seko 20 paraksti)

1163. f., 1. apr., 8. lieta, 125.—126. lapa. Oriģināls.

40. Valkas apriņķa Adulienas pagasta valdes protokols par bezzemnieku atteikšanos vēlēt delegātus uz pagasta sapulci un izpildīt zemnieku lietu komisāra rīkojumus. 1905. g. 12. novembrī

Pagasta vecākais, pamatodamies uz Valkas apriņķa 2. iecirkņa zemnieku lietu komisāra kunga priekšrakstu no 24. oktobra šā gada zem Nr. 3639, uz šodienu bija sasaucis otro reizi* saimnieku kalpu, muižas kalpu, vaļinieku un amatnieku šķiru locekļus, kuri sasnieguši pilngadību, dēļ delegātu izvēlēšanas no sava vidus no katriem 10—1 [desmit—vienu] priekš vispārīgām pagasta sapulcēm nākošos trīs gados, pie kam klāt būdamiem vēlētājiem tika izskaidrots minētais zemnieku lietu komisāra priekšraksts un vēlētāji uzaicināti stāties pie delegātu izvēlēšanas. Sapulces locekļi, skaitā apmēram 200, pavisam nenāca pagasta nama sapulces telpās priekš šā nolūka, kamdēļ minētais komisāra kunga priekšraksts tika no skrīvera latviešu tulkojumā sapulcei nolasīts no pagasta nama trepēm, pie kam sapulcējušās personas izskaidroja, ka viņām gar šādām delegātu vēlēšanām neesot nekādas daļas, nedz viņi tādas vēlēšanas izvediņot, lai ar tam līdzīgām lietām liekot viņus gluži mierā, ar zemnieku lietu komisāriem viņiem neesot nekāda darīšana, nākamībā komisāra rīcības un pavēles viņi nepildīņot, jo atzīņot komisāru par tādu, kurš neesot tiesīgs par pagasta iedzīvotāju darīņām ko noteikt jeb pavēlēt.

Ievērojot šādus lietas apstākļus, no pagastvaldes tika nolemts šā protokola norakstu priekšā stādīt vietējam zemnieku lietu komisāra kungam dēļ tālākas rīcības.

Pagasta vecākais P. Kalējs
Skrīveris: (paraksts)

802. f., 2. apr., 36. lieta, 198. lapa. Oriģināls.

* Sk. 16. dokumentu.

41. No Valkas apriņķa Litenes pagasta 1905. g. 12. novembrī
tautas sapulces protokola lēmumiem
skolas un pagasta pašvaldības
jautājumos.

Sakarā ar to, ka īsta tautskola nav iedomājama bez dzimtās valodas un ka skolēnu attīstība un sekmes ir atkarīgas no tās valodas zināšanas, kurā tiek mācītas stundas, Litenes pagasta tautas sapulce nolēma:

1) No šā gada 12. novembra Litenes pagastskolā visus priekšmetus mācīt latviešu valodā.

3) Pieņemt skolas programmu, ko izstrādājusi Rīgas skolotāju un bērnu vecāku sapulce, pie kam šajā programmā tiek iekļautas: dabas mācība, vācu valoda, politiskās ekonomijas un tiesību likumu pamati. Krievu valoda paliek kā mācāms priekšmets. Ticības mācība tiek svītrotā, un tās vietā tiek mācīta morāle.

Skolā pieņemt skolēnus neatkarīgi no viņu ticības. Augstākā uzraudzība skolas lietās pieder īpašai komitejai, ko ievēl tautas sapulce.

Litenes tautas sapulce ar šo uzliek par pienākumu skolotājiem nekavējoši stāties pie augstāk nolemtā izpildīšanas. Tautas sapulce pieņēma par trešo skolotāju Rūdolfu Kordonu bez inspektora apstiprinājuma. Carisma valsts svētki tiek atcelti.

Visus šos tautas sapulces lēmumus paziņot tautskolu inspektoram.

Sakarā ar to, ka Baltijas muižnieki ir aplikuši vietējos zemniekus — latviešus ar pārmērīgiem maksājumiem, pagaidām pārtraukt maksāt renti, zemstes nodokļus un kredītnaudas Vidzemes muižnieku kredīt biedrībai un citus maksājumus, kamēr jaunā valdība nebūs ievēlējusi īpašu komisiju, kas galīgi atrisinās agrāro jautājumu Baltijas guberņās.

Tā kā meži ir kopīgs īpašums, bet Baltijas muižnieki pārdod mežu uzņēmējiem lielos apmēros vienīgi savās personīgajās interesēs, kā rezultātā cieš visa valsts, nepieļaut meža iznīcināšanu, bet atļaut cirst to vienīgi pašu vajadzībām. Ievēlēt komisiju, kas uzraudzītu mežus Litenes pagasta robežās, kamēr valdība galīgi atrisinās šo jautājumu.

Nelabot ceļus, kamēr ceļu klausības nebūs sadalītas līdzīgi starp muižu un zemnieku zemi.

Uzlikt par pienākumu Litenes muižas īpašniekam slēgt krogu un alus brūzi. Uz priekšu tiesība pārdot dzērienus pieder [pagasta] sabiedrībai.

Tautas sapulce atzina par lieku muižas policijas un uradņika pastāvēšanu un nolēma: uz priekšu negriezties pie tiem.

Tautas sapulce atzina par likvidējamām visas Baltijas muižniecības privilēģijas — medību un zvejas tiesības. Medību un zvejas tiesības pieder ikvienam.

Līdz galīgai jautājuma izšķiršanai par pagasta pašvaldību ievēlēt no iedzīvotāju vidus komisiju, kas uzraudzītu pagastvaldes

darbību. Vajadzības gadījumā ar jaunām vēlēšanām atjaunot pagastvaldes un vietnieku pulka locekļu sastāvu. Ignorēt zemnieku lietu komisāra priekšrakstus. Balsstiesības tautas sapulcēs piešķirt arī pilngadīgām sievietēm. Ar nākošo gadu sabiedrības nodokļu maksātājus sadalīt kategorijās.

Visus augstāk minētos Litenes tautas sapulces lēmumus paziņot Ministru komitejas priekšsēdētājam grāfam S. Vitem, kas tiek uzlikts par pienākumu vietējai pagastvaldei.

Protokola oriģinālu parakstījis 441 sapulces dalībnieks.

Pagasta vecākais J. Mezīts

Skrīveris: (paraksts)

6989. f., 2. apr., 4. lieta, 19.—22. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

42. Valkas apriņķa Jaungulbenes pagasta tautas sapulces protokols ar vispārējām politiskām prasībām un lēmumiem par pagasta dzīves demokratizēšanu. 1905. g. 13. novembrī

I. Tautas sapulce vienbalsīgi nolēma vispirms prasīt no pagastvaldes protokolu grāmatu, kurā lai ierakstītu tautas sapulces rezolūcijas. Ievēlētie delegāti to izpildīja.

II. Tika pārrunāts par Valsts domi. Tautas sapulce vienbalsīgi nolēma boikotēt tagadējo un vispārīgi Valsts domi, ja tā nav dibināta uz vienbalsīgas, tiešas, aizklātas un vispārīgas vēlēšanas pamatiem.

III. Pieprasīt tūlīt Valsts satversmi uz vispārīgas, tiešas, aizklātas balsošanas pamatiem.

IV. Tagadējās pagastvaldes un tiesas atceļamas un viņu vietā dēļ iekšējas pagasta darbības virzīšanas uz vispārējas, tiešas, aizklātas balsošanas pamatiem ievēlēt komiteju iz uzticamiem vīriem, kas lai rūpētos, ka tiktu izvēlēta pagasta satversme. Kandidāti jāizvēl iz saimniekiem un kalpiem. Rīcības komitejā, kurai jāvada vēlēšanas un jāizvēl kandidāti, ievēlēja 1) skolotāju Māli, 2) Jūliju Sabuli, 3) Pēteri Znotiņu, 4) Jāni Kaparkalēju, 5) Arturu Caunīti* un 6) Jāni Bīdeli. Amata vīru vēlēšanas izdarīt 26. novembrī šajā gadā pulksten 9 no rīta dziedāšanas biedrības namā. Pagasta pašvaldībā un tiesā izvēlēt 10 locekļus.

V. Visas maksāšanas muižniekam un kronim pārtraukt, kamēr nodibinās kārtība. Pagasta nodevas priekš pagasta iekšējās dzīves uzturēšanas maksāt jaunai pagastvaldei līdz jaunam gadam.

VI. Skolas mācības valodu ievest latviešu valodu un vispārīgi ievest programmu, kas noteikta brošūrā «Mūsu tautskola». Ticības mācība pavisam no skolām izmetama. Baznīca uzturama no tiem, kas vēlas viņu uzturēt. Baznīca izmantojama tautas sapulcēm.

VII. Atcelt pastāvošo karaspēku, nodibināt tautas miliciju. Rekūšus nedot līdz jaunam gadam, kamēr nodibinās kārtība. Rezervisti atlaižami.

* Tekstā — Jaunīti.

VIII. Atcelt pastiprinātu apsardzību.

IX. Politisko noziedznieku atsvabināšanu prasīt.

X. Krogus slēgt un atvērt tautas tējnīcas. Vīna pārdotavas tāpat slēgt. Var lietot pašdarītu vīnu-alu.

XI. Noziedzniekus no sava vidus izraidīt. Līdz šim izdarītie noziegumi nav ievērojami.

XII. Neatļaut mežus nopludināt un pa dzelzceļu pārdot.

XIII. Tagadējai pagastvaldei uzdot piesūtīt norakstus no šiem nolēmumiem pienākošām personām.

Ar oriģinālu pareizi: Pagasta vecākais A. Grāvītis

233. f., 3. apr., 3206. lieta, 108. lapa. Apliecināts noraksts. Tulkojums.

**43. Kurzemes guberņas pagaidu 1905. g. 13. novembrī
ģenerālgubernatora aizliegums
sasaukt pagastos sapulces.**

No pagaidu Kurzemes ģenerālgubernatora.

Novērojot iz no manis saņemtajiem paziņojumiem, ka iedzīvotājiem dotā tiesība sapulcēties mītiņos top nelietīgi valkāta lauku pagastos, kuros tiek norunāti ne tik vien nelikumīgi darbi, bet arī tādi, kuri ir pretim ikkatrii veselai saprašānai, es aizliedzu uz laiku ikkatru mītiņu un sapulces lauku apgabalos un miestīņos guberņā un atļauju karaspēkam un policijai ar ieročiem izklīdināt ikkatru sapulci.¹⁶

Kurzemes pagaidu ģenerālgubernators **Bekmans**

Balss, 1905, 18. nov.

**44. Aizputes apriņķa Bātas un Vaiņodes 1905. g. 14. novembrī
pagastu vietnieku pulku apvienotās
sēdes rezolūcija par pagastu
pašvaldību uzdevumiem.**

Sēdi vadīja Bātas pagasta vecākais Kristaps Vaits.

— No 23 uz šodienu izsauktajiem vietnieku pulku locekļiem ieradās 18, no Bātas pagasta — 6 un no Vaiņodes pagasta — 12, kāpēc sēde tiek atzīta par notikušu.

Sēde sākās pulksten 4 pēcpusdienā un beidzās pulksten 7 vakarā.

Klausījās: pagasta vecākā priekšā celto rezolūciju, kas pieņemta kopīgā Bātas un Vaiņodes pagastu iedzīvotāju sapulcē šā gada 11. novembrī, bet tieši:

Lai ievestu pilnīgu sabiedrības pašvaldību, šodien sapulcējušies Bātas un Vaiņodes pagastu iedzīvotāji, skaitā ap 600 cilvēku, konkrētas programmas izstrādāšanai nonāca pie šādas rezolūcijas, no kuras daži punkti tiek ieviesti dzīvē:

1. Kopā ar pagasta amatpersonām uz 3 gadiem tiek ievēlēti arī skolotāji un skriveri, pie tam vēlēšanas ir vispārējas, vienlīdzīgas, tiešas un aizklātas.

Pašreizējās pagasta amatpersonas un skrīveris paliek savos amatos uz nenoteiktu laiku, bet Bātas skolotāji Beijers un Gudermanis atlaižami un viņu vietā ievēlami citi; skolotājus ievēlēt atļaut vietnieku pulkam. Bātas skolu no šodienas slēgt uz nenoteiktu laiku.

2. Atcelt patronāta tiesības un visas baznīcas lietas izšķirt draudzes locekļiem.

3. Atcelt muižas policiju.

4. Skolai jāatrodas pilnīgā sabiedrības pārziņā, un mācībām jānotiek dzimtajā valodā pēc iesniegtas programmas.

5. Naturālklausības pārvēršamas naudā. Klausību un sabiedrisko nodokļu vietā ievedams progresīvais ienākuma nodoklis, ar kuru aplikt visus iedzīvotājus, neatbrīvojot no tā ne rūpniekus, ne tirgotājus, ne muižu īpašniekus. Atcelt visas baznīcas klausības.

6. Slēgt Vaiņodes degvīna tirgotavu un krogu.

7. Atcelt karastāvokli un pastiprināto apsardzību un atlaist mājās visus iesauktos rezervistus.

8. Nemaksāt muižniekiem rentes un citus maksājumus, kā arī kredītnaudas un procentus par tām līdz tam laikam, kamēr pirkšanas un rentes līgumi nebūs likumīgā veidā nokārtoti no tautas pārstāvjiem, kas ievēlēti vispārējās, vienlīdzīgās, tiešās un aizklātās vēlēšanās, un nolēma vienprātīgi turēties pie šī lēmuma; boikotēt tos saimniekus, kas nepiekrītu šim lēmumam; un nepieļaut izlikt saimniekus no mājām publisku ūtrupju ceļā.

9. Aizliegt izcirst mežus, lai tie paliktu pašu vajadzībām; lietas kārtošanu uzlikt vietnieku pulkam.

10. Atcelt pagastnamu apsargāšanu un sargus turpmāk nedot.

11. Nedot šķūti administrācijas un policijas ierēdņiem un karaspēkam.

12. Pie pagastnama esošo zemes gabalu, par ko notiek prāvošanās, atzīt par piederošu pagastam, bet ne muižai.

13. Nodibināt palīdzības kasi strādniekiem un piešķirt palīdzību trūcīgajiem aizdevumu veidā.

14. Izņemt no Kurzemes kredīt biedrības sabiedrisko, magazīnas un citus kapitālus un ņemt tos savā pārziņā. Pagasta nodokļus nemaksāt līdz tam laikam, kamēr tie nebūs nokārtoti un izstrādāta nodokļu aplikšanas sistēma.

15. Apdrošināšanas naudas pret ugunsgrēku maksāt Kurzemes kredīt biedrībai vēl līdz 1906. gada 23. aprīlim.

16. Kalpiem un citiem strādniekiem neligt darbā līdz tam laikam, kamēr nebūs visdrīzākā laikā izstrādāti jauni noteikumi.

17. Sapulce ievēlēja delegātus, kas kopā ar citiem Aizputes apriņķa pagastiem apspriestu sabiedrības lietas:

1. Ģirtu Tilību,

2. Kārli Rozentālu,

3. Jāni Glūdiņu,

4. Miķeli Bunku.

18. Desetīnu nodokli nemaksāt, kamēr nebūs izdarīts jauns zemes novērtējums un klasifikācija, jo 1898. gadā izdarītā novērtēšana

bija vienpusīga un tās izdarišanas laikā lomu spēlēja dažādas partijas.

19. Atļaut medīt un zvejot likumīgā laikā katram savās robežās; brīvos ūdeņos zvejot tiesības katram.

20. Boikotēt čigānus un personas, kas ved izlaidīgu dzīves veidu bez noteiktas nodarbošanās.

21. Visas pagastvaldes grāmatas un lietvedību uz priekšu kārtot latviešu valodā.

22. Pēc iespējas apgādāt ieročus pašaizsardzībai.

23. So protokolu piesūtīt avižu «Latvietis»*, «Pēterburgas Latvietis»** un «Dienas Lapa» ekspedīcijai.

24. Par šodienas lēmumu paziņot visām pašreizējām amatpersonām.

25. So rezolūciju apkopotā veidā ierakstīt pagasta protokolu šnorgrāmatā.

Bātas pagasta vecākais K. Vaits

Vaiņodes pagasta vecākais A. Lapiņš

Pagastu vecāko palīgi: (seko 5 uzvārdi)

Vietnieku pulku locekļi: (seko 18 uzvārdi)

412. f., 2. apr., 700. lieta, 2.—5. lapa. Apliecināts noraksts. Tulkojums.

**45. Rīgas apriņķa Katlakalna pagasta 1905. g. 15. novembrī
zemes lietotāju lēmums boikotēt
Rīgas pilsētas domi un valdi un
neizdarīt maksājumus pilsētas kasē.**

Sodien vietējā Katlakalna pagastnamā bija sapulcējušies māju īpašnieki un rentnieki un vispār šā pagasta zemes gabalu lietotāji, kas tos ņēmuši no Rīgas pilsētas valdes kā vietējās Mazjumpravas muižas īpašnieka, un pieprasīja, lai pagastvalde ieraksta protokolā šādas viņu prasības un lēmumus:

1) Neatzīt tagadējo Rīgas pilsētas domi, pilsētas valdi un visas ar to saistītās iestādes, tai skaitā arī Rīgas pilsētas muižu pārvaldi; tāpēc visi zemes gabalu lietotāji, kam jāmaksā rentes nauda Rīgas pilsētas kasē, atsakās šobrīd izdarīt jebkādas maksājumus līdz tam laikam, kamēr nebūs nodibināta jauna pilsētas dome ar visām tās pārvaldes iestādēm uz vispārēju, vienlīdzīgu un aizklātu vēlēšanu pamata.

2) Sakarā ar to, ka 19. novembrī Rīgā notiks kongress, kurā apspriedīs Baltijas guberņu sabiedriskās pārvaldes reformu projektu, sapulce ievēlēja 3 delegātus, kas piedalītos kongresā: Jēkabu Godeli, Jāni Gulbi un Paulīnu Vāveri.

3) Atteikties pašreiz izpildīt ceļu un citas naturālklausības, kamēr šīs klausības nebūs izdalītas uz visām zemēm — kā zemnieku, tā muižas — atbilstoši zemes lielumam.

* Politiski literāra avīze Liepājā (1882—1905).

** Politiski ekonomiska un literāra dienas avīze, Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas orgāns (1905—1906).

4) Atzīt, ka medību tiesības pieder tāpat katram zemes gabala īpašniekam un rentniekam viņa zemes gabala robežās.

5) Atzīt, ka visi pagasta maksājumi, kas ir sadalīti uz šo, 1905. gadu, tas ir, visi maksājumi līdz 1906. gada 1. janvārim, visiem pagasta locekļiem jānomaksā.

Parakstīja: (seko 84 paraksti)

14. f., 2. apr., 311. lieta, 142. lapa. Noraksts. Tulkojums.

46. No Valkas apriņķa Mālupes pagasta vietnieku pulka sēdes protokola par delegātu izvirzīšanu uz pagastu delegātu kongresu Rīgā. 1905. g. 16. novembrī

Nr. 162

Pagasta vecākais lika vietnieku pulkam priekšā, ka uz 19. novembrī šajā gadā Rīgā tiekot sasaukta pagastu delegātu sapulce priekš pagasta pašvaldības jautājumu apspriešanas. Tādēļ lai vietnieku pulks apspriestu, vai no šā pagasta arī sūtīs delegātu uz šo sapulci un, ja sūtīs, tad izvēlēt to.

Vietnieku pulks, lietu izklausījis, vienprātīgi nosprieda: sūtīt divus delegātus — vienu no Mālupes, otru no Kolbergu pagasta. Par delegātiem izvēlēja vietnieku pulka locekļus Jēkabu Ziņģi un Kārli Cintiņu. Ceļa naudas delegātiem maksāt katram pa divdesmit rubļiem.

Vecākais J. Aizups

Vecākā palīgi A. Zars, J. Liepiņš, J. Līviņš

Locekļi: (seko 20 paraksti)

Skrīveris: (paraksts)

1081. f., 1. apr., 14. lieta, 56. lapa. Origināls.

47. No Valmieras apriņķa Umurgas pagasta tautas sapulces lēmuma demokratizēt pagasta pašvaldības vēlēšanu kārtību un ievēlēt delegātus uz Latvijas pagastu delegātu kongresu. 1905. g. 16. novembrī

I. Ievērojot to, ka sapulcē tika uzcelts jautājums, ka amata vīri būtu vēlami pēc citas kārtības, tas ir, ka lai sapulcē piedalītos visi, kuri sasnieguši 21 gadu vecumu, tādēļ tika uz tam balotēts, kuri piekrīt vecai kārtībai un kuri vēlas, lai pēc jaunas kārtības būtu vēlēšanas izdarāmas; pēc aizklātas balotēšanas izrādījās, ka ar 49 pret 2 balsīm vēlas, lai vēlēšanas tiktu izdarītas pēc jaunās kārtības.

II. No Sapulces tika uzcelts jautājums, ka būtu delegāts ievēlams, kurš ņemtu dalību Rīgas pagastu delegātu sēdē, kuri pār-

spriedis jautājumu par pagasta labklājību 19. novembrī šajā gadā, un lūdza, lai šis delegāts tiktu no pagasta sabiedrības izvēlēts, uzstādot kandidātu un arī aizklāti balsojot, un pie šādas vēlēšanas pielaist arī personas, kuras sasniegušas 21 gadu vecumu.

Delegātu vēlējot, atrada, ka ar 48 balsīm ievēlēts par delegātu Augusts Priedes kungs, kuram dot tiesību pagasta sabiedrības labā runāt un viņas tiesības aizstāvēt.

Pagasta vecākais J. Miķelsons

Vēlētāji: (seko 42 paraksti)

Turpinājums.

III. Ievērojot to, ka uz 19. un 20. novembri šajā gadā tiek uzaicināti visi Baltijas pagastu vecākie un skrīveri ierasties Rīgā uz viskopēju amata vīru sapulci, kuri pārsprīdīs par vajadzīgām pagastu reformām, klātbūdamie pagasta locekļi vienprātīgi nolēma uzaicināt vietējo pagastvaldes rakstvedi Gustavu Ozoliņu ierasties Rīgā kā vietējās pagasta [sabiedrības] priekšstāvim pie sapulces piedalīties un tur par vajadzīgām pagasta labklājībām visu pagasta locekļu vārdā līdzīgi runāt un spriest. Ceļa alga tam tiek maksāta pēc vietnieku pulka sprieduma 6 rubļi.

Pagasta vecākais J. Miķelsons

Vēlētāji: (seko 35 paraksti)

1253. f., 1. apr., 6. lieta, 67.—68. lapa. Oriģināls.

**48. No Cēsu apriņķa Baižkalna
pagasta valdes izejošo rakstu
žurnāla ieraksta par apliecību
izsniegšanu Latvijas pagastu
delegātu kongresa delegātiem.**

1905. g. 17. novembrī

1803. Apliecība Dāvim Zālītim, ka viņš no pagasta iedzīvotājiem izvēlēts par deputātu piedalīties Rīgā 19. novembrī pagastu delegātu sapulcē.

1804. Apliecība Jānim Vidriķim par to pašu.

4404. f., 1. apr., 322. lieta, 124. lapa. Oriģināls.

**49. No Cēsu apriņķa Baižkalna
pagasta valdes izejošo rakstu
žurnāla ieraksta Mūrmuižas
pagasta valdei apsargāt ceļus
pret melno sotņu.**

1905. g. 17. novembrī

1808. Mūrmuižas pagastvaldei paziņojums, lai viņa apsargā ceļus savās robežās pret melno sotņu un lai stājas sakarā ar citām pagastvaldēm.

4404. f., 1. apr., 322. lieta, 124. lapa. Oriģināls.

50. Vidzemes evaņģēliski luterāniskās baznīcas konsistorijas ziņojums gubernatoram par tautas sapulci Cesvaines baznīcā. 1905. g. 18. novembrī

Vidzemes konsistorija uzskata par savu pienākumu darīt Jūsu Ekselencei zināmu sekojošo:

Svētdien, šā gada 6. novembrī Cesvaines baznīcā notika tautas sapulce, kurā piedalījās ap 3000 cilvēku. Citu jautājumu vidū tajā tika apspriests jautājums par dieva gāšanu, par ticības mācības pasniegšanas pārtraukšanu skolās un arī citi — saimnieciskas dabas jautājumi.

Pēc tam vietējais draudzes aizbildnis saņēma tautas sapulces vārdā no tās ievēlētiem delegātiem P. Doka, draudzes skolotāja palīga, J. Stalbova un A. Barševska rakstisku paziņojumu, ka sapulce starp citu nolēmusi — slēgt visus krogus, kur pārdod stipros dzērienus, slēgt visus alus brūzus un nepieļaut meža ciršanu pārdošanai.

Baznīcas aizbildnis Sadvovska kungs no Dzelzavas muižas griezies pie apriņķa priekšnieka palīga ar lūgumu saukt vainīgos pie atbildības.

Laicīgais piesēdētājs: (paraksts)

Sekretārs: (paraksts)

3. f., 5. apr., 685. lieta, 20. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

51. Talsu apriņķa Cēres pagasta saimnieku un vietnieku pulka sanāksmes rezolūcija ar politiskām un ekonomiskām prasībām. 1905. g. 19. novembrī

Kurzemes guberņas Talsu apriņķa Cēres saimnieki un vietnieku pulka locekļi pieņēma šādu rezolūciju:

1) Prasīt Satversmes sapulces sasaukšanu uz vispārējas, tiešas, vienlīdzīgas un aizklātas balsošanas pamata, neizslēdzot sieviešu piedalīšanos.

2) Pieprasīt vispārēju un pilnīgu amnestiju visiem politiskajiem, tas ir, tiem, kas cietuši savu politisko uzskatu dēļ un krituši par upuri [ciņā] par brīvību un taisnību.

3) Kamēr nav atcelts karastāvoklis un pastiprināta apsardzība un visi ārkārtējie likumi, pagaidām pārtraukt maksāt rentes un izpirkšanas maksājumus muižniekiem un kreditbiedrībai. Tāpat atteikties no soda naudu maksāšanas.

4) a) Prasīt ceļu klausības un citu reālnastu vienlīdzīgu sadalīšanu starp muižas un pagasta zemēm pēc zemes desetīnu skaita, ievērojot arī zemes vērtību; b) šo klausību izpildīšanā iesaistīt arī visus rūpniecības uzņēmumus. Kamēr šīs prasības nebūs izpildītas, nolēma: nepildīt ceļu klausību un citas reālnastas.

5) a) Pieprasīt jaunas pagasta amatpersonu vēlēšanas uz vis-

pārējas, vienlīdzīgas, tiešas un aizklātas balsošanas pamata; b) piešķirt sievietēm aktīvās un pasīvās vēlēšanu tiesības; c) atbrīvot pagastvaldes no pakļautības administrācijai un padarīt tās atbildīgas vienīgi tiesas un sabiedrības priekšā.

6) Tā kā muižas zemes pakļautas pagasta un vispārīgai policijai, likvidēt muižas policiju.

7) Likvidēt visas muižnieku kārtas un muižu īpašnieku privilēģijas.

Adrese: caur Kandavu.

(Seko 22 paraksti.)

410. f., 1. apr., 13. lieta, 812. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

**52. Valkas apriņķa Beļavas pagasta
tautas sapulces lēmums par
pagasta dzīves pārkārtošanu uz
demokrātiskiem pamatiem un Valsts
domes boikotu.**

1905. g. 20. novembrī

Nr. 92

Beļavas pagasta tautas sapulce 1905. g. 20. novembrī vienbalsīgi par sapulces vadoni ievēlēja skolotāju Jāni Seržānu, par rakstu vedēju Rūdolfu Kļaviņu, pēc kam, dienas kārtību pārrunājot, no sapulces tapa pieņemtas sekošas rezolūcijas:

1) organizēties, lai varētu apkarot laupītājus, tā saucamo melno sotņu, ja tāda uzbruktu;

2) ievērojot izsludinātās Valsts domes vēlēšanu nepilnību, šo domi boikotēt, līdz tiek izsludinātas vēlēšanas uz vispārējas, vienlīdzīgas, tiešas, aizklātas balsošanas pamatiem, bet, pirms tāda nav izsludināta, pieprasīt valsts Satversmes sapulces sasaukšanu uz vispārējas, tiešas, vienlīdzīgas, aizklātas balsošanas pamatiem;

3) ievērojot līdzšinējo tautas skolu programmu nepilnību, visas mācības pasniegt mātes valodā, krievu valodu paturēt tikai kā mācības priekšmetu un vispārīgi pieturēties pie tādas programmas, kādu tagad izstrādā skolotāju un vecāku mītiņš Rīgā;

4) par vietējo Stāmerienes priesteri Šalfijevu, ievērojot to, ka tas nav īsts tautas mācītājs, jo, pirmkārt, liedz pareizticīgiem nabadzīgiem bērniem apmeklēt tuvējās luteru skolas, otrkārt, nodarbojas ar špionēšanu un apspiež savus skolotājus, ar visām pret kādām 20 balsīm pieprasīt, lai tas savu vietu atstātu;

5) nolēma vienbalsīgi, ievērojot zemkopju nepanesamo stāvokli, turpmāk nemaksāt vairs nekādas rentes, nedz riteršaftes naudas*;

6) ievērojot Vecgulbenes Puršādes skolas skolotāja Šķipsnas slikto apiešanos ar skolēniem, vienbalsīgi nolēma to boikotēt;

7) ievērojot, ka līdzšinējais mācītājs Neanders promiedams baznīcas grāmatas un atslēgas teicās atstājis arendatoram Kimeļam Vecgulbenē, tautas sapulce vienbalsīgi nolēma, lai jau iepriekš

* Bruņniecības nodoklis.

ievēlētie pagastu delegāti ar Vecgulbenes ārstu Pahtu pieprasītu no Kimeļa augstāk minēto draudzes īpašumu nodot Vecgulbenes pagasta glabāšanā;

8) ievērojot, ka Beļavas Vasilisa muižas pārvaldnieks Luckins pagastam nokrāpis 1953 rubļus naudas, sapulce vienbalsīgi ievēl priekš šās naudas pieprasīšanas delegātus Pīskapu Sīmani Kļaviņu, Borminu Sīmani Svempi un Otto Indu, un Skultes Kārli Lāci un uzdod iet un pieprasīt, lai Luckins visdrīzākā laikā pagastam aizmaksā šo nokrāpto naudu;

9) ievērojot pārvaldnieka Luckina nekārtības, nekrietnu nekārtību viņa pārvaldīšanā ar pagasta saimniekiem, tautas sapulce vienbalsīgi nolēma likt viņam 14 dienu laikā atstāt Beļavas muižu; priekš šās lietas izvēlēti delegāti, kuri jau 8. punktā minēti, un vēl Jānis Eizāns, Otto Grīnbergs un Aleksandrs Endelis;

10) no mājām izsviestie saimnieki drīzā laikā ielikami katrs savā mājā;

11) muižai jāpiedalās samērā ar zemes platību pie ceļu taisīšanas;

12) neatļaut muižai turpmāk nekādas mežu izciršanas priekš pārdošanas uz ārieni, un visai mežu pārdošanai jānotiek ar 8. un 9. punktā minēto delegātu pārzināšanu;

13) sapulce vienbalsīgi nolēma pieprasīt pārvaldniekam Luckinam, lai tūliņ slēdz vietējo Beļavas krogu, pretējā gadījumā sapulce būs piespiesta pati slēgt krogu;

14) reorganizēt pastāvošo pagastvaldi un tiesu, sasaucot jaunas pagasta amata vīru vēlēšanas uz vispārēju balsstiesību pamata, bez dzimuma starpības, un tūliņ pārtraukt satiksmi ar komisāriem un citiem tamlīdzīgiem ierēdņiem, iekšēju pagasta darbību nepārtraukt, līdz kamēr taps ievēlēta jauna pagastvalde un tiesa;

15) pieprasīt valdībai karaspēka atlaišanu un ievest tautas miliciju;

16) pieprasīt pastiprinātas apsardzības atcelšanu;

17) jautājumu par vietējo skriveri Dakeru uz pienestām sūdzībām pēc tautas sapulces nolēmuma atlikt līdz nākošai Beļavas tautas sapulcei;

18) pieprasīt, lai valdība dod pilnīgu amnestiju;

19) ievēlēt 12 delegātus, kas sapulcējušos vārdā parakstītu šo protokolu: Ernestu Sprinģi, R. Vīcupu, Otto Indu, Kļaviņu, Andreju Kubuliņu, Jāni Dzilnu, Ernestu Krēsliņu, Otto Kalniņu, Arturu Blūmentālu, Otto Kļaviņu.

Sapulces vadītājs J. Seržāns

Rakstvedis R. Kļaviņš

Delegāti: (seko 10 paraksti)

804. f., 3. apr., 71. lieta, 105.—106. lapa. Oriģināls.

53. Cēsu apriņķa Priekuļu pagasta
vecākā norādījums Veismaņu
pagasta valdei organizēt patruļas
ciņai pret melno sotņu.

1905. g. 21. novembrī

Cienījamai Veismaņu pagasta valdei.

Pagājušā naktī saņēmu no Jaunraunas pagastvaldes šādu rakstu:

«Priekuļu pagasta valdei

Tā kā melnās sotņas briesmu darbi tagad ir pārņemusi arī Vidzemes guberņu un šīs negēļu bandas ir jau pastrādājušas nedzirdētus briesmu darbus vairākās vietās, kā, piemēram, Cēsvainē, lūdzu jūs **visdrīzākā laikā** spert soļus šo negēļu darbu apkarošanai un izsūtīt patruļas, kuras lai uzmanītu Veismaņu un Cēsu ceļus, un, ja parādītos šīs bandas, nekavējoši ziņot citām pagastu valdēm, lai varētu ar spēku stāties pretī.»

(Paraksti)

So Jums paziņodams, lūdzu uzraudzīt arī savus ceļus, apbruņotas patruļas nostādot, kā arī paziņot šo pašu kaimiņu pagastu valdēm.

Pagasta vecākais K. Pile

1259. f., 1. apr., 23. lieta, 110. lapa. Oriģināls.

54. Informācija presē par Latvijas
pagastu delegātu kongresu* un
tā lēmumiem.

1905. g. 21. novembrī

Pagastu delegātu kongress

Sestdien, pulksten 1 pēc pusdienas, Latviešu sabiedrības telpās bija jānotiek pagastu delegātu kongresam. Kad sabraukušie delegāti sanāca kopā uz sapulci, policija stajās ceļā un mēģināja nelaist nevienu [Latviešu] sabiedrībā iekšā. Bet, neskatoties uz šādu policijas iejaukšanos, delegāti tomēr sanāca, un ap pulksten 2 teātra zāle bija pārpildīta. Pa to starpu Rīgas apriņķa pagastu vecāko un skrīveru sapulcē izvēlētais birojs, uz kura iniciatīvu kongress tika sasaukts, bija nogājis pie gubernatora pieprasīt šai lietā izskaidrojumu. Gaidot uz biroja atgriešanos no gubernatora, sapulcējušies, pie dienas kārtības nestājoties, pārrunāja par tagadējo vispārējo politisko stāvokli Krievijā, īpaši, kā tas parādījās Maskavas zemstu un pilsētu darbinieku kongresā. Tika raksturota Vites** darbība un zemstu stāvoklis pret to, norādīja arī uz vispārējiem saimnieciskiem un politiskiem apstākļiem, kas visi runā par labu atsvabināšanas ciņai.

Pa to laiku bija no gubernatora atgriezušies biroja locekļi, kas tūliņ patēloja par administrācijas rikošanos, attiecoties uz šo

* Latvijas pagastu delegātu kongress notika 1905. g. 19. un 20. novembrī.

** S. Vīte — Krievijas impērijas finansu ministrs. No 1905. g. oktobra līdz 1906. g. aprīlim Ministru padomes priekšsēdētājs.

kongresu. Vajadzīgā laikā bija ticis iesniegts formālais paziņojums, ka 19. novembrī tiks sasaukts pagastu delegātu kongress. Policija vispirms mēģinājusi noliegt, ka šāds paziņojums saņemts, bet, kad tas neizdevies, tad aizrādījusi, ka gubernators neatļaujot kongresam notikt. Un gubernators, visvisādi izgrozīdamies, gan teikdams, ka tādām kongresam vajadzīga sevišķa atļauja un ar paziņojumu vien nepietiekot, gan, ka nevarot pielaist kurzemniekiem Rīgā sapulcēties, galu galā aizliedzis kongresu noturēt. Sapulcējušies izsaka protestu pret šādu gubernatora rīkošanos un stājas pie darba. Bet policisti tomēr bija ieradušies zālē. Sapulce stingri pieprasa, lai tie uz pēdām pazūd, kas arī notiek, un kongresa kārtīgie darbi sākas. Izvēl sapulces vadoņus un par pirmo dienas kārtības punktu pieņem «attiecību pret politisko stāvokli».

Tiek norādīts, ka revolūcija iet uz priekšu, tā pārņēmusi arī vecās valdības visdrošāko stuti — armiju. Arī mums jāiet tālāk, kā līdz šim gājuši. Agrāki viss gribēts panākt ar lūgumiem un deputācijām, un tomēr nekas nav ticis sasniegts. Tagad tādi lūdzēji un gaidītāji atstumti pie malas un uzstāties jauns spēks — proletariāts, ar kuru kopā ejot, tikai kas panākams. Tālāk raksturo, uz kādiem pamatiem līdzšinējā valdība turējusies. Nauda tiek aizņemta no ārzemēm, par ko jāmaksā milzīgi procenti. Lai šos procentus samaksātu, jāpiekopj izvedu tirdzniecība. Krievija cieš badu, bet labība plūst uz ārzemēm... Vispāri Krievijas valsts ir veikala lieta priekš ārzemju baņķieriem. Kamēr tauta maksā nodevas, tie naudu aizdod par milzīgiem procentiem. Bet lai baņķieri meklē citus izsūcamos. Tādēļ tagadējās kārtības gāšanas jautājums ir arī saimniecisks...

Pēc īsām debatēm par vispārējo politisko stāvokli pieņēma šādu rezolūciju: [1.] «Tā kā līdzšinējā birokrātiskā valdība ir tikai apspiedēja un arī pēc 17. oktobra manifesta joprojām tikai apspiež tautas tiesības, uztur pastiprinātu apsardzību un karastāvokli, aizliedz sapulces, šauj un arestē mierīgus cilvēkus, uztur vācu muižnieku varu, pretojas vietējās dzīves atjaunošanai un ar katru dienu rikojas varmācīgāki, tad sapulcējušies latviešu pašvaldības aizstāvji atzīst, ka no tagadējās valdības nevar gaidīt nekādu politiskas brīvības ieviešanu un ka latviešu zemniekiem jāatjauno sava pašvaldība pašiem ar savu spēku, ejot roku rokās ar Krievijas revolucionāro tautu, un jācinās par valsts satversmes [sapulces] sasaukšanu.»

Otrs dienas kārtības punkts bija — līdzšinējā pašvaldības iestāžu trūkumi. Te nu aprāda, ka pašvaldība mums patiesi nemaz nav bijusi; vispirms jau vēlēšanas tiesības ir nepilnīgas, tad ievēlētie pašvaldības priekšstāvji ir bijuši gluži atkarīgi no birokrātijas, kas revidējusi ne vien pagasta amata vīru darbus, bet arī domas. Tādēļ vecās pagastvaldes tūliņ jāatceļ un jāizdara jaunas vēlēšanas. Rezolūciju pieņem šādu: [2.] «Ievērojot to, ka līdzšinējās pagastvaldes un tiesas ir ievēlētas tikai no vienas iedzīvotāju daļas un tāpēc nevar aizstāvēt [visu] iedzīvotāju vajadzības, otrkārt, tāpēc, ka tās līdz šim bijušas akls spaidu ierocis patvaldības rokās

un daudzkārt tāpat demoralizētas kā patvaldība, un nebauda iedzīvotāju uzticību kā pagastam atbildīgi ierēdņi, tad sapulcējušies latviešu pašvaldības iestāžu aizstāvji atzīst, ka līdzšinējās pagastvaldes nav spējīgas izcinīt tagadējo cīņu pret birokrātisko valdību un nodibināt atjaunotu dzīvi, kā pēc vecās iestādes bez kavēšanās atceļamas un viņu vietā jānodibina jauna pašvaldība uz stingri demokrātiskiem pamatiem.»

Beidzot vadonis paziņo, ka gubernators liek priekšā vidzemniekiem, bez kurzemniekiem un inflantiešiem, sapulcēties pie viņa pili. Sapulce vienbalsīgi atraida šādu priekšlikumu.

Otrā dienā kongress sākās pulksten 9. Vispirms pārrunāja nākošās pašvaldības projektu.

Par to nu daudz tika runāts un visādi spriests, bet ne pie kāda gala slēdziena nevarēja tikt. Daži arī raudzīja atkal ieteikt nacionālas autonomijas dibināšanu. Bet šādas domas tika atspēkotas un aprādīts, ka uz nacionāliem pamatiem nekas nav panākts, ka jāgādā tikai par vietējo pašvaldību visiem iedzīvotājiem un ka, kamēr Krievijā nav demokrātiskas valdības, par pašvaldību nevar būt ne runas. Atzina, ka šinī kongresā šis jautājums nav izšķirams un ka galvenais ir pārrunāt, kas tūlīn darāms. Atliekot rezolūcijas pieņemšanu par šo jautājumu turpmāk, tad arī sāk pārrunāt par pārejas laikmetu. Te nu tika izteiktas daudzējādas domas un visādi priekšlikumi par to, kā šinī pārejas laikā nodibināt pašvaldību. No garām debatēm sastādīja un pieņēma šādu rezolūciju: [3.] «Latviešu pašvaldības aizstāvju sapulce atzīst, ka katrā pagastā, kur tas vēl nav noticis, jāsauc pilnas pagasta sapulces, piedaloties visiem pilngadīgiem (no 20 gadiem sākot) pagasta iedzīvotājiem, kuri pagastā nodarbojas, kā vīriešiem, tā sievietēm. Pilnām sapulcēm: 1) jāliek priekšā līdzšinējām pagastvaldēm atteikties un, ja viņas to nedara, jāatceļ; 2) pēc tam šīm sapulcēm jāievēl pagasta rīcības komiteja, kuras locekļu skaitu, vismaz pieci, noteic pilna sapulce samērā ar pagasta iedzīvotāju skaitu; 3) pilna sapulce pārvēl pagasta tiesu, kurai uzdod spriest pēc labākās sirdsapziņas, neturoties pēc veciem likumiem un administrācijas pavēlēm; 4) pilna sapulce izdod izpildāmus noteikumus sabiedrībai un instrukcijas, kā rīkoties pagasta komitejai un pagasta tiesai; 5) nākamā pilna sapulce var rīcības komiteju un tiesu pārvēlēt; 6) ievēlēt delegātus vispārējai latviešu pašvaldības delegātu sapulcei.

Rīcības komiteja: 1) nedrīkst stāvēt nekādā sakarā ar valdību un tās ierēdņiem (kā arī ar vecām pagastvaldēm), nedrīkst izpildīt viņu pavēles, īpaši, zīmējoties uz zaldātu, kazaku, dragūnu un policijas ierēdņu vešanu un uzturēšanu; 2) neatzīst pases, 3) saņem no bijušās pagastvaldes pagasta naudas un īpašumus (bijušām pagastvaldēm jāliek priekšā visdrīzākā laikā izņemt savus kapitālus no bankām, īpaši vācu bankām); 4) izdala pagasta nodokļus pēc iedzīvotāju ienākumiem un ievāc tos; 5) algo skolotājus un rakstvedi, kā arī komitejas locekļus; 6) apgādā nabagus; 7) uzrauga skolu, kurā jāievēd mācības pēc jaunās programmas; 8) rūpējas, lai

vietējie meži netiktu izpostīti, izcirsti no muižniekiem; 9) gādā, lai krogi, monopola bodes, bruži un degvīna dedzinātavas, kuru slēgšanu pilnas sapulces nolēmušas, tiešām tiktu aizslēgti (pie kam pašvaldības aizstāvju sapulce atzīst, ka visi lauku krogi bez kavēšanās slēdzami un pieļaujami tikai ar ikreizēju pagasta pilnu sapulču spriedumu); 10) jāsasauc pilnas sapulces, jāpieņem ziņojumi un priekšlikumi no pagasta iedzīvotājiem; pilna sapulce jāsasauc, ja 20 pagasta iedzīvotāji to pieprasa un uzdod apspriešanas priekšmetus; 11) rīcības komitejai jāgādā par to, lai kalpu stāvoklis muižās un zemnieku mājās tiktu uzlabots, pie kam muižnieki un saimnieki izpildītu visas kalpu dibinātās prasības; 12) ja muižnieki atlaistu kalpus un atstātu muižas neapstrādātas, tad kalpiem ir jāieņem tādu muižu zeme, tā jāapstrādā un jāpārvalda, pie kam rīcības komitejai šie centieni jāpabalsta, jāvada un jāgādā par sēkļu; 13) ja administrācija uzbrūk pagasta locekļiem, piemēram, tos arestē, tad rīcības komitejai ir roku rokās ar visu pagasta sabiedrību tādi uzbrukumi jāatraida un arestētie jāatsvabina; 14) kamēr muižas nepiedalās pie pagastu nastām un nodokļiem, tā ka nodokļi jāmaksā tikai zemniekiem, tad nemaksāt muižniekiem rentes, nedz citus nodokļus, kā rīteršaftes, desetīnu un kredītes naudas, baznīcas nodevas, sieciņus u. c.; neatzīt muižnieku kārtas priekšrocības, kā zvejas un medību tiesības; rentes sakari starp zemniekiem un saimniekiem nokārtojami ar rīcības komitejas vidutājību; 15) rīcības komitejai jāgādā par pagasta pašsardzību, it īpaši pret administrāciju un huligāniem (zagļiem, laupītājiem utt.), kāpēc visām rīcības komitejām jāstājas sakarā ne vien savā starpā, bet arī ar pašvaldības aizstāvju sapulcē ievēlēto Centrālbiroju Rīgā. Šī biroja uzdevums ir sazināties ar pagastu rīcības komitejām, sekot zemnieku kustībai Krievijā un, ja atzīst par vajadzīgu, stāties sakarā ar krievu zemnieku savienību, kā arī izstrādāt sīkāki rīcības programmu pagastu pašvaldībai, gādāt par tautas aizsardzības līdzekļiem un sasaukt vajadzības brīdī pagastu delegātu sapulces; 16) rīcības komitejas ir tikai pagaidu iestāde, kuras mērķis apmierināt pagastu vissteidzamākās vajadzības līdz tam laikam, kamēr sanāks Krievijas valsts satversmes sapulce. Kad tas būs sasniegts, Centrālbirojs sasauks Rīgā latviešu pagastu satversmes sapulci, kura izstrādās galīgu pašvaldības projektu un izšķirs zemes jautājumu saskaņā ar kalpu šķiras patiesām vajadzībām. Pēc tam izvedīs vietējās pašvaldības iestāžu vēlēšanas uz pieņemtā projekta pamatiem un rīcības komitejas nodos visas darīšanas jaunievēlētām iestādēm. Pilnām pagastu sapulcēm jātiek sasauktām un rīcības komitejām ievēlētām, vēlākais, līdz 10. decembrim.» Piezīme: Pašvaldības aizstāvju sapulce izskaidroja būt solidāri ar Tautskolotāju savienību un tās biroja darbību.

Piezīme pie šīs rezolūcijas izskaidrojama ar to, ka kongresā ieradās viens no tautskolotāju Centrālbiroja locekļiem un paziņoja, ka Kurzemes ģenerālgubernators pavēlējis dažiem tautskolotājiem triju dienu laikā atstāt Kurzemi.

Attiecoties uz nākotnes pašvaldības jautājumu, atzina, [4.] ka Krievijā jānodibina demokrātiska valdība ar pla-

šām vietējām pašvaldībām, ar pašnolemšanās tiesībām katrai tautībai, savu kulturālo vajadzību apmierināšanai, neatdaloties vietējām pašvaldībām no valsts... Lai to izvestu, tad ir vajadzīga tūlītēja satversmes sapulces sasaukšana. Ievērojot to, ka katrai tautībai un tamlīdzīgi arī latviešiem ir bez vispārējām vajadzībām arī savas īpatnējas kulturālās vajadzības (valoda, māksla utt.), tad latviešu pagastu pašvaldības aizstāvju kongress ir pārliecināts, ka pie vietējās pašvaldības nodibināšanas darīs iespaidu arī šīs kulturālās vajadzības, un tāpēc katra tautība, un tamlīdz arī latvieši, savienosies pēc iespējas vienā pašvaldības vienībā.

Beigās sapulces vadonis paziņoja, ka gubernators viņu aicinot pie sevis. Kongress nolemj, ka nav jāiet un gubernators pilnīgi jāignorē.

Pēc atvadišanās runām pagastu delegāti, skaitā ap tūkstoti,¹⁷ kongresā jaunus spēkus smēlušies, brīvības dziesmām atskanot, atstāja zāli, lai dotos uz māju un stātos pie darba uz kongresā nolemtiem pamatiem.

Vidzemes un Kurzemes pagastu delegātu kongress vakar nolēma boikotēt «Rīgas Latviešu biedrību»*, kamēr viņas priekšgalā stāvēs līdzšinējie biedrības vadītāji.

Dienas Lapa, 1905, 21. nov.

**55. No Vitebskas gubernatora ziņojuma 1905. g. 21. novembrī
iekšlietu ministram
par zemnieku revolucionāro
kustību Daugavpils, Rēzeknes un
Ludzas apriņķos.**

Nemieri, kas notika lauku iedzīvotāju vidū Daugavpils, Rēzeknes un Ludzas apriņķos un sākumā izpaudās kā centieni patvaļīgi sagrābt muižnieku zemi un viscaur notiekošā mežu ciršana, pēdējā laikā, pēc Visaugstākā 17. oktobra manifesta izdošanas, ievērojamī pastiprinājusies. Neraugoties uz visiem izskaidrojumiem, zemnieki uztver manifestu savdabīgi, un nemieri pārgājuši uz kaimiņu apriņķiem un pieņēmuši atklātas cīņas raksturu, kas vērsta pret pastāvošo iekārtu. Zemnieki bariem pulcējas pagastu valdēs, atceļ ne tikai savas sabiedriskās pārvaldes amatpersonas, bet pat arī policijas uradņikus, pieņem lēmumus atcelt zemstes** priekšniekus, nemaksāt valsts un pagasta nodokļus, nemaksāt rentes maksājumus par zemi, kas paņemta lietošanā no privātām personām, nepildīt naturālās klausības; tiek pieņemti lēmumi iesniegt muižniekiem dažāda veida prasības (milzīgā vairākumā gadījumu pilnīgi nepieņemamas), piemēram, atdot zemniekiem bez atlīdzības visus tā sauktos

* Viena no vecākajām latviešu buržuāzijas organizācijām (1868—1940). Kopš XIX gs. astoņdesmitajiem gadiem biedrība pakāpeniski kļuva par latviešu namīpašnieku, fabrikantu, tirgotāju u. c. turīgo slāņu organizāciju, par reakcionāri nacionālistiskas politikas un ideoloģijas paudēju.

** Vietējās pašvaldības.

atgriezumus, pārdot mežus vienīgi zemniekiem, pie tam par viņu pašu noteiktu cenu, tiek lemts ievēlēt pagaidu komitejas, lai īstenotu pašu zemnieku nospraustās reformas; sapulcēs lemj pirkt ieročus par naudu, kas glabājas pagastu valdēs, lai aizsargātos pret zagļiem, laupītājiem un «pašreizējiem ierēdņiem»; valsts degvīna tirgotavas un privātos traktierus nolemj slēgt un to vietā atvērt iebraucamās sētas ar tējniecām, uzkožamiem un tamlīdz.

Daugavpils un daļēji arī Rēzeknes apriņķī nemierus zemnieku vidū pastiprināti atbalsta latviešu bandas, kas ienāk no Kurzemes un Vidzemes guberņām. Parādoties te vienā, te citā vietā, šie agitatori izdala zemniekiem, kas ir atsaucīgi pret to, gatavas programmas, lai tie varētu sastādīt savus lēmumus, un pēc tam pazūd bez pēdām...

Nemieri viscaur pastiprinājušies sakarā ar to, ka dzimtenē ieraušies strādnieki no Pēterburgā un citās vietās slēgtajām fabrikām un rūpniecām. Šie atnācēji, kas agrāk gādāja līdzekļus iztikai un saimniecības vešanai, tagad uzgūlies kā smags slogs savām ģimenēm, kas tāpat jau cieš trūkumu. Bez tam pārbraucēji ar saviem stāstiem par notikumiem lielajos centros uztrauc tumšās masas prātus, sējot tajā pārliecību, ka varai var arī nepakļauties, bet visu vajag iegūt sev ar spēku. Atrodoties dzimtenē bez jebkādas nodarbošanās, fabriku un rūpniec strādnieki paši viegli pakļaujas agitācijai, ko veic dažādu revolucionāro partiju pārstāvji, un, savukārt, kā garīgi vairāk attīstīti, iedarbojas uz apkārtējiem zemniekiem.

Zemniekos niknums pret valdību pastiprinājies arī sakarā ar labības cenu celšanos, kuras pievedums samazinājies dzelzceļnieku streika dēļ; pēc viņu domām, valdība nevēlas streiku pārtraukt.

Революция 1905—1907 гг. в Латвии. Документы и материалы. Р., 1956, с. 162—163.

56. Valkas apriņķa Plāņu pagasta tautas sapulces lēmums iepirkt aizsardzības vajadzībām ieročus. 1905. g. 23. novembrī

Sodien Plāņu pagastvaldē ieradās šai pagastā dzīvodami viriešu kārtas locekļi, visi pilngadīgi, tikpat pierakstīti pie Plāņu pagasta vai arī pie nāburgu pagastiem, un uzstāvēja vietējai pagastvaldei rūpēties par to tūlīn, lai priekš Plāņu pagasta apsardzības tiktu uz kopīga pagasta rēķinuma iegādāti ieroči no pagasta kapitāla. Visi klātesošie, apakšā parakstījušies, vienbalsīgi pastāvēja uz ieroču iegādāšanu, kāpēc vienbalsīgi nolēma: no Plāņu pagasta kapitāla tūlīn iepirkt par kopīpašumu četrdesmit piecas flintes divu stobru, ne dārgākas par 25 rubļi gabalā, bet visādā ziņā ne dārgākas par 30 rubļu. Tā kā tad uz katras apdzīvotas vietas iznāk pa vienai flintei, kuras pēc iepirkšanas taps nodotas no visiem dalībniekiem lietošanā pēc piederības un ieskata. Arī līdz ar šīm flintēm iepirkt visus šaujamajos piederumus.

Pie flinšu iepirkšanas komitejas vienbalsīgi ievēlēja Jāni Brauki, Kārli Lāci un Pēteri Cīruli, un Jāni Krieviņu.

Sprīdēji: (seko 72 paraksti)

Pagasta vecākais K. Lācis

Rakstvedis P. Cīrulis

1148. f., 1. apr., 49. lieta, 78.—79. lapa. Oriģināls.

**57. No Valkas apriņķa Veclaicenes
pagasta tautas sapulces lēmuma par
muižnieku privilēģiju atcelšanu,
maksājumu samazināšanu muižai,
Valsts domes vēlēšanu boikotu.**

1905. g. 23. novembrī

Uz Visaugstākā manifesta no 17. oktobra šā 1905. g. pamata mēs, Laicenes pagasta iemītnieki, apsprieddami savu stāvokli, nācām pie tāda gala slēdziena:

Tagadējā zemnieku nabadzība ceļas galvenā kārtā no tam, ka zemnieki ļoti nospiesti no vietējiem muižu īpašniekiem un tā arī no vietējā mācītāja. Negribēdami vairs smakt verdzības saitēs, bet gribēdami vest apzinīgu un pārtikušu dzīvi, kā katram darbīgam cilvēkam pienākas, mēs uzstādam šādas prasības:

I. Pret muižniekiem

1) Rentes māju saimniekiem visus rentes parādus līdz 1. aprīlim 1906. g. dzēst.

2) Visiem rentes māju saimniekiem no nākošās rentes atlaist 50%.

3) Visiem māju īpašniekiem atlaist parādā palikušās kapitāla procentes un arī atlaist 50% no vēl maksājamā kapitāla.

4) Kamēr 1., 2. un 3. punkts nebūs izpildīts, mēs, Laicenes pagasta rentnieki un saimnieki vai īpašnieki, pārtrauksim visas maksāšanas un maksātājus boikotējam.

5) Tā kā lielā daudzumā izcērt lielgruntnieki mežus, caur ko nākotnē būtu paredzams malkas trūkums, tad pagēram, lai muiža mežu cērt tikai tādā vairumā, kādā to atļauj vietējā pagastvalde.

6) Peļņas, kas celtos no meža ciršanas un vešanas, lai tiktu atdotas vietējo pagastu iemītniekiem (bez podradčika*). Par cenu savstarpēji jāvienojas.

7) Muižniekiem jādod pagasta iemītniekiem priekš pašu vajadzībām:

- a) zāģa baļķis, 4 asu** 2 pēdi*** garumā, 10—12 collu**** resns
zaļš 50 kapeikas
sausš 25 kapeikas

* Darbu vadītājs.

** Ass — garuma mēra vienība (1,7—1,9 m).

*** Pēda — garuma mēra vienība (28—32 cm).

**** Colla — garuma mēra vienība (2—2,5 cm).

b) būvbaļķis, no 4 1/2 ass garš, 7—9 colli resns

zaļš 30 kapeikas
sausš 15 kapeikas

c) kārtis, 4—5 asis garas, 1 kapeika gabalā

d) griestu koki, būvbaļķu garumā, 5—6 colli resni
10 kapeikas gabalā

e) malkas ass, 7 pēdu mērā, 3 pēdu gara, 60 kapeikas meža cenā.

8) Muižnieki pie pagasta mājas un skolām lai dotu malkai mežu priekš 150 asīm par velti katrā gadā. Pagasts pats cērt un pieved.

9) Rentes mājas īpašnieks nedrīkst cirst un postīt mājas mežu.

10) Rentes māju turētājiem lai labo novecojušās ēkas un uztur labā stāvoklī muiža.

11) Kvotes un klaušu zemes mājas, kas pagājušā laikā muižai pievienotas, muiža atdod atpakaļ pagasta iemītņiekiem lietošanā un uzceļ uz tām vajadzīgās saimniecības ēkas.

12) Visiem pagasta iemītņiekiem lai būtu brīvība sēņot, ogot, zāles plēst muižas un lielgruntnieku mežos.

13) Ja pie muižas meža pieiet zemnieka robeža, tad pēdejam ir brīv ganīt lopus tanī, ja tas neskādē kokiem un mežam.

14) Visas kvotes un klaušu mājas lai tiktu pārdotas. Par cenu jāvienojas ar pagasta priekšstāvjiem.

15) 1.—14. punkti zīmējas uz visām Veclairenes, Mācītāja muižas, Korneta un Romeskalna muižām.

16) Cīruļa un Korneta krogi līdz 10. decembrim šā gada slēdzami. Kroģēšanas tiesības patur pats pagasts, kurš no to ienākumiem uzturētu pagasta nabagus.

17) Gādāt, ka līdz Jūrģiem nākošā gadā tiek atlaists muižas kungs Lucs.

18) Šie prasījumi paliek spēkā arī pie muižu īpašnieku pēcnācējiem un mantiniekiem, par ko jātaisa krepostnodaļas grāmatās* pienācīgas piezīmes.

II. Par pastāvošo kārtību

1) Atteikties no kredītnaudas maksāšanas, kamēr zemnieki nav kā līdzdalībnieki pie tās peļņas.

2) Nemaksāt riteršaftes naudas, desetīnu un pasta naudas, kā arī naturālnodevas, kamēr viņu izlietošana nāk citām šķirām par labu.

3) Tā kā mācītājs no lielgruntniekiem ievēlēts, bet ne no visas draudzes, tad mēs prasām, lai viņš atsakās no vietas, un līdz tam laikam nemaksāt viņam nekādas nodevas ne naudā, ne natūrā. Paši ar citiem draudzes locekļiem izvēlēsim citu mācītāju.

4) Lai muižnieki atsakās no savām privilēģijām, kā patronāta, kroģēšanas, reibinošu dzērienu producēšanas, jakts un zvejas tiesībām.

* Zemesgrāmatas.

5) Pagēram, lai ceļu kļaušas tiktu izdalītas starp visiem pagasta iemītniekiem, kas ceļus lieto, — lielgruntniekiem, mazgruntniekiem, tirgotājiem un citiem; kamēr šis pagērējums netiek ievērots, mēs atsakāmies no ceļu labošanas; taisītājus boikotēsīm.

6) Tāpat kā zemās, tā arī augstākās tiesu iestādēs lai ir tiesneši no tautas vēlēti un vietējo valodu pratēji.

7) Pagasta sabiedrības ēkas lai ir atļauts apdrošināt vietējā savstarpīgā uguns biedrībā.

8) Lai pagastu grāmatas tiktu iegādātas, kur tik lētāk dabūjamas un derīgas.

9) Nodokļu izdališana uz pagasta maksātājiem lai tiktu izdalīta pēc progresīvā ienākuma.

10) Skolās jāpadod mācība pēc Rīgas skolotāju kongresā izstrādātās programmas. Ja skolotājs pret pagasta gribu no skolu inspektoriem tiktu vajāts, tad pagasts viņu aizstāv.

11) Lai grāmatas un pagastvaldes darīšanas tiktu vestas vietējā latvju valodā.

12) Ja saimnieku prasījumi no muižas puses tiktu ievēroti un piepildīti, tad saimnieki apsolās izlabot kalpu stāvokli.

13) Boikotēt Valsts domi, kamēr nebūs pielaista vienlīdzīga, tieša un aizklāta balsošanas kārtība.

(Seko 137 paraksti)

[Uz dokumenta Soda ekspedīcijas vienības vadītāja rezolūcija par Veclaicenes pagasta tautas sapulces 1905. gada 23. novembra protokolu.]

Sakarā ar to, ka šajā protokolā ir ietverti vairāki punkti ar neļikumīgām prasībām, uzskatīt to par spēkā neesošu. Šis protokols ierakstīts [protokolu grāmatā] bez likumīgās varas — pagasta vecākā un viņa vietnieku — līdzdalības.

1906. g. 1. februārī

Leibgvardes 2. strēlnieku bataljona štāba kapteinis: (paraksts)

1268. f., 1. apr., 26. lieta, 48.—50. lapa. Oriģināls. Rezolūcija tulkota no krievu valodas.

58. Cēsu apriņķa Veismaņu pagasta tautas sapulces lēmums organizēt aizsardzību pret melno sotņu.

1905. g. 24. novembrī

Uz izsūtītā cirkulāra pamata* pagasta vecākais lika sapulcei nospriest:

1) vai nedrošu laiku dēļ būtu aizsardzības dēļ jāiegādājas ieroči? Sapulce vienbalsīgi nosprieda, ka ieroči jāiegādājas, ja tie būtu dabūjami, bet, kamēr ieroči nebūs dabūti, tikmēr aizsargāties vajadzības gadījumā ar tiem ieročiem, kas katram mājās, pie kam pagasts dēļ labākas rīcības iedalāms iecirkņos, un katrā iecirknī iecelams rīkotājs.

* Sk. 53. dokumentu.

2) No kādiem līdzekļiem ieročus iegādās? Sapulce vienbalsīgi nosprida, ka no pagasta kapitāliem tik lielā mērā, ka uz katras mājas varētu iegādāties pa vienai zatvora flintei ar pienācīgu municiju, kas izdarāms visdrīzākā laikā.

Pagasta vecākais P. Ķibermans

Pagasta priekšnieki J. Lange, M. Vanags

Skriveris: (paraksts)

1259. f., 1. apr., 23. lieta, 38. lapa. Oriģināls.

**59. Kuldīgas apriņķa policijas
priekšnieka ziņojums Kurzemes
gubernatoram par revolucionārās
kustības pastiprināšanos.**

1905. g. 24. novembrī

Kopš 20. oktobra Kuldīgas apriņķa, Kuldīgas pilsētas un Saldus miestīņa iedzīvotāju vidū ir vērojami tik naidīgi nemieri, ka vajag baidīties no paša sliktākā. Katru dienu pagastvaldēs notiek sapulces, kuras atceļ vecās pagasta amatpersonas, ievēl jaunus pārvaldes orgānus, aicina tautu pārtraukt nodokļu maksāšanu, kā pagasta, tā arī valsts, nepieļaut valsts un privāto mežu izciršanu, dzīt ārā strādniekus no mežiem, neatzīt valdības iestādes un amatpersonas, neklausīt viņu prasības, nedot policijas pieprasītās šķūtis arestantu, karaspēka pārvadāšanai un citus, vārdu sakot — šobrīd iestājies pilnīgi nelikumīgs stāvoklis.

Nelielais policijas ierēdņu skaits, kas pakļauti man, dienu un nakti darbojas; viņu fiziskie spēki iet uz beigām, lai tādā veidā turpinātu darboties; nervu saspilējums sasniedzis kulmināciju, un katra mūsu, policijas ierēdņu, dzīvība ik minūti atrodas briesmās.

23. novembrī Kuldīgas pagastā bija sapulce, kur piedalījās ap 3000 cilvēku. Es personiski biju klāt šajā sapulcē, bet ar mīlitāra spēka palīdzību nevarēju likt tai šķēršļus ceļā, jo manā rīcībā ir tikai 20 dragūnu un 20 kājnieku, kurus es ne pie kādiem apstākļiem nevaru izvest no Kuldīgas pilsētas, jo gan tajā, gan jebkurā citā dienā man ir jābūt tur karaspēkam Kuldīgas pilsētas iedzīvotāju apsardzībai. Šajā sapulcē līdz šim pastāvējušās pagastvaldes vietā tika ievēlēta jauna. Tādā tūkstošiem cilvēku lielā pulī nebija iespējams konstatēt teikto runu saturu; oratori bija skolotājs Fricis Zembergs, kāds Hofmanis no Kuldīgas pilsētas, kurš beidzis zemkopības skolas kursu, zemnieks Jānis Vilsons no Kuldīgas pagasta Zagatu mājām un skolotājs Ansis Jākobsons.

Es paziņoju sapulcei, ka Viņa Ekселence ģenerālgubernatora kungs ar savu šī gada 13. novembra pavēli ir aizliedzis tāda veida sapulces pagastos, un prasīju, lai sapulce izklistu; uz to man no visām pusēm atbildēja, ka 17. oktobra manifests tāda veida sapulces atļauj un ka ģenerālgubernatoram nav tiesību aizliegt to, ko dāvājis Viņa augstība valdnieks Imperators.

Bez pienācīga karaspēka šī daudzu tūkstošu cilvēku lielā pūļa priekšā es biju bezspēcīgs, lai sapulci izklīdinātu. Šajā sapulcē, kas ilga no pusdesmitiem rītā līdz pusčetriem pēcpusdienā, tika pieņemti

iepriekš minētie lēmumi: ievēlēja jauna pagastvalde un pagasta tiesa, aizliegta valsts un privāto mežu izciršana, reorganizēta skola, nolemts nemaksāt ne pagasta, ne valsts nodokļus, uzlikts privātām muižām labot ceļus, noraidīta jebkādu klausību uzlikšana zemniekiem, sadalīti starp saimniekiem maksājumi, kas nepieciešami pagasta uzturēšanai, un tā tālāk.

24. novembrī tieši tāda pati sapulce notika Griķu pagastā, un tajā tika pieņemti tādi pat lēmumi. Un arī tajā dienā es biju klāt sapulcē no sākuma līdz beigām, prasīju, lai sapulce izklistu, kas tomēr nenotika, jo manā rīcībā nebija karaspēka. Tai pašā dienā, pēc ziņām, ko esmu saņēmis, tādas pat sapulces notikušas Rendas, Lielrendas un Planīcas pagastos.

No dažādām pusēm esmu saņēmis konfidenciālus ziņojumus, ka gadījumā, ja karaspēks laidīs darbā ieročus un uz vietas paliks nogalinātie un ievainotie, tad sapulcēsies visi Kuldīgas pilsētas apkārtnes iedzīvotāji un notiks asinsizliešana. Esmu konsultējies ar Kuldīgas pilsētā esošiem oficiēriem, kuri ir pilnīgi vienis prātis ar mani par to, ka enerģiska rīcība ar ieroču spēku no tāda neliela karaspēka puses, kāds ir mūsu rīcībā, var izsaukt tikai pašas bēdīgākās sekas.

Visa teiktā dēļ esmu spiests atkārtoti griezties pie Jūsu Ekselences ar vislielāko lūgumu dot manā rīcībā Kuldīgas pilsētas un apriņķa vajadzībām lielāku militāru spēku, vismaz pa vienam kavalerijas un vienam kājnieku pulkam, lai jebkurā brīdī varētu būt gatavi posteņi pie pagastvaldēm un muižās. Pret valdību vērstie nemieri, kuros piedalās visi iedzīvotāji, likumu neievērošana un anarhija ir sasniegusi tādu pakāpi, ka es ar savā rīcībā esošiem līdzekļiem nevaru garantēt Kuldīgas apriņķa iedzīvotājiem ne viņu dzīvības, ne mantas drošību, ne arī likumu ievērošanu.

Visos Kuldīgas apriņķa pagastos, izņemot Kursišu, Saldus, Brocēnu un Satīķu, jau ir notikušas pagastvalžu jauno amatpersonu vēlēšanas; tām šajās dienās jāsāk darboties, pie tam — ja izrādīsies vajadzīgs — ar varas darbu pielietošanu; bet man nav spēka, ar ko atbalstīt pašreizējās likumīgās, valdības apstiprinātās amatpersonas.

Man pakļautās dienesta pakāpes no ilgstošā sasprindzinātā, dzīvībai bīstamā dienesta cara un tēvijas labā ir tā nogurdinātas, ka nespēj vairs ilgi tādā veidā kalpot. Sodiens atteicās no dienesta trīs uradņiki, man nav ar ko viņus aizvietot, un nezīnu, kur lai šajos grūtajos laikos ņem uzticamus cilvēkus, kam varētu uzticēt grūtos vakantos posteņus.

Es uzskatīju par savu pienākumu atklāti ziņot Jūsu Ekselencei par apstākļiem Kuldīgas apriņķī. Stāvoklis ar katru dienu kļūst bīstamāks, un es ar pašreiz manā rīcībā esošo karaspēku neesmu spējīgs saglabāt kārtību un mieru apriņķī, tāpēc vēlreiz lūdzu Jūsu Ekselenci pēc iespējas ātrāk komandēt lūgto karaspēku manā rīcībā, pretējā gadījumā es nevaru garantēt Kuldīgas apriņķa iedzīvotājiem viņu dzīvības un mantas drošību.

Apriņķa priekšnieks Rops

412. f., 1. apr., 41381. lieta, 6.—7. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

60. No Cēsu apriņķa Bērzaunes pagasta 1905. g. 25. novembrī
vietnieku pulka sēdes protokola
par tautas sapulces lēmumu ieviest
skolā jaunu mācību programmu.

§ 13

No Bērzaunes pagasta sabiedrības izvēlētais sapulces vadonis Jānis Āboliņš ziņoja vietnieku pulkam sapulces nolēmumu no 16. novembra šā gada, un proti:

«Uzdodam visiem saviem, kā pagasta, tā arī draudzes skolotājiem caur pagasta runas vīriem paziņot, ka, sākot no šās dienas, mācīt skolniekus pēc nupat 10. novembrī šā gada skolotāju un vecāku kongresā Rīgā izstrādātas un pieņemtas skolas programmas un neievērot nekādas skolu valdes rīcības, bet ievērot skolas uzturētāju pagasta locekļu pagērējumus. Pagasts skolotājus ņem savā apsardzībā, ja viņi tiktu traucēti pie jaunās programmas izvešanas dzīvē. Skolotāji, kas šo priekšrakstu neievēros, tiks uzskatīti, ka pagasts viņus no vietas atlaidīs. Skolotāji lai stingri uz to raudzītos, ka nebūtu nekad pie bērniem miesas soda. Gadījumā, ja karastāvoklis taptu ievests, vajadzētu visas pagastā atrodošās skolas slēgt. Spriedums paziņojams.»

Vietnieku pulks, uzklusidams augšējo sabiedrības nolēmumu, vienbalsīgi nolēma: augšējo sabiedrības nolēmumu ņemt izpildīšanā un paziņot skolotāju kungiem zem paraksta protokolu grāmatā.

Pagasta vecākais J. Maršāns

Vietnieku pulka locekļi: (seko 12 paraksti)

803. f., 1. apr., 86. lieta, 48.—49. lapa. Oriģināls.

61. Valmieras apriņķa Katvaru pagasta 1905. g. 25. novembrī
vietnieku pulka sēdes protokols
par ieroču iegādi aizsardzībai.

Sapulcējušies pagasta vietnieku pulka locekļi, ievērojot to, ka Vidzemē ielauzušies dažādi ļaundari, kā huligāni, melnā sotņa un citi, kuri apdraud iedzīvotāju dzīvību un mantu, pat šinīs dienās bijis gadījums, kur Teigāžu muižas īpašnieks izdarījis nedzirdētus varas darbus, apšaudīdams savus muižas kalpus, tad, lai varētu apsargāt iedzīvotāju dzīvības un mantu, bija šodien no vispārīgās pagasta sapulces nolemts apgādāties šaujamos ieročus no pagasta uztura kapitāla; atzīdami šādu nolēmumu par pilnīgi dibinātu, pagasta vietnieki vienbalsīgi **nolēma**: atvēlēt priekš šaujamo ieroču iegādāšanas izdot no pagasta uztura kapitāla kases 300 (trīs simti) rubļus.

Pagasta vietnieki: (seko 10 paraksti)

Pagasta vecākais G. Alksnis

Pagasta vecākā palīgi: (seko 3 paraksti)

959. f., 1. apr., 35. lieta, 83.—84. lapa. Oriģināls.

62. Rēzeknes apriņķa policijas priekšnieka ziņojums Vitebskas gubernatoram par veco pagasta valžu atcelšanu, jaunu amatpersonu ievēlšanu un nodokļu nemaksāšanu.

1905. g. 25. novembrī

Ar jūsu priekšrakstu Nr. 5522 šā gada 21. novembrī man uzdots sniegt palīdzību karaspēka daļām, kas izvietotas Rēzeknes apriņķa robežās, tām virzoties uz Daugavpili.

Vairākos Rēzeknes apriņķa pagastos ir risinājušies notikumi, kuru saturs ir tāds, ka vairāku pagastu zemnieki, sanākuši savās sapulcēs, atcēluši ciemu vecākos vēl pirms to dienesta laika beigām, kā arī ciemu sapulcēs vēlējuši pagasta vecākos. Bez tam Barkavas pagasta zemnieki, pamudināti no Vidzemes guberņas zemniekiem, kuri pieder pie revolucionārām partijām, 10. novembrī sapulcējušies Barkavas ciema pagastvaldes mājā un nolēmuši pārtraukt maksāt nodokļus, bet gadījumā, ja priekšniecība lietotu kādus piespiedu pasākumus, — pretoties tam ar spēku un nolēmuši sapulcēties 24. novembrī, lai ievēlētu pagastvaldē jaunas amatpersonas.

Bez tam daudzās muižās jau sākusies postoša mežu izciršana, ko patvaļīgi veic zemnieki; daļēji tā apturēta, tikai pateicoties karaspēka palīdzībai.

Ievērojot augstāk teikto, padevēigi lūdzu j[ūsu] e[kselenci] atstāt vēl uz kādu laiku Rēzeknes apriņķi pašlaik atrodošos kājnieku karaspēku, lai varētu uzturēt kārtību apriņķī, vai arī nomainīt to ar jaunu, jo ar karaspēka aiziešanu Viļānu, Varakļānu, Ribinišķu muižas, kā arī muižas, kas robežojas ar Vidzemes guberņu, tiks izpostītas, bet meži izcirsti.

Apriņķa ispravņiks [policijas priekšnieks]

Революция 1905—1907 гг. в Латвии. Документы и материалы. Р., 1956, с. 170.

63. Grobiņas-Aizputes apriņķa priekšnieka ziņojums Kurzemes pagaidu ģenerālgubernatoram par revolucionārās kustības izplatīšanos.

Slepeni

1905. g. 26. novembrī

Man uzticētajos apriņķos klausības neviens neizpilda, uz izsaukumiem neierodas, neviens nodokļus vai steidzamus maksājumus nemaksā, pagastu vecākie un viņu palīgi gandrīz visos pagastos savu darbību pārtraukuši sakarā ar to, ka tauta ievēlējusi jaunas amatpersonas. Komisārus un apriņķa policijas pārstāvjus neatzīst, neviens priekšraksts pagastu robežās vairs izpildīts netiek. Pie tam policijas pārvaldes un manu palīgu rakstu saņemšanu un nosūtīšanu stipri aizkavē pasta iestāžu kalpotāju streiks.

Aizputes pilsētā sakarā ar grandiozu demonstrāciju, kas bija rīkota 21. novembrī, dienā, kad es devos dienesta darīšanās uz Jelgavu, stāvoklis vispār saasinājies, un rajona priekšnieks atrada

par nepieciešamu koncentrēt Aizputē trīs kājnieku rotas un 1/2 eskadrona kavalērijas. Tā rezultātā muižas, galvenokārt tāpēc, ka man uzticētos apriņķos karaspēks nav liels, atrodas pilnīgi neaizsargātā stāvoklī; pie tam strādnieku streiki daudzās muižās, kur viņi atsakās barot lopus, ved uz strauju un pilnīgu saimniecisku sabrukumu.

Izplatās valodas, ka pa jūru un pāri sauszemes robežai tiks apriņķos ievesti ieroči un kaujas patronas. Anarhija pieņem ar katru dienu aizvien noteiktāku formu.

Pašreiz pie mierīgākiem pagastiem var pieskaitīt Nīcas, Bārtas un Rucavas pagastus.

Ziņojot par augstāk minēto, lūdzu Jūsu Ekselenci dot man norādījumus un palīdzību. Liepājas rajona karaspēka priekšnieks atsakās piešķirt karaspēku, lai palielinātu nodaļas, kas atrodas apriņķos.

Grobiņas-Aizputes apriņķa priekšnieks Maijers

410. f., 1. apr., 25. lieta, 66. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

**64. No Ludzas apriņķa Viļakas
pagasta rentes saimnieku
ekonomiskajām prasībām muižas
īpašniekam.**

1905. g. 27. novembrī

Kūdupes muižas saimnieki savā sapulcē 27. novembrī 1905. g. nolēma:

1. Uzaicināt muižas īpašnieku Franci Petričeka kungu atlaist saviem rentes saimniekiem visus vecos, līdz šim sakrājušos rentes parādus un uz priekšdienām atlaist no līdz šim naudā maksājamos rentes 50%, tas ir, pusi.

2. Atcelt visas verdzību atliekas — kļaušas, tas ir: pūrvieta strādāšanas, ar zirgu un kājnieku kalpošanas ... Uz rentes saimnieku zemes muižas īpašniekam jāuzbūvē visas saimniecībai vajadzīgās ēkas, kā istabu, stalli, kūtis, klētis, pirti, riju, piederību, gubeni, pelavnieku un šķūņus. Tiem saimniekiem, kuri ēkas paši uzbūvējuši, pie iziešanas jādabū pienācīgs atlīdzinājums. Tāds atlīdzinājums arī jādabū par ierikotu ābeļu dārzu.

4. Atļaut ganīt, zāles plūkt, ogot, sēņot muižas mežos. Sēts mežs ir izņēmums.

5. Uz saimnieka zemes ir brīv medīt un zvejot tikai saimniekam jeb tam, kam viņš to atļauj.

6. Malka un citi saimniecības lietas koki un piederumi atļaujami cirst muižas mežā par brīvu tur, kur katram saimniekam ir labāki.

7. Tie zemes gabali, kuri saimniekiem atņemti, saimniekiem jādod atpakaļ, pie kam stingri jānorobežo saimnieku zeme un šis robežas likumīgā ceļā jāapstiprina.

8. Ceļu taisīšana un labošana jāizdala starp muižas īpašnieku un saimniekiem, samērīgi pēc zemes lieluma.

9. Muižas īpašniekam caur saimnieku zemi jāizrok liels grāvis, kurā varētu saimnieki savus ūdeņus pēc vajadzības novadīt.

10. Muižas mežu pārdošana un izciršana izdarāma vienīgi ar

saimnieku atļauju, jo citādi var uznākt malkas un koku materiālu trūkums.

11. Peļņas, kas celtos caur meža pārdošanu un izciršanu, atdodamas vienīgi saviem saimniekiem un tiem, kas uz saimnieku zemes dzīvo.

12. Muižas īpašniekam nav brīv bez saimnieka atļaujas cirst uz saimnieka zemes atrodošos mežu.

13. Ja kāds saimnieks nevar kādā nebūt gadījumā aizmaksāt vajadzīgo termiņa renti, tad tādu nevar izdzīt no mājas, ja sabiedrība par viņu galvo. Vispārīgi neviens saimnieku nedrīkst izputināt un izdzīt no mājas, ja [sa] biedrība par viņu galvo.

14. Ja muižas mežs skādē saimnieku zemei, tad tas muižas īpašniekam jānocērt 5 asu tālumā no saimnieka robežas.

15. Ceļš uz atsevišķiem saimnieku zemes gabaliem muižas zemes vidū atļaujams par brīvu — tik pat pašiem, kā lopiem.

16. Ja no apkārtejiem muižu saimniekiem tiktu būvēta skola, tad muižas īpašniekam jādod par brīvu būvmateriāli, skola jāuzbūvē un jādod katru gadu 20 asu malkas par brīvu.

17. Ja saimnieks vēlas iepirkt zemi par savu īpašumu, tad tā ir jāpārdod. Par cenu jāsalīgst savstarpīgi. Tagadējiem rentniekiem uz tagadējo rentes vietu pie pirkšanas priekšroka.

18. Ja rentes saimnieks mirst jeb, no otras puses, muižas īpašnieks mirst, jeb muižu pārdod citam, šie visi noteikumi paliek spēkā.

19. Uz augšā minētiem noteikumiem muižas īpašniekam jāizdod saimniekiem kontrakti, vismazākais, uz desmit gadiem. Izdevumus par kontraktu apstiprināšanu cieš līdzīgi uz pusēm.

20. Kamēr muižas īpašnieks šos minētos no 1—19 punktiem nebūs izpildījis, saimnieki atteicas no visām maksāšanām par labu muižniekam. Kurš no muižniekiem* maksās, tas tiks boikotēts. Saimnieku šādas nemaksāšanas dēļ no mājas izdzīt nevar, jo jaunais ienācējs arī tiks boikotēts, jeb nemaksāšanas dēļ kādam saimniekam izsludinās ūtrupī, tad visi saimnieki apsola tai ūtrupē nekā nepirkt un pircējus boikotēt.

21. Šos noteikumus piesūtīt muižas īpašniekam caur no visas sapulces ievēlētiem delegātiem Jāni Ābolu un Jāni Vimbu.

— Ja šie delegāti ciestu, tad visa sapulce ņemas tos aizstāvēt. Paraksti no visiem saimniekiem

4060. f., 1. apr., 735. lieta, 1. lapa. Noraksts.

**65. No Vitebskas tautskolu direkcijas 1905. g. 28. novembrī
direktora ziņojuma Vitebskas
gubernatoram par Daugavpils
apriņķa Krustpils un Ungurmuižas
pagastu zemnieku revolucionāro
darbību.**

Man uzticētās direkcijas 4. iecirkņa tautskolu inspektors savā ziņojumā šā gada 22. novembrī paziņojis man sekojošo:

* Tā tekstā, jābūt — saimniekiem.

Daugavpils apriņķa Krustpils un Ungurmuižas pagastu zemnieki, kā likums, luterticīgie latvieši, atrodas Rīgas sociāldemokrātiskās strādnieku partijas ietekmē. Šīs partijas delegāti brīvi braukā pa nosauktajiem pagastiem, sasauc vietējo pagastu zemnieku mītiņus, musina viņus pret visu pastāvošo iekārtu, tajā skaitā arī pret mūsu tautskolām. Viņi tā paspējuši saelektrizēt zemniekus, ka tie, aizmirsuši par jebkādu likumu pastāvēšanu, patvaļīgi atceļ ne tikai pagasta vecākos, skrīverus un citus zemnieku pārvaldes locekļus, bet arī tautskolu un ministrijas skolu skolotājus. Jebkura nepakļaušanās zemnieku patvaļai saistīta ar nāves draudiem. Visi zemnieki ir apbruņoti un, tā kā tos nesavalda nekāda likumīga vara, ārkārtīgi bīstami.

Apmeklēt pašreiz Krustpils un Ungurmuižas pagastus nekādi nav iespējams. Āriņu skolas skolotājs Abrenets, kas gadījuma dēļ bijis kādā no mītiņiem Glāzmankas* miestiņā, inspektoram personīgi paziņojis, ka zemnieki nolēmuši neatzīt ne tautskolu direktoru, ne inspektoru kā personas, ko nozīmējusi valdība un kas nav cēlušies no latviešiem; gadījumā, ja šīs personas ierastos skolās, viņi, zemnieki, ar spēku atbrīvošoties no nevēlamajiem apmeklētājiem, jo viņi paši ievēlējuši latviešu inspekciju, kas savās skolās sekos mācību norises gaitai. Vārdu sakot, uz šiem abiem pagastiem pilnībā pārgājušas tās nekārtības skolu lietās, kādas pašreiz valda kaimiņos esošās Kurzemes un Vidzemes guberņās.

Vispār zemnieku vēlēšanās attiecībā uz skolu ir šādas: tautskolu skolotājus ievēlē paši zemnieki, un tie ir pilnībā atkarīgi no vēlētājiem. Visām mācībām tautskolās jānotiek latviešu valodā. Kā īpašs mācību priekšmets skolu programmā ietilpst arī krievu valoda, tāpēc ka Krievijas pilsoņi nevar iztikt bez valsts valodas zināšanas...
Direktors (paraksts)

Революция 1905—1907 гг. в Латвии. Документы и материалы. Р., 1956, с. 171—172.

66. Rīgas apriņķa Lēdurgas pagasta 1905. g. 29. novembrī
pusgraudnieku un kalpu sapulces
protokols par bezzemnieku delegātu
ievēlēšanu savu interešu
aizstāvēšanai un streika
organizēšanu karastāvokļa
atcelšanai.

Piedalījās 600 cilvēku no vietējiem iedzīvotājiem, kuri par sapulces priekšsēdētāju ievēlēja Antonu Lūsi.

1. Atzīstot, ka muižnieku rokās vietējie krogi ir iedzīvotāju ekspluatācijas līdzeklis un sabiedrībai nekādu labumu nedod, bet gan milzīgu ļaunumu, sapulce vienbalsīgi **nolēma**: nekavējoši slēgt visus krogus, kas atrodas Lēdurgas pagasta robežās, kā arī monopolveikalu.

* Gostiņi.

2. Ņemot vērā, ka, pateicoties vietējo, tas ir, Vidzemes, muižnieku pūlēm, Vidzemē bez kāda pamata ir izsludināts karstāvoklis, tika vienbalsīgi **nolemts**: ar ievēlēto delegātu piekrišanu pasludināt visās muižās strādnieku streiku, līdz kamēr tiks atcelts pastiprinātas apsardzības un karstāvoklis un tiks aizsaukts atpakaļ uz pilsētām karaspēks; tādu pašu streiku pasludināt pret tiem saimniekiem, kas nepievienosies vispārējai atbrīvošanās kustībai.

3) **Nolemts**: priekš tam, lai strādnieki, pusgraudnieki un citi varētu pamatīgāk apspriest savas vajadzības, viņiem vajag cieši organizēties; par delegātiem tika ievēlēti:¹⁸

1) no Lēdurgas muižas: 1) Mārtiņš Krūmiņš, 2) Mārtiņš Grīnbergs, 3) Miķelis Zande, 4) Hugo Zommers;

2) no Inciema muižas: 1) Jānis Ādamsons, 2) Jānis Blate, 3) Ādolfs Pētersons, 4) Ādams Kaimiņš, 5) Dāvis Ozols;

3) no Lodes muižas: 1) Pēteris Cilinskis, 2) Andrejs Āboltiņš, 3) Jānis Zelgalvis, 4) Bernhards Krūmiņš;

4) no Āijažu muižas: 1) Mārtiņš Bariss, 2) Pēteris Bērziņš, 3) Mārtiņš Veinbergs, 4) Kārlis Eberhards;

5) no Krīdneru muižas: 1) Jānis Zvīgulis, 2) Pēteris Kronbergs;

6) no pusgraudniekiem: 1) Mārcis Vītols, 2) Jānis Miljons, 3) Pēteris Ābele, 4) Jūlijs Karlsons, 5) Pēteris Ungurs, 6) Pēteris Zāmuēls, 7) Antons Rožkalns, 8) Jānis Baumanis, 9) Pēteris Dimza;

7) no kalpiem: 1) Jēkabs Noriņš, 2) Kārlis Krūmiņš, 3) Mārtiņš Zemgalis, 4) Jānis Ābele, 5) Mārtiņš Krišbergs;

8) no strādniekiem: 1) Pēteris Ozoliņš, 2) Augusts Sidrabs, 3) Andrejs Bariss, 4) Miķelis Sebuliņš, 5) Jānis Bērziņš, 6) Jānis Graudiņš, 7) Miķelis Bogdānovs;

9) no piedzīvotājiem: 1) Kārlis Grīnbergs, 2) Aleksandrs Safoņovs, 3) Mārtiņš Grīnbergs, 4) Eduards Abzalons, 5) Jānis Eņģelis, 6) K. Ādamsons, 7) Kārlis Kalniņš;

10) vietējo krogu un monopolveikala slēgšanai tika ievēlēti: 1) Jānis Izāks, 2) Jūlijs Karlsons, 3) Pēteris Moora, 4) Kārlis Eberhards, 5) Kārlis Gamanis, 6) Ed. Gailis, 7) Andrejs Bariss, 8) Jānis Blate, 9) Pēteris Balodis, 10) Pēteris Sarma, 11) Mārtiņš Krūmiņš, 12) Pēteris Gribis, 13) Antons Lūsis, 14) Jānis Rūķis, 15) Jānis Ādamsons un 16) Voldemārs Simsons.

(Seko paraksti)

14. f., 2. apr., 311. lieta, 179. lapa. Apliecināts noraksts. Tulkojums.

67. Rīgas apriņķa Nurmižu pagasta
saimnieku sapulces lēmums par
bruņotas pretošanās organizēšanu
valdības karaspēkam un ieroču
pirkšanu.

1905 g. 30. novembrī

Nr. 142

Pagasta vecākais, uz šodienu saaicinājis šī pagasta saimniekus un nomniekus, ievērojot tagadējo nedrošo stāvokli, lika priekšā dēļ apspriešanas sekošus jautājumus.

1. Kādā kārtā apsargāt pret uzbrucējiem personīgo un mantas drošību.

2. Kādā kārtā un iz kādiem līdzekļiem apgādāt ieročus.

Starp saimniekiem ieradās arī 4 muižas delegāti, kurus saimnieki mierā pieņemt pie apsardzības zem sekošiem nosacījumiem:

1) ja muižas apņemas nepieņemt pie sevīm muižniekus un citas personas, kuras pēc vispārīga iedzīvotāju ieskata stāv sakarā ar melno sotņu;

2) pagastvaldei katrā laikā tiesība kontrolēt, kādas personas muižā atronas;

3) bez saimnieku piekrišanas muižām nav tiesības aicināt pie sevīm kazakus, vispārīgi karaspēku, bet, ja tiem šaubas, par piemēru, pie nomas saņemšanas no saviem nomniekiem, tad apsardzību tiem dos saimnieki, aizsargādami tos pret uzbrukumiem;

4) muižu lietās saimnieki neiejauksies, ja tām ir darišanas ar saviem kalpiem, piemēram, streika gadījumā.

Visi 4 muižas pilnvarnieki apņēmas priekšējos nosacījumus pildīt, bet, ja muižu īpašnieki tam nepiekrīstu, tad viņi apņemas tūlīn ziņot pagastvaldei.

Bruno Smits

J. Serislers

D. Lībietis

J. Kissa

Turpmāk saimnieki nolēma stāties sakarā ar blakus pagastiem: Nītauri, Siguldu, Mori, Kārļu, Lielstraupes, Turaidas un Drabešu tādā kārtā, ka šis pagasts paziņo par uzbrukumiem augšminētiem un augšā minētie atkal šim pagastam, tas ir, tikai tādos gadījumos, ja uzbruktu lielāks pūlis, kuru ar vietējiem spēkiem nevarētu veikt.

Nr. 143

Nurmižu pagasta saimnieki, kuri arī it visi biedri Nurmižu-Vibrokas apdrošināšanas biedrībā, nolēma: katram biedram aizdot iz apdrošināšanas biedrības 25 rubļus uz trim gadiem bez % priekš ieroču iepirkšanas.

Nr. 144

Ķempu saimnieki, kuri ir biedri Ķempu apdrošināšanas biedrībā, nolēma: katram biedram aizdot iz apdrošināšanas biedrības 35 rubļus uz 3 gadiem bez % priekš ieroču iepirkšanas.

(Klāt bijušo paraksti)

Noraksta pareizību apliecina:

Pagasta vecākais P. Lūsiņš

Rakstvedis K. Bērziņš

14. f., 2. apr., 308. lieta, 599.—600. lapa. Apliecināts noraksts.

68. Cēsu apriņķa Ērgļu pagasta rīcības komitejas protokols par magazīnas ēkas nodegšanu. 1905. g. 30. novembrī

1905. g. 30. novembrī dēļ šā gada 29. novembrī Ērgļu pagasta pašvaldes birojā* ienākušām ziņām Ērgļu pagasta pašvaldes biroja priekšnieks K. Plaudis līdzās apakšā parakstījušajiem uzticības vīriem no Ērgļu un Ogres pagastiem apskatīja uz vietas naktī no šā gada 27./28. novembrī nodegušo Ērgļu pagasta magazīnas ēku, pie kam izrādījās, ka Ērgļu pagasta sabiedrībai piederīga magazīnas ēka, kura atrodas Ērgļu Pilsmuižā un ierakstīta Ērgļu pagastam piederīgo un Vidzemes guberņas obligatoriskās apdrošināšanas biedrībā par trim gadiem 1905.—1907. g. apdrošināto māju sarakstā zem Nr. 6 un novērtēta 500 rubļu, nodegusi naktī no šā gada 27./28. novembrī, pie kam galīgi sadegušas ēkas koka daļas un mūra daļas no uguns sabojātas pavisam, tā kā nevar tikt atjaunotas, kādēļ ir bez kādas vērtības, par ko tapa sastādīts šis protokols, pieliekot:

1) ka ugunsgrēks izcēlies pašā magazīnas ēkā,

2) ka uguns cēlonis nezināms,

3) ka nav iemesla aizdomām, ka ēka būtu tīši aizdedzināta no paša īpašnieka puses.

Biroja priekšnieks K. Plaudis

Uzticības vīri: J. Zandberga vietā A. Šteinbergs (paraksts)

No Ogres pagasta A. Šteinbergs, J. Zemnieks

No Ērgļu pagasta E. Bērziņš, P. Sproģis, J. Kreics

Sekretārs: (paraksts)

115. f., 11. apr., 4467. lieta. 81. lapa. Oriģināls.

69. Cēsu apriņķa Cēsu Pils pagasta rīcības komitejas uzaicinājums saimniekiem nokārtot nodokļu maksājumus un aizdevumu parādus. 1905. g. 1. decembrī

Uzaicinājums

Pēterim Pētersonam Ročos.

Cēsu Pils pagasta locekļi pilnā sapulcē 21. novembrī šajā gadā iecēla līdzšinējās pagastvaldes vietā priekš Cēsu Pils sabiedrības pārvaldīšanas rīcības komiteju, kuras pienākums ir rūpēties par sabiedrības locekļu labklāšanas nodibināšanu un viņas iestāžu — skolas un valdes — uzturēšana. Bez materiāliem līdzekļiem nav dzīvē nekas izvedams, tāpēc rīcības komiteja uzaicina Jūs kā sabiedrības locekli uzskatīt par savu svētāko pienākumu savā un citu locekļu labā visdrīzākā laikā un ne vēlāk kā līdz 22. decembrim šā gada samaksāt sēklas auzu naudu 29 rubļus 75 kapeikas. Katrā

* Domāta rīcības komiteja.

ceturtdienā tiks noturētas rīcības komitejas sēdes, kurās saņems nodokļu maksājumus.

Piezīme: šā gada nodokļi jāsamaksā pēc pagājušā gadā uzstādītā budžeta (aprēķina), jo šinī brīdī vēl nav iespējams uzstādīt jaunu nodokļu maksāšanas sistēmu, ko, cerēsim, panāksim tuvākā nākotnē.

Cēsu Pils sabiedrības rīcības komitejas vārdā:

Priekšnieks J. Lācis

115. f., 11. apr., 1386. lieta, 86. lapa. Oriģināls.

70. Cēsu apriņķa Cēsu Pils pagasta rīcības komitejas uzaicinājums saimniekiem sniegt ziņas par pagasta iedzīvotājiem. 1905. g. 1. decembrī

Pavēste

Roču mājas saimniekam P. Pētersonam.
Uzaicinu Jūs piesūtīt man neiztrūkstoši līdz 15. decembrim šā gada ziņas par Jūsu mājā dzīvojošiem 20 gadus veciem* vīriešiem un sievietēm.¹⁹

Cēsu pagasta mājā 1. decembrī 1905. g.
Pagasta rīcības komitejas priekšnieks J. Lācis

115. f., 11. apr., 1386. lieta, 87. lapa. Oriģināls.

71. Rīgas apriņķa Skultes pagasta rīcības komitejas protokols par vecās pagasta valdes īpašuma pārņemšanu. 1905. g. 3. decembrī

Klāt bija: pagasta vecākais M. Sņikeris, viņa palīgi J. Uzkalns, M. Puriņš, T. Zaķis; 9 rīcības komitejas locekļi: Mārtiņš Grantskalns, Fricis Celms, Augusts Jurgens, Kārlis Krūmiņš, Juris Misāns, Ernests Millers, Jānis Korde, Mārtiņš Puriņš, Jānis Plūme.

Sodien līdzšinējā pagasta valde nodeva jaunievēlētai rīcības komitejai pagasta īpašumu, procentu papīrus un arhīvu, kas atrodas tās pārziņā, un tieši:

a) skaidrā naudā	3 rubļus 84 kapeikas
b) procentu papīros	4517 rubļus 35 kapeikas
c) 7 pasu grāmatiņas	1 rubli 5 kapeikas

kopā: 4522 rubļus 24 kapeikas

un atslēgas no naudas skapja — karti (plānu) un pirkšanas kontraktus par Piņķu mājām; arhīvu pēc arhīva saraksta un zīmogus.

* Domāts no 20 gadu vecuma.

Kas attiecas uz magazīnu, tad rīcības komiteja nolēma: līdzšinējam magazīnas uzraugam Pēterim Puriņam, pagasta vecākajam M. Sņikerim, viņa palīgiem J. Uzkalnam, T. Zaķim un M. Puriņam jāatbild par magazīnas sastāvu līdz tam laikam, kamēr būs iespējama tās pārmērīšana; rīcības komiteja atstāj sev tiesības dot norādījumus par tās papildināšanu un parādu ievākšanu. Ja no pagasta sabiedrības puses radīsies kādas prasības vai nesaprašanas, tad tagadējā rīcības komiteja par to neatbild.

Tālāk nolēma: par kasieri ievēlēt Ernestu Milleru. Kases dienās jābūt klāt: priekšsēdētājam un viņa vietniekam un kasierim vai viņa vietniekam, pie kam priekšsēdētājam ir viena, bet kasierim otra kases atslēga. Par kasiera palīgu ievēlēja Mārtiņu Puriņu.

Kases nodevēji: pagasta vecākais un viņa palīgi (paraksti)

Kases pieņēmēji: priekšsēdētājs, kasieris (paraksti)

Rīcības komitejas locekļi: (paraksti)

3. f., 5. apr., 688. lieta, 60.—61. lapa. Noraksts. Tulkojums.

**72. No Cēsu apriņķa Gatartas pagasta 1905. g. 3. decembrī
rīcības komitejas protokola par
pagasta tautas sapulces
sasaukšanu nekārtību cēloņu
noskaidrošanai Gatartas brūzī.**

Dēļ nekārtības izdarīšanas Gatartas brūzī no šīs valsts sabiedrības locekļiem rīcības komitejas locekļu vēlēšanas dienā, tas ir, 2. decembrī, griezās pie manis Gatartas muižas kalpi... un vēl ārpusmuižnieki... ar lūgumu, lai sasauktu pilnu sapulci dēļ lietas izšķiršanas.

Ievērojot augšā minēto, es nolēmu sasaukt pilnu sapulci 5. decembrī šajā gadā.

Rīcības komitejas priekšnieks V. Dančauska

Rakstvedis P. Ūšāns

901. f., 1. apr., 96. lieta, 57. lapa. Oriģināls.

**73. Cēsu apriņķa Skujenes pagasta 1905. g. 3. decembrī
rīcības komitejas uzaicinājums
visiem pagasta iedzīvotājiem
nomaksāt īpašu nodokli milicijas
apbruņošanai.**

Skujenes rīcības komiteja uzaicina visus Skujenes pagasta iedzīvotājus maksāt priekš ieroču iegādāšanas katrs vīrietis, vismazākais, 50 kapeikas un katra sieviete pa 25 kapeikām. Ieroči ir ļoti vajadzīgi priekš pagasta miliču organizēšanas.

Rīcības komitejas locekļi V. Runiks, P. Rubenis

Rakstvedis P. Pērkons

115. f., 11. apr., 1316. lieta, 19. lapa. Oriģināls.

74. No Valmieras apriņķa Rencēnu
pagasta rīcības komitejas izejošo
rakstu reģistra.

1905. g. no 3. decem-
bra līdz 12. decem-
brim

1. 3. decembrī. Rencēnu muižas Krejāna kroga turētājam Geor-
gam Branta kungam priekšlikums slēgt ar šo 3. de-
cembrī minēto krogu, pēc vispārīgas pagasta iedzī-
votāju sapulces sprieduma no 29. novembra šīnī
gadā nr. 1.²⁰
2. 3. decembrī. Kroņa dzērienu pārdotavas nr. 134 pārdevējam
E.Gorkša kungam Rencēnos tāds pat raksts, kā
nr. 1, — slēgt šo dzērienu pārdotavu.
3. 3. decembrī. Rencēnu muižas Lielā kroga turētājam Fr. Cīruļa
kungam tāds pat raksts kā zem nr. 1.
4. 3. decembrī. Rencēnu muižas īpašniekam Krīgsmaņa kungam,
pēc vispārīgas pagasta iedzīvotāju sapulces sprie-
duma no 29. novembra šī gada zem nr. 1, likts
priekšā beigt spirta izgatavošanu Rencēnu muižā
8 dienu laikā, skaitot no raksta izsniegšanas die-
nas. Bez tam Krīgsmaņa kungs uzaicināts ierasties
pagasta namā 8. decembrī šīnī gadā pulksten
12 dienā dēļ minētā vispārējās sapulces sprieduma
nr. 1 uzklaušīšanas.
5. 5. decembrī. Rencēnu muižas īpašniekam atbildēts uz rakstu
no šās dienas, ka spirta dedzinātava jāslēdz, ka
lūgums par neslēgšanu nevar tikt ievērots. Uzaic-
cināts personīgi ierasties 8. decembrī.
Saņēmu dēļ nodošanas: J. Dūdiņš.
6. 5. decembrī. Apliecināts tiek Kristīnes Kaķis paraksts uz piln-
varas Eduardam Kaķim.
7. 5. decembrī. Baložu muižas īpašniekam uzaicinājums ierasties
8. decembrī šīnī gadā uz nolēmuma nr. 1 un 2 uz-
klaušīšanu. Jāpaziņo arī muižas kalpiem, kuri ne-
bija uz sapulcēm.
8. 5. decembrī. Tāpat Lizdānu muižai.
9. 5. decembrī. Tāpat Sauļu muižai.
10. 5. decembrī. Bijušam Rencēnu pagasta skrīverim Rūdfam
Laucam izdota kvīts par pagasta revolvera saņem-
šanu.
11. 6. decembrī. Ādamam Rožkalnam izdota apliecība dēļ naudas
izņemšanas no Rīgas pilsētas krāšanas kases.
13. 6. decembrī. Latviešu Pašvaldības centrālbirojā Rīgā paziņo-
jums par pašvaldības nodibināšanu Rencēnu pa-
gastā. Lūgts stāties sakarā ar šā pagasta rīcības
komiteju.
16. 12. decembrī. Kārlim Jāņam d. Purmalim izdota apliecība, ka viņš
ir tiešām uzticama persona un ka nekas nav pre-
tim, ja viņš nēsā šaujamos ieročus. K. Purmalis.

17. 12. decembrī. Pēterim Jēkaba d. Brantam izdota tāda pat aplicība. P. Brants.
19. 12. decembrī. Spricim Līvenam izdota aplicība ar atļauju ieročus nest un iepirkt ieročus ar šaujamo materiālu.
23. 15. decembrī. Tirgotājam F. Cīruļa kungam Rencēnos tūliņ slēgt reibinošu dzērienu noliktavu, nepārdot nekādus reibinošus dzērienus.
24. 15. decembrī. Baložu muižas īpašniekam aizliegums mežus izcirst un pārdot.
25. 15. decembrī. Vāles mājas gruntniekam aizliegums pārdot iz mājas meža malku, jo starp līdzmantiniekiem celta domstarpība.

1171. f., 1. apr., 166. lieta, 406.—408. lapa. Oriģināls.

75. Rīgas apriņķa Skultes pagasta rīcības komitejas protokols par ražas sadalīšanu starp muižu un tās pusgraudniekiem. 1905. g. 5. decembrī

Klāt bija: Rīcības komitejas priekšsēdētājs A. Jurgens, rīcības komitejas locekļi (seko 6 uzvārdi).

Barona Freitāga fon Lorinhofena kunga muižas pārvaldnieka pilnvarotais Emīls Helta kungs ziņoja rīcības komitejai, ka muižas Rēves māju pusgraudnieki atsakās dalīt labību un lopbarību, tāpēc viņš lūdz rīcības komiteju ierasties Rēvēs un sadalīt starp šo māju pusgraudniekiem kā labību, tā arī lopbarību.

E. Helts.

Pēc šī ziņojuma rīcības komiteja šodien ieradās uz vietas, lai samierinātu abas puses. Izmeklējot lietu, noskaidrojās: pēc jautājuma abpusējas apspriešanas nāca redzams, ka sējumi slikti auguši, tāpēc iegūtā labība un lopbarība ir trūcīga, un tāpēc arī pusgraudnieki atsakās dot kungam labību un lopbarību.

Pēc Rēves māju pusgraudnieku ievākuma salīdzināšanas un noskaidrošanas rīcības komiteja nāca pie pārliecības, ka zemāk minētiem Rēves māju pusgraudniekiem jādod muižas īpašniekam no labības un lopbarības šā gada ražas šāds daudzums:

1. Mārtiņam Bērziņam	— 15 pūri miežu un 2 pūri auzu
2. Kārlim Baltiņam	— 7 " un 8 "
3. Bernhardam Skrīverim	— 9 " un 8 "
4. Miķelim Priedem	— 2 " un 4 "
5. Jānim Ozolkājam	— 7 " un — "
6. Jānim Liepiņam	— 2 " un — "
7. Jānim Būmanim, kura vasarāja labības raža ir tikai 8 pūri miežu un 6 pūri auzu, nekā nav jādod pārvaldniekam, tāpēc ka viņš nav ievācis viņam kā pusgraudniekam pienākošos daļu rudzu.	

Tā kā Jānim Ozolkājam trūkst 1 pūrs auzu un Jānim Liepiņam 4 pūri miežu, tad viņiem ir tiesība saņemt atpakaļ no muižas īpašnieka šo labību, jo viņi nav saņēmuši tiem kā pusgraudniekiem pienākošos daļu labības.

Vasarāju raža šajā gadā Rēves mājās, pēc stārasta Asara un mašinista Ozoliņa sniegtām ziņām, šāda:

1. Mārtiņam Bērziņam	— 48 pūri miežu un 48 pūri auzu
2. Kārlim Baltiņam	— 25 " un 30 "
3. Jānim Būmanim	— 26 " un 28 "
4. Bernhardam Skrīverim	— 27 " un 30 "
5. Miķelim Priedem	— 38 " un 48 "
6. Jānim Ozolkājam	— 25 " un 31 "
7. Jānim Liepiņam	— 20 " un 18 "

Kas zīmējas uz parādu muižai, tad to pusgraudnieki apņemas atdot, tas ir, atdot labību, ko no muižas saņēmuši. Rīcības komiteja vadījās no aprēķina, ka katram pusgraudniekam ar vienu zirgu jāsaņem no vasarājiem 15 pūri miežu, 20 pūri auzu un 8 pūri mistra, un rudzu 20 pūri.

Tālāk pusgraudnieki vienojās ar stārastu Asaru, ka viņi dos tam no Rēves māju siena 5 birkavas. Kas zīmējas uz vasarāju salmiem, tad pusgraudnieki paskaidro, ka 1/6 daļa jau atdota, ko stārasts Asars atzīst, paziņojot, ka skopi atdods.

Kas zīmējas uz linu sadalīšanu, rīcības komiteja nolēma, ka no Rēves māju liniem pusgraudniekiem jāsaņem divas trešdaļas, bet muižai — viena trešdaļa.

Rīcības komitejas priekšsēdētājs: (paraksts)
Rakstvedis E. Melders

3. f., 5. apr., 688. lieta, 61.—62. lapa. Noraksts. Tulkojums.

**76. No Cēsu apriņķa Gatartas pagasta 1905. g. 5. decembrī
tautas sapulces protokola par
dažu rīcības komitejas locekļu
atcelšanu no amatiem un
apbruņošanas.**

Pie sapulces piedalījās 294 pilngadīgas abu dzimumu personas. ... Rīcības komitejas priekšnieks vispirms sapulcei priekšā lika izspriest par nekārtībām, kuras izdarītas Gatartas brūzi rīcības komitejas locekļu vēlēšanas dienā. Par apvainotiem šī lietā tika uzstādīti P. Badītājs, E. Teikmanis un A. Bernāts.

Vispārīgā sapulce nosprieda — Badītāju kā 2. decembra sapulces nolēmumu pārkāpēju pārmainīt no rīcības komitejas priekšnieka palīga amata rīcības komitejas domnieku amatā. Viņa vietā tika ielikts J. Upīts.

E. Teikmani vispārīgā sapulce, pamatodamās uz to, ka viņa dzīves vieta neatrodas šī pagastā, atcēla no tiesneša amata un tā vietā ievēlēja P. Medni; tāpat arī atcēla no kongresa delegāta amata.

Arī Badītājs tika no šī amata atcelts. Par kongresa delegātiem tika ievēlēti vietējais rakstvedis P. Ūšāns un J. Upīts.

Augusta Bernāta lieta tika atlikta rīcības komitejas izmeklēšanai.

Sapulce vienbalsīgi nosprieda, ka, ja iznāktu iet pret huligāniem ciņā, tad visām personām, kam atrodas flintes, jāierodas pēc ziņojuma še Gatartā, un, ja kāds no tām personām, kas še atnāktu ar flintēm, negribētu iet pret ciņu paši, tad tiem jāatdod savas flintes tiem, kam pašam flintes nav un kas grib iet pret ciņu.

Sapulce nolēma, ka Dzērbenes krodzniekam Ēverstam ir brīv aizvest no Gatartas muižas nopirktos dēļus, bet šī ieņemtā nauda par tiem muižas pilnvarniekam ir jāizlieto kalpiem priekš uztura, kā arī priekš muižas uzturēšanas...

Sapulces vadonis V. Dančauska

Sapulces loceklis: (seko 87 paraksti)

Rakstvedis: (paraksts)

901. f., 1. apr., 96. lieta, 57.—58. lapa. Oriģināls.

77. Grobiņas apriņķa Talsiņu pagasta valdes protokols par iedzīvotāju atteikšanos maksāt nodokļus un vietnieku pulka darbības pārtraukšanu. 1905. g. 6. decembrī

Klausījās: pagasta vecākā priekšlikumu par to, ka sakarā ar vispārēju aģitāciju, ko veic īpaši aģitatori, kā arī latviešu prese par nodokļu nemaksāšanu, šī pagasta kasē nepavisam neienāk nodokļu maksājumi; ievākt tos ar piespiedu līdzekļiem arī nav nekādas iespējas, jo visi pagasta iedzīvotāji ar visiem iespējamajiem līdzekļiem šādu ievākšanu traucē — nedod šķūtis braukšanai uz mantas aprakstīšanu un tās nogādāšanai uz ūtrupes vietu, pierunā un draud nepirkt ūtrupējamo mantu un tā tālāk. Tāpēc nepieciešamiem ikdienas izdevumiem — nabagu apgādāšanai, algām skolotājiem un pagasta amatpersonām, maksai par ārstēšanu Liepājas slimnīcā, guberņas tipogrāfijai par izdarītiem iespaiddarbiem — ir nepieciešams aizņēmums, ko varētu izdarīt no sabiedrības kapitāla.

Apspriedusi jautājumu un ievērojusi to, ka vietnieku pulkam vajadzēja sapulcēties uz kārtējo sēdi šī gada 24. novembrī, uz kuru ieradās tikai 4 vietnieku pulka locekļi, tāpēc sēde nevarēja notikt un tika ar īpašiem paziņojumiem katram vietnieku pulka loceklim nozīmēta uz šī gada 1. decembri, kad neieradās neviens no vietnieku pulka locekļiem, bet no tā skaidri un nešaubīgi redzams, ka vietnieku pulks sakarā ar aģitāciju neatzīst vairs pastāvošo pagastvaldi un citu īsto valdības varu un tās amatpersonas, atsakās izpildīt savus pienākumus; ievērojot Kurzemes gubernatora kunga 1905. gada 5. novembra cirkulāru Nr. 4929/4938, nolēmts: pašu nepieciešamāko ikdienišķo izdevumu segšanai aizņemties no sabiedrības kapitāla bez procentiem vienu 4% Valsts rentes apliecību Nr. 4013, sērija 234 ar

nominālo vērtību 500 rubļi un 4 biļetes no II iekšējā laimestu aizņēmuma Nr. 12429/11, 09193/35, 4599/37 un 19232/35 ar nominālo vērtību 400 rubļi par to cenu, kāda pēc kursa skaidrā naudā pie apmaiņas tiks izmaksāta. So aizņēmumu atmaksāt pa 100 rubļiem gadā, sākot ar 1906./1907. norēķinu gadu. Šī lēmuma kopiju iesniegt Grobiņas apriņķa zemnieku lietu komisāra kungam dēļ apstiprināšanas. Pagasta vecākais V. Auzulings

Viņa palīgi J. Plūcējs, I. Kallots, J. Grots
Skrīveris: (paraksts)

1237. f., 1. apr., 128. lieta, 131.—132. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

78. Valmieras apriņķa Sveiciema pagasta rīcības komitejas paziņojums bijušajam pagasta skrīverim nodot lietas rīcības komitejai un atstāt pagasta namu. 1905. g. 6. decembrī

Jaunievēlētā Sveiciema pagasta rīcības komiteja caur šo Jūs uzaicina atstāt līdz sestdienai 10. decembrim 1905. gadā Sveiciema pagasta namu un ierasties šinī pašā sestdienā pulksten 10.00 no rīta Sveiciema pagasta namā komitejai pagastvaldes inventāru, rakstus un grāmatas atdot.

Rīcības komitejas locekļi J. Ulmans, B. Dzelviņš, A. Simansons, K. Villerts, E. Uplīcis, P. Jurikas, J. Ozoliņš

115. f., 11. apr., 1866. lieta, 124. lapa. Oriģināls.

79. No Valkas apriņķa Beļavas pagasta saimnieku sapulces protokola par jaunu pašvaldības vēlēšanu sagatavošanu un prasībām pret Vidzemes landrātu kolēģiju un Beļavas muižas pārvaldnieku. 1905. g. 6. decembrī

2) Ievērojot to, ka nav zināms, kādā kārtībā un priekš kam tiek izlietota pasta furāžas nauda un arī malka priekš Smiltenes pasta zirgu stacijas, saimnieku sapulce vienbalsīgi nolēma: pieprasīt šinī lietā no Vidzemes landrātu kolēģijas izskaidrojumu.

3) Tā kā vietējās Beļavas muižas mežā ir cirtuši malku un strādājuši meža darbus daudzi cilvēki, kuriem no muižas nav alga izmaksāta, tad uzaicināt boikotēto Beļavas muižas pārvaldnieku Emīlu Luckīnu ierasties 14 dienu laikā uz īsu laiku Beļavā dēļ rēķinu nomaksāšanas un izlīdzināšanas, pretējā gadījumā lieta tiks izspriesta vispārīgā sapulcē.

4) Uz citiem pagastiem malku neizdot, bet tiem, kas ārvalstnieki [būdami], malku cirtuši, izmaksāt 50 kapeikas darba algas par asi, kas aizmaksājams tiem, kuri malku ņemtu.

5) Tā kā Badanu saimniekam Jurim Krēsliņam ir muiža izcirtusi mežu, tad viņam ir tiesība priekš jaunu ēku būves ņemt kokus tuvākā muižas mežā.

6) Izdarīt tuvākā laikā jaunas amata vīru vēlēšanas, un proti — līdz 9. decembrim šīnī gadā, pie kam pie amatu vīru vēlēšanas ņem dalību visi pagastā dzīvodami vīrieši un sievietes no 20 līdz 60 gadu veci. Kandidāti iepriekš izvēlami, pie kam balsis saņemamas caur īpaši ievēlētiem delegātiem. Ievēlami priekš valdes un tiesas pavisam 15 kandidāti...

7) Priekš vispārīgas kārtības uzraudzīšanas un paziņošanas sevišķos gadījumos par priekšniekiem ievēlēja Otto Indu, Rūdolfu Kļaviņu un Jāni Dzilnu.

8) Tāpat uzaicināt Emīlu Luckinu norēķināties* ar Naglenes koku fabrikas strādniekiem.

Sapulces uzdevumā protokolu parakstīja
K. Zvirgzdiņš, O. Kalniņš, F. Ozoliņš, P. Papulis
Rakstvedis: (paraksts)

804. f., 3. apr., 71. lieta, 106.—107. lapa. Oriģināls.

**80. Valkas apriņķa Lejasciema pagasta
rīcības komitejas protokols par
pagasta valdes kases un lietvedības
inventāra pārņemšanu. 1905. g. 8. decembrī**

Klāt bija komitejas locekļi: Fr. Burka, K. Sautiņš, R. Austrīņš, E. Suntažs, G. Tipāns, J. Stabulnieks, G. Roms, E. Riciks, Fr. Kļaviņš.

Sodien bija sanākuši augšminētie rīcības komitejas locekļi un, izpildīdami tautas sapulces nolēmumu no 5. decembra šīnī gadā, lika Lejas pagasta vecākam priekšā atdot visas pagasta darīšanas un naudas, īpaši lādes atslēgu, pie kam tika piedraudēts, ka tikmēr netiks izlaisti no valsts mājas, kamēr nebūs atdotas darīšanas, uz tam valsts vecākā palīgi Jānis Ozoliņš un Fricis Krims pie viņiem atrodošās atslēgas uz piespiešanu atdeva, tāpat arī valsts vecākais Jānis Jozeps. Pēc galvenās kases grāmatas redzams, ka pēc noslēguma no 5. decembra 1905. gada lādē vajaga atrasties it īpaši: 1) tīrā naudā 22 rubļi 37,5 kapeikas, 2) procentu papīros 6155 rubļi, 3) parādu zīmes: a) pie galvas naudas kases: 1567 rubļi 96 kapeikas, b) pie privātlaudīm 9395 rubļi 67 kap. — 10 963 rubļi 63 kap. — Kopsummā 17 141 rublis 1/2 kapeika.

Šīs visas summas, kā augšā minēts, pagasta vecākais līdz ar saviem priekšniekiem nodeva komitejas locekļiem, kuri visu saņēma. Piezīme: parādu zīme uz Dāva Roziša vārdu uz 100 rubļiem nebija. Pagasta mājas inventārs un arhīvs tika nodots un saņemts pēc inventāra un arhīva grāmatām. Piezīme: bez tam pagasta vecākais piepieda skrīveri sastādīt sevišķu protokolu, kurš nesaskan ar patiesību

* Tekstā — izrēķināties.

un kuru parakstīt komiteja noliedza skrīverim. Atdevēji: J. Ozoliņš, F. Krims (paraksti). Pagasta vecākais Jānis Jozeps protokolu neparakstīja, tāpat arī neparakstīja skrīveris G. Vihmanis, kā nepiekrīzdami šai rīcībai. Saņēmēji: Fr. Burka, G. Tipāns, G. Roms, R. Austrīņš, E. Riciks, K. Sautiņš, E. Suntažs, J. Stabulnieks, Fr. Kļaviņš.

(Paraksti)

Par noraksta pareizību pagasta vecākā v. i. O. Dziedātājs.
117. f., 1. apr., 1027. lieta, 29.—30. lapa. Apliecināts noraksts.

81. No Valmieras apriņķa Umurgas pagasta rīcības komitejas protokola par pagasta valdes un tiesas lietu pārņemšanu un pagasta līdzekļu izlietošanu. 1905. g. 8. decembrī

I. Rīcības komitejas locekļi, cauri skatot kases grāmatu, atrada, ka visi izdevumi attaisnoti ar pienācīgām kvītiem, kamdēļ nolēma: bijušās pagastvaldes naudas rēķinumus atzīt par pareiziem un likt priekšā vispārīgai sapulcei priekš apstiprināšanas.

II. Rīcības komitejas locekļi, cauri skatot Straupes krājkases grāmatiņu, atrod, ka bijušā pagasta vecākā Andrejā Krogzema laikā dažādos termiņos ieņemts no Straupes krājkases 14 rubļi dividendu nauda, kura nav ievesta kasē kā ienākums. Klātbūdamie nolēma: dot Andrejam Krogzemam 2 nedēļu laika priekš izskaidrojuma pieņemšanas minētās naudas lietā.

III. Rīcības komitejas locekļi, ievērojot to, ka no bijušiem amata vīriem nav magazīnas atslēgas un amata zīmes nodotas, kamdēļ uzaicinājami uz nodošanu, tāpēc nolēma: uz 10. decembri šīnī gadā pulksten 10 no rīta uzaicināt amata vīrus uz magazīnas atslēgu un amata zīmju nodošanu.

IV. Rīcības komitejas locekļi, ievērojot to, ka vecais tiesas sastāvs nav amatus nodevis jaunam sastāvam, tādēļ uzaicinājams uz 10. decembri šīnī gadā pulksten 1 pēc pusdienas tiklab vecais tiesas sastāvs, kā arī jaunais priekš amatu nodošanas un saņemšanas.

V. Vietējās skolas priekšnieks A. Priedes kungs pierādīja, ka skolas kasē atrodas pasta telegrāfa krājkases grāmatiņa par 123 rubļiem. Ko ar tādu naudu darīt. Klātbūdamie nolēma: pilnvarot Priedes kungu priekš naudas izņemšanas, un minēto naudu izlietot priekš vietējās skolas vajadzībām un nolēmumu likt priekšā pilnai sapulcei priekš apstiprināšanas.

VII. Rīcības komitejas sēdi nolika uz 10. decembri šī gada, par ko parakstās klātbūdamie, bet Juri Lāci izvēstīt caur pavēsti.

Rīcības komitejas locekļi: (seko 6 paraksti)

Rakstvedis G. Ozoliņš

Apakšā parakstījies, es, G. Ozoliņš, nepiekrītu nekādai rīcības komitejai, nedz viņu darbībai*.

1253. f., 1. apr., 6. lieta, 69. lapa. Oriģināls.

* Acīmredzot pierakstīts vēlāk.

82. Valmieras apriņķa Stienes pagasta
rīcības komitejas lēmums atstāt bez
ievēribas dažu Pernigeles pagasta
locekļu ierosinājumu atcelt tautas
sapulces lēmumu par Duntas kroga
rentnieka un veikalnieka
J. Stokmaņa boikotu.

1905. g. 8. decembrī

Priekšnieks lika komitejas sēdei priekšā, ka Pernigeles pagastā Klāviņu mājās dzīvojošais Fr. Brangulis iesniedzis kādu parakstu, parakstītu no 19 Pernigeles pagasta locekļiem, kuri lūdz sasaukt šī pagasta pilnu sapulci dēļ Jāņa Stokmaņa boikota atcelšanas; komiteja, apspriežot šo jautājumu un ievērojot, ka citu pagastu iedzīvotājiem nav tiesību pagērēt sasaukt šī pagasta pilnas sapulces, nolēma: minēto parakstu atstāt bez ievērošanas un sapulci nesasaukt. Priekšnieks A. Neļķe
Locekļi J. Lapsiņš, A. Baunis, P. Pāvuliņš, J. Ābele, A. Mankops,
P. Rikardts

1224. f., 3. apr., 5. lieta, 46. lapa. Oriģināls.

83. Cēsu apriņķa Gatartas pagasta
rīcības komitejas protokols par
Gatartas brūža lietas izskatīšanu
un par nespējnieku uzturēšanu.

1905. g. 9. decembrī

Sapulci vadīja rīcības komitejas priekšnieks V. Dančauska.
Pie sapulces klāt bija: rīcības komitejas priekšnieka palīgs J. Pogulis. No domniekiem B. Kārklīšs, J. Pogulis, H. Cecere, A. Ciela-
viņš, M. Dandens, A. Cālis, P. Mednis, Aug. Bernāts.

Rīcības komitejas priekšnieks vispirms komitejai priekšā lika iz-
spriest Augusta Bernāta lietu, kurš bija apvainots par alus izlaišanu
Gatartas brūzī rīcības komitejas locekļu vēlēšanas dienā 2. decembrī
šajā gadā.

Rīcības komiteja lietu izmeklēja un nobeidza ar to, ka apvaino-
tais Augusts Bernāts dabūja no rīcības komitejas stipru rājienu par
apvainojumu pie Gatartas brūža izdarītām nekārtībām*.

Rīcības komiteja nosprieda, ka arestantiem, kuri šē būtu ievietoti
uz kādu laiciņu mūsu cietumos, jādod uzturs par 8 kapeikām maltīte.
Valsts sabiedrība par to atlīdzinās.

Tad vēl rīcības komitejas priekšnieks komitejai priekšā lika par
nabagu uzturēšanu.

Komiteja nosprieda, ka piedzīt un piespiest novest produktus
priekš nabagu uzturēšanas...**, kas to uz torģus*** ir saņēmis
17. novembrī 1905. gadā.

* Sk. 76. dokumentu.

** Nesalasāms.

*** Izsolē.

Par produktu saņēmēju rīcības komiteja ievēlēja V. Dančausku.
Rīcības komitejas priekšnieks V. Dančauska
Domnieki J. Pogulis, H. Cecere, A. Cālis, P. Mednis, A. Cielaviņš,
B. Kārkliņš, A. Bernāts, M. Dandens

901. f., 1. apr., 96. lieta, 60.—61. lapa. Oriģināls.

**84. Valmieras apriņķa Vecsalacas
pagasta rīcības komitejas sēdes
protokols par tautas sapulces
sasaukšanu un medību kārtību.**

1905. g. 9. decembrī

I. **Nolēma:** svētdien, 11. decembrī, sasaukt pilnu sapulci, kad
vēlēt skolotājus un apspriest dažus jautājumus.

II. Eduards Dambis tika no rīcības komitejas locekļiem nopra-
tīnāts par dažām zādzībām: tas sirsnīgi atzinās, ka vairākas zādzības
izdarījis. Dambis apņēmas vienu zagtu zirgu uzmeklēt un tautas
sapulcei pievest. Sā dēļ Dambis tapa atsvabināts.

III. Izdot medību apliecības sabiedrības locekļiem, kuriem pēc
iespējas jāturas pie medību likumiem, ievērojot taupīšanas laiku.
Biļetes izdodamas līdz 23. aprīlim 1906. gadā. Nauda par biļeti
3 rubļi jāmaksā. Ja kas medi bez biļetes, tam jāmaksā 25 rubļi
sods pagasta sabiedrībai par labu. Personām, kuras pret sabiedrību
noziegušās, neizdot apliecības. Biļetes nav brīv izdot otrai personai.

IV. Uzaicināt saimniekus pieprasīt priekš sevis un saviem mājas
iedzīvotājiem vajadzīgo malku uz 13. decembri. Pārrevidēt malku
Kuivižu jūrmalā un Salacgrīvā.

Rīcības komitejas priekšnieka palīgs R. Bilmanis

Locekļi: (seko 5 paraksti)

Sekretārs: (paraksts)

2050. f., 1. apr., 105. lieta, 151. lapa. Oriģināls.

**85. Rīgas apriņķa Lēdurgas pagasta
tautas sapulces protokols par
rīcības komitejas vēlēšanām.**

1905. g. 10. decembrī

No pagasta pilngadīgo iedzīvotāju skaita piedalījās 345 cilvēki,
kuri par sapulces vadītāju ievēlēja Mārtiņu Liepu.

1) Sapulce vienbalsīgi pieņēma priekšsēdētāja ierosināto zem-
nieku pārstāvju rezolūciju, kas pieņemta šā gada 19. un 20. no-
vembrī.

2) Tika **nolemts:** rīcības komitejā ievēlēt 9 personas, par pagasta
tiesnešiem — 4, par pagasta tiesnešu kandidātiem — 2 un 1 delegātu,
kā arī izdarīt šodien vecā skrīvera un skolotāju pārvēlēšanu.

3) Vecās amatpersonas pēc ierosinājuma visas atteicās no amatiem, pēc kā sapulce stājās pie rīcības komitejas locekļu, delegātu un tiesnešu vēlēšanām un skrīvera un skolotāju pārvēlēšanas.

Rīcības komitejā tika ievēlēti:

1. Juris Zvirbulis	ar 234 balsīm
2. Mārtiņš Liepa	" 216 "
3. Voldemārs Augenbergs	" 192 "
4. Andrejs Bērziņš	" 178 "
5. Jānis Ērglis	" 174 "
6. Mārtiņš Apinis	" 162 "
7. Antons Lūsis	" 131 "
8. Jānis Brands	" 107 "
9. Jānis Prauliņš	" 102 "

Par delegātu vienbalsīgi ievēlēja Jāni Liepu.

Par tiesnešiem

1. Pēteri Dimzu	ar 277 balsīm
2. Jāni Miljonu	" 188 "
3. Auroru Ozoliņu	" 177 "
4. Mārci Znatnaju	" 139 "

Par kandidātiem:

5. Eduardu Treiju	" 139 "
6. K. Rudzīti	" 136 "

Pagasta skrīvera vēlēšanās ar 321 pret 23 balsīm sapulce izteica uzticību līdzšinējam skrīverim K. Augenbergam.

Par skolotājiem:

Izsaka uzticību: Lēdurgas pagastskolas skolotājam Jānim Zvirgzdiņam, viņa palīgam — skolotājai Piegāzei, Aijažu skolas skolotājam Jēkabam Rozenbergam; Inciema skolas skolotājs Arturs Kreišmanis saņēma 120 balsis pret, 74 par; citi no balotēšanās atteicās. (Paraksti)

Par pareizību:

Rīgas apriņķa I iecirkņa zemnieku lietu komisārs Kropotkins

14. f., 2. apr., 311. lieta, 180.—181. lapa. Apliecināts noraksts. Tulkojums.

86. Rīgas apriņķa Skultes pagasta rīcības komitejas protokols par Lielā kroga slēgšanu. 1905. g. 10. decembrī

Klāt bija: rīcības komitejas priekšsēdētājs A. Jurgens, rīcības komitejas locekļi M. Puriņš, F. Celms.

Pamatojoties uz tautas vispārējās sapulces lēmumu Nr. 1, punktu 4, kas pieņemts šā gada 2. decembrī, rīcības komitejas locekļi ierādās šodien Skultes Lielajā krogā, lai to slēgtu, jo Skultes muižas īpašnieks Freitāga kungs no šī lēmuma labprātīgas izpildīšanas atteicies.

Tāpēc rīcības komiteja atņēma šī kroga patenti Nr. 2175, kuras termiņš beidzas 1905. gada 31. decembrī, un kroga izkārtni. Krodzniekam Lankas kungam vienlaicīgi tika izskaidrots, ka ar šo dienu vairs nav atļauts kroga telpās pārdot spirtotus dzērienus, bet turpat atvērt tējnīcu, kur pārdod tēju, uzkožamos, augļu vīnus, limonādi, augļūdeņus utt.

Lielā kroga krodznieks V. Lanka.

Nolēma: saskaņā ar iepriekš teikto Lielo krogu slēgt, patenti Nr. 2175 un kroga izkārtni konfiscēt un glabāt pagastnamā.
(Rīcības komitejas priekšsēdētāja un locekļu paraksti)

3. f., 5. apr., 688. lieta, 62.—63. lapa. Noraksts. Tulkojums.

87. Cēsu apriņķa Bērzaunes pagasta valdes protokols par pagasta amatpersonu vēlēšanu izjukšanu. 1905. g. 13. decembrī

Uz šo dienu bija sasaukta viskopīga pagasta sapulce dēļ pagasta amata vīru vēlēšanas uz nākamām trim gadiem.

Sanākušie vēlētāji vienbalsīgi izteicās, ka amata vīrus nevēlēšot, kamēr nebūšot vienlīdzīgas, tiešas, aizklātas vēlēšanas. Ievērojot pastāvošos likumus, tika **nolēmts**: vēlēšanas neizdarīt un sapulci slēgt. Pagasta vecākais J. Maršāns

Skriveris: (paraksts)

803. f., 1. apr., 86. lieta, 54. lapa. Origināls.

88. Rīgas apriņķa Skultes pagasta tautas sapulces protokols ar lēmumiem pagasta dzīves jautājumos. 1905. g. 14. decembrī

Klāt bija: rīcības komitejas priekšsēdētājs A. Jurgens, rīcības komitejas locekļi* un 400 sapulces dalībnieki.

Uz šodienu bija sasaukta pagasta vispārēja sapulce dēļ dažādu jautājumu apspriešanas, kas attiecas uz vietējām vajadzībām. Uz priekšā celtiem jautājumiem ar balsu vairākumu tika nolēmts:

1) pašreizējā pārejas laikā aizliegt medības; kas tiks piekerti, tos rīcības komiteja var saukt pie stingras atbildības par šī lēmuma neievērošanu;

2) visiem, kas pierakstīti pie citiem pagastiem, neraugoties uz to, kur viņi pierakstīti, pēc iespējas vistuvākajā laikā jānomaksā saviem pagastiem vēl nenomaksātie pagasta nodokļi un jāuzrāda par

* Seko seši uzvārdi.

nomaksāšanu kvīts rīcības komitejai; kas tādu neuzrādīs, tiks izraidīti no šā pagasta;

3) atļaut vietējam aptiekāram Hiršheidam palikt līdzšinējās telpās Skultes muižā;

4) uzdot rīcības komitejai izkārtot, lai reizi nedēļā ierastos ārsts un pieņemtu ārstēšanai un izmeklēšanai slimniekus, un viņu pieņemšanu nozīmēt Skultes pagastnamā. Kas attiecas uz ārsta honorāru, tad rīcības komitejai vajag uzzināt ārsta prasības un celt tās priekšā vispārējai sapulcei;

5) sapulce, izskatījusi apsūdzību pret Tomu Gailīti par zādzībām, nopratinot daudzus lieciniekus, kuri visi apstiprināja Gailīša vainu zādzībās, vienbalsīgi nolēma, ka Tomam Gailītim, uzskatot to par mazākās pakāpes sodu, ar 1906. gada 1. janvārī jāatstāj Skultes pagasts, bet, ja viņš zādzībās atzīsies, tad sapulce sodu samazinās. Izraidāmā īpašums tiks apķilāts zaudējumu segšanai, kamēr tiks izdarīta tuvāka izmeklēšana zādzību lietā;

6) nolēma: jautājumu par zādzībām, ko izdarījis Dambis, apspriest nākošajā tautas sapulcē;

7) nolēma: uzdot rīcības komitejai uzzināt, kurās vietās Skultes mežā var cirst malku vietējām iekšējām vajadzībām, un pēc tam sākt ciršanu. Vēlams vispirms cirst izdegušo mežu.

Sapulce vienbalsīgi pilnvaroja parakstīt šo protokolu: (paraksti).

Rīcības komitejas priekšsēdētājs un loceklis: (paraksti)

Rakstvedis: (paraksts)

3. f., 5. apr., 688. lieta, 63.—64. lapa. Noraksts. Tulkojums.

**89. No Valkas apriņķa Veclaicenes 1905. g. 15. decembrī
pagasta tautas sapulces protokola
par pagasta sadalīšanu trīs
patstāvīgos pagastos.**

Veclaicenes pagasta iedzīvotāju pilna sapulce, sastāvoša iz visām ļaužu šķirām, nākdama pie stingras pārliecināšanās un pēc apdomīgas apspriešanas, vienbalsīgi nosprieda: agrākais Veclaicenes pagasts atdalīsies no citiem līdz šim pievienotiem pagastiem zem sava agrākā nosaukuma «Veclaicenes pagasts». Kronenieši tāpat sevišķi zem nosaukuma «Kronlaicenes pagasts» un opekalnieši, kornetieši un romeskalnieši zem nosaukuma «Opekalna pagasts».
Seko 5 paraksti.

Uz protokola soda ekspedīcijas priekšnieka rezolūcija: «Šis protokols, kā nelikumīgs, nav spēkā.

Leibgvardes 2. strēlnieku bataljona štāba kapteinis: (paraksts)
1906. gada 1. februārī.»

1268. f., 1. apr., 26. lieta, 54. lapa. Oriģināls. Rezolūcija tulkota no krievu valodas.

90. Latvijas pagastu
deleģātu kongresa ievēlētā
Centrālbiroja uzsaukums
pagastu rīcības komitejām un
visiem lauku iedzīvotājiem.

1905. g. 17. decembrī

Uzsaukums pagastu rīcības komisijām un visai
lauku sabiedrībai

Pagastu deleģātu Centrālbirojs savā 8. decembra sēdē, Latviešu sociāldemokrātiskās [strādnieku] partijas deleģātam piedaloties, apsprieda dažādus jautājumus, kas radušies lauku pašvaldības iestāžu darbībā un par kuriem Centrālbirojs, ievērodams līdzšinējos piedziņojumus, kā arī lauku sabiedrisko darbinieku aizrādījumus, nāca pie sekošiem spriedumiem, ko tas nolēma izpildīt un nodot pagastu rīcības komisiju ievērībai.

Ko tagadnes uzdevumi no mums prasa, ir **nopietnība, vienprātība un droširdība!** Tām būs parādīties kā sapulcēs, viņu vēlēšanās, tā ievēlēto komisiju rīcībā un visā pagasta sabiedrībā. Ar tām mums būs visai pasaulei pierādīt, ka **melo** tie vācu muižnieki, kuri vienmēr vēl tura latviešus par negataviem un nespējīgiem pārvaldīt pašiem sevi un atkratīties no muižniecības aizgādniecības. Pagājušie mēneši liecina, ka mēs **esam** gatavi, tad lai to apstiprina visi nākošie! Šī zeme, kura mums dārga, kas slacīta mūsu darba sviedriem, lai top jo dārgāka, kad tā ciņā veldzēta mūsu asinīm. Ko mēs darijuši, mums **bija** jādara, ja sadzirdīti kazaki, dragūni, zaldāti, briesmoņibaroni vienmēr vēl pildītu muižu pilis, ja tie ik naktis pa mājām medītu cilvēkus un pagastvecākie un skriveri būtu viņu rokaspuīši, tad briesmas būtu **neapprakstāmas!** Tagad to nav. Gan kāpj pie nākotnes apvāršņa daudz tumšu mākoņu; var mēģināt atdzīvināt vecās valdes, var sadursmēs krist daudz upuru... bet, lai nāktu kas nākdams: **atpakaļ** mēs nevaram un neiesim! Ļauties tagad laupīt to, ko esam ieguvuši, **tagad**, kur brīvības kustība Krievijā iet arvienu plašumā, būtu **ārprāts!** Vai gan tas būtu miers, kad uz administrācijas pavēli gribētu atjaunoties vecās valdes, būtu jāmaksā veicie nodokļi, jāatsvbaina muižas no nastām? Vai to pavisam tagad vairs **var** izvest? Nepieļiaties: tās jukas, kādas **tad** var celties, nav ne tuvu salīdzināmas ar tām grūtībām, kas radīsies, pretojoties joprojām katram birokrātijas uzbrukumam. Ceļš uz kārtību nekad nav gājis **atpakaļ** pie tā, kas reiz no visiem atmests, bet **cauri** tam, kas ir pieņemts un iekarots. Tilti uz pagātņi ir nolauzti, un tas ir labi tā. Neviena zeme, nedz tauta nav citādi tikusi pie brīvības kā ar nerimstošu ciņu; iedomāsimies tik somu tautas gadu desmitu ilgo revolūciju! Tas ceļš jāiet arī mums. Ar jaunām rīcības komitejām ir iekarotas svarīgas pozīcijas, uz kurām var droši balstīties, ja tās **nostiprina**. Kad tās bauda vispārēju uzticību, tad aiz tām kā viens vīrs stāv visa sabiedrība, kad patvaldībai nav rīdītāju (agrāko baronu, komisāru, uradņiku, pagasta amatvīru un spiegu), un bez vidutājiem tai pārāk grūti vispār ko izdarīt. Tāpēc jānostip-

rīna pašvaldība, sastādot pie tās vislabākos spēkus. Pilnās sapulces lai pildās ar to apziņu, ka uz viņām guļ svēts uzdevums, ka viņās tauta tiek svaru kausos svērtā un tiek izšķirts, cik brīvības nākotnes latvieši ir cienīgi! Nekur pilnas sapulces un vēlēšanas nedrīkst būt vieglprātīga modes lieta; visur komisijās jāievēl cilvēki, kuri patiesi bauda sabiedrības vairuma **uzticību** un ir visspējīgāki uzticēto lietu izvest, vienalga, vai tie ir kalpi vai saimnieki. Arī sapulces vadībai jābūt lietišķai, objektīvai; sevišķi, izspriežot sūdzības pret pagasta locekļiem, sapulces vadonis nedrīkst iemaisīt personīgas intereses, nedrīkst piejaukt partejisku spriedumu bez apsūdzētā noklaušināšanas un lietas izmeklēšanas. Nebūt nepietiek ar to, ka sapulcē kāds uzstājas un saka: es apliecinu, ka viņš ir tāds un tāds; vajag **pierādījumu**, un bez tiem nevar spriedumu taisīt, vēl mazāk to izpildīt.

Jaunievēlētām pagasta **tiesām** nav darba šimbrīžam daudz. Prāvošanās vispārīm rimuse. Svarīgākas lietas, kuras zīmējas uz visu sabiedrību, izšķir pilna sapulce. Tomēr bijuši gadījumi, kur izrādījies par nepieciešamu dibināt **augstāku** instanci, kurā katrs varētu pārsūdzēt. Tā vislabāk sastādās pēc bijušo zemnieku **virstiesu** iecirkņiem. No katra pagasta tiesas vīriem nāk viens virstiesā, kurš, to nosaka vislabāk pilna sapulce. Šie, no katra pagasta ievēlētie, sapulcējas, noteic virstiesas sēžu vietu, ierīko kanceleju, izdala savā starpā darbus un nosaka sēžu dienas. Svarīgākām lietām virstiesā var aicināt mācītu lietpratēju, piemēram, advokātu. Tāpat katrai pusei ir tiesība aizstāvēties no tieslietu pratēja.

Tais **muižas**, kuras no īpašniekiem atstātas, pilna sapulce ievēl pārzini, kas sekotu pārvaldnieka darbībai, skatītu uz to, ka kalpi dabū algu un pagasts nodokļus. Zemākus darba uzraugus vēl kalpi paši. Kur nav naudas, ar ko kalpus algot un samaksāt pagasta nodokļus, tur rīcības komiteja izūtrupē tik daudz no muižas īpašuma, lai nepieciešamie izdevumi tiktu segti. Citādi **nekādas ūtrupes rīcības komiteja nedrīkst izdarīt**, arī saimnieku mājās ne. Tikai tais gadījumos, ja muižas inventāram, piemēram, labībai, draudētu briesmas no laupītājiem vai kazakiem, tad drošības labā rīcības komiteja var tādu inventāru ņemt savā pārziņā. **Dalīt** muižu zemi un izdot pa gabaliem nav pieļaujams: tas rada tikai jukas, kad zemi grib ne vien tie kalpi, kuri pašlaik muižā dzīvo, bet arī tie, kuri agrāk dzīvojuši, un to pašu grib daži pilsētās aizgājušie fabriku strādnieki. Jāgādā tikai, lai visas priekšrocības, ko baudīja muižu zeme, kristu, lai muižnieki nebūtu cits nekas kā gruntnieki, zemes īpašnieki. Privātipašums uz zemi tuvākā nākotnē nav iznīcināms.

Muižas **mežos** neviens pagasta loceklis nedrīkst uz savu galvu iet cirst. Meži cērtami vietējām nepieciešamām vajadzībām ar rīcības komisijas ziņu, tāpat izvešanai uz pilsētām malkai un būvkočiem, kur to atzīst par derīgu un iespējamu. Arī darba trūkums tiem cilvēkiem, kuri citās ziēmās pelnījušies ar ciršanu, var būt iemesls pieļaut mežu cirst pārdošanai. Uz ārzemēm nav ieteicams mežu izvest. Tikai, kur koki jau nocirsti un izstrādāti, piemēram, sliperus, tur, protams, jāļauj tos arī izvest. Kur muižu meži ir aplikti ar nodok-

ļiem, tur nauda, kas ienāk, muižu mežu pārdodot, jāuzskata kā muižas nauda.

Tautas apsardzībai dibina **miliciju**, ko pārzin miliču komisija. Tā rūpējas par ieročiem un municiju. Miličiem par dienesta laiku ieteicams dot algu apmēram 50 kapeikas dienā.

Pilnas sapulces sasaucot, jāizziņo iepriekš dienas kārtība, vismaz svarīgākie apspriežamie jautājumi.

Viens no pirmiem darbiem pagastu rīcības komisijām ir **nodokļu šķirošana un vākšana**. Pirms pie tā stājas, jāuzstāda saraksts par visiem **gaidāmiem izdevumiem** pagasta pašvaldībā uz nākamo gadu. Nodokļus šķirojot, jāturas pēc iespējas pie **progressīvo ienākumu nodokļu kārtības**, proti, jānovērtē pagasta locekļu ienākumi, un, jo lielāks šis ienākums, totiesu augstāki procenti jāņem kā nodokļi, piemēram, no 200—300 rubļu liela ienākuma 1 procenti, no 300—400 rubļu 2 procenti, no 400—500 rubļu 3 procenti utt. Lai nu izzinātu katra pagasta locekļa ienākumus, var to noteikt vai pēc sabiedriskā stāvokļa, ko pagasta loceklis ieņem (saimnieks, kalps, precēts, neprecēts), vai pēc piederīgā īpašuma, kā zemes lieluma, vai arī notaksējot, novērtējot katra ienākumus par sevi. Dažos pagastos rīcības komisijas ir izvēlējušas nodokļu taksētājus, kuri brauc no vienām mājām uz otrām, notaksē katra saimnieka ienākumus, kā arī ievāc ziņas par kalpu ienākumiem. Pēc tam un visu pagasta izdevumu lieluma ir jāsadala nodokļi un pilnā sapulcē jāizsludina. Kur taksācija grūti izdarāma, tur šķiro pēc grupām, piemēram, meitas, kuras pastāvīgi dabū algu, nāk viszemākā nodokļu šķirā, tad nāk precēti kalpi, tad neprecējušies kalpi un vismazākie saimnieki, un beidzot visaugstāko nodokļu šķirā iekrīt muižas. Saimnieku zemei uzliek jo vairāk no ik desetīnas, jo vairāk desetīnu tiem ir zemes, piemēram, mājām līdz 30 desetīnām 10 kapeikas no desetīnas, no 30—50 desetīnām 12 kapeikas, 50—100 desetīnām 15 kapeikas utt. Pie muižām jāietaksē visas viņu rūpniecības ietaises, kā zāģu un labības sudmalas, brūži, ceplī u. c.

Nodokļi jāmaksā 2 mēnešu laikā. Vispārīm jāsaprot, ka jaunām komisijām nodokļus maksā ļoti labi. Kur vecās valdēs notikušas blēdības, vispār netaisnības, tur tas jāceļ sapulcēm priekšā un jānodod atklātībai. No veciem parādiem jāpiedzen tie, kurus var piedzīt un kuri nav maksāti nevis aiz nespējas, bet aiz nevēlības, tāpēc ka vecie amatvīri nav par to rūpējušies. Nodokļi maksājami tikai tiem, kuriem pagastā dzīvesvieta. Kas Jurgos atstāj pagastu, dabū līdz apliecību, ka tas nodokli nomaksājis. Pagasta rīcībai nav jāved šķirta kase, katriem izdevumiem par sevi, bet kopīga.

Rīcības komisijas cenšas savienoties ar **telefonu**. Viņas ierīko arī pastu no viena pagasta uz otru, tā ka uz ik 10 verstīm nāk viena stacija un visa pasta līnija sniedzas līdz Rīgai. Tā pagasti kārtīgi saņem laikrakstus un citas ziņas.

Rīcības komisijām jāuzņemas tie reģistrācijas pienākumi, kurus agrāk izdarīja baznīca, kā piedzimušo, laulību un mirušo sarakstu vešana.

Pašvaldības pienākums ir gādāt, lai pagastā nenodibinātos huligānu bandas, kuras ielaužas mājās, ar varu un draudiem izspiež naudu un pat aiz atriebības nodedzina ēkas. Arī pašām rīcības komisijām jāpieturas savā darbībā pie vislielākās bezpartejības un objektivitātes. Viņām būs pierādīt, ka tās tiešām ir taisnīgākas un vairāk rūpējas par vispārēju labumu nekā vecās valdības. Viņām arī jāizskaidro pagasta sabiedrībai, ka katrs, kas nodarbojas ar laupīšanu un dara to sociāldemokrātijas vārdā, nav sociāldemokrāts, jo sociāldemokrācija neatzīst uzbrukumu privātīpašumam, izņemot gadījumus, kur šis privātīpašums tieši apdraud sabiedrības locekļu dzīvību. Kur tādu briesmu nav, kur, piemēram, muižās nav kazaku, vispār karaspēka, kur pat to nekad nav bijis, tur tās **nedrīkst** dedzināt. Dedzināšana kā mērķis pats par sevi, kā principa lieta, nav atzīstams. Tāpat ne dedzināšana aiz atriebības iemesliem.

Tiklīdz dzelzceļu un pasta satiksme atļaus, pagastu delegātu Centrālbirojs sasauks jaunu kongresu no pagastu delegātiem, kur pārsprīdīs visus saradušos jautājumus un noteiks arī, kā izturēties pret valdības projektēto Baltijas provinču saeimu un skatīties uz kroņa un muižu mežiem.

Pagastu delegātu Centrālbirojs

Dienas Lapa, 1905, 17. dec.

**91. Grāfa S. Zabello pilnvarotā
vēstule soda karaspēka nodaļas
priekšniekam par
zemnieku prasībām
un viņu bruņošanos
Ludzas apriņķa Viļakas pagastā.**

1905. g. 20. decembrī

Viņa augstdzimtibai to karaspēka daļu priekšnieka kungam, kuras atrodas Pitalovas stacijā.

Tā kā man bija tā laime saņemt vakar no jums, pulkveža kungs, laipnu solījumu, es ar nepacietību gaidu jūsu ierašanos Viļakā. Šodien notika divas atsevišķas sapulces — vietējo latviešu-katoļu un latviešu-vidzemnieku, kuri te rentē fermas. Es biju klāt šajās sapulcēs, un zemnieki man iesniedza savas prasības, lai tās tiktu nodotas muižas īpašniekam. Vietējo latviešu — māju īpašnieku prasības vēl var tikt daļēji apmierinātas, bet vidzemnieki kategoriski apgalvoja, ka par zemi viņi nemaksās ne grasi. Miestiņā, kur ebreji tirgojas ar pulveri un citiem šaujampiederumiem, vidzemnieki iepērk pulveri, skrotis un revolveru patronas, acimredzot viņi kādā slēptā vietā uz kaut ko gatavojas, bet tieši uz ko — grūti uzzināt. Ja šodien te būtu jūsu kazaki, viņi varētu tos visus aizturēt un minēto bruņojumu tiem atņemt.

Pazemīgi lūdzu jūs, pulkveža kungs, kad ieradīsieties Viļakā, nosūtīt kurjeru uz pagasta valdi ar prasību piešķirt telpas karaspē-

kam. Protams, tiks norādīts uz muižu, tā kā citur nekur tādu telpu nav. Ja iespējams, lūdzu arī paskaidrot zemniekiem, ka jūs esat ieradusies nevis pēc grāfa, bet gan vietējās priekšniecības, tas ir, zemstes priekšnieka un pristava lūguma, lai nenotiktu kāda atriebība pret grāfu. Tāpēc es arī formas pēc lūdzu vispirms griezties pie pagasta valdes, bet pats gaidu jūs pie sevis, un viss karaspēks tiks uzņemts, cik labi vien iespējams.

Ar dziļu cieņu grāfa Sigizmunda Henrika Zabello pilnvarotais B. Kļimovs

Материалы по истории СССР, т. IV. Документы по истории революционного движения сельских рабочих и крестьян в Прибалтике в период первой русской революции 1905—1907 гг. М., Л., 1957, с. 198—199.

III

Reakcijas uzbrukums. Lauku iedzīvotāju atkāpšanās cīņas

92. Latviešu sociāldemokrātiskās
strādnieku partijas centrālorgāna
«Cīņa» ievadraksts par
sociāldemokrātu attieksmi pret
tautas varas orgāniem.

1906. g. 12. martā

Kādēļ mēs vēlējām rīcības komitejas?

«Viss labs, kas labi beidzas,» saka kāda veca paruna. Tā kā rīcības komitejas neņēma «labu galu», tad daži kritiķi sāk izteikt šaubas, diez vai tik latviešu sociāldemokrātiskā strādnieku partija nav buku šāvusi, vai tā ievēroja pietiekošā mērā dialektisko materiālismu? Teit minēšu īsos vārdos tos motīvus, kas spieda mūsu partiju veicināt rīcības komiteju vēlēšanas. Es saku «veicināt», jo vēlēt viņas vēlēja visa tauta. Par velti mēģina «Latvija»^{*} iestāstīt, ka rīcības komitejas vēlējuši sociālisti un sociālistu vadoņi. Kur tad gadījās Limbažos 56 sociālistu vadoņi? Jo tik daudz vadoņu tur tika nošauts. Latviešu sociāldemokrātiskai strādnieku partijai iepriekš 17. oktobra bija knapi 49 profesionāli revolucionāri (aģitatori), kas stāvēja tieši partijas dienestā. Turpretim apšautu revolucionāru uz laukiem vien tagad jāskaita pārāk par 2000. Katrā pagastā nobendē 3—10, pat 20 cilvēkus, dažu pagastu piemeklē 3—4 reizes. Tātad skaidra lieta, ka visu tautu grib noslaktēt, ka visa tauta ir revolucionāra. Cēsu komitejas vēlēšanās piedalījās arī Andrievs Niedra^{**} un nodeva līdz ar divām māmiņām savu vēlēšanu zīmi! Kā zināms, Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas Centrālkomiteja vēl oktobra beigās izlaida proklamāciju (40 000) pret pagasta amatvīru vēlēšanu zem karastāvokļa un pastiprinātas apsardzības^{***}. Kādēļ tā pēc zemnieku kongresa^{****} tomēr ieteica saviem aģitatoriem pabalstīt rīcības komiteju vēlēšanas?

* Buržuāzisks politisks un literārs laikraksts.

** Reakcionārs rakstnieks, mācītājs.

*** Sk. 6. dokumentu.

**** Domāts Latvijas pagastu delegātu kongress.

1. Pagasta iestāžu boikots bij galīgi iztukšojis pagasta līdzekļus: nabagi stāvēja neapgādāti, ceļi netaisīti, skolotāji nedabūja algas. Pirms 17. oktobra manifesta šīs anarhijas vaina tika uzkrauta patvaldībai, komisāriem, lidējiem skrīveriem un pagastvecākiem. Pēc 17. oktobra tauta domāja, ka nu ir laiks darīt galu šai anarhijai, lai sabiedrisko dzīvi atkal paceltu. Tā kā vecās pagasta iestādes nebija spējīgas to darīt, tad atlika tikai viens ceļš — vēlēt jaunas, protams, uz vispārējas, vienlīdzīgas, tiešas un aizklātas* vēlēšanas pamata. Ja partija būtu šādas vēlēšanas traucējusi, tad par turpmāko lauku anarhiju zemnieki būtu vainojuši sociāldemokrātus. Tādēļ, lūk, vajadzēja vēlēt rīcības komitejas.

2. Nav noslēpums, ka pēc 17. oktobra mūsu partijas iespaids tautā bij tik liels, ka pat dažs labs tumšs goda vīrs mēģināja partijas aizsegu** izlietot visādiem patīgiem nolūkiem: konfiscēja, resp., laupīja naudu, kur tik gadījās, uzbruka partijas vārdā vienam otram personīgam ienaidniekam, viltoja partijas kvītis utt. Ar proklamācijām vien karot pret to nebija iespējams. Atlikās tikai divi ceļi: vai nu pilnīgi legalizēt partiju un visas iestādes no augšas līdz apakšai atklāt publikas priekšā, izdarīt partijas vēlēšanas, vai nostādīt revolucionāros garus zem tautas tiešas kontroles. Partijas pārbūvi bez kongresa lēmuma Centrālkomitejai nebij tiesības izdarīt, un kongresu nebij iespējams tik ātri sasaukt. Tur, kur maz vai nemaz nebij apzinīgu, organizētu biedru, arī partijas vēlēšanas būtu maz ko līdzējušas. Tagad mēs ar vislielāko gandarījumu varam sacīt, ka bij pareizi neizdarīt tūlīt jau partijas vēlēšanas. Mūsu kaimiņi igauņi tādas izdarīja, un viņu jaunā partija cieta milzīgus zaudējumus. Otrs līdzeklis — tautas kontrole — bij daudz vienkāršāks un noderīgāks. Revolucionārā tauta partijai pretim nerīkojās, drīzāk otrādi: tautas jaunizvēlētās iestādes ievēroja partijas mājienu, un tā sekmīgi līdzēja apkarot melno sotņu un visus citus tumsības draugus.

3. Tautskolotāju kongress bij nolēmis izvest dzīvē jauno skolas programmu. Nabagus vajadzēja apgādāt, pret razbainiekiem un laupītājiem — muižniekiem un dragūniem vajadzēja aizstāvēties. Tie jau uz pirmajiem mītiņiem prasīja asins upurus (Ropažos, Talsos). Šādas iestādes vajadzēja radīt. Revolucionārā tauta gribēja redzēt revolūciju ne tikai kā visa vecā ārdītāju un postītāju, bet arī jauna uzbūvētāju. Tādēļ zemnieku delegātu kongress nolēma vēlēt rīcības komitejas, tādēļ arī partija tās pabalstīja.

4. Šīs revolucionārās vēlēšanas palīdzēja tautu izraut iz atpakaļrāpulis latviešu buržuāzijas nagiem. Arī šī buržuāzija ir organizēta, un arī viņa stiepa savus riebekļainos pirkstus pēc revolūcijas augļiem. Ja sociāldemokrāti nebūtu vadījuši tautskolotāju un zemnieku kongresus, biedrību savienību, tad Veinberga*** — Grosvalda****

* Tekstā — atklātas.

** Tekstā — apsegu.

*** F. Veinbergs — jurists un reakcionārs publicists.

**** F. Grosvalds — advokāts, Rīgas Latviešu biedrības priekšnieks un Krievijas I Valsts domes deputāts.

aģenti tur būtu mēģinājuši iesprausties. Bet šoreiz skolotāji izsvieda Niedru pa durvīm, zemnieki neievēroja gubernatora priekšrakstus. Arī latviešu konstitucionālie demokrāti (lasi — reakcionārie advokāti) jau sūtīja savus aģentus uz jūrmalu aģitēt par savu programmu. Protams, ka ar sociāldemokrātiem tie nespēja konkurēt. Tagad, kad sociāldemokrāti aiztrenkti, apšauti, tagad konstitucionālie demokrāti sēž Majoru-Dubultu labdarības biedrībā un vāc ar policijas piepalīdzību sev biedrus. Vislabākais pierādījums, ka arī reakcionāri griebeja izdarīt šādas vēlēšanas, ir Rīgas Latviešu biedrības runas vīri. Tos spieda (nevis sociālisti, pasarg'dievs!) biedri atsacīties no amatiem iepriekš likumīgā amatlaika notecēšanas. Ģenerālsapulce ārkārtīgā sēdē vēlēja... citus, pardon... tos pašus. Šis «kauna» traipeklis mūžam gulēs uz Rīgas Latviešu biedrību: 1) bez kādas revolucionāru piedalīšanās tā izdarīja revolucionāru darbu, 2) būdama reakcionāra, tā šo revolucionāro soli pārvērta par komēdiju. Lai nu kā, savu politisko nevainību un ķeizara uzticības zvērestu tā ir laužusi, pārkāpdama savus «visaugstāki» apstiprinātos statūtus. Pēc labas taisnības Rīgas Latviešu biedrības runas vīrus arī vajadzēja nošaut, tāpat kā kaut kurus lauku rīcības komitejas locekļus. Rīgas Latviešu biedrība gāja vēl tālāk savā revolucionārajā aizgādniecībā. Tā mēģināja visiem spēkiem sasaukt lauksaimniecības biedrību delegātu sapulci, lai atšķirtu revolucionāros kalpus no saimniekiem. Sociāldemokrātijas iejaukšanās zemnieku kongresā padarīja šo plānu neiespējamu. Rīcības komitejas palīdzēja lauku buržuāziju (arī mazpilsētu sīkbirģeļus) saistīt pie revolūcijas. Tas darbs bija steidzams. Kur sociāldemokrātija nebija paspējusi ievest revolucionāras pašvaldības (Rīgā, Jelgavā, Liepājā), tur gaļas tirgotāji, īrnieki utt. vēlēja paši savus delegātus, prasīja, lai sociāldemokrātija ņem tirgus nodokļus, štampelē gaļu, ierīko nakts vaktņiekus. Šāds uzdevums nevar atšķetināt sociāldemokrātija vien, te vajadzēja visiem iedzīvotājiem labprātīgi nākt talkā. Lielpilsētu samaitātā buržuāzija nebija tik ātri piedabūjama pie labprātīga līdzšinējo domju boikota. Bet arī viņa jau ļodzījās zem proletariāta varenās rokas, un pat Rīgā dažu iecirkņu namsaimnieki izsacīja savu piekrišanu pilsētas rīcības komitejas vēlēšanām. Kad kādi pāri desmit šādi Rīgas namnieki būtu krituši Orlova* nagos, tad konstitucionālie demokrāti arī vilktu citu meldiņu. Lauku buržuāzijai tagad atkāpšanās vairs nav iespējama, miers ar muižniecību agrāk netiks slēgts, kamēr muižniecība nebūs iznīcināta. Par to galvo tās tūkstošiem nodedzinātās zemnieku mājas, tie tūkstoši zemnieku upuru. Patvaldība, sodīdama buržuāziju (dažas zemnieku mājas bij ap 20 000 rubļu vērtībā), vairo proletariātu, vairo revolucionāro armiju. Iepriekš soda ekspedīcijām latviešu zemnieki būtu apmierinājušies ar kādām reformām: patronāta atcelšanu, ceļu taisīšanu no muižniecības puses u. c., tagad tas vairs nav iespējams. Var ļoti būt, ka nākošais zemnieku kongress nolemj visu

* A. Orlovs — ģenerālmajors, gvardes ulānu pulka komandieris. 1905. g. decembrī un 1906. g. sākumā vadīja soda ekspedīciju Vidzemes ziemeļos un austrumos.

muižu konfiskāciju, kauču tādēļ vien, lai samaksātu skādes atlīdzību caur soda ekspedīcijām cietušiem zemniekiem. To lai iegaumē zaķu patroni!

5. Rīcības komitejas bij jāvēl tādēļ, lai nodrošinātu satversmes sapulces sanākšanu un domes boikotu. Domes boikots ir tik spīdoši izvests kā nekur Krievijā. Baltijas guberņas nemaz nav vēlēšanas listēs. Lai buržuji emigrē uz citām guberņām, ja tie grib vēlēti! Satversmes sapulci ne cars, ne dome nesaauks, tai pašai būs jāsanāk. Sai sanākšanai jāsakas no pašas apakšas, no pagastvaldēm sākot. Tādēļ bija jāgādā, lai tauta mācās saprast, kā būs jāvēl satversmes sapulce. Tagad tauta to prot. Ja arī mums tagad šo vēlēšanu augļi nebij ilgi baudāmi, tad tomēr tauta skaidri nojauta, ka sociāldemokrāti ir viņas draugi, ka tie grib viņai tikai labu. Kādus sodus sprieda sociāldemokrāti, kādus sodus sprieda tautas tiesa? Var sacīt: par daudz humānus — divkārtīgais slepkava barons Volfs tiek izraidīts iz savas dzimtenes robežām, 35 Skrīveru baroni-vaņģinieki tiek palaisti uz godavārda brīvā, Irlavas apcietinātiem baroniem apgādā pat ārstu. Ja Krievijas satversmes sapulce arī nekad nesanāktu un mums būtu jāvēl vietējais «lantāgs»*, ko dāvājusi patvaldība, tad viens no diviem: vai šis lantāgs nemaz nesanāks jeb atkal tas tiks vēlēts uz vispārējas, vienlīdzīgas, tiesas un aizklātas vēlēšanas pamata...

6. Rīcības komitejas pierādīja tautai sacelšanās nepieciešamību. Ar proklamācijām vien to nekad visai tautai nevar iestāstīt. Un, ja bruņotā sacelšanās ņem dalību tikai dažī varonīgi proletārieši, tad tā viegli apspiežama. Sai sacelšanās jāņem dalība visai tautai. Ja tauta vēlējusī revolucionāras iestādes, tad tai tās arī jāaizstāv.

«Cīņa», 1906, 12. martā.

**93. No Kurzemes guberņas
žandarmērijas pārvaldes
priekšnieka rīkojuma palīgam
Jaunjelgavas un Ilūkstes apriņķos
uzsākt izmeklēšanu sakarā
ar varas pāriešanu revolucionāro
rīcības komiteju rokās.**

**Slepeni
1905. g. 12. decembrī**

Sakarā ar saņemtām ziņām par to, ka Jaunjelgavas un Ilūkstes apriņķu robežās varu sagrābusi revolucionārā komiteja, kas kopā ar sacēlušajiem iedzīvotājiem vardarbīgi atcēlusi tur bijušo likumīgo varu un nodibinājusi jaunu revolucionāru valdību, saskatot teiktajā noziegumu pazīmes... lieku priekšā Jūsu Augstlabdzimībai uzsākt izmeklēšanu šajā lietā, sākot to šeit — Jelgavā no tām ziņām, ko var iegūt no amata un privātpersonām, kas ierodas no tām vietām.
Pulkvedis Astafjevs

6989. f., 2. apr., 135. lieta, 1. lapa. Apliecināts noraksts. Tulkojums.

* Muižnieku kopsapulce.

94. Valmieras apriņķa policijas
priekšnieka vietas izpildītāja
lēmums arestēt
zemniekus.

1905. g. 21. decembrī

Ievērojot, ka Limbažu pagasta zemnieki 1) Eduards un 2) Ernests Leinasari, 3) Limbažu draudzes skolas skolotājs Mārtiņš Treimanis, 4) Stalbes pagasta zemnieks Jānis Alfrēds Miķeļa d. Zālamans, 5) Mazstraupes pagasta zemnieks Ernests Jāņa d. Purmalis, 6) Katvaru pagasta zemnieks Ivans Pētera d. Kazaks veikuši kaitīgu darbību, kas vērsta uz valsts un sabiedriskās kārtības graušanu, musinot tautu uz bruņotu sacelšanos, piedaloties varas darbos pret vairākiem iedzīvotājiem, nodibinot nelikumīgu sabiedrības pārvaldi, piesavinoties administratīvo un tiesas varu, **nolēmu:** augstāk minētās personas ieslodzīt Valmieras cietumā, kamēr par viņiem tiks dots Vidzemes gubernatora rikojums, taču sakarā ar to, ka vietējais cietums ir pārpildīts, saskaņā ar žandarmērijas pulkveža Karpova mutisku norādījumu pārvest viņus uz Pleskavas guberņas cietumu un šo lēmumu iesniegt Vidzemes gubernatoram.

Apriņķa priekšnieka vietas izpildītājs V. Gutceits

3. f., 5. apr., 700. lieta, 2. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

95. Valmieras apriņķa priekšnieka
vietas izpildītāja paziņojums
Vidzemes gubernatoram par
arestēto revolucionāru nosūtīšanu
uz Pleskavas guberņas cietumu.

Arestantu lietā

1905. g. 21. decembrī

Iesniedzot šo lēmumu izspriešanai un tālākai rīcībai Vidzemes gubernatoram, ziņoju Jūsu Ekselencei, ka arestētie agitatori karaspēka konvoja pavadībā šodien tiks nosūtīti uz Pleskavas guberņas cietumu.

Apriņķa priekšnieka vietas izpildītājs V. Gutceits

Sekretāra vietas izpildītājs: (paraksts)

Galda priekšnieka vietas izpildītājs: (paraksts)

3. f., 5. apr. 700. lieta, 3. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

96. 24. artilērijas brigādes podporučika
ziņojums
soda karaspēka
nodaļas priekšniekam par Ludzas
apriņķa Balvu pagastā
jaunievlēto varu.

1905. g. 23. decembrī

Ziņoju, ka šodien, pulksten 11 dienā, izpildot priekšrakstu, es ar 18 kazakiem devos uz Veržļevas sādžu, lai arestētu Jēkabu Jasinski. Izdarot minētā [zemnieka] arestu un atrodot kratīšanā pie

viņa divas bises, es devos uz Balvu miestīņu, kur atvēru divas alus un vienu degvīna tirgotavu, ko bija slēguši revolucionāri. Tirgotavu atvēršanas laikā pie tām sapulcējās ap 200 līdz 300 cilvēku liels pūlis, kas uzvedās ārkārtīgi korekti un izteica gatavību izdot to personu uzvārdus, kas bija ievēlēti par delegātiem un ar ieročiem rokās traucēja mierīgiem iedzīvotājiem normāli dzīvot.

Uzvārdu saraksts ir šāds:

galvenais aģitators un organizators — Grāvītis (dēls), viņa [gribas] izpildītājs — Pagroda, delegāti: Licītis, Zībers, Augusts, Zupāns, Putna, kurš izrādījās pūli un tika izdots, Cukuriņš, Otto Uzuls, Kirsāns, Brits, Lapiņš un Otto Stepe.

Podporučiks Usakovskis

Материалы по истории СССР. Т. IV. Документы по истории революционного движения сельских рабочих и крестьян в Прибалтике в период первой русской революции 1905—1907 гг. М., Л., 1957, с. 211—212.

**97. Ventspils apriņķa II iecirkņa
polīcijas uradņika ziņojums
apriņķa polīcijas priekšniekam par
soda ekspedīcijas darbību
Zlēku pagastā.**

**Slepeni
Ne agrāk par 1905. g.
27. decembri**

Man ir tas gods ziņot Jūsu Augstdzimībai, ka naktī no 1905. gada 23. uz 24. decembri Zlēku muižā ieradās 17. Volīnijas dragūnu pulka kornets barons Manteifels ar dragūnu vadu un tūlīt devās uz Zlēku pagastskolu, kur tika arestēts skolotājs Romans Ivana d. Ozols, 25 gadi vecs, cēlies no Vidzemes guberņas Valkas apriņķa, un Kārlis Ivana d. Graudiņš, 24 gadi vecs, no tās pašas guberņas un apriņķa. 24. decembrī dienā tika arestēti Zlēku muižā dzīvojošie Ivans Mihaila d. Zilbers, 37 gadi vecs, cēlies no Vidzemes guberņas Rīgas apriņķa, un viņa strādnieks Kārlis Miķeļa d. Balodis, 22 gadi vecs, Ventspils apriņķa Puzes pagasta zemnieks; minētais Zilbers un Balodis tika apsūdzēti par to, ka viņi pierunāja visus kalpus muižā streikot, un bez tam Zilberu komiteja ievēlēja par pagasta tiesas locekli, un viņš ļaundaru bandai deva norādījumus, kam Zlēku muižā ir ieroči; tajā pašā 24. decembrī neatļautās medībās tika saķerti ar bisēm Zlēku muižas teritorijā malumednieks Jēkabs Jēkaba d. Zaķis, 45 gadi vecs, no Ventspils apriņķa Ziras pagasta, dzīvo Zlēkas kalpu mājās Lūliķi, un turpat dzīvojošais Jēkabs Jēkaba d. Reinholds, 24 gadi vecs, Aizputes apriņķa Alsungas pagasta zemnieks. Noķeršanas brīdī Zaķis un Reinholds nosvieda bises sniegā un gribēja aizbēgt, bet tika no dragūniem aizturēti, un pēc ilgas pretošanās viņi atdeva savus ieročus; bez tam Zaķis un Reinholds tiek apsūdzēti par to, ka 1905. gada 23. decembrī viņi ieradās Zlēku muižā, pierunāja citus kalpus nest salmus pie kungu mājas un aizdedzināt to. Tajā pašā 24. decembrī arestēts Dobes kroga strādnieks Jānis Andreja d. Andersons, 39 gadi vecs, Ēdoles pagasta zemnieks. Andersonam bija ierocis, un viņš piedalījās visos mitiņos,

bet ieroci nav nodevis, gāja arī ar ieroci uz Aizputi pret karaspēku. Ieroci nenodeva arī Kešteru mājās dzīvojošais 24 gadus vecais Zlēku pagasta zemnieks Kārlis Ēvalda d. Korše, kura ierocis kratīšanā atrasts.

25. decembrī kornets barons Manteifels ar dragūnu vadu gribēja nosūtīt arestētos uz Kuldīgu, bet pa ceļam bija ierīkots slēpnis, un tādējādi nācās pieprasīt vēl karaspēku. Naktī no 25. uz 26. decembri Zlēkās ieradās pusrota kājnieku kapteiņa Pimenova un podporučika Batemirova vadībā, un virsnieku kungi nolēma Ozolu, Graudiņu, Zaķi, Reinholdu un Andersonu nošaut, kas arī tika izpildīts 26. decembrī, pulksten 11 dienā mežā pie Kuldīgas — Ventspils ceļa, bet Zilbers, Balodis un Korše tika nosūtīti uz Kuldīgas apriņķa cietumu.

27. decembra naktī podporučiks Batemirovs arestēja Ķīķišu māju saimnieku Ansi Keizaru, kurš bija jaunievēlētais pagasta vecākais; Žūru māju saimniekam Košem, ko komiteja ievēlēja par delegātu, un viņš brauca uz Rīgu, uz galveno komiteju, ir sarkans karogs, taču kratīšanā tas nav atrasts; Ansi Pečaku, Zlēku pagasta Krūtumu māju strādnieku, Pečaks kopā ar citiem jaunievēlētajiem skolotāja Ozola vadībā gāja pie Zlēku mācītāja, un Ozols pārējo klātbūtnē lasīja komitejas lēmumu²¹, kurā bija teikts, ka mācītājam 14 dienu laikā jāatstāj Zlēkas; Mūliku māju saimnieku Jāni Samu, kas arī bija jaunievēlētais delegāts, brauca uz Rīgu, uz galveno komiteju, viņam ir sarkanais karogs, bet rūpīgā kratīšanā tas netika atrasts.

Vēl tiks arestētas daudzas personas, un visas tās tiks nosūtītas uz Kuldīgas apriņķa cietumu, kamēr šīs lietas izskatīs karatiesa.

Uz Zlēku muižu tika izsauktas visas vecās pagasta amatpersonas, un tām paziņots, lai stājas katrs pie savu pienākumu pildīšanas, kam viņi piekrita; tā kā tagad Zlēku pagastvaldē ir agrākā kārtība, dežurē pagasta vecākā talīgs un divi sargi, dežurē arī viens šķūtnieks steidzamu papīru nogādāšanai.

Pagasta vecākajam uzdots paziņot visiem zemniekiem labprātīgi nodot ieročus, daudzi jau nodoti, un vēl līdz šai dienai nes, bet tiem, kas vēl nav atnesuši, ir izsūtītas pavēstes par labprātīgu ieroču nodošanu un ka ieroču nenodošanas gadījumā viņu mājas tiks nodedzinātas.

Pie visa tā vēl jāpiebilst, ka Ozols, Graudiņš, Zaķis, Reinholds un Andersons, būdami arestā, draudējuši kornetam baronam Manteifelam un dragūniem un dēvējuši tos par melno sotņu.

Lūdzu Jūsu Augstdzimtību izdot rīkojumu, lai man būtu atļauts kopā ar karaspēku doties uz Ēdoles pagastu atjaunot tur kārtību, tāpēc ka tur vēl joprojām turpinās nekārtības.

Par visu, kas vēl atgadisies, ziņošu Jūsu Augstdzimībai; ar ziņošanu nokavējos tāpēc, ka visu laiku atrados izbraucienos. Par pareizu norakstu liecinu: sekretārs (paraksts).

98. Soda ekspedīcijas Limbažu nodaļas priekšnieka ieraksts Valmieras apriņķa Umurgas pagasta valdes protokolu grāmatā par vecās pagasta valdes atjaunošanu. 1905. g. 28. decembrī

Ziemeļu nodaļas priekšnieks, Viņa Augstības svītas ģenerālmajors Orlovs pavēlējis:

1) Likumīgajai varai nekavējoties stāties pie savu pienākumu pildīšanas;

2) Gadījumā, ja kāds tās darbībai liks ceļā šķēršļus, pretosies vai musinās uz bruņotu sacelšanos, soda nodaļa atgriezīsies un iniciatori tiks iznīcināti. Pie tam, ja barveži netiks atrasti, viņu mājas un mantu sadedzinās.

Tas pats liktenis gaida visas tās personas, par kurām būs saņemtas ziņas, ka tās slēpj barvežus vai dod tiem patvērumu.

Tāpat ar savu mantu atbildēs visas tās personas, pie kurām tiks atrasti ieroči, kuru turēšanai nebūs no jauna apstiprinātas apliecības. Limbažu nodaļas priekšnieks, 28. Donas kazaku pulka 4. sotņas komandieris jesauls Burjanovs.

Sis lēmums mums šajā dienā paziņots:
Likumīgais pagasta vecākais J. Miķelsons
Nelikumīgais pagasta vecākais J. Lezdmačs
Pagasta skrīveris G. Ozoliņš

1253. f., 1. apr., 6. lieta, 71. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

99. Valkas apriņķa I iecirkņa zemnieku lietu komisāra paziņojums Plāņu pagasta valdei par vietnieku pulka lēmuma atcelšanu. 1906. g. 2. janvārī

Sakarā ar 1905. gada 24. novembra raportu paziņoju pagasta valdei, lai tā paziņotu vietnieku pulkam, ka tā 1905. gada 23. novembrī pieņemto lēmumu Nr. 18* esmu atcēlis, jo kapitālu, kas pieder pagasta sabiedrībai, drīkst izlietot kārtībā, kādu stingri nosaka Nolikums par pagastu sabiedrisko pārvaldi; pie tam ieroču iegādi paš aizsardzībai nevar pieskaitīt pie pagasta vispārīgām vajadzībām.

Komisārs S. Malama

1148. f., 2. apr., 133. lieta, 1. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

100. Cēsu un Rīgas apriņķu 15 pagastu rīcības komiteju pārstāvju rezolūcija par rīcības komiteju darbības turpināšanu. 1906. g. 4. janvārī**

Mēs, apakšā parakstījušies, augšminēto pagastu²² rīcības komiteju delegāti, atzīstam par nepieciešamu paziņot sabiedrībai, ka pa-

* Sk. 56. dokumentu.

** Aderkašu, Meņģeles, Plāteres, Ņeipenes, Kokneses, Bebru, Kastrānes, Ergļu, Ozolu, Jaunpils, Cirstu, Vecpiebalgas, Lielā, Nītaures, Ņeču pagasti.

liekam nelokāmi to uzdevumu izpildīšanā, ko pagastu sabiedrība uzlikusi rīcības komitejām. Paliekam tajā cerībā, ka arī visas pārējās Baltijas novada rīcības komitejas, kas bija ievēlētas uz vispārējas, vienlīdzīgas tautas balsošanas pamata, arī uz priekšu darbosies tautas labā un pildīs savus pienākumus tāpat kā līdz šim, neklāusīs Niedru un citus, kas darbojas pretī vispārējai tautas kustībai. I. Slakans, M. Strazdiņš, K. Salms, A. Salums, Kalniņš, K. Jansons, J. Apsīts, M. Kļaviņš, M. Grinbergs, K. Apsīts, O. Linde, A. Līcīts.

6989. f., 13. apr., 5. lieta, 66. lapa. Noraksts. Tulkojums.

101. Valmieras apriņķa policijas priekšnieka lēmums arestēt Lielstraupes pagasta vecāko un rakstvedi par darbību rīcības komitejā.

1906. g. 4. janvārī

Nemot vērā, ka Lielstraupes pagasta vecākais Ernests Kārļa d. Lūsis un tā paša pagasta skrīveris Jānis Friča d. Vītols iestājās patvaļīgi nodibinātajā rīcības komitejā, pirmais — par priekšsēdētāju, bet otrais par rakstvedi; ka šīs komitejas vārdā viņi atļāvās ierobežot Lielstraupes muižas īpašnieka privātās tiesības, pieņemot lēmumus par alus un labības produktu pārdošanas aizliegumu, par alus darītavas slēgšanu, par būvkoku apzīmogošanu, par muižas grāmatu iekārtošanu pēc komitejas noteiktas formas un zem komitejas un strādnieku kontroles; ka šī darbība norāda uz Lūša un Vītola sakariem ar revolucionāro kustību; saskaņā ar Noteikumiem par vietām, kur izsludināts karastāvoklis, 23. pantu nolēmu: apcietināt Lūsi un Vītolu un ievietot viņus Valmieras apriņķa cietumā līdz turpmākam Vidzemes gubernatora rīkojumam, kuram iesniegt šīs lietas dokumentāciju.

Apriņķa priekšnieka vietā Gutceits

117. f., 1. apr., 77. lieta, 22. lapa. Apliecināts noraksts. Tulkojums.

102. Soda karaspēka Kuldīgas nodaļas priekšnieka ziņojums Baltijas pagaidu ģenerālgubernatoram par revolucionārās varas izveidošanos pagastos un nepieciešamību pagastu iedzīvotāju lielāko daļu izsūtīt uz Iekškrīevijas ziemeļu guberņām.

1906. g. 4. janvārī

Ieradies ar nodaļu Skrundā, es atradu šeit vislielāko nekārtību; visa vietējā vara gāzta, un tās vietā vietējā revolucionārā komiteja iecēlusi jaunas personas. Vakar un šodien izdarīti daudzi aresti un kratīšanas. No izmeklēšanas redzams, ka Skrundas pagastā

ne tikai vairums vietējo iedzīvotāju, bet pat kroņa mežsargi ir revolucionāri, līdzdalībnieki laupīšanās, vardarbības un uzbrukumos Aizputes nodaļas karaspēkam. Pēc saņemtām ziņām, tādā pašā stāvoklī atrodas arī Raņķu un Kursišu pagasti.

Ziņojot par augšā izklāstīto, lūdzu gādāt, lai, pamatojoties uz Baltijas ģenerālgubernatora izdotajiem pagaidu noteikumiem, lielākā daļa minēto pagastu iedzīvotāju tiktu nekavējoši izsūtīta uz Iekškrīcijas ziemeļu gubernām. Pie tam atļaujos ziņot, ka šis brīnišķīgais pasākums kalpos par ātru un stabilu nomierinātāju ne tikai Kurzemes gubernā, bet arī visā Baltijas novadā. Citi pasākumi, kaut arī pēc sava rakstura bargāki, mazāk biedē iedzīvotājus un mazāk sašniedz vēlamo rezultātu. Es atļaujos izteikt šo savu viedokli ar pilnu pārliecību, cik lielā mērā man pazīstami vietējie iedzīvotāji. Ja šajā lietā sekos rīkojums, tad iedzīvotāju saraksti tiks iesniegti nekavējoši. Parakstīja: Nodaļas priekšnieks pulkvedis Solomins
Pareizi: Nodaļas štāba priekšnieks kapteinis: (paraksts)

6989. f., 18. apr., 7. lieta, 15.—16. lapa. Apliecināts noraksts. Tulkojums.

103. Rīgas mācību apgabala Jelgavas rajona tautskolu inspektora rīkojums pagastu valdēm par mācību programmu. 1906. g. 12. janvārī

Rīgas mācību apgabala valdei nācis zināms, ka Latviešu sociāldemokrātiskā [strādnieku] partija ar vardarbības un draudu palīdzību, pretēji pastāvošiem likumiem un valdības rīkojumiem, cenšas ieviest Kurzemes gubernas latviešu daļas pirmmācības skolās visu priekšmetu mācīšanu latviešu valodā pēc programmas, ko sastādījusi minētā partija, izslēdzot no obligāto priekšmetu mācīšanas ticības mācību. Sakarā ar to un saskaņā ar Kurzemes gubernas tautskolu direktora kunga priekšrakstu, kas pamatojas uz Rīgas mācību apgabala kuratora rīkojumu, man ir tas gods paziņot šai [pagasta] valdei, ka gadījumā, ja vietējā pagastskolā tiks pārkāpti pastāvošie likumi par mācību valodu un valdības rīkojumi par mācību programmu, skola tiks slēgta.

Inspektors I. Satalovs

1781. f., 1. apr., 90. lieta, 4. lapa. Iespiests tipogrāfiski. Tulkojums.

104. Vidzemes landrātu kolēģijas paziņojums Vidzemes gubernatoram par saimnieku atteikšanos maksāt zemes nodokli. 1906. g. 14. janvārī

Vidzemes landrātu kolēģija uzskata par savu pienākumu darīt zināmu Jūsu Ekselencei, ka Vidzemes gubernas pagasti, pārtraukuši

pagājušā gadā maksāt zemes nodokļus, arī pašreiz turpina atteikties nomaksāt šos nodokļus, pieņemot par to pat īpašus lēmumus, kas vairākkārt paziņoti landrātu kalēģijai.

Tādējādi tas bezizejas stāvoklis, kādā zemes nodokļu kase nokļuva pagājušā gada beigās un kura rezultātā tika atļauts 200 000 rubļu liels aizdevums no ceļu kapitāla, lai varētu izpildīt pašas neatliekamākās zemes nodokļu kases saistības, tuvākā laikā nenovēršami iestāsies no jauna, jo ar šo aizdevumu zemes nodokļu kases izdevumus var segt tikai īsu laiku.

Bez visa tā zemnieki-saimnieki, kā rentnieki, tā arī zemnieku un privāto muižu zemes gabalu iepircēji, joprojām atsakās nomaksāt tos rentes maksājumus vai procentus par atlikušajām iepirkšanas summām, kas no viņiem pienākas. Sakarā ar to daudziem muižu īpašniekiem, kuru muižas saimniecība pēdējā laikā notikušo dedzināšanu un grautiņu rezultātā nedod nekādus ienākumus, ir liegta jebkāda iespēja nomaksāt maksājumus, kas pienākas no muižām.

Karaspēka vienību reidi apriņķos revolucionāru sodīšanai tomēr daudzus pagastos vēl nav pamudinājuši māju saimniekus izpildīt savus pienākumus, jo pēc karaspēka aiziešanas no tuvākās apkārtnes pagasti atkal nokļuvuši aģitatoru ietekmē un saimnieki, aģitatoru pierunāti vai piespiesti, turpina nepildīt nekādus maksājumus ne zemes nodokļu kasē, ne arī pēc rentes vai iepirkšanas līgumiem.

Šādas kārtības turpināšanās novestu pie tā, ka nepārtrauktās sociāli revolucionārās aģitācijās galīgi sadumpoto zemnieku vidū zustu jebkāda tiesiskā izpratne.

Ievērojot to, landrātu kolēģijai ir tas gods lūgt, vai Jūsu Ekselelence neatrastu par iespējamu publicēt paziņojumu «Gubernas Ziņotājā*», visos pagastos par to:

1) ka māju saimniekiem nekavējoši jānomaksā savi zemes nodokļu parādi, kā arī maksājumi, kas pienākas no viņiem pēc rentes un iepirkšanas līgumiem;

2) ka personas, kas vainīgas saimnieku piespiešanā un pierunāšanā neizpildīt minētos pienākumus, tiks bargi sodītas.

Vidzemes muižniecības vārdā:

Kārtējais landrāts barons Tīzenhauzens

Muižniecības sekretārs: (paraksts)

13. f., 1. apr., 8. lieta, 61. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

105. Kurzemes gubernatora iesūtītais saraksts Baltijas ģenerālgubernatoram par veco pagasta valžu atjaunošanu.

1906. g. 17. janvārī

Kurzemes gubernas pagasta valžu saraksts, kurās atjaunota agrākā likumīgā kārtība, ko bija izjaukusi 1905. gada revolucionārā kustība.

* Oficiāls izdevums katrā gubernā, kurā publicēja valdības lēmumus un rīkojumus.

Likumīgā kārtība atjaunota:

1) visās Ventspils, Kuldīgas, Bauskas, Dobeles un Tukuma apriņķa pagastu valdēs;

2) visās Talsu apriņķa pagastu valdēs, atskaitot Cēres pagasta valdi, kur pagasta vecāko un viņa palīgu arestējis karaspēks;

3) 16 pagastu valdēs no 22 Jaunjelgavas apriņķī, tieši: Valles, Kurmenes, Daudzevas, Elkšņu, Lielsusējas, Ilzes, Saukas, Sunākstes, Eķengrāves, Salas, Lindes, Mēmeles, Ērberģes, Biržu, Varenbrokas un Zasas.

Gubernators Kņazevs

Kancelejas pārvaldnieks: (paraksts)

6989. f., 13. apr., 6. lieta, 100. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

106. No Rīgas apgabaltiesas

1906. g. 23. janvārī

izmeklētāja

apskates protokola par

Cēsu apriņķa Kārļu pagasta

rīcības komitejas un grāfa

A. Zīversu vienošanos

kokmateriālu izvešanas lietā.

Es, Rīgas apgabaltiesas Cēsu apriņķa I iecirkņa tiesas izmeklētājs, 1906. gada 23. janvārī savā kancelejā pieaicinātu liecinieku klātbūtnē, kas parakstījuši šo protokolu, izdarīju noteikumu apskati, kurus šā gada 23. janvārī ar Nr. 9a iesūtījis Cēsu apriņķa priekšnieks, pie kam izrādījās: liela formāta pastpapīra lapa, uz kuras latviešu valodā ar tinti rakstīts teksts, kura saturs krievu valodā ir šāds: «Pēc ilgām sarunām Kārļu pagasta sabiedrības pārstāvji Mārcis Mieriņš un Pēteris Bērziņš vienojās ar Kārļu [muižas īpašnieku] grāfu A. Zīversu jautājumā par malkas izvešanu, kas pārdota Jānim Engelbertam, pie kam grāfs A. Zīverss labprātīgi maksā 12% Kārļu pagasta sabiedrības labā un norādītie pārstāvji apsola atļaut J. Engelbertam izvest malku bez kādiem kavēkļiem. Uz tādiem pašiem noteikumiem tiek atļauts izvest slīperus, sijas un latas, tas ir, visus aptēstos kokmateriālus, kas pārdoti A. Šmuljānam. Rīga, 1905. gada 5. novembrī*. Grāfs A. Zīverss (paraksts).» Mieriņa un Bērziņa parakstu nav. Nekas vairāk apskatē netika atrasts...²³

Tiesas izmeklētāja vietas izpildītājs: (paraksts)

115. f., 11. apr., 1021. lieta, 183.—184. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

107. No Cēsu apriņķa Bērzaunes

1906. g. 24. janvārī

pagasta valdes izejošo rakstu

reģistra par revolucionārās varas

darbības laiku pagastā.

Nr. 247. — Cēsu apriņķa priekšniekam ziņots, ka likumīgā kārtība [pagastā] atjaunota pagājušā gada 19. decembrī un bija pār-

* Ar zīmuli labots «decembrī».

traukta tikai 6 dienas. 4. janvārī ieradās karaspēks un atrada visas pagasta valdes grāmatas uz vietas un pilnā kārtībā, par ko Dienvidu nodaļas štāba priekšnieka kungs personīgi uzdeva ziņot vietējam zemnieku lietu komisāram.

803. f., 1. apr., 68. lieta, 221. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

**108. No Cēsu apriņķa Vējavas pagasta 1906. g. 24. janvārī
valdes izejošo rakstu reģistra
par revolucionārās varas darbības
laiku pagastā.**

Nr. 50. — Cēsu apriņķa priekšnieka kungam ziņojums, ka likumīgā kārtība tika pārtraukta 1905. gada **28. novembrī**, bet atkal atjaunota 1905. gada **24. decembrī**.

3381. f., 1. apr., 185. lieta, 5. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

**109. No Cēsu apriņķa Baižkalna 1906. g. 26. janvārī
pagasta valdes izejošo rakstu
reģistra par revolucionārās varas
izveidošanu pagastā.**

1906. gada 26. janvārī Nr. 77. — Cēsu apriņķa I iecirkņa zemnieku lietu komisāram ziņots, ka 1) šajā pagastā sabiedrisko ēku dedzināšanas un kancelejas īpašuma iznīcināšanas gadījumu nebija un viss īpašums ir neskarts; 2) nelikumīgo rīcības komiteju ievēlēja 1905. gada 13. decembrī, bet komitejas locekļi amatus nepieņēma, un pagasta valde netika atcelta; 3) par nelikumīgās komitejas locekļiem bija ievēlēti Dāvis Zālītis, Pēteris Krievs, Jānis Vidriķis, Jānis Krūklānds, Jānis Krēsliņš, bet tiesas — Jānis Kesa, Kārlis Melgailis, Jānis Strube, Pēteris Kalniņš; un tiesā, kas atkārtoti izskatītu lietas, — Ernests Bariss un Pēteris Krēsliņš. Komitejas priekšsēdētājs bija Dāvis Zālītis un tiesas — Jānis Kesa; no viņiem pagasta amatos sastāvēja: pagasta vecākais — Pēteris Krēsliņš un magazīnas uzraugs — Kārlis Melgailis; 4) komiteja nekādas grāmatas neveda; 5) protokolu un kases grāmatas tika caurskatītas šā gada 7. un 8. janvārī; 6) no amatpersonām savus amatus neviens nepameta.

4404. f., 1. apr., 322. lieta, 135. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

**110. No Cēsu apriņķa Kosas pagasta 1906. g. 25. janvārī
vietnieku pulka sēdes protokola
par rīcības komitejas kases
stāvokli un ierakstiem galvenajā
kases grāmatā.**

I

Pagasta vecākais lika vietniekiem priekšā cauri skatīt pretlikumīgās pašpārvaldes — rīcības komitejas darbību un rīkošanos ar pagasta

kapitāliem, naudas ieņēmumiem un izdevumiem par laiku no 10. decembra 1905. gadā līdz 5. janvārim 1906. gadā, pie kam darīja ziņāmu, ka pieminētā rīcības komiteja ieņēmusi un ierakstījusi galvenā kases grāmatā 123 rubļus 73 kapeikas kopā ar no likumīgai pagasta valdei atņemto skaidro naudu no 23 kapeikām. Bez tam rīcības komiteja saņēmusi pa pastu uz pagasta valdes vārdu adresētu naudas summu no 47 rubļiem 35 kapeikām, kura summa nav kases grāmatā ierakstīta, — tātad rīcības komiteja pa savu laiku ieņēmusi kopsummā 171 rubli 08 kapeikas, izdevusi kā palīdzību pagasta nabiem, par pasta piegādāšanu, ziņneša algai un rīcības komitejas rakstvedim 73 rubļus 41 kapeiku — atlikumu no 97 rubļiem 67 kapeikām saņēmis pagasta vecākais 5. janvārī 1906. gadā, saņemot visas pagasta valdes grāmatas un kasi līdz ar piederošiem vērtspapīriem pēc kases grāmatas, izņemot vienu parāda rakstu no Kārļa Gaiļa, kuru rīcības komiteja izdevusi parādniekam Kārlim Gailim pret parādu samaksu no 34 rubļiem atpakaļ. Citādu ieņēmumu un izdevumu, no rīcības komitejas puses izdarītu, pagasta vecākais nav pamanījis.

Uz augšējo aprādījumu pamata pagasta vietnieki, izklausījuši iepriekšējo ziņojumu, pārliecinājušies par viņa pareizību un vērā ņemdami, ka ieņēmumi izdarīti no tiem pagasta locekļiem, kuriem pēc pagastu vietnieku nolēmumiem un aprēķiniem maksājumus vajadzēja izdarīt, un tālab tie atzīstami par likumīgiem, un nekādas nelikumīgas naudas nav pagasta kasē ietecējušas, ka izdevumi izdarīti arī pēc likumīgā vietnieku pulka nolēmumiem, izņemot algu rīcības komitejas rakstvedim 12 rubļi, ka parāda zīme izsniegta parādniekam Kārlim Gailim pret parāda samaksu, vienbalsīgi nolēma: galvenajā kases grāmatā ierakstītos ieņēmumus pieņemt par likumīgiem un arī izdevumus pieņemt par likumīgiem, izņemot 12 rubļus, kuri izmaksāti rīcības komitejas rakstvedim. Šī pēdējā summa no saņēmjama piedzenama atpakaļ, bet, ja tas izrādītos par neiespējamu, tad šo summu ieskaitīt kā zaudējumu pagasta sabiedrībai.

Protokols priekšā rakstīts un parakstīts (seko 15 paraksti)

Pagasta vecākais P. Pulka

Rakstvedis: (paraksts)

982. f., 1. apr., 23. lieta, 1. lapa. Oriģināls.

**111. No Cēsu apriņķa Vējavas pagasta 1906. g. 29. janvārī
valdes atbildes Cēsu apriņķa
I iecirkņa zemnieku lietu
komisāram par revolucionāro
kustību pagastā.**

Izpildot cirkulāru Nr. 96 šā gada 23. janvārī, kas saņemts 27. janvārī, Vējavas pagasta valdei ir tas gods ziņot Jūsu Augstlabdzimībai sekojošo:

1) Dedzināšanu vai ugunsgrēku sabiedriskās ēkās pēdējo mēnešu laikā nav bijis. Pagasta valdes kancelejas grāmatas un arhīvu sadedzināja naktī no šā gada 2. uz 3. janvāri bruņotu revolucionāru bandas, skaitā 12—15 cilvēku. Iznīcināta lielākā daļa pagasta valdes grāmatu un arhīva...

2) Nelikumīgo rīcības komiteju Vējavas pagasta iedzīvotāji ievēlēja 1905. gada 28. novembrī. Likumīgo pagasta valdi paši iedzīvotāji atkal atjaunoja 1905. g. 24. decembrī, jo pati rīcības komiteja, atzinusi savu pastāvēšanu par nelikumīgu, izlūdzās pagasta valdes amatpersonas stāties pie pienākumu pildīšanas likumīgā kārtībā.

3) Rīcības komitejā Vējavas pagasta iedzīvotāji ievēlēja: par priekšsēdētāju Jāni Jēgeru, par viņa vietnieku (sakarā ar priekšsēdētāja smagu slimību) Pēteri Gargurnu un locekļiem Pēteri Ozoliņu, Jāni Purlīci un Voldemāru Baumanī. Tiesas sastāvā ievēlēja: par priekšsēdētāju Jāni Medni un par locekļiem Kārli Baumanī un Kārli Kalniņu. Par komitejas un tiesas rakstvedi tika ievēlēts Ivans Lucs. No viņiem ievēlēšanas laikā sabiedrības amatos sastāvēja: Jānis Jēgers — pagasta vecākā palīgs, Jānis Mednis — apvienotās Jumurdas pagasta tiesas loceklis, Kārlis Baumanis — pagasta vecākais un Ivans Lucs — pagasta skrīveris.

4) Nelikumīgi ievēlētā rīcības komiteja par ieņēmumiem un izdevumiem turpināja vest galveno kases grāmatu, nodokļu norēķinu grāmatas I un II daļu un pagasta valdes protokolu grāmatu; nekādu citu grāmatu komitejai nebija, jo visa komitejas darbība izpaudās tikai nodokļu ievākšanā un pabalstu izsniegšanā nabagiem un citām personām, kam atlīdzība pienācās pēc vietnieku pulka protokoliem. Visas šīs grāmatas ir palikušas neiznīcinātas, atskaitot vienīgi protokolu grāmatu, ko revolucionāri iznīcinājuši kopā ar citām grāmatām. Naudas grāmatas arī pašreiz glabājas pagasta valdē.

Pagasta vecākais K. Baumanis

3381. f., 1. apr., 9. lieta, 5.—6. lapa. Apliecināts noraksts. Tulkojums.

112. No Vitebskas gubernatora ziņojuma 1906. g. 31. janvārī par zemnieku revolucionāro kustību Ludzas apriņķī.

Decembra mēneša sākumā latviešu-vidzemnieku kustība, kas pārgāja uz Ludzas apriņķi, pieņēma asu raksturu. Patvaļīga mežu ciršana, ko veica zemnieki un māju rentnieki, notika gandrīz visās muižās; muižu īpašniekiem noteikts visīsākā termiņā izvākties, kā rezultātā apriņķa lielākajā daļā īpašnieki savas muižas pametuši pūļa rokās; Apanāžas pārvaldes muižā Ruskulovā, Timofejevskā muižā Landskoronos, Čerikovskā muižā Mežvidos, Popovas muižā Zurilovā, Čerņenkas muižā Janopolē sākušies ugunsgrēki. Gandrīz visas pagasta valdes pieņēmušas pašpārvaldes formu un varu neatzina; policijas uradņiki pusē apriņķa tika atbruņoti un padzīti no savām dzīvesvietām...

Vitebskas gubernators Geršau

Революция 1905—1907 гг. в Латвии. Документы и материалы. Р., 1956, с. 187.

**113. Kurzemes gubernatora
paziņojums par obligātu
pasu maiņu
guberņas zemniekiem.**

1906. g. 8. februārī

Pa to laiku, kamēr Kurzemes lauku pagastu iestādēs darbojas personas, kuras nelikumīgā kārtā šinis iestādēs bija ieceltas varā, no dažām pagastu valdēm, kā tagad izrādijies, pazuduši daudzi dokumenti un pasu blankas.

Lai nedotu ļaundariem iespēju izlietot šīs pasu blankas nolūkā uzturēties ar viltotām pasēm un saglabātu pasēm tādu dokumentu nozīmi, kas tiešām liecinātu par pases īpašnieka personību, p a s l u d i n u visiem zemniekiem bez izņēmuma, kuri pieder pie Kurzemes [guberņas] pagastiem, n e v ē l ā k k ā l i d z 1906. g a d a 15. m a r t a m jāiesniedz personīgi vai pa pastu attiecīgām pagastu valdēm savas pases apmaiņai pret jaunām.

Pie tam piekodu, ka tās pases, ko Kurzemes pagastu valdes izdevušas līdz šī sludinājuma izdošanas dienai un kuras nebūs apmainītas pret jaunām līdz šā gada 15. martam, tiks no šīs dienas uzlūkotas par nederīgām — un to īpašniekiem draudēs sods par uzturēšanos bez pasēm.

Gubernators Kņazevs

851. f., 1. apr., 63. lieta, 36. lapa. Iespiests tipogrāfiski. Tulkojums.

**114. Cēsu apriņķa Jaunpiebalgas
pagasta valdes protokols
par kases iztrūkuma saņemšanu no
bijušās rīcības komitejas.**

1906. g. 9. februārī

Uz kara valdes un Cēsu apriņķa I iecirkņa zemnieku lietu komisāra kunga pavēli uz šo dienu tika uzaicināti bijušie nelikumīgās rīcības komitejas locekļi atmaksāt Jaunpiebalgas pagasta kases iztrūkumu pieci simti trīsdesmit septiņi rubļi sešdesmit kapeikas (537 rubļi 60 kapeikas), kā arī atmaksāt kvītus, kuri izdoti nelikumīgās rīcības komitejas pret saņemtiem pagasta nodokļiem no šā pagasta piederīgiem locekļiem un kuru kopsomma iztaisa deviņdesmit vienu rubli un deviņas kapeikas (91 rublis 09 kapeikas), bet kopā ar kases iztrūkumu seši simti divdesmit astoņi rbļ. sešdesmit deviņas kapeikas (628 rubļi 69 kapeikas).

Uz šo aicinājumu bija ieradušies sekošie:

A. Resnais, J. Bumbieris, J. Streipa, P. Nedeļa, K. Zādiņš, O. Stērste, J. Jaunbergs, A. Rubenis, E. Sņikeris, A. Kalnups, P. Papēdis, iztrūka — K. Bērziņa, J. Orniņa, P. Miesnieka, H. Stāla.

Atnākušie iztrūkstošo summu (628 rubļi 69 kapeikas) atmaksāja. Pagasta vecākais ziņoja, ka klāt neesošam skolotājam K. Bērziņam vēl esot alga neizmaksāta par nokalpoto 1905. gada II pusgadu,

tad uz K. Bērziņu krītošā iztrūkuma daļa tika no iekšā esošās algas norēķināta.

Pagasta vecākais H. Ozoliņš
Pagasta vecākā palīgs A. Ķaparkalējs
Skrīvera vietas izpildītājs: (paraksts)
1140. f., 2. apr., 1. lieta, 33. lapa. Oriģināls.

115. Vidzemes guberņas zemnieku lietu komisijas rīkojums Cēsu apriņķa priekšniekam par Ērgļu rīcības komitejas sodīšanu. 1906. g. 13. februārī

Nosūtot ar šo Vidzemes guberņas zemnieku lietu komisijā ienākušo lūgumu Nr. 2601 no 30. novembra, kam pievienots protokols par Ērgļu pagasta nodegušo magazīnas ēku, ko parakstījuši kaut kāda Ērgļu pagasta pašvaldības biroja locekļi, lieku priekšā Jūsu Augstlabdzimībai vainīgos saukt pie atbildības par pagasta sabiedriskās pārvaldes amatpersonu funkciju piesavināšanos un iesniegt man ziņas par personām, kas minētos dokumentus parakstījušas.

Gubernatora v. i., vicegubernators Bologovskis

Komisijas pastāvīgais loceklis: (paraksts)

Sekretārs: (paraksts)

115. f., 11. apr., 4467. lieta, 83. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

116. No Vitebskas apgabaltiesas Slepeni prokurora iesnieguma Pēterburgas tiesu palātas prokuroram par Ludzas apriņķa Mikalavas pagasta zemnieku lēmumu sadalīt lielos zemes īpašumus zemniekiem un izveidot zemes komiteju. 1906. g. 21. februārī

Ziņoju Jūsu ekselencei, ka vienlaicīgi ar šo esmu ierosinājis Vitebskas žandarmērijas pārvaldes priekšnieka palīgam Daugavpils un Ludzas apriņķos uzsākt ziņu ievākšanu par nozieguma pazīmēm, ko paredz Sodu likuma 129. panta 2. un 3. punkts, kas konstatējamas Ludzas apriņķa Mikalavas pagastā 1905. gada 15. decembrī, kur zemnieki Ruskulis un Masalis un no zemniekiem cēlies students Vladimirs Ļebedevs patvaļīgi sasaukuši zemnieku sapulci un pamudinājuši viņus pieņemt lēmumu, saskaņā ar kuru tie prasa nodot apaanāžas, valsts un muižnieku zemes īpašumā zemes īpašniekiem* un likvidēt privāto īpašumu, neizpildīt priekšniecības rīkojumus un nodibināt (pagasta valdes vietā) zemes komiteju minētā studenta Ļebedeva kā priekšsēdētāja vadībā.

Vitebskas apgabaltiesas prokurors Reiterns

Высший подъем революции 1905—1907 гг. Вооруженные восстания. Часть IV. М., 1957, с. 88.

* Tā tekstā.

**117. Dobeles apriņķa Mežmuižas
pagasta saimnieku un
desmitnieku sapulces protokols
par atteikšanos izraidīt no pagasta
revolucionārās kustības
dalībniekus.**

1906. g. 25. februārī

Uz komisāra kunga pavēli no 13. februāra šā gada Nr. 452 pagasta vecākais bija saaicinājis pagasta sapulci uz šo dienu dēļ nobalsošanas tādu cilvēku, kas būtu piedalījušies pie nekārtībām.

No 60 saimniekiem un 34 desmitniekiem uz sapulci bija ieradusies 41 saimnieks un 27 desmitnieki. Pēc komisāra kunga pavēles pasludināšanas pagasta sapulce vienbalsīgi atzina, ka pagastā nav itin nekādas nekārtības notikušas, un tādu cilvēku nav, kas būtu iz pagasta izsūtāmi.

(Seko 66 paraksti)

3216. f., 1. apr., 6. lieta, 174.—175. lapa. Oriģināls.

**118. No prokurora biedra sastādīta
apsūdzības raksta Cēsu apriņķa
Cēsu Pils pagasta rīcības
komitejas lietā.**

1906. g. 28. februārī

1905. gada 17. novembrī Cēsu Pils pagasta valdē bija paredzēta vietnieku pulka sēde. Šajā sapulcē bez tiem, kam likumīga tiesība piedalīties, ieradās daudz cilvēku, kam šādas tiesības nav. No viņu vidus zemnieks Pēteris Bērziņš, griežoties pie sanākušajiem, ierosināja tiem atcelt pagasta valdes likumīgās amatpersonas un to vietā ievēlēt rīcības komiteju. Tā kā vietnieku pulka sēdes kārtība šādā veidā tika izjaukta, vietnieki tika atlaisti un sēde pārcelta uz 21. novembri. Taču šoreiz no jauna vairāki agitatori, kas palikuši neatklāti, un viņu vidū Pēteris Bērziņš, sāka atkal tautu mudināt uz rīcības komitejas ievēlēšanu. Šīs agitācijas iespaidā uz sapulci sanākušie ievēlēja rīcības komiteju 9 cilvēku sastāvā, konkrēti: par priekšsēdētāju zemnieku Jāni Lāci un par locekļiem zemniekus Vilhelmu Johansonu, Dāvi Bērziņu, Jāni Ēveli, Jāni Pētersonu, Jāni Grosvaldu un Jāni Ašmani. Pagasta rakstveža pienākumi tika piedāvāti līdzšinējam pagasta skrīverim zemniekam Andrejam Zēlštam.²⁴

Visas nosauktās personas, pieņēmušas amatus, tautas pūļa pavadībā ieradās pie pagasta vecākā Jāņa Gertnera un pieprasīja tam atdot pagasta valdes grāmatas un visu lietvedību. Piekāpjoties šai prasībai, Gertners viņiem atdeva valdes lietvedību un kasi.

Seit izklāstītais ir apstiprinājies liecībās, ko iepriekšējās izmeklēšanas laikā snieguši nopratinātie liecinieki — pagasta vecākais Gertners un viņa palīgi zemnieki Jānis Ozols, Jēkabs Krastiņš un Jānis Ašmanis.

Komitejas vārdā izsūtīto paziņojumu* apskatē, kas izdarīta iepriekšējās izmeklēšanas laikā, konstatēts, ka šī komiteja pieņēma no pagasta locekļiem nodokļus...

Sakarā ar to un uz Krimināltiesāšanas kārtības ustava 200. un 1338. pantu pamata zemnieki Vilhelms Johansons, Dāvis Bērziņš, Jānis Lācis, Jānis Evele, Andrejs Zēlsts, Jānis Pētersons, Jānis Grosvalds un Jānis Ašmanis nododami Rīgas apgabaltiesas tiesāšanai.²⁵

Prokurora biedrs A. Dadeševs

117. f., 1. apr., 1018. lieta, 14.—15. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

119. No Valmieras apriņķa Rozbeķu pagasta valdes izejošo rakstu reģistra par rīcības komitejas locekļu sodīšanu. 1906. g. 28. februārī

Nr. 370. — [Valmieras apriņķa I iecirkņa zemnieku lietu komisāram ziņots] par to, ka pagasta vecākais Kārlis Ozoliņš, magazīnas uzraugs Pēteris Kavalieris un vietnieku pulka locekļi Pēteris Kalniņš un Pēteris Liepiņš, kas sastāvējuši par locekļiem rīcības komitejā, no šīs dienas izcieš katrs 1 mēnesi cietumsoda, ko tiem uzlicis Valmieras apriņķa priekšnieks.

1179. f., 1. apr., 219. lieta, 75. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

120. No Cēsu apriņķa Kosas pagasta valdes izejošo rakstu reģistra par rīcības komitejas locekļu sodīšanu. 1906. g. 1. martā

Nr. 540. — Cēsu apriņķa I iecirkņa zemnieku lietu komisāram ziņots: 1) bijušās Kosas pagasta rīcības komitejas locekļi Jānis Bormanis, Jānis Avens, Andrejs Purgailis, Aleksandrs Mazpolis, Jānis Zosulis sodīti ar miesassodu²⁶, bet minētās komitejas rakstvedis A. Purgailis, pēc šī pagasta valdē saņemtām ziņām, Rīgā arestēts un atrodas cietumā;

2) no augstāk nosauktiem [komitejas] locekļiem, izņemot rakstvedi A. Purgaili, arestā vai cietumā neviens neatrodas un

3) bijušais Kosas [pagasta] nelikumīgās rīcības komitejas priekšsēdētājs Jānis Zvirgzdiņš aizbēdzis un līdz šim laikam nav atgriezies.

982. f., 1. apr., 15. lieta, 14. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

* Sk. 69. dokumentu.

**121. Rīgas apriņķa I iecirkņa zemnieku 1906. g. 8. martā
lietu komisāra rīkojums
Turaidas pagasta valdei
piedzīt maksājumus no personām,
kas tos iemaksājušas rīcības
komitejai.**

Nosūtot atpakaļ galveno kases grāmatu par 1905. gadu, uzdodu pagasta valdei nekavējoties piedzīt otrreiz no personām, kas iemaksājušas dažādus maksājumus nelikumīgajai rīcības komitejai, tās summas, kas pēdējai iemaksātas un ierakstītas galvenās kases grāmatas ienākumu pantos ar Nr. 472.—493 (par 1905. gadu). Piedzīto naudu uzdodu ieskaitīt nabagu uzturēšanas kapitālā un par izpildi ziņot, iesniedzot man divu nedēļu laikā izrakstus no kases grāmatas par piedzīto summu iemaksāšanu.

Kņazs Kropotkins

[Uz dokumenta uzraksts: «Atkārtots 1907. gada 15. augustā.»]

14. f., 2. apr., 308. lieta, 610. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

**122. No Jaunjelgavas apriņķa zemnieku 1906. g. 11. martā
lietu komisāra lēmuma nodot tiesai
Eķengrāves
pagasta vietnieku pulka locekļus,
kuri parakstījuši 1905. gada
9. novembra protokolu*.**

1906. gada 11. martā es, Jaunjelgavas apriņķa zemnieku lietu komisārs, izskatījis lietu par jukām Eķengrāves pagastā, atradu, ka visi šī pagasta vietnieku pulka locekļi, sastādot un parakstot savu lēmumu pagājušā gada 9. novembrī, klaji izpaužuši sacelšanos pret augstāko varu un valsts kārtību un tāpēc nododami izmeklēšanai un tiesai; vadoties pēc Krimināltiesāšanas kārtības ustava 1087. panta un 1866. gada Nolikuma 30. § par pagastu sabiedrisko pārvaldi, nolēmu: Eķengrāves pagasta vietnieku pulka locekļus Krišu Daugavieti, Bertmeju Mūrnieku, Indriķi Vietnieku, Krišjāni Stedaini, Pēteri Auziņu, Frici Celmiņu, Jāni Šķimeli, Jāni Plūmi, Jāni Cimermani un Jāni Pelčeru nodot tiesai pēc Sodu nolikuma 262. un 265. panta, nosūtot lietu Jaunjelgavas apriņķa 2. iecirkņa tiesu izmeklētājam un ziņojot par to Jaunjelgavas apriņķa policijas priekšniekam...
Komisārs barons Fitinghofs-Sēls

4569. f., 3. apr., 52. lieta, 7. lapa. Apliecināts noraksts. Tulkojums.

* Sk. 35. dokumentu.

123. Izraksts no Valkas apriņķa Zeltiņu pagasta sapulces protokola par lēmumu neizdot valdībai pagasta sabiedrības locekļus — revolucionārus. 1906. g. 24. martā

Nr. 43

Pēc sapulces atklāšanas pēdējā izteica vēlēšanos balsot par šā pagasta loekli Arturu Kārli Jāņa d. Lazdiņu, kurš apvainots politiskās lietās kā viens no pagājušā rudens nemierniekiem.²⁷ Pēc pamatīgas apspriešanas un pēc tam notikušas aizklātas balsošanas izrādījās, ka 4 pagasta locekļi, pret — 76, vēlas nodot Kārli Arturu Jāņa d. Lazdiņu valdības rīcībā.

Nr. 44

Pēc sapulces atklāšanas pēdējā izteica vēlēšanos balsot par šā pagasta loekli Kārli Friča d. Kundrātu, kurš esot dalību ņēmis pagājušā rudens nemieros un apvainots politiskās lietās.²⁸

Pēc pamatīgas apspriešanas un pēc tam notikušas aizklātas balsošanas izrādījās, ka 4 pagasta locekļi, pret 76, vēlas nodot Kārli Friča d. Kundrātu valdības rīcībā.

Par pareizu norakstu: pagasta vecākais P. Mūrnieks

Pagasta skrīveris: (paraksts)

1301. f., 1. apr., 85. lieta, 63. lapa. Apliecināts noraksts.

124. No Rīgas apriņķa I iecirkņa zemnieku lietu komisāra ziņojuma Vidzemes gubernatoram par Skultes pagasta rīcības komitejas darbību. 1906. g. 6. aprīlī

Izpildot šī gada 17. janvāra pieprasījumu Nr. 214, ar šo iesniedzu kopiju no protokola par manis izdarīto revīziju Skultes pagasta valdē šī gada 28. februārī un ziņoju Jūsu Ekselencei, ka revīzijā es konstatēju, ka revolucionārajā rīcības komitejā pagājušā gada 2. decembrī tikušas ievēlētas šādas personas: Mārtiņš Grantskalns, Fricis Celms, Augusts Jurgens, Kārlis Krūmiņš, Juris Misāns, Ernests Millers, Jānis Korde, Mārtiņš Puriņš, Jānis Plūme, Pēteris Bērziņš, Miķelis Puriņš, Jānis Vitols, Jānis Zaķis un Emīls Melders, pēdējais — par komitejas rakstvedi. No minētajām personām Mārtiņš Puriņš ir pagasta vecākā palīgs un Emīls Melders — pagasta skrīveris.

Izskatot pagasta valdes grāmatas par pagājušo gadu, izrādījās, ka protokolu grāmatā, galvenajā kases grāmatā un ienākušo un izejošo rakstu reģistrācijas grāmatās ir rīcības komitejas ieraksti, no kuriem var konstatēt, ka komiteja savas pastāvēšanas laikā

veikusi ievērojamu darbību. Bez tā, ka likumīgajām amatpersonām tā atņēmusi sabiedrības īpašumu un lietvedību un pārņēmusi pagasta saimniecības vadīšanu, komiteja slēgusi vietējo krogu, un bez tam daži no komitejas locekļiem (Jurgens, Melders) bijuši iedzīvotāju vadoņi viņu pretvalstiskajos centienos.

Likumīgās amatpersonas nav izrādījušas revolucionārajai varai pienācīgo pretestību, tās pat labprātīgi nodevušas tai viņiem uzticēto pagasta īpašumu.

Puriņš un Melders pēc maniem lēmumiem šī gada 28. februārī un 31. martā atbrīvoti no saviem sabiedriskajiem amatiem, bet par viņu galīgo atcelšanu ir iesniegts priekšlikums Vidzemes guberņas zemnieku lietu komisijai.

Bez tam esmu devis rīkojumu atkārtoti ievākt visus maksājumus, kas izdarīti rīcības komitejai.

Pašlaik stāvoklis pagastā ir mierīgs.

Kopā ar šo iesniedzu tulkojumus no ierakstiem, ko rīcības komiteja izdarījusi protokolu grāmatā* ...

Kņazs Kropotkins

14. f., 2. apr., 309. lieta, 29.—30. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

**125. Dobeles apriņķa Mežmuižas
pagasta saimnieku
sapulces protokols ar
politiskajām prasībām valdībai.**

1906. g. 28. jūnijā

Uz pagasta vecākā uzaicinājuma, dibinātu uz komisāra kunga personīgi 9. jūnijā šī gada taisīta uzdevuma, bija ieradušies pagasta saimnieki dēļ apspriešanas par pašaizsardzības patruļu dibināšanu. Pēc savstarpīgas sarunāšanās un apspriešanās [nolēma] pašaizsardzības patruļas šimbrīžam nedibināt, jo nav garantijas, ka minētām patruļām nebūtu sadursme ar kara patruļām un ka neatņemtu tiem ieročus, un tamdēļ uzstādīja šādu rezolūciju:

1. lūgt valdību, lai atceļ karastāvokli;
2. lai ievēd pamatīgas reformas;
3. lai dod pilnīgu amnestiju politiskajiem noziedzniekiem**;
4. lai atdod konfiiscētos ieročus jeb samaksā to vērtību.

Norakstu no tā iesūtīt valsts domes loceklim Kreicberga kungam. (Seko 33 paraksti)

Pagasta vecākais J. Bērznieks

Pagasta vecākā palīgi: (seko 3 paraksti)

Skrīveris: (paraksts)

3216. f., 1. apr., 6. lieta, 190. lapa. Oriģināls.

* Sk. 71., 75., 86., 88. dokumentu.

** Tā nosaukti revolucionāri.

**126. Cēsu apriņķa II iecirkņa
priekšnieka jaunākā palīga
rikojums meklēt un arestēt
revolucionāros zemniekus.**

1906. g. 5. jūlijā

1906. gada 5. jūlijā es, Cēsu apriņķa II iecirkņa priekšnieka jaunākais palīgs, izskatījis šo saraksti* un ievērojot, ka Ērgļu pagasta nelikumīgās pašvaldības priekšsēdētājs K. Plaudis un E. Bērziņš, kas parakstījuši piesūtīto dokumentu, visu laiku slēpjas un nopratināt viņus nebija iespējams, nolēmu: izdarīt nosauktā Bērziņa un Plauža meklēšanu un pēc atrašanas aizturēt. Cēsu apriņķa II iecirkņa priekšnieka jaunākais palīgs: (paraksts)

115. f., 11. apr., 4467. lieta, 83. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

**127. No Rīgas apgabaltiesas prokurora
biedra slēdziena Cēsu apriņķa
Liezeres pagasta rīcības komitejas
apsūdzības lietā.**

1906. g. 28. augustā

Ar Cēsu apriņķa 2. iecirkņa tiesas izmeklētāja 1906. gada 1. un 13. jūlija lēmumiem tika izdarīta izmeklēšana pret zemniekiem Jāni Kalniņu, Jāni Strupausi, Pēteri Ludri, Pēteri Bušu, Jāni Grāvīti, Jāni Āboliņu, Jēkabu Pupuriņu, Jāni Imšu, Pidrīķi Barinski, Augustu Tirzīti, Jēkabu Andersonu no Kalnakurmju mājām, Jēkabu Andersonu no Bluku mājām, Pēteri Matisonu, Emīliju Gailīti un Ģertrūdi Maulvurvu, kas apsūdzēti: pirmie pieci noziegumā, ko paredz Sodū likuma 263., 267. un 289. panti, bet pārējie — noziegumā, ko paredz šī paša likuma 289. pants.

Par pamatu kriminālās vajāšanas ierosināšanai pret minētajām personām kalpoja sekojoši apstākļi:

1905. gada 9. novembrī Cēsu apriņķa Liezeres pagastā notika vietējo zemnieku sapulce, kurā, pateicoties zemnieka Apsīša aģitācijai, tika gāzta Liezeres pagasta valdes likumīgās amatpersonas un to vietā ievēlēta rīcības komiteja, kuras sastāvā iegāja augstāk uzskaitītās personas, pie tam komitejas priekšgalā tika nostādīti zemnieki Kalniņš, Ludris un Strupausis.

Jaunievēlētais komitejas sastāvs, pieņēmis amatus, turpināja izpildīt likumīgās pagasta varas funkcijas, paužot savu darbību pagasta sapulces sasaukšanā, nodokļu ievākšanā, pagasta līdzekļu izdošanā un citur. Bez tam komitejā ievēlētie locekļi Bušs un Grāvītis vāca naudu ieročiem un pirka tos, taču tas bija darīts nevis nolūkā cīnīties pret valdību, bet aizsargāt pagastu no melnās sotņas uzbrukumiem.

Nelikumīgi ievēlētā komiteja 1905. gada 27. decembrī nodeva amatus pagasta valdes likumīgajam sastāvam.

* Sk. 68., 115. dokumentu.

Nopratināti iepriekšējā izmeklēšanā kā apsūdzētie, augstāk minētās personas neatzina sevi par vainīgiem apsūdzībā, kas pret viņiem izvirzīta ...

Pamatojoties uz teikto un ievērojot:

1) ka apsūdzētie Kalniņš, Ludris, Strupausis, Bušs, Āboliņš, Grāvītis, Pupuriņš, Barinski, Tirzītis un Andersoni ievēlēšanas laikā komitejā atteicās stāties amatos pagasta valdē un bija spiesti tos pieņemt vienīgi draudu dēļ, ka viņi tiks nogalināti,

2) ka tādējādi nosauktās personas savu pretlikumīgo darbību izdarījušas piespiešanas rezultātā, lai izvairītos no briesmām, kas draudējās viņu dzīvībai,

3) ka šī norādītā apstākļa dēļ viņu nodarījums saskaņā ar Sodulikuma 100. pantu nevar viņiem tikt piedēvēts kā vaina,

4) ka apsūdzētie Bušs un Grāvītis, būdami komitejas locekļi, ieročus iegādājušies nevis, lai darbotos pret varu, bet tikai, lai aizstāvētu pagastu, tāpēc šai rīcībā nav atrodamas krimināli sodāmas rīcības pazīmes, un

5) ka, no otras puses, apsūdzētie Imša, Matisons, Gailīte un Maulvurva tikuši ievēlēti nelikumīgās komitejas sastāvā, klāt nesot, un, uzzinājuši par savu ievēlēšanu, viņi nekādu darbību tajā nav veikuši, kā rezultātā nav pamata izvirzīt minētajiem apsūdzētajiem augstāk minēto apsūdzību, es nospriestu: zemnieku* ... kriminālo vajāšanu šai lietā turpmāk izbeigt, atceļot pasākumus, kas veikti pret viņiem, lai novērstu izvairīšanos no izmeklēšanas un tiesas; attiecībā pret Kalniņu, Strupausi, Ludri, Bušu, Āboliņu, Pupuriņu, Imšu, Grāvīti, Barinski, Tirzīti, abiem Andersoniem un Matisonu — īpašu policijas uzraudzību, attiecībā pret Gailīti un Maulvurvu — parakstus ar solījumu neatstāt savas dzīvesvietas.

Sis slēdziens ... jāizskata Rīgas apgabaltiesai.
Prokurora biedrs K. Pekšinskis

117. f., 1. apr., 1069. lieta, 91.—92. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

128. No Ventspils apriņķa Dundagas draudzes mācītāja ziņojuma par revolucionāro kustību Dundagā.

1906. g., ne agrāk par 12. septembri

... Līdz ar revolūcijas sākšanos visu 1905. gadu revolucionāri rīkoja demonstrācijas un gājienus ar daudz karogiem un kaisīja proklamācijas, bet, sākot ar oktobri, pēc visaugstākā manifesta pasludināšanas 17. oktobrī, visur notika mītiņi, kuros aģitatori, kas līdz tam bija aģitējuši tikai par patvaldības gāšanu, atklāti sāka aģitēt par revolūciju, stāstīdami, ka nepieciešami jāgroza visa valsts un sabiedriskā kārtība, jāatceļ visas amata personas, jāslēdz baznīca, mācītāji un piemiņas zīmes jāmet ārā no baznīcas, muiž-

* Seko 15 iepriekš minēto zemnieku uzvārdi.

nieki jāaizden, bet viņu zeme jāizdala zemniekiem, jāieved republika utt. Decembrī 1905. g., kad revolucionārā kustība bija sasniegusi savu augstāko pakāpi un karaspēks no muižas bija aizsaukts, revolucionāri atcēla visas likumīgās pagasta valdes un pagasta tiesas amata personas, viņu vietā tika izvēlētas jaunas un dibināta ricības komiteja,²⁹ kura arī darbojās neaprobežoti. Uz šīs komitejas pieprasījumu daži saimnieki arī samaksāja viņai izpirkšanas un rentes naudas par mājām; tika piedzīta nauda komitejas uzturēšanai un ieroču iegādāšanai;³⁰ tika dotas šķūtis komitejas locekļu un viņas apkalpotāju pārvadāšanai. Bez tam komiteja pārņēma savā ricībā arī muižas mežu saimniecību; komiteja aizliedza saimniekiem izdarīt maksājumus kronim un muižas īpašniekam. Vietējam alus brūzīm tika noliegts brūvēt un pārdot alu ...

Mācītāju ziņojumi par 1905. gada revolūciju. R., 1930, 51. lpp.

129. No Aizputes apriņķa Apriķu draudzes mācītāja ziņojuma par Apriķu muižas pārņemšanu tautas īpašumā.

1906. g. 29. septembrī

... Apriķos dedzināšanas nebija notikušas, tomēr muižu pēc pārvaldnieka aizdzīšanas bija pārņēmuši revolucionāri savā īpašumā. Bija izvēlēta komiteja, kura bija uzņēmusies pārvaldīšanu. Zirgi, govīs, labība bija tikuši pārdoti, kalpi ņēma sienu un āboliņu no šķūņiem. Žagarus un malku katrs varēja ņemt pēc vajadzības. Ar vārdu sakot, bija ieviesta pilnīga komūna ...

Mācītāju ziņojumi par 1905. gada revolūciju. R., 1930, 106. lpp.

130. No Jelgavas pagaidu karatiesas prokurora vietas izpildītāja apsūdzības raksta Kuldīgas apriņķa Gaiķu-Satiķu ricības komitejas lietā.

1906. g. 17. oktobrī

1905. gada 13. novembrī Gaiķu pagastā notika tautas mītiņš, ko vadīja no citurienes — Tukuma un Saldus atbraukuši aģitatori, to skaitā kāds Stepe, kas līdz šim brīdim vēl nav atrasts; šajā mītiņā tika nolemts atcelt no amata Gaiķu pagasta valdes likumīgo sastāvu un nomainīt to ar pagaidu valdi, kas sauktos Gaiķu ricības komiteja. Šis nelikumīgās komitejas sastāvā par locekļiem tika ievēlēti zemnieki Jānis Krečeris, Kārlis Cepurnieks, Kārlis Irbe, Jānis Misa, Ermanis Stāls un Fricis Bebris; par komitejas rakstvedi — pagasta valdes bijušais skrīveris Gustavs Mihelsons. Par komitejas vadītāju izraudzīts Jānis Krečeris. 1905. gada 17. novembrī šī komiteja pilnā sastāvā ieradās pagasta valdē un no likumīgās valdes — pagasta vecākā Andreja Misas, Matīsa Plaudes un Jāņa Meilata pieprasīja

nodot pagasta īpašumu un lietvedību, ko likumīgā valde arī izpildīja. Par to tika sastādīts protokols ar nodotā īpašuma uzskaitījumu, ko parakstīja abas puses. No šī brīža likumīgā vara pagastā bija likvidēta, un tās funkcijas sāka pildīt revolucionārā Gaiķu rīcības komiteja. 26. novembrī notika Gaiķu un Satiķu pagastu apvienota sapulce, kurā nolēma apvienot abus pagastus vienā kopīgā pagastā Gaiķu rīcības komitejas pārvaldīšanā; to izpildot 1905. gada 1. decembrī, pēdējā ieradās Satiķu pagasta valdē un no likumīgās pagasta valdes pieņēma pagasta īpašumu un lietvedību, par ko tika sastādīts protokols ar abu pušu parakstiem, pēc kā likumīgā pagasta valde pārstāja funkcionēt, nododot varu revolucionārajai komitejai. Pagasta lietvedība tika pārvesta uz Gaiķu pagasta valdi. Komitejas darbība turpinājās līdz janvāra pirmajām dienām, kad ieradās karaspēka nodaļa un atjaunoja likumīgo varu. Revolucionārās komitejas darbība šajā laikā iezīmējās ar šādiem rīkojumiem: tika vāktas nodevas un nodokļi dažādām pagasta vajadzībām, tādēļ komiteja pieņēma īpašus lēmumus ar savu biedru parakstiem un izsūtīja tos tām personām un iestādēm, kuras tika pakļautas aplikumam.

Lietā... ir šo lēmumu paraugi, tajos norādīts, kam un cik pienākas maksāt nodevu rīcības komitejai norādītām vajadzībām. Par iemaksāto naudu tika izdotas atbilstošas kvitis, kuru paraugi atrodas lietā...

Tika doti norīkojumi darbam pagastā, priekš kā personai, kam bija jāiet darbā, tika nosūtīts īpašs pieprasījums, kurā tika norādīts, kur un kad šai personai jāizpilda darba norīkojums; tāda norīkojuma paraugs atrodas lietā...

Ceļu apsargāšanai un citur tika norīkotas patruļas, kas saņēma no komitejas ieročus. Masu pasākumiem tika sasaukta tā dēvētā milicija. Tās apbruņošanai konfiscēja ieročus muižniekiem un citām personām, kam tādi bija. Ieroču konfiscēšanas kārtība, kā noskaidrojās lietā, bija šāda. Persona, kas bija pilnvarota konfiscēt ieročus, ieradās ar vairākiem apbruņotiem cilvēkiem pie tā, kam bija paredzēta ieroču ekspropriācija, un izteica viņam prasību atdot ieročus; tā kā tika lietoti draudi par varas darbiem, kas varētu sekot prasības neizpildīšanai, ieroči tika atdoti. Zemnieki pakļāvās rīcības komitejas prasībām un rīkojumiem, kā redzams, visai labprāt. Ārkārtējos gadījumos sasauca miliciju, prasība par sasaukšanu, norādot sapulcēšanās vietu, tika nosūtīta mutiski; sapulcēšanās vietā zemniekiem izdalīja ieročus, un kāda komitejas locekļa vadībā viņi devās uz norādīto vietu.

Milicijas sasaukšana tika motivēta ar nepieciešamību atsist melnās sotņas uzbrukumu, vairākums dalībnieku nezināja īsto mērķi, kāpēc viņi ir sasaukti. Patiesībā milicija sapulcējās, lai atsistu valdības karaspēka uzbrukumu, vai arī aktīvā darbībā uzbruktu karaspēkam vai pilsētai. Augstāk minētajā laika posmā milicija tika sasaukta divas reizes: vienreiz gājienam uz Saldus mežu, kur gaidīja karaspēku; taču, nostāvējusi šeit divas dienas, milicija izklīda, jo ne melnās sotņas, ne karaspēka šeit nebija. Otro reizi milicija tika sapulcināta gājienam uz Aizputi; šī kustība acīmredzot atradās saīs-

tībā ar vispārīgo kustību Kuldīgas apriņķī, kas bija grandioza pēc dalībnieku skaita un kuras mērķis bija sagrābt Aizputes pilsētu un iegūt savās rokās renteju. Gaiķu milicija šoreiz aizgāja tikai līdz Kazdangas pilij, kas milicijas atnākšanas brīdī jau bija nodedzināta, un griežas atpakaļ, izklīstot pa savām mājām. Pēc tam rīcības komiteja pieņēma lēmumu nomainīt pagastā dažādas amatpersonas. Tā tika nomainīta likumīgā pagasta tiesa un tās vietā ievēlēta jauna. Satiķu muižā tika atcelta muižas padome un arī iecelta jauna. Mācītājam Milendorfam tika likts priekšā atstāt mācītājmuižu un nodot to rīcības komitejai. Tām amatpersonām, kas nebija atceltas no amatiem, vajadzēja pakļauties rīcības komitejai, kas tām izvirzīja dažādas prasības.

Pēc komitejas lēmuma tika iznīcināts tas vai cits īpašums, kas kaut kā dēļ tika atzīts par kaitīgu; tā, piemēram, 16. decembrī bruņoti zemnieki, izpildot komitejas priekšrakstu, iznīcināja visu spirtu barona Rennes Vecsatiķu muižā, pie tam pats spirta brūzis ar komitejas lēmumu tika slēgts jau dažas dienas iepriekš. Komitejas darbības programmā ietilpa arī muižnieku arestēšana; tā 8. decembrī Satiķu muižā tika arestēti barons Renne un kņazs Līvens un aizvesti uz Saldu, kur viņus ievietoja viesnīcā, ko apsargāja bruņota sardze. Pēc dažām dienām viņus atbrivoja; tā kā baroniem draudēja briesmas, viņi nolēma pārcelties uz Tukumu, kas 12. decembrī par pieklājīgu atlīdzību arī tika izdarīts ar Krecera palīdzību. Bija organizēta pakalīdzīšanās baroniem, taču bez rezultātiem.

Sajā sakarā tika sasaukts tautas mītiņš, kas nolēma izslēgt Kreceri no komitejas sastāva un boikotēt viņu; Krecera vietā ievēlēja Niedri. Lai kontrolētu komitejas darbību, reizēm uz pagastu izbrauca revolucionāro organizāciju pārstāvji, kas vadīja kustību apriņķī; vienā tādā izbraukumā reizē Gaiķu pagasta namā tika iznīcināti visi cara portreti.

Tādā veidā noskaidrota revolucionārā kustība Gaiķu un Satiķu pagastos ziņu savākšanas laikā . . .

3288. f., 1. apr., 100. lieta, 1.—4. lapa. Noraksts. Tulkojums.

**131. No Bauskas apriņķa Rundāles
pagasta valdes ienākošo rakstu
reģistra par bijušo rīcības
komitejas locekļu neapstiprināšanu
vietnieku pulka locekļu amatā.**

1906. g. 23. novembrī

Nr. 2655. — Bauskas apriņķa zemnieku lietu komisāra kunga priekšraksts par jaunievēlētā pagasta vecākā un viņa palīgu izsaukšanu uz šā gada 24. novembri pulksten 10.00 un par to, ka Mārtiņa Čabuta un Alfrēda Baumaņa ievēlēšana vietnieku pulka locekļu amatos netiek apstiprināta, jo viņi bijuši nelikumīgās komitejas locekļi, un uzdots viņu vietā ievēlēt citas personas.

1175. f., 3. apr., 322. lieta, 79. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

**132. Baltijas pagaidu
ģenerālgubernatora pieprasījums
Vidzemes, Kurzemes un Igaunijas
gubernatoriem sniegt
ziņas par revolucionārās varas
sastāvu un tās
sodišanu.**

1907. g. 2. janvārī

Vairāki no bijušajiem revolucionāro rīcības komiteju un tiesu locekļiem, ko 1905. gadā ievēlēja pēc likumīgo pagasta sabiedriskās pārvaldes iestāžu amatpersonu gāšanas, ir izcietuši pelnītus sodus tiesas vai administratīvā kārtā. Citi toties ir izvairījušies no pieņācīgās atmaksas un ieņēm sabiedriskus amatus, kuros tie atradās līdz savai ievēlēšanai patvaļīgi dibinātajās komitejās un tiesās. Pie tam nereti pēdējie no jauna tiek ievēlēti pagasta amatos, un zemnieku lietu komisāri viņus tajos apstiprina.

Tāds stāvoklis iedzīvotājos rada priekšstatu, ka vietējiem tiesas un valdības varas orgāniem trūkst taisnīgas un pret visiem vienādas attieksmes.

To ievērojot, lūdzu Jūsu Ekselenci iesniegt man to personu sarakstu, kas bija revolucionāro komiteju locekļi, norādot šādas ziņas: 1) vai ir sastāvējusi un sastāv kāda no šīm personām pagasta valdes un tiesas amatos vai par vietnieku pulka locekļiem; 2) vai ir par viņiem izdarīta iepriekšējā izmeklēšana un vai tai dots atbilstošs virziens pēc tiesas piekritības un 3) vai sodīts, ja ir — kas sodījies (soda ekspedīcija vai administrācija, vai tiesa) un ar kādu tieši sodu.

Par tām no augstāk minētajām personām, kas līdz šim laikam ieņēm pagasta amatus, jāpaskaidro, vai tās var tikt atstātas par kaut kādiem nopelniem ieņemamos amatos arī uz priekšu. Pie tam vajag izdalīt īpaši tos bijušo rīcības komiteju locekļus, kuri brīvprātīgi ieradās pie zemnieku lietu komisāriem vai policijā, lai atteiktos no piesavinātās varas, vai arī, kaut bija ievēlēti, tomēr nekādu darbību neparādīja un likumīgās varas darbību nepartrauca. Pēdējais apstāklis, pats par sevi saprotams, ir jāņem vērā, un tas var kalpot kā vainu mīkstināošs apstāklis, kad minētās personas nodod tiesai.

6989. f., 7. apr., 1. lieta, 1. lapa. Noraksts. Tulkojums.

**133. No Baltijas pagaidu
ģenerālgubernatora pavēles
par 8 zemnieku nodošanu Jelgavas
pagaidu karatiesai.**

1907. g. 10. janvārī

Zemnieki: pie Tukuma apriņķa pierakstītie — Vilhelms Jāņa d. Vācers, 27 gadus vecs, Otto (arī — Atis) Friča d. Jākabsons, 36 gadus vecs, Vilis Indriķa d. Melderis, 32 gadus vecs, Ādolfs Jāņa d. Auziņš, 20 gadus vecs, pie Dobeles apriņķa — Ansis Jāņa d. Neima-

nis, 30 gadus vecs, pie Kuldīgas apriņķa — Ivans Ivana d. Linkevičs, 33 gadus vecs, Fricis Friča d. Skurbiks, 27 gadus vecs, Vilis Mārtaņa d. Horsts, 23 gadus vecs... tiek nodoti pagaidu karatiesai Jelgavā un apsūdzēti par to, ka nolūkā vardarbīgā ceļā mainīt Kurzemes guberņā ar likumiem noteiktos pārvaldes formas pamatus viņi kopīgi ar citām personām 1905. gada 2. decembrī Kurzemes guberņas Tukuma apriņķa Vecauces miestīņā ar ieročiem rokā uzbruka Tukuma apriņķa policijas priekšnieka jaunākā palīga 2. iecirknī fon Brašes kancelejai, izdemolēja to, iznīcinot visu minētā Tukuma apriņķa policijas priekšnieka palīga lietvedību, un uz laiku no 1905. gada 2. līdz 22. decembrim sagrāba varu Vecaucē savās rokās, pie tam likumīgā kārtība tika atjaunota tikai ar militāru spēku...

Pret apsūdzētajiem zemniekiem, kuri slēpjas, — Frici Spilvi, Andreju Poli, Zani Zīli, Gustavu Dzeni un Andreju Bergmani lietas tālāko gaitu apturēt, kamēr viņi tiks aizturēti vai ieradīsies pieteikties.

Infantērijas ģenerālis barons Mellers Zakomejskis

Ģenerālštāba kara nodaļas priekšnieks apakšpulkvedis: (paraksts)

6989. f., 13. apr., 31. lieta, 17. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

**134. No Baltijas pagaidu
ģenerālgubernatora pavēles
par Kuldīgas apriņķa Skrundas
pagasta rīcības komitejas locekļu
nodošanu karatiesai.**

1907. g. 27. janvārī

...Nododu pagaidu karatiesai Jelgavā zemniekus: Jāni Ģirta d. Pločkalnu, 55 gadus vecu, Jāni Anša d. Baumertu, 49 gadus vecu, Ansi Jāņa d. Zandbergu, 29 gadus vecu, Ivanu Ģirta d. Graudēnu, 26 gadus vecu, Jēkabu Ģirta d. Družinu, 37 gadus vecu, Ansi Jāņa d. Eikertu, 36 gadus vecu, Ansi Jāņa d. Paksmani, 30 gadus vecu, Juri Grietas d. Hartmani, 50 gadus vecu, Ansi Ģirta d. Kalniņu, 37 gadus vecu, Jāni Ēvalda d. Grendbergu, 25 gadus vecu, Jāni Ģirta d. Lībieti, 27 gadus vecu, Jāni Jura d. Skarpu, 30 gadus vecu, kas tiek apsūdzēti par to, ka, tiecoties vardarbīgā ceļā izmainīt Kurzemē pēc pamata likumiem pastāvošo valsts iekārtu, atdaloties no Krievijas, nodibinot patstāvīgu latviešu republiku, viņi, gāzuši likumā noteikto pagasta valdi Kurzemes guberņas Skrundas pagastā, 1905. gada novembrī nodibināja savu mērķu sasniegšanai komiteju un, darbojoties tās sastāvā, spieda pagasta iedzīvotājus maksāt komitejas labā nodokļus, atdot revolūcijas mērķiem ieročus, ar ko iznīcināt karaspēku, un iet karagājienā pret to...

Kas attiecas uz zemnieku Reini, tad sakarā ar viņa izbēgšanu šo lietu pret viņu pārtraukt līdz viņa notveršanas vai ierašanās brīdim.

Kas attiecas uz iepriekšējā izmeklēšanā minētajiem Stepi, Zamerovski, Strautiņu, Briedi un Cigi, nolemju: sakarā ar pietiekamu pierādījumu trūkumu, bet attiecībā pret Cigi vēl arī tāpēc, ka par rīcību,

kas bez līdzdalības dumpī pret augstāko varu viņam tiek piedēvēta, viņu jau notiesājusi pagaidu karatiesa, lietas tālāko gaitu izbeigt. Infantērijas ģenerālis barons Mellers Zakomeļskis
Ģenerālštāba kara nodaļas priekšnieks apakšpulkvedis: (paraksts)
6989. f., 13. apr., 31. lieta, 140. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

**135. No Rīgas apgabaltiesas prokurora 1907. g. 14. februārī
biedra slēdziena
Valmieras apriņķa Braslavas
pagasta rīcības komitejas
apsūdzības lietā.**

1905. gada 29. novembrī Valmieras apriņķa Braslavas pagastā notika vietējo zemnieku sapulce, kurā, pateicoties zemnieku Apsīša un Birzgala aģitācijai, tika gāztas pagasta valdes amatpersonas un viņu vietā ievēlēta tā sauktā rīcības komiteja. Tās sastāvā iegāja zemnieki Jānis Gūtmanis, Augusts Letiņš, Eduards Krievs, Mārtiņš Buliņš, Paulīne Cālīte un Anna Žagata.

Dažas dienas vēlāk vietējā pagastskolā notika skolēnu vecāku sapulce, un tajā skolotājs Jānis Vidiņš ierosināja mainīt priekšmetu mācīšanas programmu.

Komitejas darbība izpaudās aizliegumā muižniekiem izcirst mežus un uzaicinājumā iedzīvotājiem sniegt palīdzību nabagiem.

Teiktais noderēja par pamatu, lai Valmieras apriņķa I iecirkņa tiesas izmeklētājs sāktu pret minētiem Gūtmani, Letiņu, Krievu, Buliņu, Cālīti, Žagatu un Vidiņu izmeklēšanu, apsūdzot viņus par sacelšanos pret varu.

Eduards Krievs izmeklēšanas laikā slēpās, un viņu nevarēja nopratināt.

Visi pārējie apsūdzētie neatzina sevi par vainīgiem un paskaidroja, ka darbojušies, draudu ietekmēti, kas nākuši no aģitatoru puses un no sapulcējušās tautas.

Apsūdzēto paskaidrojumi apstiprinājās arī citu šai lietā nopratināto liecinieku liecībās.

Pamatojoties uz teikto un atrodot, ka Jāņa Vidiņa rīcībā nav kaut kādas kriminālas darbības pazīmju, ka rīcības komitejas locekļu pienākumus pārējie apsūdzētie uzņēmās piespiedu kārtā un lai izbēgtu no briesmām, kas draudēja viņu dzīvībai, ka norādītā apstākļa dēļ viņu nodarījums saskaņā ar Sodu likuma 100. pantu nevar viņiem tikt piedēvēts kā noziegums, es ieteiktu: kriminālo vajāšanu šajā lietā pret Vidzemes guberņas Valmieras apriņķa Braslavas pagasta zemniekiem Jāni Ādama d. Gūtmani, Augustu Jāņa d. Letiņu, Jāni Kārļa d. Vidiņu, Eduardu Ijaba d. Krievu, Mārtiņu Anča d. Buliņu, Paulīni Kārļa m. Cālīti un Annu Zāmuēļa m. Žagatu izbeigt, pie tam a) pieņemtos drošības pasākumus pret iespēju izvairīties no izmeklēšanas un tiesas: pret Gūtmani, Letiņu un Vidiņu — galvojumu ar materiālo atbildību 200 rubļu apmērā par katru, bet pret Buliņu, Cālīti un Žagatu — īpašu policijas uzraudzību atcelt un

b) izbeigt uzsāktos meklēšanas pasākumus pret apsūdzēto Krievu.
Sis slēdziens... jāizskata Rīgas apgabaltiesai.
Prokurora biedrs V. Volkovs
117. f., 1. apr., 1021. lieta, 150. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

**136. No Cēsu apriņķa Odzinas pagasta 1907. g. 27. februārī
sapulces protokola par
pašvaldības vēlēšanu atlikšanu.**

... Pagasta vecākais uz šo dienu sasauca vispārīgu pagasta sapulci dēļ 1/3 vietnieku pulka locekļu pārvēlēšanas priekš 1907.—1909. gada, uz kuru sapulci no 130 balsstiesīgiem locekļiem bija ieradušies 68, kādēļ pagasta vecākais sapulci atzina un atklāja par pilnspēcīgu, nolāsīja uz vēlēšanām zīmēdamos likuma pantus, kā arī izskaidroja vēlēšanu un to pārsūdzības kārtību, tas ir, ka vēlēšanas var pārsūdzēt ne mazāk kā 1/5 no klāt būdamiem vēletājiem nedēļas laikā, sūdzību parakstot pagasta valdes klātbūtnē. Beidzot pagasta vecākais paziņoja, ka uz augšminētā komisāra kunga priekšraksta pamata no jauna jāvēl 4 pagasta vietnieku pulka locekļi 9. decembrī 1906. gadā ievēlēto Jāņa Zālīša, Jāņa Pabērza, Jāņa Placēna un Jāņa Stradiņa vietā, tas ir, divi no saimniekiem un divi no nesaimniekiem, turklāt var būt izvēlēti tikai tādi, kas nav bijuši ievēlēti 1905. gada pretlikumīgā rīcības komitejā*...

Priekš balotēšanas par uzstādītiem kandidātiem sapulces locekļi vēlējas zināt, kādas personas īsti ir bijušas ievēlētas bijušā rīcības komitejā un tādēļ nevar tikt ievēlētas amatos, kad pagasta vecākam tās personas nebija iespējams uzdot, jo 1905. gada protokolu grāmata, kurā atrodas rīcības komitejas vēlēšanas protokols, ir noņemta no soda ekspedīcijas un cita saraksta par minētiem komitejas locekļiem nav, tad sapulce lūdza pagasta vecāko, kamēr nebūs skaidri zināms, kādas īsti personas nevar tikt ievēlētas amatos, vēlēšanas atlikt. Nolemts: vēlēšanas atlikt un izlūgt no pienācīgām iestādēm norakstu no rīcības komitejas locekļu vēlēšanas protokola.

Pagasta vecākais J. Bunduls

1126. f., 1. apr., 37. lieta, 115.—116. lapa. Oriģināls.

**137. No Rīgas apgabaltiesas prokurora 1907. g. 30. aprīlī
biedra slēdziena
Valmieras apriņķa Naukšēnu
pagasta rīcības komitejas locekļu
apsūdzības lietā.**

1905. gada 19. novembrī Rīgā notika Vidzemes guberņas pagastu pārstāvju delegātu kongress, kurā tika nolemts ievēlēt jaunas pagastu un lauku administrācijas amatpersonas. Kongresa rezolūcija bija publicēta vairākās avīzēs un tādā veidā nāca zināma vietējiem iedzīvotājiem. 1. decembrī Valmieras apriņķa Naukšēnu pagastā mītiņā, kur pulcējās liels skaits zemnieku, izpildot kongresa lēmumu, tika

* Izlaists 16 izvīrzīto kandidātu saraksts.

ievēlēti 11 cilvēki, kuru vidū bija zemnieki Eduards Lauberts, Krišs Āboltiņš, Rihards Veins, Jānis Upītis, Jānis Ārgalis, Kārlis Smilškalns, Jānis Skuja, Ādams Pētersons un Ādams Baltiņš; ievēlētie izveidoja iestādi, ko nosauca par rīcības komiteju. Otrā dienā gandrīz visi komitejas locekļi, tautas pūļa pavadīti, ieradās pagasta valdē, lai pārņemtu no pagasta vecākā Miķeļa Rikmaņa un viņa palīgiem Jēkaba Aires, Jēkaba Ruļļa un Anča Kīca viņu amatus un pagasta valdes lietas. Uz Rikmaņa piezīmi, ka viņam nav tiesību izdot lietas, Āboltiņš, runājot komitejas vārdā, atbildēja, ka viņš tikai atkārtot tautas prasību un ka gan Rikmanim, gan citām amatpersonām ir jāpakļaujas šai prasībai. Pūlis, kas atradās zālē, arī sāka kliegt, ka viņiem jānodod amati. Redzot, ka pretošanās nav iespējama, Rikmanis un pārējās amatpersonas izpildīja pret viņiem izvirzīto prasību. Savas pastāvēšanas laikā komiteja veica tos pašus pienākumus, ko iepriekšējais amatpersonu sastāvs: ievāca nodokļus, izdeva pabalstus nabagiem utt. Bez tam komiteja pieprasīja slēgt muižas krogu un alus brūzi, lai atturētu iedzīvotājus no dzeršanas. Komitejas pastāvēšanas laikā arī tika nolemts atņemt visiem ieročus, izveidot paš aizsardzību un nakts patruļas, lai aizsargātu iedzīvotājus no dažādiem ļaundariem. Sai nolūkā vairāki komitejas locekļi, galvenokārt Baltiņš, Skuja, Pētersons, Ārgalis un Smilškalns, brauca pie Naukšēnu muižas pārvaldnieka fon Hibeneta, mežsargiem Hermaņa Lindkes, Jāņa Deičmaņa, Jāņa Paukšēna, strādniekiem Spriča Pētersona un citām personām un lika tiem priekšā labprātīgi atdot ieročus vai aiznest tos uz pagasta valdi. Par ieroču nodošanu tika dots paraksts. Atteikšanās gadījumā nosauktās personas, kaut arī neizteica nekādus draudus un ar varu ieročus nost neņēma, tomēr protestētājiem norādīja, ka ieroči tiem vēlāk vienalga tiks atņemti ar varu, ko izdarīt palīdzēs citas personas. Gandrīz visi pieminētie ieročus atdeva labprātīgi, jo patiešām baidījās no melnās sotņas uzbrukuma un labvēlīgi skatījās uz paš aizsardzības izveidošanu. Pēc Rikmaņa, Aires un citu liecinieku vārdiem, gandrīz visi komitejas locekļi savu stāvokli izjuta kā apgrūtinājumu, taču, kā tautas ievēlēti, neredzēja iespēju atteikties no pienākumiem, kas tiem uzlikti. Komiteja pastāvēja līdz 20. decembrim, kad nāca zināms par soda karaspēka nodaļu tuvošanos...

Prokurora biedrs V. Elmans

117. f., 1. apr., 1086. lieta, 14.—15. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

138. Ventspils apriņķa II iecirkņa
priekšnieka jaunākā palīga
ziņojums soda karaspēka
priekšniekam par rīcības
komitejas locekļa K. Bālmaņa
nogalināšanu.

Slepeni
1907. g. 5. jūnijā

Papildinot savu raportu Nr. 129 maijā*, ziņoju Jūsu Ekselencei, ka manis aizturētais revolucionārs — 44 gadus vecais Kārlis Jāņa d.

* Datums nav uzrādīts. Dokuments lietā nav saglabājies.

Bālmanis, Dundagas pagasta zemnieks, dzīvojošais Šalku mājās, kurš bija Dundagas centrālās revolucionārās komitejas vadītājs,³¹ vāca komitejas labā naudu, izplatīja nelegālo literatūru, pulcēja cilvēkus uz mītiņiem, kur teica tiem pret valdību vērstas runas, šā gada 4. jūnijā paziņoja, ka 2 verstu attālumā no viņa mājām Šalkas ir mežā noslēptas divas bises un nelegālā literatūra. Uz šī paziņojuma pamata es komandēju vecāko uradņiku Ernstšteinu un jaunāko uradņiku Soloveju ar apsardzi Picku un Varleiķi kopā ar Bālmani, lai viņi pēc Bālmaņa norādījumiem atrastu šīs lietas; apmēram 2 verstis no Šalku mājām mežā zem koka sasknēm pēc Bālmaņa norādījuma tika atrastas divas bises un 20 eksemplāri dažādu pretvalstiska satura brošūru. Pēc tam Bālmanis izteicās, ka savu Šalku māju apkārtnē mežā viņš esot noslēpis vēl sešas bises un ka šīs vietas viņš parādīs. Ejot tālāk un meklējot šīs vietas, Bālmanis ievada minētos policijas zemākos ierēdņus meža biežoknī, kur metās bēgt. Tā kā mežs bija ļoti biezs un policijas apsardzei nebija iespējams Bālmani aizturēt, viņam pakaļ tika raidīti šāvieni, no kuriem Bālmanis arī mira.

Izmeklēšana šai lietā tiek veikta.

Aprīļa 2. iecirkņa priekšnieka jaunākā palīga v. i.: (paraksts)

6989. f., 13. apr., 28. lieta, 405. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

139. No Jaunjelgavas aprīļa Zāles draudzes mācītāja ziņojuma par Lielzāles pagasta tautas sapulces lēmumu atcelt viņu no amata un izlikt no mācītājmuižas.

1907. g. 6. jūlijā

25. novembrī sasauca lielu tautas sapulci pie Lielzāles skolas. Sapulce noritēja ļoti vētraini, bija uzaicināti un ieradušies arī divi sociālisti no Rīgas. Ievēlēja rīcības komiteju, uz svešo agitatoru priekšlikumu nolēma atstādināt no amata vietējo mācītāju...

Nākošā dienā pie manis ieradās divi delegāti un ļoti pieklājīgā kārtā nodeva rakstu ar sekošu saturu: Lielzāles mācītājam Rozenbergera kungam pavēste no Lielzāles rīcības komitejas: «Pamatojamies uz pilnas tautas sapulces lēmumu, komiteja Jums paziņo, ka Jums muiža jāatstāj 14 dienās, tas ir, līdz 9. decembrim 1905. gadā. Pārsūdzēt šo lēmumu varat pilnai Lielzāles tautas sapulcei pirms noteikto 14 dienu notecēšanas. Pārsūdzības raksts iesniedzams rīcības komitejai uz tautas sapulces vārda. Komitejas priekšsēdētājs J. Nāburgs, rakstvedis J. Balodis».

Iesniedzu rakstu Lielzāles rīcības komitejai, aizrādot, ka man nav iespējams tik īsā laikā izvilkties no mācītāja muižas. Lūdu komiteju ņemt manus paskaidrojumus vērā un lietu vēlreiz caurskatīt pilnā tautas sapulcē. 1. decembrī arī saņēmu sekošu lēmumu: «Lielzāles rīcības komiteja Jums caur šo paziņo, ka 1. decembrī noturētā

tautas sapulce nolēma sekošo: Atļauj Jums palikt mācītāja muižā līdz 1906. gada Jurgiem un izpildīt mācītāja darīšanas kā **privātam cilvēkam** kā muižā, tā arī baznīcā, ievērojot to, ka Jūsu darbība nerunātu pretim tautas interesēm.»

Mācītāju ziņojumi par 1905. gada revolūciju. R., 1930, 148.—150. lpp.

**140. No Pēterburgas kara
apgabaltiesas prokurora palīga
apsūdzības raksta
Cēsu apriņķa Lubānas pagasta
rīcības komitejas lietā.**

1907. g. 31. augustā

1905. gada novembrī Cēsu apriņķa Lubānas pagasta nama telpās notika mītiņš, kurā daļa vietējo iedzīvotāju, Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas kaujas organizācijas agitatoru ietekmēti, nolēma likumīgās pagasta valdes vietā izveidot īpašu pašvaldības rīcības komiteju, un turpat tika ievēlēti augstāk minētās komitejas priekšsēdētājs un locekļi, kuri pēc tam stājās pie kaujas draužas organizēšanas un apbruņošanas cīņai pret karaspēku, policijas ierēdņiem un pret personām, kas nejut līdzi revolucionārajai kustībai. Šī komitejas darbība turpinājās vairākas nedēļas, kamēr 1906. gada janvārī ieradās soda karaspēka daļa.

Pēc ziņām, ko šajā lietā ieguvuši atsevišķā žandarmu korpusa ierēdņi, lietas apstākļi noskaidrojušies šādi: kā liecinieks noklausinātais zemnieks Rūdolfs Bērziņš liecināja, ka 1905. gada novembrī Lubānas pagastā, sekojot citu pagastu piemēram, tikusi ieviesta pašvaldības rīcības komiteja, kas stājusies likumīgās pagasta valdes vietā. Šī komiteja pasludināta vienā no mītiņiem, kurā liecinieks pats klāt nav bijis, pie tam par priekšsēdētāju ievēlēts Rapa, bet par locekļiem Andrejs Magaziņš, Otto Gailītis un Jēkabs Pasītis. Pēc tam komitejas priekšsēdētājs un locekļi nodarbojušies ar naudas vākšanu milicijas apbruņošanai, kuras sastāvā bez komitejas priekšsēdētāja un locekļiem bijuši arī zemnieki Kampiņš, Kārlis Magaziņš, Dzilna, Ēriks Kīrsons un vairākas citas personas. Sīkpilsonis Aleksandrs Drēmers liecināja, ka pēc rīcības komitejas rīkojuma Lubānas pagasta iedzīvotājiem tika atņemta nauda priekš ieročiem milicijas sastāva apbruņošanai, pie tam no viņa, Drēmera, Gailītis pieprasījis 200 rubļus, ko liecinieks arī samaksājis 1905. gada 3. decembrī; viņam, Drēmeram, izdota kvīts, kurā bija teikts, ka rīcības komiteja šo naudu no viņa, Drēmera, pieņēmusi; uz kvīts bijis paraksts «Gailītis». Lieciniekam piederošo bisi viņam atņēmis Geistards. Milicijas sastāvā viņš pazinis Prolku, Kampiņu, Geistardu un visus rīcības komitejas locekļus, tas ir, Magaziņu, Gailīti, Pasīti. Milicijas uzdevums bija cīņa pret karaspēku, policiju un personām, kas nepieklējās revolūcijai un kurus miliči sauca par melno sotņu. Pēc ieročiem milicijai uz Rīgu brauca Magaziņš, Rapa.

Lubānas luterāņu draudzes ērģelnieks Alfrēds Karlsons apliecināja, ka 1905. gada novembrī viņš, liecinieks, saņēmis no Otto Gailīša

vēstuli ar pavēli nekavējoši mācītājmuižā atbrīvojot telpas skolas vajadzībām; vēstule bija no rīcības komitejas ar parakstu «Otto Gailītis»...

Apriņķa priekšnieka palīgs Vladimirs Vitols liecināja, ka tad, kad viņš slepeni vācis ziņas par kaujas draužas noziedzīgo darbību, noskaidrojies, ka šīs draužas jeb, kā tauta viņu sauca, milicijas sastāvā, kas tuvojies 60 cilvēkiem, starp citu, ietilpa Andrejs un Kārlis Magaziņi, Rapa, Kampiņš, Vilkancis un Jānis Apkalns un ka šīs personas kopā ar citiem miličiem 1905. gada novembra beigās pēc Rapas un brāļu Magaziņu iniciatīvas piedalījās apšaudē pret kazakiem...

Uz augstāk izklāstīto faktu pamata zemnieki Reinis Prolka, Jēkabs Geistards, Otto Gailītis, Pēteris Kampiņš, Jānis Apkalns un Ernests Vilkancis tiek apsūdzēti par to, ka 1905. gada novembrī viņi iestājušies par biedriem savienībā, kas nosaukusi sevi par «Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku kaujas organizāciju» un kuras mērķis bija nomainīt ar pamatlikumiem noteikto monarhistisko pārvaldes formu Baltijas guberņās ar republikānisku, pie tam šīs organizācijas mērķu realizēšanai Geistards un Gailītis kopā ar vairākām citām personām Cēsu apriņķa Lubānas pagastā izveidoja pašvaldības rīcības komiteju, kura izvirzīja sev uzdevumu cīnīties pret likumīgo valdību, organizēja pie šīs komitejas kaujas draužu (miliciju), kas uzbruktu karaspēka daļām, policijas ierēdņiem un personām, kas nepieslejas revolucionārajai organizācijai, vāca no Lubānas pagasta iedzīvotājiem naudu ieroču pirkšanai un apgādāja miličus ar šaujamočiem, bet Prolka, Kampiņš, Apkalns un Vilkancis iestājās šajā kaujas draužinā par biedriem; šie noziegumi, attiecībā uz visiem apsūdzētajiem, paredzēti 1903. gada Sodu likuma 2. daļas 102. pantā.

Un tāpēc, pamatojoties uz Nolikuma par pasākumiem valsts kārtības apsargāšanā 17. pantu un Baltijas pagaidu ģenerālgubernatora rīkojumu Nr. 1337 šī gada 24. augustā, zemnieki Reinis Prolka, Jēkabs Geistards, Otto Gailītis, Pēteris Kampiņš, Jānis Apkalns un Ernests Vilkancis ir nododami tiesāšanai Pēterburgas kara apgabaltiesā. Kas attiecas uz zemniekiem Cālīti, Magaziņu, Rapu un Pasīti, tad lieta par viņiem jāatliek līdz viņu aizturēšanai vai ierašanās brīdim.

Kara prokurora palīgs, apakšpulkvedis: (paraksts)
6989. f., 13. apr., 30. lieta, 709.—710. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

**141. No Rīgas apgabaltiesas prokurora 1907. g. 15. septembrī
biedra apsūdzības raksta
Valkas apriņķa Lejasciema
pagasta rīcības komitejas un
pagasta tiesas lietā.**

1905. gada 5. decembrī Valkas apriņķa Lejasciema pagastā notika zemnieku sapulce, kurā zemnieka Friča Burkas vadībā tika nolemts izteikt neuzticību vietējās pagasta valdes un tiesas amatpersonu darbībai un viņu vietā ievēlēt citas amatpersonas. Pie tam agrāko

pagasta valdi tika nolemts aizstāt ar citu iestādi, kas sauktos «ricības komiteja». Tajā pašā sapulcē notika jaunu amatpersonu vēlēšanas, pie tam par ievēlātiem izrādījās: par komitejas priekšsēdētāju Burka, par pagasta tiesas priekšsēdētāju Jānis Ozoliņš, par ricības komitejas locekļiem Gustavs Tipāns, Fricis Kļaviņš, Jēkabs Stabulnieks, Gustavs Roms, Kārlis Sautiņš, Rūdolfs Austriņš, Ernests Riciks un Eduards Suntažs; par tiesnešiem draudzes skolas skolotājs zemnieks Pēteris Eidemanis un zemnieki Kārlis Austriņš, Kārlis Tipāns, Pēteris Aizupietis un Jānis Mellis. Tā paša gada 8. decembrī jaunievēlētie ricības komitejas locekļi ar zemnieku pūli, kur vairāki bija bruņoti revolveriem, ieradās Lejasciema pagasta valdē un pieprasīja pagasta vecākajam Jānim Juzepam un viņa palīgam Fricim Krūmam nodot visu lietvedību un naudu, pie tam paziņojot, ja viņi šo prasību neizpildīs, neviens no pagastnama netiks izlaists un nauda un lietvedība tiks atņemta ar varu. Sakarā ar to minētās amatpersonas izdeva viņiem visas lietas, kā arī skaidro naudu un vērtspapīrus par summu 17141 rubli 1/2 kapeikas. Tūlīt pēc tam ricības komiteja stājās pie pagasta valdes pienākumu pildīšanas, pie tam Fricis Burka kā pagasta vecākais pieņēma sabiedrības nodokļu un saimnieciskos maksājumus un izdeva naudu no pagasta summām kā likumīgs pagasta vecākais. 10. decembrī tādos pašos apstākļos pagasta tiesas priekšsēdētājs Jānis Gailis un tiesneši Jānis Uiska, Jānis Kazainis, Otto Ābrams un Otto Vēciņš nodeva pagasta tiesas lietvedību un lietas jaunievēlētajam tiesas sastāvam. Jaunievēlētās personas par notikušo sastādīja atbilstošus protokolus, ko ierakstīja pagasta valdes protokolu grāmatā. Aprakstītos apstākļus apstiprināja izmeklēšanā šo protokolu kopijas un liecinieku liecības... Pie tam liecinieki liecināja, ka galvenokārt panākt amatpersonu gāšanu un aizņemt to amatus centušies Fricis Burka, Gustavs Tipāns un Rūdolfs Austriņš. Tā paša gada 19. decembrī sakarā ar to, ka uz Valkas apriņķi tika atsūtīts valdības karaspēks, ar balsu vairākumu jaunievēlētās personas nolēma atteikties no saviem ieņemtajiem posteņiem un nodot tos gāztajām amatpersonām. Par to tika sastādīts protokols. Burka, Gustavs Tipāns un Ernests Riciks, kaut arī pakļāvās vairākumam, tomēr bija pret amatu nodošanu. Visas lietas, dokumenti un nauda bija pilnīgā kārtībā. Sakarā ar aprakstītajiem datiem Burka, Ozoliņš, Kārlis Jāņa d. un Rūdolfs Andreja d. Austriņi, Kārlis un Gustavs Tipāni, Kļaviņš, Roms, Riciks, Suntažs, Mellis un Eidemanis tika pakļauti izmeklēšanai kā apsūdzētie par pagasta administratīvās un tiesas varas patvaļīgu piesavināšanos. Neatzīdami sevi par vainīgiem šajā noziegumā, apsūdzētie paskaidroja, ka viņus visus ricības komitejā un tiesā pagasta iedzīvotāji ievēlējuši bez viņu vēlēšanās. Pretoties ievēlēšanai viņiem nav bijis iespējams.

Uz augstāk izklāstīto datu pamata zemnieki*... nododami tiesāšanai pēc piekritības Rīgas apgabaltiesā.

4060. f., 1. apr., 957. lieta, 245.—246. lapa. Noraksts. Tulkojums.

* Seko zemnieku uzvārdi, vecums un viņu nodarījumu uzskaitījums.

142. Ventspils apriņķa Dundagas
pagasta vietnieku pulka lēmums
atlikt soda naudas
piedzīšanu no
bijušajiem rīcības
komitejas locekļiem.

1907. g. 12. oktobrī

Nr. 19. — Pagasta vecākais lika priekšā pavēli no Ventspils apriņķa zemnieku lietu komisāra kunga no 4. aprīļa 1906. gadā zem Nr. 947 dēļ naudas par 500 rubļu piedzišanas no bijušiem nelikumīgās rīcības komitejas locekļiem, kuri šo summu no pagasta kases nelikumīgi izmaksājuši.³²

Vietnieku pulks ievēroja, ka gandrīz visi no bijušiem komitejas locekļiem aizbēguši un nezināms, kur viņi uzturas, un no tiem pāris locekļiem, kuri pagastā dzīvo, nav iespējams neko piedzīt viņu nabadzības dēļ, nolēma: piedzišanu atlikt līdz izdevīgākam laikam, par ko lūgt komisāra kungu.
(Seko 16 paraksti)

874. f., 1. apr., 58. lieta, 22. lapa. Oriģināls.

143. No Baltijas pagaidu
ģenerālgubernatora pavēles par
Dobeles apriņķa
Platonas pagasta zemnieku
nodošanu karatiesai.

1907. g. 24. novembrī

... Nododu pagaidu karatiesai Jelgavas pilsētā, apsūdzot:

A) 1) Jāni Rideru, 2) Jāni Eliasu, 3) Indriķi Šperlingu, 4) Eduardu Frišmani, 5) Teodoru Fihtenbergu, 6) Jāni Bergmani, 7) Žani Belmani, 8) Jāni Vilsonu par to, ka 1905. gada novembrī Kurzemes guberņas Jelgavas—Bauskas apriņķī, Platonas pagastā, sapulcē ievēlēti par locekļiem rīcības komitejā, kas bija dibināta pastāvošās likumīgās pagasta varas nomaīnai, viņi uzņēmušies rīcības komitejas locekļu pienākumus un, izmantojot patvaļīgi piesavināto varu, algojuši 7 sargus saimnieku māju apsargāšanai pagastā, uzliekot saimniekiem par pienākumu samaksāt tiem noteiktu atlīdzību...

B) Jāni Vilsonu par to, ka 1905. gada decembrī Kurzemes guberņas Jelgavas—Bauskas apriņķī, kur tolaik bija izsludināts karstāvoklis, viņš nolūkā iegūt ieročus, lai vardarbīgi, tautas sacelšanās ceļā gāztu Baltijas guberņā ar valsts pamata likumiem noteikto monarhistisko pārvaldes formu, pēc iepriekšējas norunas ar citām personām, kas slēpjas no kriminālās vajāšanas, apbruņoja rīcības komitejas nolīgtos sargus saimnieku māju apsargāšanai un uzdeva viņiem atņemt Vilces muižas īpašniekam baronam Hānam piederošos ieročus; šāds uzbrukums minētajai muižai notika 1905. gada 14. decembrī...

C) Kārli Pauļuku, Kristapu Bulli un Jūliju Balodi par to, ka

viņi 1905. gada 14. decembrī Kurzemes guberņas Jelgavas—Bauskas apriņķī, kur tolaik bija izsludināts karastāvoklis, pēc iepriekšējas vienošanās savā starpā un ar citām personām, kas slēpjas no kriminālās vajāšanas, būdami apbruņoti ar šaujamiem ieročiem, uzbruka kungu mājai Vilces muižā un, draudot kalpotājiem ar dzīvības atņemšanu, pieprasīja izdot ieročus...

Infantērijas ģenerālis, barons Mellers Zakomeļskis

5262. f., 1. apr., 9. lieta, 241. lapa. Apliecināts noraksts. Tulkojums.

144. No Rīgas apgabaltiesas sēdes 1907. g. 12. decembrī
protokola par
apcietināto revolucionāru
spīdzināšanu.

5. 1905. gada 10. decembra vakarā pie mums ieradās kādi 10, bet varbūt arī vairāk, apbruņoti cilvēki. Viņu vidū bija arī tiesājamais Lorbergs... Es ar vīru biju pie pristava Joņina, kad pratināja Lorbergu, un stāvēju otrā istabā aiz priekškara... Nopratināšanas laikā pie pristava Lorbergu sita kaut kādi divi cilvēki tai pašā istabā, kur atradās arī pristavs. Mēs to redzējām caur priekškara spraugu. Uz pristava jautājumu, vai laupītāju vidū bija Ozoliņš, Lorbergs sākumā atbildēja, ka nē, bet, kad viņu sāka sist un prasīt, kas vēl bija, tad viņš pateica, ka bija Ozoliņš un tas bijis arī galvenais bandas vadonis. Lorbergs kļiedza, kad viņu sita.

115. f., 11. apr., 1687. lieta, 46. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

145. No Jelgavas apgabaltiesas 1908. g. 16. augustā
prokurora biedra
apsūdzības raksta Jaunjelgavas
apriņķa Biržu pagasta rīcības
komitejas lietā.

1905. gada decembrī Kurzemes guberņas Jaunjelgavas apriņķa Biržu pagasta robežās līdz tam pastāvošās pagasta valdes un pagasta tiesas vietā tika nodibināta tā saucamā rīcības komiteja, kuras sastāvā bija zemnieki Juris Kēmanis, Mārtiņš Resnis, Mārtiņš un Jānis Mikjāņi, Juris Strupītis, saukts arī Strupais, Mārtiņš Pilmens, Andrejs Binders, Jānis Kurītis, Gustavs Brukmanis, Krišs Apsāns, Krišjānis Kalniņš, Jānis Grīns, Jānis Mendiāns, Jēkabs Dābollapa, Mārtiņš Kupče, Andrejs Zagars, Mārtiņš Sviklis, Jānis Zambrāns, Pēteris Kiope, Antonijs Fernests, Elizabete Zirnīte, Marija Līcite un Emīlija Rupmeija. Rīcības komiteja pieprasīja un pārņēma no pieminētā pagasta valdes un tiesas īpašumu un lietvedību, pēc tam uzdeva no sava vidus Strupītim, Jānim Mikjānim, Mendiānam, Kup-

čiem un Grīnam veikt tiesas pienākumus, pie tam viņi turpināja palikt arī par nosauktās komitejas locekļiem un piedalījās tās sēdēs, taču lietās, kas attiecas tieši uz pagasta valdi, viņiem bija padomdevēja nozīme — bez balsstiesībām. Par komitejas priekšsēdētāju ievēlēja Kēmani, kurš pieņēma pagasta valdes īpašumu, bet atslēgas no pagasta tiesas kases paņēma Grīns. Komiteja savā pilnā sastāvā vairākas reizes sapulcējās uz sēdēm, apsprieda sabiedriskus jautājumus, zemniekiem Jēkabam Damrokam un Jānim Vesjānim izdeva pases, no kurām pirmo parakstījis Kēmanis, otro — Resnis, izmaksāja algas pagasta kalpotājiem, nabagiem pabalstus un aplika vietējos iedzīvotājus ar zemes nodokli, kuru tomēr ievākt nepaspēja. Pastāvējusi vairākas dienas, komiteja sakarā ar soda karaspēka ierašanos pagastā savu pastāvēšanu izbeidza, un pēc tam pagasta valdes un tiesas amatpersonas no jauna stājās pie savu dienesta pienākumu pildīšanas...

Zambrāns, Kiope un Fernests vēlāk noslēpušies un, neraugoties uz veiktiem pasākumiem, nav atrasti.

Pamatojoties uz teikto, zemnieki tiek apsūdzēti... un nodoti tiesāšanai Jelgavas apgabaltiesā.

4060. f., 1. apr., 957. lieta, 319. lapa. Noraksts. Tulkojums.

**146. Liepājas apgabaltiesas prokurora
iesniegums Baltijas pagaidu
ģenerālgubernatoram neatstāt
pagastu valžu amatos bijušos
ricības komiteju locekļus.**

**Konfidenciāli
1908. g. 24. septembrī**

Saskaņā ar vēlēšanos, ko Jūs personiski esat izteicis Liepājas apgabaltiesas prokurora biedram V. Marešam, ar šo nosūtu to pagastu valžu amatpersonu sarakstus, kuri Liepājas apgabaltiesas rajona pagastos 1905. gadā bija revolucionāro ricības komiteju locekļi un pašreiz ir no jauna ievēlēti pagasta valžu sastāvā.

No savas puses uzskatu par savu pienākumu piebilst, ka, pēc manas pārlicības, tādu personu atrašanās pie varas, kuras ir sakompromitētas ar piedalīšanos 1905.—1906. gada revolucionārajā kustībā, ir pilnīgi nepieļaujama. Šo personu atstāšana amatos, no vienas puses, var radīt iedzīvotājos pārlicību, ka viņi tādā vai citādā ceļā ir sasnieguši sev vēlamos rezultātus, bet, no otras — jaunas kustības gadījumā jau iepriekš var sagatavot pilnīgi saformētas komitejas ar 1905. gada pieredzējušiem vadītājiem. Tai pašā laikā nevar nerēķināties arī ar pilnīgi uzticamu iedzīvotāju elementu stāvokli, kuri tādos apstākļos, izrādījušies apspiestā stāvoklī, var zaudēt jebkādu ticību likumīgās varas nostiprināšanai un aizsargāšanai un, neredzot nekādu citu izeju, viegli pāriet valdības slepeno pretinieku rindās.

V. Krestjanovs.

6989. f., 11. apr., 8. lieta, 1. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

147. Valkas apriņķa II iecirkņa
zemnieku lietu komisāra lēmums
atcelt no amata Galgauskas
pagasta valdes jaunievēlētās
amatpersonas.

1908. g. 26. novembrī

Izskatījis Galgauskas pagasta sapulces spriedumu 1908. gada 11. novembrī ar Nr. 58 par pagasta vecākā un viņa palīgu ievēlēšanu, uzskatu:

1) ka jaunievēlētie pagasta vecākais Pāvels Drīzulis un viņa palīgs Jānis Matīss ir sastāvējuši par locekļiem nelikumīgajā rīcības komitejā, kuras mērķis bija pastāvošās iekārtas gāšana;

2) ka sakarā ar teikto Drīzulis un Matīss nevar tikt pieļauti pie sabiedrības amatu ieņemšanas kā neatbilstoši 1866. gada Nolikuma 28. § prasībām.

Sakarā ar teikto es, komisārs, nolēmu: pagasta vecākā Drīzuļa un viņa palīga Matīsa ievēlēšanu atcelt, par ko paziņot pagasta sapulcei, dodot rīkojumu tai ievēlēt jaunu pagasta vecāko un viņa palīgu. Norādīt Drīzulim un Matīsam pārsūdzības kārtību.

897. f., 1. apr., 21. lieta, 60. lapa. Noraksts. Tulkojums.

148. No Cēsu apriņķa Ļaudonas
pagasta sapulces protokola par
vietnieku pulka vēlēšanām.

1908. g. 11. decembrī

... Piezīme. Bezzemnieki uzdod, ka neesot mierā, ka Pēteris Roze un Andrejs Ābols esot saimnieki un neesot bezzemnieki, un tamdēļ pret tādu ievēlēšanu protestējot.³³

Pagasta vecākais M. Pripāns
Skrīveris: (paraksts)

1008. f., 1. apr., 459. lieta, 190. lapa. Oriģināls.

149. No Jelgavas apgabaltiesas
licinieku
nopratināšanas protokola
Eķengrāves pagasta vietnieku
pulka locekļu lietā*.

1908. g. 16. decembrī

... Fricis Greņģe, Eķengrāves pagasta zemnieks ...

1905. gadā es biju Eķengrāves pagasta vecākais, Eķengrāves pagastā pastāvēja rīcības komiteja; 1905. gada beigās, datumu neatceros, dakteris Vīgners saaicināja tautu uz mītiņu pie Eķengrāves pagastskolas ... Tā domāju tāpēc, ka Vīgners bija viens no galve-

* Sk. 122. dokumentu.

najiem aģitatoriem. Mani arī kaut kas mutiski izsauca Vignera vārdā. Kurš no iedzīvotājiem piedalījās mītiņā, neatceros; visi bija, daudz cilvēku piedalījās. Vadīja mītiņu Vigners, runas arī teica tas pats Vigners, Eķengrāves dakteris. Viņš teica, ka pagasta valdes vietā vajag ievēlēt rīcības komiteju; vairāk nekā no viņa runas es neatceros; kas vēl runāja šajā mītiņā, nezinu. Komitejas locekļus vēlēja, nododot zīmītes ar ievēlējamo [vārdiem]; zīmītes nodeva Vigneram, viņš tās arī skaitīja un pēc tam paziņoja ievēlēto vārdus; zīmītes viņš lasīja tepat publikas priekšā. Komitejas sastāvā par priekšsēdētāju iekļuva Krišs Daugavietis, bet par locekļiem Pēteris Kupče un Jānis Liepiņš; domē pie šīs komitejas ievēlēja Jāni un Krišu Slavinkus, Mārtiņu Skoltnieku, Jāni Pelčeru, Juri Bulduri, Frici Skosānu, Frici Celmiņu, Robertu Rūtiņu, Robertu Dumpi un Pēteri Kupči no Barbes mājām. Par komitejas un domes darbību es neko nezinu; nezinu, vai notika domes sēdes; komitejai sēdes bija, tā pieņēma nodokļus un izdeva naudu nabagiem, bet, kam tieši — neatceros. 1905. gada 5. decembrī Vigners mani izsauca uz pagastskolas namu un tur paziņoja, ka man jānodod komitejai atslēgas no pagastnama un skapjiem; aiz bailēm es atslēgas atdevu klātesošiem komitejas locekļiem Daugavietim, Kupčem un Liepiņam. No pagasta valdes īpašuma un lietvedības nekas nav pazudis; tā pati komiteja, bailēs no karaspēka, atdeva man atslēgas atpakaļ 1905. gada 31. decembrī. Es nezinu, vai mūsu pagastā bija milicija un vai komiteja pirka ieročus; nezinu, vai komiteja vāca naudu ieročiem. Par rakstvedi mītiņā tika ievēlēts Grundmanis...

Oriģinālam atbilst:

Tiesu izmeklētāja v. i.: (paraksts)

4569. f., 3. apr., 52. lieta, 7. lapa. Apliecināts noraksts. Tulkojums.

**150. No kara prokurora palīga
apsūdzības raksta
Jaunjelgavas apriņķa Lielzalves
pagasta rīcības komitejas
priekšsēdētāja lietā.**

1909. g. 5. janvārī

1905. gada beigās Jaunjelgavas apriņķa Lielzalves pagastā revolucionāro aģitatoru un, starp citu, skolotāja Jūlija Baloža iespaidā sākās revolucionārā kustība, kas izpaudās kā vardarbīga valdības varas gāšana, revolucionāras rīcības komitejas ievēlēšana, milicijas organizēšana, kam bija jāveic bruņota sacelšanās pret valdību, kā arī ieroču atņemšana privātām personām, lai apbruņotu minēto miliciju. Kustības mērķis bija likvidēt Krievijā monarhistisko pārvaldes formu un nomainīt to ar demokrātisku republiku.

Pēc liecinieka Šneidera liecības, par vainīgu turētais Nāburgs tika ievēlēts par pagasta rīcības komitejas priekšsēdētāju. To pašu apstiprināja liecinieks Jānis Maršaus. Liecinieks Krišjānis Ustics liecināja, ka to personu skaitā, kas viņam kā pagasta vecākā palīgam

pieprasīja nodot pagasta valdes lietas, bijis arī [Juris] Nāburgs. Pēc puļa pieprasījuma, Nāburgam klātesot, pagasta tiesnesis Krišjānis Melbārdis kopā ar citiem pagasta tiesas locekļiem ticis piespiests nodot amatu. Prasība par amata nodošanu nākusi no rīcības komitejas. Pagasta vecākais Mārtiņš Ustics ticis piespiests nodot savu amatu pēc Baloža, Nāburga un citu prasības.

Pēc Jura Vitola liecības, Balodis runājis, ka vajag savākt naudu ieročiem, un šo naudu pagastnamā vāca komitejas locekļi, starp tiem — arī par vainīgo turētais Nāburgs.

No lietai pievienotajiem dokumentiem redzams, ka Lielzalves rīcības komiteja vispār pa pagastu deva rakstiskas pavēles, ko bija parakstījis [priekšsēdētājs] Nāburgs vai viņa palīgs Dievkociņš un rakstvedis Balodis. Komiteja bija, starp citu, devusi rīkojumu nesūtīt tālu darbā dažus kalpus, jo šie kalpi bija ierakstīti milicijas sastāvā. Komiteja noteica jaunus nodokļus, maksas taksu par malku un tamlīdzīgi.

Izmeklēšanā konstatēts, ka nodibinātā milicija atņēmusi ieročus mežsargam Fogelim, mežsargam Pāvulānam, mežsargam Gūtmanim un Ašenkamfam un grāfa Suvalova muižā. Fogelim atņemtas četras bises, viens revolveris un trīs pistoles, pie tam šai pūli liecinieks Fogelis redzējis Jūliju Balodi un vairākas citas jau notiesātas šajā lietā personas, kā arī Žani Jura d. Sturmi.

Nopratināts kā turēts par vainīgu, Žanis Sturme liecināja, ka Nāburgs viņu sūtījis iet pret laupītājiem. Kopā ar viņu gājuši vēl vairāki cilvēki. Pie Fogeļa viņi iegājuši tikai apsildīties. Ekspertīzes ceļā konstatēts, ka vairākus no rīcības komitejas nākušos papīrus ir parakstījis Nāburgs.

Nopratināts kā turēts par vainīgu šajā lietā, zemnieks Juris Nāburgs neatzina sevi par vainīgu pret viņu izvirzītajā apsūdzībā, liecināja, ka par rīcības komitejas priekšsēdētāju viņš tiešām ticis ievēlēts. Apsūdzētais Nāburgs, pēc viņa liecības, cēlies no Lielzalves pagasta zemniekiem, 51 gadu vecs, tiesāts nav ...

Orīģinālu parakstījis kara prokurora palīgs pulkvedis Jurjevs
Orīģinālam atbilst: sekretāra v. i. (paraksts)

3288. f., 1. apr., 290. lieta, 4. lapa. Apliecināts noraksts. Tulkojums.

**151. No atsevišķā žandarmu korpusa 1909. g. 31. janvārī
rotmistra protokola
par Ventspils apriņķa Zlēku
pagasta valdes protokolu grāmatā
izdarītiem revolucionārās varas
ierakstiem.**

Es, atsevišķā žandarmu korpusa rotmistrs Volkovs, 1909. gada 31. janvārī Ventspils pilsētā ar tulku Ernestu Jākobsonu pieaicinātu liecinieku klātbūtnē, kuri apakšā parakstījušies, izdarīju Zlēku pagasta valdes protokolu grāmatas apskati par laiku kopš 1903. gada augusta. Apskatē izrādījās, ka 127.—133. lpp. ir šāds ieraksts latviešu valodā:

Tautas sapulcē pie Zlēku baznīcas 13. decembrī* 1905. gadā, kur bija sapulcējušies ap 2500 Zlēku un apkārtnes iedzīvotāju, tika vienbalsīgi pieņemts un atzīts, ka līdzšinējā pagastu pašvaldība pārvērsta par policijas kazarmu un nav tā iestāde, kura gādātu par iedzīvotāju labklājību, tādēļ viņu nolēma boikotēt, bet, lai apmierinātu pagasta nepieciešamās vajadzības, piemēram, nabagu apkopšanu, skolas uzturēšanu, tika nolemts izvēlēties pagaidām pagasta pārvaldi uz vispārēju vēlēšanu pamata.

I. Tādēļ mēs šodien, 1905. gada 16. novembrī sapulcējušies Zlēku pagasta sabiedrības locekļi, ap 1000 cilvēku skaitā, uz vispārēju vēlēšanu pamata ievēlam pagaidām par pagasta pārvaldes pārstāvjiem: R. Ozolu, A. Ņezaru, J. Leiti. Šie pagasta pārvaldes locekļi maksu nedabū.

II. Tad sapulce nolemj sūtīt uz Rīgu, uz zemnieku sabiedrību priekšstāvju kongresu delegātus, lai viņi piedalītos zemnieku pārvaldes reformas projekta sastādīšanā un, mājās pārbraukuši, varētu ievest pagastā pareizu pašvaldības kārtību, kas kongresā tiks izstrādāta. Šiem delegātiem sapulce nolemj izmaksāt no pagasta sabiedrības kases ceļa naudu par dzelzeļu turp un atpakaļ un divi rubļi dienā par to laiku, kamēr Rīgā notiks delegātu kongress.

Par delegātiem uz vispārēju vēlēšanu pamata tika ievēlēti K. Tilis, A. Koše, J. Šams, K. Tunnis.

III. Ievērojot to, ka 1) karastāvoklis, kas noteikts Kurzemes guberņā, gulstas kā smags slogs uz zemnieku pleciem, jo zemniekiem bez pagasta klaušām jāizpilda vēl birokrātijas klaušas; 2) karaspēks, ar kuru pārpildīti lauki, pastrādā tumšoņu darbus un apdraud iedzīvotāju dzīvību un mantu; 3) rentes un izpirkšanas maksas kā nepanesams slogs gulstas uz zemnieku pleciem — saimnieku mājās ir par augstu novērtētas; 4) māju pirkšanas kontraktos ir ierakstīti dažādi ierobežojumi fabriku, veikalu, sudmalu ierīkošanai, medību un zvejas aizliegšana; 5) 17. oktobra manifesti nenodrošina tautas politisko brīvību — 1905. gada 16. oktobrī** sapulcējušies Zlēku pagasta locekļi nolemj: nemaksāt nedz rentes, nedz citas kādas nodevas un nebraukt nekādās šķūtīs, neizpildīt vairst komisāra vai ģenerālgubernatora rīkojumus, kamēr valstī nebūs nodrošināts miers un kārtība, tas ir, kamēr nebūs dotas garantijas par tautas politisko brīvību, proti, atcelta pastiprinātā apsardzība un karastāvoklis, aizsaukti no laukiem kazaki un zaldāti un uz vispārēju, vienlīdzīgu, tiešu un atklātu vēlēšanu pamata sasaukta satversmes sapulce, kurā lai tautas ievēlēti pārstāvji visas šīs lietas nokārtotu un pareizi izspriestu.

IV. Ja vietējā apgabalā sāktu rīkoties melnā sotņa, tad sapulces dalībnieki dibinās aizsardzības pulciņus, lai aizsargātu iedzīvotāju dzīvību un mantu.

V. Sapulcējušies pagasta locekļi nolemj aizsargāt mežu pret iznīcināšanu.

* Acimredzama kļūda, jābūt 13. novembrī (sk. turpmāko tekstu).

** Acimredzama kļūda, jābūt 16. novembrī (sk. iepriekš).

VI. Ceļu taisīšanas klaušas nolemj uzlikt visiem, kam ir zirgi, pēc mantas stāvokļa un zemes lieluma.

VII. Sapulcējušies garantē to, ka vietējai muižai un viņas iedzīvotājiem netiks no klātesošiem nekādi varas darbi padarīti, un tāpēc: karaspēks pagastā nav vajadzīgs, par ko paziņot muižai.

VIII. Šo rezolūciju sapulcējušies nolemj ierakstīt pagasta protokolu grāmatā un norakstus no šīs rezolūcijas aizsūtīt Ventspils apriņķa [zemnieku lietu] komisāram, apriņķa [policijas] priekšniekam un Ministru komitejas priekšsēdētājam grāfam Vitem Pēterburgā.

(Seko 376 paraksti)

Rezolūcija

Tautas sapulcē pie Zlēku skolas nama 5. decembrī 1905. gadā pieņēma šādu lēmumu:

I. Bijušās administrācijas locekļus — uradņiku muižā, muižas skrīverī Teodoru Lukaševicu un vagaru Lakstīgalu uzaicināt atstāt Zlēku muižu. Pretējā gadījumā muižas strādnieki ar streiku piespiedīs to izdarīt.

II. Mežsarga palīgam Kēleram, kurš dzīvo Cirkaļos, 14 dienu laikā jāatstāj Zlēku pagasts, pretējā gadījumā par viņa personas neaizskaramību netiek garantēts.

III. Vagaram Libertam Palgās un Ķerna sievai Baznīckrogā tiek izsacīts bridinājums par apvainojumiem, kas vērsti pret tautas brīvības cīnītājiem, un tiek uzaicināti laboties.

IV. Mācītājs Kupfers tiek uzaicināts atstāt vietējo draudzi un mācītāja muižu 14 dienu laikā. Baznīcas ruļļus un kapitālus atņemt ievēlētā pagasta rīcības komiteja 1905. gadā 6. decembrī.

V. Rīcības komitejā ievēlēti šādi locekļi: 1) Juris Leitis — no Krūzām, 2) Ansis Briedis — no Pāļiem, 3) Korta Šēniņš — no Kraukšiem, 4) Ansis Pečaks — no Krūtumiem, 5) Mārtiņš Podnieks — no Kalniekiem. Algu nolēma maksāt katram 3 rubļus mēnesī.

VI. Par tiesnešiem tika ievēlēti: 1) Fricis Salms — no Popkaniem, 2) Jānis Zilbers — no muižas, 3) Ansis Ķeizars — no Ķīķīšiem, 4) Ansis Kurmis — no Arkmaņiem, 5) Andrejs Līdaks — no Brančiem. Alga 1 rublis mēnesī katram.

VII. Revīzijas komisijā ievēlēja: 1) skolotāju Grīnbergu, 2) skolotāju Graudiņu, 3) Miķeli Zivertu — no Jaunarājiem, 4) Andreju Koši — no Zūrām, 5) Hermani Podnieku — no Naglām. Algu viņiem nemaksā.

VIII. Skrīvera vietu izpilda pagaidām vietējais skolotājs R. Ozols. Algu viņš nesāņem.

IX. Vecā pagasta valde un tiesa tiek uzaicināta 6. decembrī nodot pagasta atslēgas un grāmatas ievēlētai rīcības komitejai, kura tad turpinās savu darbību. Par magazīnas pārziņiem tiek ievēlēti līdzšinējie: J. Šams — no Mūlikiem un Augstupu saimnieks Bože.

X. Par skolotājiem paliek līdzšinējie: Krišs Tilis, Kārlis Graudiņš un Romans Ozols, kuriem maksās līdzšinējo algu 360 rubļus gadā, un I. Grīnbergs, kuram arī maksās līdzšinējo algu.

XI. Par delegātu uz nākošo kongresu Rīgā ievēlēja skolotāju K. Tili, kuram arī jāuztur sakari ar Rīgas biroju. Kongresa laikā viņš saņem 2 rubļus dienā un ceļa naudu turp un atpakaļ.
(Seko 222 paraksti)

Protokols

Zlēku muižas kalpu sapulcē 1905. gada 6. decembrī.

1905. gada 5. decembrī tautas sapulcē nolēma izraidīt no muižas vagaru Lakstīgalu un muižā neiesākt darbus līdz tam laikam, kamēr tas nebūs izpildīts.

Sodien, 6. decembrī, muižas kalpi izlīga ar minēto vagaru, un abas puses apņēmās uz priekšu dzīvot satiecīgi. Kā soda nauda Lakstīgalam uzlikta no kalpu puses 5 rubļi, kas jāiemaksā vietējās organizācijas strādnieku kasē.

(Seko 33 paraksti)

Protokols

Zlēku rīcības komiteja 1905. gada 6. decembrī.

Izpildot tautas sapulces 1905. gada 5. decembra lēmumu, mēs, komitejas locekļi, ieradusies mācītāja muižā, paziņojām tās pašas dienas tautas sapulces lēmumu vietējam mācītājam Kupfera kungam, uz ko viņš paziņoja sekojošo:

1) Draudzes vērtīgākās lietas, kā lukturi, biķeri un citas, neesot mājās, un tās viņš nodošot tikai ar konsistorijas lēmumu.

2) Skolas kapitāls vērtspapīros atrodoties Ventspilī Pleskavas bankā. Nabagu kapitāls neatrodoties viņa, bet Zlēku muižas pārziņā, tādēļ par šo kapitālu pie viņa neesot nekādu vērtspapīru.

3) Baznīcas ruļļu grāmatas atsakās dot, bet tās došot tikai ar konsistorijas atļauju.

4) Kas attiecas uz mācītāja muižas atstāšanu 14 dienu laikā, tad to atzīst par neiespējamu mantas dēļ, kuru tik īsā laikā nevarot ne pārdot, ne arī pārvest uz citu vietu.

4569. f., 3. apr., 284. lieta, 38.—43. lapa. Tulkojums.

**152. No Kurzemes žandarmērijas
pārskata par
revolucionāro kustību Aizputes
apriņķa Kazdangas pagastā.**

**Pēc 1909. g.
7. februāra**

Revolucionārā kustība Kazdangas pagastā sāka parādīties jau 1905. gada martā, kad mītiņā, kas notika mežā pie Kazdangas Van-
gas pusmuižas, muižas kalpi apsprieda prasības par algas paaugsti-
nāšanu un tika izmētātas proklamācijas; tad notika arī streiks.
1905. gada rudenī revolucionārā kustība bija organizēta tādā pašā
kārtībā, un tai bija tādas pašas formas kā Vaiņodes, Rudbāržu un
citos pagastos. Par delegātu uz Rīgas sociāldemokrātijas kongresu*

* Domāts Latvijas pagastu delegātu kongress.

tiek nosūtīts Cieceres pagasta zemnieks skolotājs Ivans Pētera d. Pumpurs, kurš pēc atgriešanās uz vietas Kazdangas pagastam nodod atbilstošas instrukcijas un darbības programmu. Saskaņā ar sociāldemokrātijas programmu tiek gāzta vecā pagasta valde un ievēlēta rīcības komiteja, kas uzņemas uz sevis pienākumus kā pārzināt visas pagasta lietas, tā arī dibināt miliciju un organizēt bruņoto sacelšanos. Mītiņā tiek izskaidrota tautai sociāldemokrātijas programma, paziņots lēmums par zemes pāreju tautas īpašumā, nodibināta jauna tiesa un cīņai ar karaspēku vākta milicija, kas tiek apbruņota ar ieročiem, kas atņemti muižniekiem un privātām personām.

Kazdangas rīcības komitejas darbība izpaudās šādā veidā:

- 1) ieroču atņemšanā un nodošanā tiem, kas var ar tādiem rīkoties, pie tam tiesības turēt ieročus Pumpurs piešķir, izdodot īpašas atļaujas;
- 2) zemes pasludināšanā par tautas īpašumu, pie tam muižu pārvaldīšanai tiek ievēlēti īpaši delegāti — pilnvarotie, kuriem par pienākumu uzlikts rīkoties ar saimniecību pēc komitejas norādījumiem;
- 3) spirta brūža slēgšanā;
- 4) naudas vākšanā ieročiem;
- 5) milicijas organizēšanā, kas tiek uzdots īpašai organizācijas komitejai;
- 6) dažādu rikojumu izdošanā, no kuriem galvenais — iet pret karaspēku uz Aizputi;
- 7) lazaretēs iekārtošanā ievainotajiem.

Visas revolucionārās kustības vadītāji ir:

- 1) skolotājs, Cieceres pagasta zemnieks Ivans Pētera d. Pumpurs,

- 2) Liepājas sīkpilsonis Žanis Anša d. Švarcs,

- 3) Kazdangas pagasta zemnieks Krišs Kristapa d. Kronbergs,

- 4) Kazdangas pagasta zemnieks Krišs Sīmaņa d. Indriksons,

- 5) Kazdangas pagasta zemnieks Teodors Sīmaņa d. Indriksons,

- 6) Kazdangas pagasta zemnieks Ulrihs Kristapa d. Priednieks.

Sīs personas mītiņos izskaidro tautai sociāldemokrātijas programmu, attīsta tautā revolucionāro noskaņojumu un organizē revolucionāro kustību un bruņotu sacelšanos.

Kazdangas rīcības komitejā tiek ievēlēti:

priekšsēdētājs —

- 1) Kazdangas pagasta zemnieks Jānis Ernsta d. Juberts, locekļi —

- 2) Kazdangas pagasta zemnieks Toms Kriša d. Grīnvalds,

- 3) Kazdangas pagasta zemnieks Andrejs Klāva d. Brandēvičs,

- 4) Igaunijas guberņas Pedes pagasta zemnieks Johans Jēkaba d. Klops,

- 5) Kazdangas pagasta zemnieks Kristaps Andreja d. Freimanis,

- 6) Kazdangas pagasta zemnieks Pēteris Friča d. Mežaputns,

- 7) Kazdangas pagasta zemnieks [Pēteris] Kristapa d. Kļava,

- 8) Talsu apriņķa Kables pagasta zemnieks Ansis Jāņa d. Zaķis,

- 9) Kazdangas pagasta zemnieks Fricis Jāņa d. Garausis,

- 10) Kazdangas pagasta zemnieks Ernsts Jāņa d. Grundmanis,

- 11) Kazdangas pagasta zemnieks Sīmanis Ernsta d. Bergs,

- 12) Kazdangas pagasta zemnieks Miķelis Gotharda d. Krumbergs,

13) viensētnieks, pierakstīts pie Kuldīgas, Ādams Pētera d. Peņiķis,

14) Kazdangas pagasta zemnieks Kristaps Pētera d. Birzenieks un citi.

Pasludinājusi zemi par tautas īpašumu, rīcības komiteja izraugās delegātus — pilnvarotos muižu pārvaldišanai — un sadala visus amatus saimniecības pārziņāšanā, pie tam Kazdangas muižā par galveno pilnvaroto vai galveno muižas pārvaldnieku tika nozīmēts vīndaris, Liepājas sīkpilsonis Emīls-Johans Pētera d. Kucs, bet pārējie amati tika sadalīti starp tādām personām, kas nepretojās revolucionārajai kustībai. Tādu pašu saimniecības amatu sadali komiteja izdarīja citās muižās un pusmuižās.

Mežsargi tiek atstāti savās vietās, taču tiem dota pavēle izpildīt vienīgi komitejas rīkojumus.

Spirta brūzi komiteja slēdz...

Lopu pārdošanai komiteja ieceļ īpašu komisiju, ko vada Emīls-Johans Pētera d. Kucs.

Komitejas pavēļu izplatīšanai pagastu sadala iecirkņos, un katrā iecirknī ir iecelts īpašs ziņnesis...

Ja komitejas pavēles nav izpildītas, tiek uzliktas soda naudas. Tā tika sodīti divi ebreji, kas bija no baroniem pirkuši lopus, pie tam pretojās nopirkto lopu izdošanai Kazdangas pagasta zemnieks Pēteris Ulriha d. Gulbis.

Milicijas organizēšana un bruņotās sacelšanās sagatavošana tiek uzdots īpašai organizācijas komitejai, kuras priekšgalā atrodas:

1) Ivans Pētera d. Pumpurs, kas izdod īpašas atļaujas ieroču turēšanai,

2) Johans Jēkaba d. Klops — galvenais ieroču pārziņis,

3) Kazdangas pagasta zemnieks Ulrihs Kristapa d. Priednieks.

Johana Klopa vadībā tiek iekārtota ieroču noliktava, viņš izdod ieročus milicijai, sastāda patruļu nodaļas, kas novēro karaspēka parādīšanos, izsūta visus komitejas paziņojumus un pavēles.

Organizācijas komiteja vāc naudu ieročiem, tās vācēji ir:

1) Pēteris Gotharda d. Pūris,

2) Vilis Gotharda d. Strazdiņš,

3) Kazdangas pagasta zemnieks Ermanis Andreja d. Šēnbergs un citi.

Nauda tiek iemaksāta vācējiem un reģistrēta īpašā grāmatā, kur uzskaitīti to personu uzvārdi, kas ziedojuši naudu ieročiem.

Bez tam Jānis Sīmaņa d. Manfelds piegādā ieročus no Liepājas sociāldemokrātiskās komitejas, un ieroču iegādei tiek nodotas visas soda naudas, kas ienākušas par komitejas pavēļu neizpildīšanu.

Ieroču atņemšanu veic:

1) Johans Jēkaba d. Klops,

2) Jānis Sīmaņa d. Manfelds un citi.

Miliciju kaujai mobilizē:

1) Johans Jēkaba d. Klops,

2) Toms Kriša d. Grīnvalds,

- 3) Andrejs Klāva d. Brandēvičs,
- 4) Kristaps Andreja d. Freimanis un citi.

Aizputes kaujas laikā tiek nozīmēti par sanitāriem:

- 1) Pēteris Kristapa d. Kļava,
- 2) Indriķis Baumanis,
- 3) Valtaīķu pagasta zemnieks Mārtiņš Trīnes d. Storhs,
- 4) Valtaīķu pagasta zemnieks Jānis Kriša d. Baumanis,
- 5) Jānis Ernsta d. Salte un citi.

Lazareti iekārto:

- 1) Ivans Pētera d. Pumpurs,
- 2) ārsts, no Valkas apriņķa Trikātas pagasta zemniekiem
Valters Eduarda d. Benjamiņš.

Veļu, matračus un spirtu ņem un pārved no pils un rīkojumus dod: 1) Ivans Pētera d. Pumpurs, 2) Emīls-Johans Pētera d. Kucs, 3) ārsts Valters Eduarda d. Benjamiņš...

Pēc kaujas tiek sasaukts mītiņš, kurā pēc Ivana Pumpura un Valtera Benjamiņa ierosinājuma tiek ievēlēta tiesa un īpaši patruļnieki, kam jāvēro karaspēka parādīšanās, pie tam: par tiesas priekšsēdētāju tiek ievēlēts Valters Benjamiņš, bet par locekļiem Emīls Kucs un citi.

Par patruļniekiem tiek nozīmēti: Pēteris Kļava un citi.

Citās Kazdangas muižās — Boju, Ķikuru, Vangas, Pūņu un Drogas tiek organizētas tādas pašas daļas: saimnieciskā, bruņotās sacelšanās sagatavošanas, ziņnešu, milicijas un tā tālāk, ko veic tie komitejas locekļi, kas ievēlēti šajās muižās...

4569. f., 7. apr., 343. lieta, 347.—352. lapa. Noraksts. Tulkojums.

**153. Žandarmērijas sastādīts lietisko
pierādījumu apskates protokols par
Aizputes apriņķa Rudbāržu
pagasta rīcības komitejas
paziņojumu muižu valdēm
maksāt zemes nodokli.**

1909. g. 1. martā

1909. gada 1. martā Rudbāržu muižā es, atsevišķā žandarmu korpasa apakšpulkvedis Tihonovičs, uz krimināltiesāšanas kārtības ustava 1035. panta pamata pieaicinātu liecinieku klātbūtnē, kuri apakšā parakstījušies, apskatīju Rudbāržu rīcības komitejas paziņojumu par desetīnu naudas nomaksu, ko iesniedzis liecinieks Aleksandrs Rafelds, pie kam izrādījās — paziņojums rakstīts latviešu valodā un tulkojumā krievu valodā ir šāda saturs:

«Rudbāržu rīcības komitejas paziņojums Rudbāržu un Lēnas muižu valdei.

Rudbāržu pagasta vispārīgā sapulce nolēma, ka progresīvo nodokli ņemt no zemes (20 kapeikas par desetīnu gadā). Tā kā Rudbāržu muižai ir 5209 desetīnas zemes un Lēnas muižai 1142 desetīnas

zemes, tad par vienu gadu jāmaksā — Rudbāržu muižai 1041 rublis 20 kapeikas un Lēnas 228 rubļi 40 kapeikas.

Pagaidām rīcības komiteja nolēma ievākt minēto progresīvo nodokli tikai par gada ceturksni, sākot ar šā gada 15. novembri, kā rezultātā rīcības komiteja uzaicina visdrīzākā laikā nomaksāt šo nodokli.

Rudbāržos 1905. gada 20. decembrī
Rīcības komitejas priekšnieks Priedītis
Rakstveža v. Braunfelds»

Tālāk seko zīmogs «Rudbāržu pagasta valde».
Atsevišķā žandarmu korpusa apakšpulkvedis Tihonovičs
Pieaicinātie liecinieki: (seko 2 paraksti)

-4569. f., 4. apr., 2. lieta, 20. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

**154. Žandarmērijas sastādīts lietisko 1909. g. 1. martā
pierādījumu apskates protokols par
Aizputes apriņķa Rudbāržu
pagasta rīcības komitejas muižai
izsniegto zemes nodokļa samaksas
kvīti.**

1909. gada 1. martā Rudbāržu muižā es, atsevišķā žandarmu korpusa apakšpulkvedis Tihonovičs, uz krimināltiesāšanas kārtības ustava 1035. panta pamata pieaicinātu liecinieku klātbūtnē, kuri apakšā parakstījušies, apskatīju Rudbāržu rīcības komitejas izdoto kvīti par desetīnu naudas saņemšanu, ko iesniedzis liecinieks Aleksandrs Rafelds, pie tam izrādījās — kvīts rakstīta latviešu valodā un tulkojumā krievu valodā ir šāda satura: «Desetīnu naudas par 1/4 gada par 5209 desetīnām no Rudbāržu muižas, 5 kapeikas par desetīnu, kopā 260 rubļi 45 kapeikas (divi simti sešdesmit rubļi četrdesmit piecas kapeikas) saņēmu — Rudbāržu rīcības komitejas priekšnieks Priedītis. Rudbāržos 1905. gada 20. decembrī.»

Atsevišķā žandarmu korpusa apakšpulkvedis Tihonovičs
Pieaicinātie liecinieki: (seko 2 paraksti)

-4569. f., 4. apr., 2. lieta, 19. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

**155. Atsevišķā žandarmu korpusa 1909. g. 13. martā
apakšpulkveža sastādīts lietisko
pierādījumu apskates protokols par
Aizputes apriņķa delegātu biroja³⁴
uzsaukumu sākt ģenerālstreiku
muižās 1905. gada 1. decembrī.**

1909. gada 13. martā pieaicinātu liecinieku klātbūtnē, kuri apakšā parakstījušies, es, atsevišķā žandarmu korpusa apakšpulkvedis Tihonovičs... izdariju Aizputes apriņķa delegātu biroja hektografēto

proklamāciju apskati, kuras nodevis Fridrihs Hansa d. Rafelds. Apskatē atklājās —

proklamācija izgatavota rokrakstā, uz rakstāmpapīra puslapas hektografētā veidā, tās teksts latviešu valodā un tulkojumā krievu valodā ir šāda satura:

«Visa Krievija un arī Baltijas novads smok valdības jūgā! Pret mums, zemniekiem, muižnieki šo jūgu pastiprina vēl simtkārtīgi. Administrācija pieņem lēmumus, bet muižnieki paši par sevi žņaudz katru stūrīti, katru pagastu. Lai padarītu šo jūgu vēl smagāku, noslāpētu katru centienu pēc labākas dzīves, muižnieki apvienojušies bandās, izvēlējuši no sava vidus pašus bezkaunīgākos, kā, piemēram, Aizputes apriņķī Bredrihu un Klopmanu, un, lai tiem būtu pilnīga vara pār mums, viņi iestājušies policijas dienestā, panākuši sev visplašākās pilnvaras rīkoties ar mūsu dzīvībām.

Pret šiem varasdarbiem — Hertēja, Bazona, Skudriša, Zingberga, Soģa un citu izsūtīšanu — Aizputes apriņķis sacēlās un sasauca tautas sapulci Aizputē³⁵, bet visi solījumi un godavārdi, ko deva policija sapulcei, tiek pārkāpti, notiek varasdarbi pēc varasdarbiem, slepkavība pēc slepkavības, pilsoņu asinis plūst straumēm! Cik ilgi vēl sēdēsīm, rokas salikuši?! Biedri, uz priekšu! Muižnieku labā ir ieviests karastāvoklis, pasludināsim arī mēs karastāvokli un plecu pie pleca stāsimies pie vispārēja ģenerālstreika!

Pie tāda galīga lēmuma nākusi apriņķa delegātu sapulce un birojs savā 28. novembra sēdē.

Nolemts no 1. decembra uzsākt vispārēju ģenerālstreiku muižās un turpināt to tik ilgi, kamēr nebūs atbrīvoti izsūtītie un apcietinātie.

Aizliegts muižās barot lopus, apkalpot baronus, izpildīt viņu rīkojumus! Lūdziet un pieprasiet, lai visi baroni, mācītāji un muižu pārvaldnieki gādātu par to, ka izsūtītie tiktu atlaisti mājās, ieslodzījumā turētie — atbrīvoti, karastāvoklis — atcelts. Kur baroni strādā varasdarbus, lai viņi par tiem atbildētu. Lai baroni neizvestu pārdošanai mežu, lopus un labību. Ja muižu kalpi tiktu atlaisti no darba, tad pretoties tam, bet, kur tas nebūtu iespējams, tur saimniekiem jādod cietušajiem pajumte.

Un tā — ar 1. decembri uz vispārēju ģenerālstreiku!³⁶

Aizputes apriņķa delegātu birojs.»

Atsevišķā žandarmu korpusa apakšpulkvedis Tihonovičs

4569. f., 4. apr., 2. lieta, 126. lapa. Oriģināls. Tulkojums.

**156. No Rīgas apgabaltiesas prokurora 1911. g. 31. maijā
biedra apsūdzības raksta
Rīgas apriņķa Siguldas pagasta
rīcības komitejas lietā.**

1905. gada beigās Siguldas pagastā, Rīgas apriņķī tika rīkotas dažādas tautas sapulces un zemnieku vidū notika nemieri. Tautas sapulcēs kā oratori visbiežāk uzstājās zemnieki Jānis Pogiņš, Jānis Caule un Augusts Cilinbergs; savās runās minētās personas [cen-

tās] pierādīt, ka nepieciešams likvidēt pagasta valdi un tiesu un nomainīt tās ar personām, ko ievēlētu tauta, pie tam šim ievēlētām personām nav jāatzīst Krievijas likumi; bez tam oratori kūdija izvairīties no karaklausības un nemaksāt nodokļus un centās pārliecināt klausītājus bruņoties cīņai pret valdību un karaspēku. Caule bez visa tā savās runās [centās] pierādīt nepieciešamību gāzt valdību un iznīcināt patvaldību. So runu ietekmē tautas sapulcēs tika nolemts pagastā nodibināt pašvaldību, kuru vadītu īpaša rīcības komiteja. Tautas sapulcē 14. novembrī šī doma tika īstenota, ievēlot rīcības komiteju šādā sastāvā: Siguldas pagasta zemnieki Jānis Gustava d. Pogiņš, Jānis Miķeļa d. Lācis, Jānis Eduarda d. Briedis, Jānis Mārtiņa d. Ozols, Rūdolfs Mārtiņa d. Pupa, Kārlis Reiņa d. Raša, Kārlis-Eduards Sūmanis, Pēteris Cirpons, Mārtiņš Jēkaba d. Zeibots, Valmieras apriņķa Pāles pagasta zemnieks Kārlis Andreja d. Rubenis un Rīgas apriņķa Lēdmanes pagasta zemnieks Jānis Friča d. Tillaks. Par rīcības komitejas priekšsēdētāju no nosaukto personu vidus tika ievēlēts Jānis Pogiņš, par viņa vietnieku — Jānis Lācis un rakstvedi — Jānis Tillaks; pārējie 9 cilvēki tika ievēlēti par rīcības komitejas locekļiem. Siguldas rīcības komitejai, pēc iniciatoru idejas, vajadzēja pārvaldīt visas pagasta lietas, nepakļaujoties nekādām valdības iestādēm, un darboties, nerēķinoties ar pastāvošiem likumiem. To jautājumu loks, ar ko vajadzēja nodarboties Siguldas rīcības komitejai, tika daļēji izstrādāts tautas sapulcēs, kas notika Siguldas pagastnamā, daļēji pašas rīcības komitejas sēdēs, ko vadīja Jānis Pogiņš un kurās piedalījās Kārlis Raša, Jānis Lācis, Kārlis Rubenis, Mārtiņš Zeibots, Pēteris Cirpons, Rūdolfs Pupa, Kārlis Sūmanis, Jānis Ozols, Jānis Tillaks un Siguldas pagasta zemnieks Eduards Kārļa d. Billers. Siguldas rīcības komitejas darbība galvenokārt bija saistīta ar pretošanos valsts varas iestādēm; tas tika panākts ar visu valdības amatpersonu un iestāžu boikotu un aizliegumu maksāt nodokļus un nodevas. Tālāk Siguldas rīcības komiteja centās sagatavot tautu uz bruņotu sacelšanos un sasniegt savu galamērķi — nomainīt pastāvošo iekārtu ar latviešu demokrātisku republiku. Sai ziņā Siguldas rīcības komiteja zemniekiem aizliedza izrādīt jebkādu atbalstu valsts varas iestādēm un karaspēkam, šai pašā nolūkā Siguldas rīcības komiteja visā pagastā vāca naudu ieroču iegādei un tautas milicijas organizēšanai, konfiscēja ieročus privātpersonām un policistiem, slēdza Siguldas kroņa degvīna pārdotavu, pārtrauca stipro dzērienu pārdošanu Gāles krogā, Siguldas viesnīcā un stacijā «Sigulda», lika priekšā Siguldas mācītājam atteikties no ieņemamā amata, pārdeva malku, kas piederēja Jūdažu muižas īpašniekam, lai palielinātu komitejas ienākumus. Siguldas rīcības komitejas galvenais vadītājs bija Jānis Pogiņš. Sapulcēs viņš ziņoja par to, kas notiek citos pagastos, un, uzturot pastāvīgus sakarus ar centrālo revolucionāro organizāciju, ko sauca par «federatīvo komiteju», ziņoja par visiem tās rīkojumiem. Visi kopīgo tautas sapulču lēmumi un Siguldas rīcības komitejas rīkojumi tika ierakstīti protokolu grāmatā.

So lēmumu paziņošanai bija nozīmēti īpaši delegāti, kuriem tika

izsniegtas rīcības komitejas lēmumu kopijas. Tā Siguldas pagasta iedzīvotāju sapulcēs 9. un 14. novembrī starp citu tika nolemts slēgt krogus, kroņa degvīna tirgotavu un bufeti stacijā «Sigulda». Šī lēmuma izpildīšanai «Siguldas» stacijā ieradās zemnieki Augusts Cilinbergs, Mārtiņš Slagūns, Kārlis Kalniņš, Kārlis Francis un Kārlis Sūmanis un Siguldas rīcības komitejas vārdā pieprasīja pārtraukt spirtoto dzērienu pārdošanu stacijas bufetē. 24. novembrī tai pašā stacijā ieradās Jānis Pogiņš; pēdējais nodeva bufetniekam Augustam Kalniņam papīru, kurā rīcības komitejas vārdā tika paziņots aizliegums Siguldas stacijā tirgoties ar spirtotiem dzērieniem; šī papīra apskatē konstatēts, ka uz tā ir Siguldas pagasta sabiedrības zīmogs un to parakstījis priekšsēdētājs Pogiņš un rakstvedis Tillaks. 1905. gada 14. novembrī Siguldas miestīņā esošajā kroņa degvīna tirgotavā Nr. 102 ieradās zemnieki Kārlis Francis un Kārlis Bērziņš; uzrādījuši kroņa degvīna tirgotavas turētājam Eduardam Kovaļenokam Siguldas rīcības komitejas lēmuma kopiju par degvīna tirgotavas slēgšanu, atnākušie paziņoja: ja viņš, Kovaļenoks, tirgotavu neslēgs, tad pie viņa šai pašā nolūkā ieradīsies tautas sapulces sanāksme; saņemto lēmuma kopiju Kovaļenoks iesniedza akcīžu pārvaldes I apgabālā, no kurienes saņēma pilnvaru tirgotavu slēgt. Pēc tam Kovaļenoks, baidoties no tā, ka tirgotavu var izdemolēt, pārtrauca tirgoties ar kroņa degvīnu. 1905. gada 19. decembrī, laikā, kad degvīna tirgotava bija slēgta, pie Kovaļenoka ieradās 12 bruņotas personas un pieprasīja atdot ieroci, ieņemto naudu par kroņa degvīnu un iznīcināt tirgotavā palikušo degvīnu. Uz Kovaļenoka ierosinājumu iznīcināšanas vietā palikušo degvīnu nodot atpakaļ noliktavai ļaundari, piekrizdami tam, piedraudēja — ja viņš degvīnu nenosūtīs atpakaļ uz noliktavu, tad riskēs ar savu dzīvību. Apmēram tai pašā laikā Gāles krogā, kas atrodas Siguldas miestīņā, ieradās zemnieki Kārlis Francis, Kārlis Kalniņš, Mārtiņš Slagūns un Augusts Cilinbergs un Siguldas rīcības komitejas vārdā pieprasīja pārtraukt tirgošanos krogā ar spirtotiem dzērieniem. Kroga rentnieks Balodis tūlīt pārtrauca tirdzniecību un atjaunoja to tikai pēc soda karaspēka ierašanās Siguldas pagastā. Tai pašā laikā viesnīcas «Sigulda» rentnieks Alfrēds Neitallers tika uzaicināts ierasties Siguldas pagastnamā, kur viņam tika paziņots Siguldas rīcības komitejas rīkojums par spirtoto dzērienu tirdzniecības pārtraukšanu. Pēc tam, nākamā dienā, pie Neitallera vairāku citu skaitā ieradās Pēteris Cirpons, Augusts Cilinbergs un Mārtiņš Slagūns, kuri tautas vārdā pieprasīja izbeigt tirdzniecību ar spirtotiem dzērieniem. Neitallers tai pašā dienā tirdzniecību ar šiem dzērieniem pārtrauca. Sapulcē 1905. gada 24. novembrī, kas notika Siguldas pagastnamā Siguldas rīcības komitejas priekšsēdētāja Pogiņa vadībā, tika pieņemts šāda satura lēmums: «Bruņoties un organizēties grupās, darot to konspiratīvi, naudu bruņojumam ņemt no pagasta sabiedriskā pārtikas kapitāla.» Šai pašā sapulcē bija nolemts piešķirt Siguldas rīcības komitejai 2000 rubļu lielu kredītu ieroču iegādei. Galvenās kases grāmatas apskatē konstatēts, ka Siguldas rīcības komiteja patiešām izdevusi naudu «konspiratīvām vajadzībām» no

pārtikas kapitāla un no naudas, ko dažādas personas ziedojušas sapulču laikā, pie tam grāmatās ieroču pirkšana tikusi ierakstīta kā dzelzs preču iegāde Rīgas pilsētā. Tā paša Pogiņa vadībā Siguldas pagasta sabiedrības sapulcē 12. decembrī tika nolemts konfiscēt ieročus policijai un visiem tiem, kas nejut līdzi rīcības komitejas darbībai; ieroču konfiscēšanai bija ievēlēti 5 delegāti, pie tam konfiscētie ieroči bija paredzēti tautas milīcijai. Minētā lēmuma izpildīšanai 1905. gada decembrī Rīgas apriņķa policijas priekšnieka jaunākā palīga kancelejā ieradās apbruņoti zemnieki Kārlis Sūmanis, Mārtiņš Teteris, Kārlis Vanags, Ernests Līcis un Jānis Matuzelis; ieradušies Siguldas rīcības komitejas vārdā, viņi pieprasīja kancelejā esošajam uradņikam Eduardam Kiršfeldam izdot ieročus, pie tam piedraudot, ja viņš, Kiršfelds, ieročus neizdos ar labu, viņi piespiedīs to izdarīt, atklājot uguni. Uz Kiršfelda pieprasījumu viens no atnākušajiem uzrādījis viņam kaut kādu apzīmogotu papīru latviešu valodā, bet pēc tam divi no atnākušajiem, bruņoti ar bisi un revolveri, palikuši sardzē pie Kiršfelda, kamēr pārējie stājušies pie apriņķa policijas priekšnieka jaunākā palīga kancelejas un tai pašā mājā esošā Kiršfelda dzīvokļa pārmeklēšanas. No jaunākā palīga kancelejas tikušas paņemtas piecas šautenes un 1 vai 2 revolveri. Tad pat tās pašas personas Siguldas rīcības komitejas vārdā atņēmušas zobenu un «Buldog» sistēmas revolveri uradņikam Jurim Sīvim, kurš dzīvo Siguldas miestīņā. Tai pašā laikā policijas uradņika Arkadija Jermolajeva dzīvoklī Siguldas miestīņā ieradās 5—6 bruņoti vīri, kuru vidū Jermolajevs pazina Kārli Vanagu, Mārtiņu Teteri un Kārli Sūmani. Visi šie cilvēki bija bruņoti bisēm, pie tam vienam no viņiem bija asmens no uradņika zobena, kas atņemts Sīvim. Pēc atnākušo pieprasījuma Jermolajevs atdeva viņam piederšo zobenu un saņēma no atnācējiem Siguldas rīcības komitejas vārdā kvīti latviešu valodā. Tai pašā laika posmā pie Krimuldas muižas mežsarga Kārļa Kalniņa, kurš dzīvo Lejasmuižas pusmuižā, ieradās 5 bruņoti vīri un pieprasīja atdot ieročus. Kalniņš atdeva atnākušajiem bisi, ko pēc nedēļas viņam atdeva atpakaļ Jānis Pogiņš. Tai pašā dienā nepazīstami ļaundari pārmeklēja kungu māju Krimuldas muižā, taču ieroči nekur nebija atrodami. 1905. gada decembra sākumā mācītāja fon Braunšveiga dzīvoklī ieradās vairāki bruņoti cilvēki; piedraudot ar revolveriem draudzes vecākā sievai Amālijai Puriņai, ļaundari nolaupīja bisi, kas piederēja mācītājam. Beidzot, 1905. gada decembrī, pie Siguldas aptiekāra Hugo Fogeļa ieradās Kārlis Sūmanis, Jānis Klūge, Kārlis Cers, Voldemārs Apēns, Jānis Matuzelis un Pēteris-Augusts Fogelis; atnākušie Siguldas rīcības komitejas vārdā pieprasīja atdot Rīgas—Valmieras apgabala 13. iecirkņa miertiesneša Skrobonska, kurš dzīvo tai pašā mājā, kur atrodas Fogeļa aptieka, ieroci. Fogelis paziņoja atnākušajiem, ka miertiesnesis Skrobonskis aizbraucis uz Rīgu, paņemdams ieroci sev līdzi; pēc tam atnākušie aizgāja. 1905. gada 24. novembrī Siguldas rīcības komitejas sēdē tika pieņemts šāda satura lēmums: «Ja kādam no pagasta sabiedrības locekļiem vajadzīga pase, tad to izdod priekšsēdētājs ar rakstvedi.» Siguldas pagasta valdes pasu reģistra

apskatē konstatēts, ka no 1905. gada 23. novembra līdz 29. decembrim Siguldas rīcības komiteja izdevusi pases šādiem Siguldas pagasta zemniekiem: Vilhelmam Mastiņam, Fridriham Mastiņam, Jānim Ādamsonam, Pēterim Razēvičam, Kārlim Inbergam, Līzei Kalniņai, Jānim Rozītim un Emmai Apēnai. Pasu apskatē, kas izdotas Emmai Apēnai, Jānim Ādamsonam, Līzei Kalniņai un Kārlim Inbergam, konstatēts, ka pasu teksts uzrakstīts latviešu valodā uz parastajām pasu blankām. Pases uz Emmas Apēnas, Jāņa Ādamsona un Līzes Kalniņas vārda parakstījis rīcības komitejas priekšsēdētājs Pogiņš un tās pašas komitejas rakstvedis Tillaks, pie tam Emmas Apēnas pasē uz priekšsēdētāja Pogiņa paraksta ir zīmoga «Siguldas pagasta sabiedrība» nospiedums. Pasi uz Kārļa Inberga vārda parakstījis priekšsēdētāja vietnieks J. Lācis un rakstvedis Tillaks. Siguldas pagasta sabiedrības sapulcē 1905. gada 9. novembrī tika nopriests «boikotēt pastāvošo baznīcu un mācītāju, atteikties no visiem maksājumiem un klausībām, kamēr mācītāja ievēlēšana nebūs pašas sabiedrības lieta». Siguldas pagasta sabiedrības sapulcēs 1905. gada 28. novembrī un 12. decembrī, kuras notika rīcības komitejas priekšsēdētāja Pogiņa vadībā, tika nolemts caur delegātiem pieprasīt no mācītāja atskaitīties par baznīcas naudu un, ja mācītājs šo prasību neizpildītu, uzdot Siguldas rīcības komitejai pārdot mācītāja mantu publiskā izsolē. 1905. gada 28. novembrī Siguldas draudzes mācītāja fon Braunšveiga dzīvoklī ieradās 5 cilvēki, kuru vidū bija vēlāk nošautais Jānis Desainis, Fricis Āboliņš un Jānis Silis. No viņiem pēdējais, draudot ar varasdarbiem, paziņoja mācītājam fon Braunšveigam, ka pēc tautas prasības viņam jāatstāj savs amats un turpmāk nav jānotur dievkalpojumi Siguldas baznīcā. 1905. gada 29. novembrī mācītāja fon Braunšveiga dzīvoklī ieradās Pogiņš, kurš paziņoja, ka tauta interesējas par baznīcas īpašumu un naudu; taču mācītājs Braunšveigs iebilda, ka atskaites viņam jādod vienīgi draudzes aizbildņiem, pēc kā Pogiņš aizgāja. So notikumu ietekmēts, mācītājs fon Braunšveigs 1905. gada 29. novembrī pameta savu draudzi un atgriezās Siguldā tikai 1906. gada martā. Sapulcē 1905. gada 23. novembrī, kas notika pagastnamā un ko vadīja Pogiņš un rakstvedis Tillaks, tika atcelts likumīgais pagasta tiesas sastāvs un tā vietā ievēlēti par tiesnešiem šādi Siguldas pagasta zemnieki: Eduards Billers, Kārlis Lācis, Kārlis Freimanis, Jānis Ozoliņš un Jānis Reinholds. 1905. gada 12. decembrī Siguldas pagasta sapulcē Siguldas rīcības komitejas priekšsēdētāja vadībā tika apspriests jautājums par vecajām pagasta amatpersonām, kuras neatlaidīgi pastāv uz savām tiesībām un neatdod atslēgas, pie tam sapulce nolēma: «Visas šīs amatpersonas boikotēt, piebilstot, ka tikmēr, kamēr viņas nepakļaujas sabiedrības lēmumiem, pēdējā nevar galvot ne par viņu īpašumu, ne arī dzīvību.» Šis Siguldas rīcības komitejas lēmums ar priekšsēdētāja Pogiņa un rakstveža Tillaka parakstiem tika caur delegātiem iesniegts Siguldas pagasta tiesas priekšsēdētājam Jurim Licim, kurš, baidoties no varasdarbiem, apsoliya nākošajā dienā izpildīt rīcības komitejas prasību. Pēc Līča vārdiem, viņš pie tā paša paziņojis, ka par lietu nodošanu

jaunievēlētām pagasta tiesas sastāvam viņš ziņos miertiesnešu sapulcei, uz ko Pogiņš iebilda, ka tagad nav ne miertiesnešu sapulču, ne gubernatoru, ne valdnieka. Siguldas pagasta tiesas kases grāmatas un rīcības sēžu protokolu apskatē konstatēts, ka 1905. gada 13. decembrī bijušais pagasta tiesas priekšsēdētājs Juris Līcis un tiesnesis Kārlis Kreilis jaunajam tiesas sastāvam nodevuši: priekšsēdētāja vietniekam Billeram un tiesnešiem Līcim, Freimanim un Ozoliņam kasi (skaidrā naudā 100 rubļu 60 kapeikas un vērtspapīros 100 rubļu), grāmatas un lietas un ka 1905. gada 30. decembrī jaunās tiesas priekšsēdētāja pienākumu izpildītājs Billers nodevis atpakaļ likumīgās pagasta tiesas priekšsēdētājam Jurim Līcim pilnīgā kārtībā kasi, skapja atslēgas, grāmatas, lietas, zīmogus un 8 jaunas civillietas un 1 krimināllietu. Minēto lietu apskatē konstatēts, ka ... sūdzību pieņemšanā, lietu nodošanā uzklaušīšanai un viņu izskatīšanā kā priekšsēdētājs piedalījās Eduards Billers, kā tiesneši Kārlis Freimanis, Jānis Ozoliņš un Kārlis Līcis un kā rakstvedis Jānis Tillaks. No tiesnešu vidus, ko ievēlēja 1905. gada 23. novembrī, Jānis Reinholds pēc ievēlēšanas izlikās par slimu un nekādu dalību nelikumīgo tiesnešu darbībā neņēma. Tālākā iepriekšējās izmeklēšanas gaitā tika konstatēts, ka drīz pēc Siguldas rīcības komitejas ievēlēšanas pagasta vecākais Pēteris Kreilis tika uzaicināts uz tautas sapulci, kas notika pagasta valdes telpās; Kreilis kategoriski atteicās sapulcē ierasties, tādēļ viņu tur ievēda ar varu. Jānis Pogiņš sapulcē pieprasīja, lai Kreilis nodod viņam visu pagasta īpašumu, kasi, vērtspapīrus un atdod naudas skapja atslēgas. Kreilis Pogiņa prasību atteicās izpildīt. Pēc tam pagasta valdes kancelejā ieradās Pogiņš un Tillaks, kurus pavadīja Kārlis Rubenis, vēlāk ar nāvi notiesātie Ciriņš, Pālens un Desainis un citas personas, un sagrāba visas pagasta valdes grāmatas. Tad pat pagasta vecākā palīgam Jūlijam Zicmanim ar varu tika atņemta atslēga no Jūdažu labības magazīnas. 1905. gada decembra sākumā Kreiļa mājās ieradās Siguldas rīcības komitejas loceklis Kārlis Raša un uzrādīja rīcības komitejas papīru par to, lai Kreilis atdotu Rašam atslēgas. 1905. gada 19. decembrī Kreiļa mājās ieradās Siguldas rīcības komitejas loceklis Pēteris Cirpons, Pēteris Teteris, Kārlis Balodis un Jānis-Jūlijs Matuzelis. Cirpons izsniedza Kreilim komitejas lēmumu par pagasta atslēgu atņemšanu. Nevarēdams protestēt, Kreilis viņam izsniegtā lēmuma otrā pusē sastādīja protokolu, kuru vēlāk iesniedza karaspēka priekšniecībai, kas ieradās pagastā, un atdeva Cirponam atslēgas, pagasta valdes zīmogu un pagasta vecākā amata zīmi. Tālāk Siguldas rīcības komitejas sēdēs, kas notika 1905. gada 12. un 15. decembrī, tika pieņemti lēmumi pārdot Jūdažu muižai piederošo malku, lai apmierinātu šai muižā strādājošo kalpu vajadzības. Siguldas rīcības komitejas protokolu apskatē konstatēts, ka Siguldas rīcības komiteja patiešām pārdevusi dažādām personām malku, kas piederēja Jūdažu muižai. Šai lietā nopratinātais Kārlis Pulsts liecināja, ka par 69 asīm bērza malkas viņš samaksājis Pogiņam apmēram 400 rubļu. Pēc iepriekšējās izmeklēšanas datiem konstatēts, ka Siguldas rīcības komiteja un no jauna ievēlētā pagasta tiesa

savu darbību pārtraukušas, kad saņemta ziņa, ka Siguldas pagastam tuvojas soda karaspēka nodaļas, tas ir, 1905. gada 29. decembrī. No lietās esošajām ziņām redzams, ka apsūdzētie Jānis Pogiņš, Kārlis Sūmanis, Augusts Cilinbergs un Jānis Čaule šīs lietas iepriekšējās izmeklēšanas laikā aizbēguši un, neraugoties uz visiem veiktiem pasākumiem, nav atrodami, tāpēc tiesas izmeklētājs griezies pie tiesu palātas ar priekšlikumu publiski izsludināt Jāņa Pogiņa, Kārļa Sūmaņa, Augusta Cilinberga* un Jāņa Čaules meklēšanu un ka Jānis Ozols, Pēteris Cirpons un Jānis Ozoliņš miruši...

Pamatojoties uz krimināltiesāšanas kārtības ustava 1032. pantu, minētie Jānis Lācis, Rūdolfs Pupa, Kārlis Raša, Mārtiņš Zeibots, Kārlis Līcis, Eduards Billers, Kārlis Freimanis, Kārlis Rubenis un Jānis Tillaks nododami tiesāšanai Pēterburgas tiesu palātā ar zvērīnāto piesēdētāju piedalīšanos.

Parakstījis prokurora biedrs (paraksts)

Pareizi: par sekretāru B. Pavlovs

3288. f., 1. apr., 429. lieta, 10.—16. lapa. Apliecināts noraksts. Tulkojums.

157. No Rīgas apgabaltiesas sprieduma 1912. g. 30. aprīlī
Rīgas apriņķa Piņķu pagasta
rīcības komitejas priekšsēdētāja
lietā.

Klausījās: lietu par Jēkabu Mārtiņa d. Strupi, kas apsūdzēts pēc Sodu likuma 13., 263., 267. panta.

Pēc apsūdzības raksta, ko ar savu lēmumu 1911. gada 22. aprīlī apstiprinājusi S. Pēterburgas tiesu palāta, Vidzemes guberņas Rīgas apriņķa Piņķu pagasta zemnieks Jēkabs Mārtiņa d. Strupe, 36 gadi vecs, nodots Rīgas apgabaltiesai kā apsūdzēts par to, ka 1905. gada novembrī un decembrī Rīgas apriņķa Piņķu pagastā pēc iepriekšējas vienošanās ar citām personām viņš pret valdības noteikto varu sarīkoja atklātu uzstāšanos, kas izpaudās tādējādi, ka, būdams kopā ar citām personām īpašas iestādes, kas saucās «rīcības komiteja», sastāvā, viņš ar nolūku nepieļaut darboties Piņķu pagasta valdes un pagasta tiesas amatpersonām, apbruņots ar šaujamo ieroci, atcēla no ieņemamiem amatiem Piņķu pagasta vecāko, pagasta tiesas priekšsēdētāju un tiesnešus un citas pagasta amatpersonas, atņēma tiem naudas skapja atslēgas un ar varu sagrāba visas šo iestāžu naudas summas, dokumentus un īpašumus, ielauzās ar kliegšanu un trokšņošanu pagasta tiesas zālē, kad tur notika tiesas sēde, un piespieda tiesnešus pārtraukt savu pienākumu pildīšanu; bez tam, draudot ar ieroci, viņš pieprasīja no pagasta skolas skolotāja Saržanta atdot bibliotēkas naudu un atcēla viņu no ieņemamā amata, skolotājam Ozoliņam pavēlēja pārtraukt ticības mācības pasniegšanu, nosūtīja vietējās luterāņu draudzes mācītā-

* Tekstā — Cilindera.

jam prasību izbeigt dievkalpojumus un atstāt pagasta robežas, aizslēdza luterāņu baznīcu un tā neļāva tur noturēt dievkalpojumus, un sāka pildīt pienākumus, kādi jāveic pagasta valdei un pagasta tiesai, pieprasot no vairākiem saimniekiem atmaksāt aizdevumus, kas saņemti no pagasta valdes, izdalija palīdzību nabagiem, nozīmēja tiesas lietu izskatīšanu un izsauca uz sēdēm dažādas personas, pie tam, patvaļīgi piesavinājies viņam nepiederošu varu, saņēma no zemniekiem Benuža un Freiberga naudas aizdevumus, ko viņi bija saņēmuši no pagasta valdes.

Noklausījusies tiesas izmeklēšanu un pušu debates šajā lietā, apgabaltiesa uzskata, ka ar liecinieku Pētera Pladera, Ernsta Saržanta, Pētera Pepas, Mārtiņa Tiltiņa un citu izteiktām liecībām ir konstatēts, ka 1905. gada novembra beigās Piņķu pagastnamā ieradās liels svešu bruņotu personu pūlis, kuru vadīja kāds Alfrēds Birznieks; pēc šo personu pieprasījuma tika atceltas no agrākiem amatiem pagasta amatpersonas, izdarītas jaunas vēlēšanas un nodibināta rīcības komiteja, par kuras priekšsēdētāju tika ievēlēts apsūdzētais Strupe. Viņa darbība ar liecinieku Pladera, Saržanta, Pepas, Benuža un citu liecībām tiesā nav noskaidrota. Bet viņš pats nenoliedz to, ka bijis ievēlēts par komitejas locekli; no liecinieka Miķeļa Benuža liecības (lietas 126. lapa) redzams, ka apsūdzētais Strupe pieņēmis naudu, ko nācās atmaksāt kā aizņēmumu, ko no pagasta bija ņēmis Andrejs Benužs. Tai pašā laikā lietā nav konstatēts, ka apsūdzētais būtu darbojies ar ieroci rokās vai arī kā citādi lietojis varadarbus pret likumīgajām amatpersonām vai draudējis tām. Nav pierādīts arī tas, ka Strupe būtu sūtījis mācītājam Kleimanim rakstisku pieprasījumu pārtraukt dievkalpojumu noturēšanu un pamest pagastu. Neviens no tiesā nopratinātajiem lieciniekiem neapstiprināja to, ka apsūdzētais būtu atcēlis no amatiem valdības nozīmētās pagasta amatpersonas, pieprasījis skolotājam Saržantam atdot bibliotēkas naudu, izpildījis pagasta valdes un tiesas pienākumus, pieprasījis no zemniekiem atdot naudu, kas aizņemta no pagasta, būtu izdevis pabalstus nabagiem, pavēlējis skolotājam Ozolam pārtraukt ticības mācības pasniegšanu skolā, aizslēdzis luterāņu baznīcu, lai pārtrauktu tajā dievkalpojumu noturēšanu, būtu nodevis lietu izskatīšanu tiesā, izsaucis dažādas personas uz sēdēm un vispār patvaļīgi piesavinājies viņam nepiederošu varu. Vispār lietā nav pierādījies, ka apsūdzētais Strupe pats ar savu aktīvo darbību būtu atcēlis ar likumu noteikto un valdības nozīmēto pagasta varu vai arī vērsis pret to kaut kādus varadarbus. Tai pašā laikā ir pierādījies, ka rīcības komitejas locekļu, to skaitā arī Strupes, ievēlēšana tikusi izdarīta pēc nepazīstamu bruņotu cilvēku iniciatīvas un pieprasījuma, kā rezultātā tie, kas bija šajā komitejā ievēlēti, bija spiesti uzņemties tiem uzliktos pienākumus bailēs par savu drošību un dzīvību, tāpēc tādos apstākļos pat rīcības komitejas priekšsēdētāja posteņa pieņemšana, ko izdarījis Strupe, nevar tikt apsūdzētajam piedēvēta par vainu, precīzi pamatojoties uz Sodu likuma 100. pantu. Tomēr, ievērojot to, ka apsūdzētais Strupe pats nenoliedz faktu, ka viņš, kaut arī pret savu gribu, ticis ievēlēts par

rīcības komitejas locekli, bet pēc liecinieku liecībām — par komitejas priekšsēdētāju, kura nomainīja ar likumu noteikto pagasta amatpersonu darbību, un tas turpinājās ilgāk par mēnesi; ka, ja apsūdzētais arī pieņēma nelikumīgo varu, pastāvot draudiem no bruņotu personu puses, tad lietā tomēr nav norādījumu uz to, ka Strupe būtu atradies tādu pašu draudu priekšā arī vēlākā laikā, līdz pagasta nodibinātās nelikumīgās varas darbības pārtraukšanas momentam, tas ir, līdz karaspēka atnākšanai; ka, kaut arī tiesas izmeklēšanā precīzi nav noskaidrota katra rīcības komitejas locekļa loma un darbība atsevišķi, tomēr ir noskaidrots, ka pie tās funkcijām jāpieskaita arī pagasta naudas summu pārzināšana, to iekasēšana un izdošana; ka arī apsūdzētais Strupe, acīmredzot, piešķīra sev Piņķu pagasta amatpersonu varu, kad atļāvās pieņemt no liecinieka Miķeļa Benuža 16 rubļus, kas bija jāatmaksā pagastam, pie tam izdotais paraksts par naudas saņemšanu nebūtu bijis iespējams no apsūdzētā Strupes puses, ja viņš neizmantoju pagasta valdes amatpersonu tiesības un pienākumus, — tiesa atrod, ka šie dati atmasko Strupi rīcībā, ko paredz Sodu likuma 289. panta I daļa... Apgabaltiesa nospriež: apsūdzētajam Vidzemes guberņas Rīgas apriņķa Piņķu pagasta zemniekam Jēkabam Mārtiņa d. Strupem, 36 gadi vecam, uz Sodu likuma 289. panta I daļas, 149., 42., 84. panta 2. punkta un 56. panta pamata piespriest piecdesmit rubļus lielu naudassodu valsts kasei par labu, bet viņa maksātnespējas gadījumā sodīt viņu, Strupi, ar vienu mēnesi policijas arestā. Tiesas izdevumus, kas radušies sakarā ar šo sēdi un Strupes meklēšanu, uzlikt apsūdzētajam, bet viņa maksātnespējas gadījumā ņemt uz valsts rēķina. Lietiskos pierādījumus atstāt lietā. Šo pašu apsūdzēto Jēkabu Strupi apsūdzībā par noziegumiem, ko paredz Sodu likuma 13., 263. un 267. pants, skaitīt par tiesā attaisnotu.

115. f., 11. apr., 3207. lieta, 36.—37. lapa. Origināls. Tulkojums.

K o m e n t ā r i

1. Uzsaukumā uzskaitīti pagastu pārvaldes struktūras un darbības principi 20. gs. sākumā. Tie radīja neapmierinātību gan atsevišķu šķiru, gan sociālo slāņu, gan pagasta sabiedrības vidū. Tekstu caurvij doma par pagastu pārvaldi kā zemāko posmu patvaldības apspiešanas aparātā. Pagasta valde — ierēdņu rīkojumu izpildītāja. Bezzemniekus neapmierināja viņu nelīdztiesīgais stāvoklis — pagasta sapulcē balsstiesīgs bija tikai katrs desmitais bezzemnieku deputāts. Pagasta sapulce vēlēja amatpersonas vai lēma par sabiedrībai kaitīgu locekļu izbalsošanu un nodošanu valdības rīcībā izsūtīšanai. Pārejos pagasta dzīves jautājumus risināja tā sauktais vietnieku pulks, kura sastāvā formāli ievēlēja saimniekus un bezzemniekus vienādā skaitā. Taču kā bezzemniekus vietnieku pulkā nereti ievēlēja saimnieku dēlus.

Pagasta valdi — pagasta vecāko un viņa palīgus — vēlēja vienīgi no pilntiesīgo saimnieku vidus. Tas amatpersonu sociālo sastāvu vēl vairāk nosvēra saimnieku labā.

Pagasta sabiedrība juridiski sastāvēja no pagastā pierakstītiem zemniekiem; faktiskais iedzīvotāju kontingents no tā stipri atšķīrās. Baudīt pagasta locekļa tiesības (saņemt pabalstu, piedalīties vēlēšanās) un pildīt pienākumus (maksāt nodokļus, pildīt sabiedriskos amatus) katrs drikstēja tikai savā pagastā — tur, kur viņš pierakstīts. Tāda kārtība sevišķi apgrūtināja bezzemniekus, kuri peļņas nolūkā devās gan uz pilsētām, gan arī uz citiem lauku pagastiem; viņu skaits 20. gs. sākumā pieauga.

Pagasta vajadzības (amatpersonu algošana, skolas un nespējnieku uzturēšana, pabalsti) tika apmierinātas no pagasta nodokļiem; Kurzemē to sadalē pastāvēja zināma atbilstība iedzīvotāju maksātspējai, bet Vidzemē pilnībā valdīja «galvasnaudas» princips — visi iemaksāja vienādu nodokļu summu neatkarīgi no darbaspējām un mantas stāvokļa. So pienākumu kā smagu slogu izjuta bezzemnieki.

No šādiem iemesliem izrietēja lauku iedzīvotāju vairākuma atsaucība sociāldemokrātijas lozungiem 1905. gadā.

2. Pirms tiešajām amatpersonu vēlēšanām dažos pagastos vajadzēja ievēlēt arī bezzemnieku deputātus pagastu sapulcēm. Viņi tad arī bija aktīvs, kas pirmais sāka boikotēt veco vēlēšanu kārtību, piemēram, Cēsu apriņķa Bērzaunes pagastā — 30. septembrī, Cēsu apriņķa Kraukļu pagastā un Valkas apriņķa Adulienas pagastā — 15. oktobrī (sk. 16. dokumentu). Oktobra otrajā pusē pēc

17. oktobra manifesta pasludināšanas līdzīgu gadījumu skaits kļuva aizvien lielāks. Domājams, tieši pēc šī uzsaukuma izdošanas lauku sociāldemokrātisko organizāciju agitācijas rezultātā arī pagastu valdes locekļi sāka atteikties no amatiem pat veselu apriņķu mērogā (6. novembrī — Tukuma apriņķī, 14. novembrī — Dobeles apriņķī).

3. Termiņš saglabājies no dzimtbūšanas laikiem; tā ir zemnieku rīcībā nodota zeme, par ko muižnieka labā pildāma rente, kuras veidi un apjoms ierakstīts vaku grāmatā. 20. gs. sākumā tā turpināja dēvēt no muižnieka zemes nodalīto, zemnieku īpašumā vai rentē nodoto zemi, kas aplikta ar valsts un pagasta nodokļiem, naturālām nodevām un sabiedriskajām klaušām. Zemnieki to uzskatīja par pagasta īpašumu.

4. 1905. g. 18. februāra ukazā senātam cars tiešām bija uzdevis Ministru padomei «skatīt cauri un apspriest... no privātām personām un iestādēm ienākušos priekšlikumus visos jautājumos, kas attiecas uz valsts labiekārtošanas papildināšanu un tautas labklājības pacelšanu». Ukazu publicēja presē, un sabiedrībā tas modināja cerības, ka valdība nopietni nodarbosies ar aktuālām problēmām. Ukazs tika atcelts 6. augustā, pasludinot Valsts domes sasaukšanu.

5. Pēc neilga laika — 1905. g. 23. maijā notika trīs bezzemnieku sapulces, kas petīciju veidā formulēja savas prasības valdībai. Petīciju saturs atšķiras ar to, ka 4. maijā pieņemtajā vietnieku pulka petīcijā dominē vispārpolitiskas prasības, tajā izteiktas galvenokārt saimniekus interesējošas tiesiskas vai ekonomiskas prasības. Bezzemnieku petīcijās daži punkti no tās nemaz nav iekļauti. Daži doti atšķirīgā redakcijā, ar citu akcentu, piemēram, vaļinieku petīcijā 16. punkts formulēts daudz demokrātiskāk: «... ievest zemstes iestādes ar pilnīgu pašvaldības kārtību, lai ievēlētie pašpārvaldes amata vīri nebūtu atkarīgi no viena kroņa amata vīra, piemēram, komisāra, bet no vēlētajū sapulces, kurai atbildīgi par savu darbu pareizību.» Attiecībā uz nodokļiem bezzemnieku petīcijas prasa ievērot maksātāju mantas stāvokli. Skolu jautājumā bezzemnieki prasa saviem bērniem 3—4 gadu bezmaksas skolu, turklāt muižas kalpiem — uz muižas rēķina. Visplašāk kalpa un darba devēja (muižas) attiecības skartas muižas kalpu petīcijā. Agrārās iekārtas kritiku no sīkzemnieku pozīcijām pauž vaļinieku petīcijas ievads. Visās petīcijās bezzemnieki prasa muižas sadalīt sīkos zemes gabalos un padarīt iespējamu šo gabalu rentēšanu vai pirkšanu par valsts cenām. Vaļiniekus īpaši interesē zeme no izdienējušu karavīru vajadzību viedokļa — lai katram būtu tiesības saņemt zemes gabalu ģimenes iztikai. Petīcijās uzstādīta prasība mežus nodot valdības rīcībā, lai kokmateriāli par mērenām cenām būtu pieejami visiem.

6. Par dokumentā minētā ziņojuma iesniegšanu pagasta vecāko L. Vaguli komisārs atcēla no amata, soda nauda bija jau otrs sods par pārkāpumu. Skrīverim K. Sleseram tika uzlikts 5 rubļu liels naudas sods par 27. augustā pieņemtā vietnieku pulka lēmuma iesniegšanu komisāram (lēmuma saturs nav zināms, jo vietnieku

pulka protokolu grāmatu atsavināja soda ekspedīcija). Soda naudas samaksātas 20. septembrī.

Konfliktu starp pagasta valdi un komisāru kā valdes priekšniecību padziļināja vietnieku pulka 17. septembrī pieņemtais lēmums atzīt komisāra rīkojumu par nepareizu un izvirzīt pārstāvjus, kas griezīsies ar sūdzību pie gubernatora. Konflikts acīmredzot cēla abu personu popularitāti — 1905. g. 15. novembrī L. Vaguļi ievēlēja par rīcības komitejas priekšsēdētāju, K. Sleseru — par rakstvedi. Abi bija Latvijas pagastu delegātu kongresa dalībnieki. Iestājoties reakcijai, abi aizbēga, L. Vaguļa mājas nodedzināja.

7. Apzīmējums «pagasta iedzīvotāju sapulce» liecina par tautas sapulci kā topošās revolucionārās varas orgānu, ko apstiprina arī pieņemto lēmumu saturs.

8. 1905. g. 17. oktobra manifestu «Par valsts iekārtas pilnveidošanu» cars parakstīja Viskrievijas oktobra politiskā streika laikā, kad bija iestājies zināms spēku līdzsvars starp abām pusēm, kad «carisms vairs nespēj apspiest revolūciju», bet «revolūcijai vēl nav spēka iznīcināt carismu» (V. I. Leņins). Tā patiešām bija «revolūcijas vislielākā uzvara», taču «ne tuvu vēl neizlemj visu brīvības lietas likteni. Cars ne tuvu vēl nav kapitulējis,» rakstīja V. I. Leņins. Sos vārdus apstiprināja manifesta saturs, kas visas tautas zināšanai bija publicēts arī latviešu presē: «... Pēc tā, kad Mēs pienācīgām valdības iestādēm pavēlējuši spert soļus nemieru, uzbrukumu un varas darbu tiesas parādības novēršanai, mierīgi laudim par apsardzību, kuri katram uzliktos pienākumus cenšas mierīgi izpildīt, Mēs miera nodibināšanas nolūkam valsts dzīvē no Mums aizrādīto vispārīgo soļu sekmīgai izpildīšanai atzinuši par vajadzīgu augstākās valdības darbību padarīt vienādāku. Mēs uzdodam valdībai to pienākumu izpildīt Mūsu nelokāmu gribu un

1) iedzīvotājiem dot nesatricināmas pilsoniskas brīvības pamatus, dibinājoties uz faktiskiem personās, apziņas, vārda, sapulču un sabiedrību brīvības principiem;

2) neapturot iepriekšu nolemtas valsts domes vēlēšanas, tagad pēc iespējamības mēra, kas sader ar laika īsumu līdz valsts domes sasaukšanai, arī tās iedzīvotāju šķiras aicināt pie dalības valsts domē, kuras tagad pilnīgi bez vēlēšanas tiesībām, pie kam vispārīgas vēlēšanas tiesības principam jaunā nosakāmā likuma došanas kārtībā dodama tālāka attīstīšanās, un

3) nolikt par nesatricināmiem noteikumiem, ka neviens likums nevar dabūt likumisku spēku bez valsts domes atļaujas un ka no tautas izvēlētiem vīriem nodrošināma iespēja, ka viņiem ņemama dalība pie uzraudzības, vai no Mums ieceltās iestādes darbojas likumīgi...»*

Manifests bija valdības mēģinājums ar konstitucionālu piekāpšanos saglabāt monarhiju. Tāpēc pretēji buržuāzijas sajūsmā revolucionārā sociāldemokrātija manifestu vērtēja kā melīgu manevru un

* Baltijas Vēstnesis, 1905, 19. okt.

aicināja tautu uz bruņotu sacelšanos. Latvijā šim aicinājumam bija liela atsaucība ne vien pilsētās, bet arī laukos.

9. Rīgas Federatīvā komiteja bija orgāns Rīgas sociāldemokrātisko organizāciju darbības saskaņošanai. Tajā no 1904. g. septembra līdz 1906. g. jūlijam regulāri darbojās LSDSP un ebreju Bunda Rīgas komitejas pārstāvji. 1905. g. oktobrī—decembrī notika paplašinātas sēdes ar KSDSP un nacionālo sociāldemokrātisko organizāciju pārstāvju — latviešu, lietuviešu, igauņu, poļu, vāciešu — piedalīšanos. Komitejai bija liela ietekme Rīgā un ārpus tās. 1905. g. beigās pieņemtie lēmumi bija obligāti visām sociāldemokrātiskajām organizācijām, tie izsludināja vispārējus streikus, organizēja tautas miliciju, gatavoja bruņotu sacelšanos.

10. Vidzemes gubernatora telegrammas publicēšana presē izraisīja sabiedrības sašutumu un aktīvu protestu. 8. novembrī Kokneses pagasta saimnieku sapulce nosūtīja telegrammu Ministru komitejas priekšsēdētājam S. Vitem, kurā teikts, ka atbrīvošanās kustība Baltijā ir baltvācu muižniecības radīto apstākļu rezultāts, ka muižniecības uzskatiem pieslejas arī gubernators un ka pašreizējo revolucionāro kustību var apturēt ar politisko prasību izpildīšanu, nevis ar karastāvokļa noteikšanu (Dienas Lapa, 1905, 10. nov.). Cēsu apriņķa Bērzaunes pagasta tautas sapulce nosūtīja S. Vitem analogisku telegrammu ar 171 parakstu (803. f., 1. apr., 86. lieta, 43.—45. lapa). 14. novembrī presē tika publicēts tautskolu skolotāju kongresa paziņojums, ka skolotāju protests pret telegrammu tiks nosūtīts progresīvajiem krievu preses orgāniem (Dienas Lapa, 1905, 14. nov.).

11. Biroja ievēlēšana uzskatāma par sagatavošanos Latvijas pagastu delegātu kongresam (sk. 31., 36., 54. dokumentu).

12. Pirmais Dundagas pagasta vietnieku pulka protokols, kas rakstīts latviešu valodā. Ar šo kategorisko lēmumu vietnieku pulks izšķīra kopš 1902. g. izvirzīto jautājumu par lietvedības valodu.

13. Rīgas apriņķa Kokneses pagastā revolucionāri demokrātiskās tautas varas veidošanās noritēja vairākās stadijās. Revolūcijai raksturīgie mītiņi ar vispārīgu politisku jautājumu apspriešanu kopš 23. oktobra sāka pieņemt tautas sapulču raksturu. Seit ievēlētais birojs 10 cilvēku sastāvā bija domāts ļoti ierobežotu funkciju veikšanai — kārtības uzturēšanai sapulcēs un pagastā, tēmas izvēlei lekcijās. Toties 6. novembra sapulce gāja tālāk — ievēlēja skolu pārzināšanas komiteju, nolēma slēgt krogus, ievēlot delegātus šī uzdevuma īstenošanai. Rīcības komiteja kā tautas sapulces izpildorgāns Kokneses pagastā tika ievēlēta 28. novembrī.

14. Divas dienas pēc Rīgas apriņķa pagastu amatpersonu sapulces — 1905. g. 5. novembrī «Baltijas Vēstnesī» ievadraksta vietā tika publicēts materiāls ar virsrakstu «Vidzemes pašvaldības reformas projekts». Nodaļu virsraksti (I. Ievads, II. Draudzes, III. Gubernas iestādes) liecina, ka pagastiem kā pašvaldības zemākajai vienībai projektā nav pievērsta uzmanība, vēl vairāk — tie uzskatīti par liekiem «sava nelielā izplatījuma dēļ». Taču lauku iedzīvotāju vidū tieši pagasts kā tuvākā un reālākā pašvaldības vienība bija

vispopulārākā. Acīmredzot tādēļ ne LSDSP CK uzsaukumā «Visiem zemniekiem!», ne Latvijas pagastu delegātu kongresā šis projekts jūtamas pēdas nav atstājis, izņemot dažus vispārīgus principus — demokrātiskas vēlēšanu tiesības, pašvaldības atkarība no vēlētājiem, atbildība par pārkāpumiem tiesas priekšā.

15. Aicinājumā piedalīties kongresā arī Latgales pagastu pārstāvjiem, tāpat kā LSDSP CK lapiņā «Visiem zemniekiem!» izteikta doma, ka būtu jāsapulcējas visu latviešu novadu pārstāvjiem, lai galīgi izšķirtu pārvaldes jautājumu Baltijā. Kongresa materiālos minētā Latgales delegātu klātesamība šo sanāksmi neapstridami ļauj dēvēt par Latvijas pagastu delegātu kongresu, burtiski nesekojot tā laika presē ieviestajam un literatūrā iegājušajam terminam «Vidzemes un Kurzemes pagastu delegātu kongress».

Paziņojumā nav reglamentācijas attiecībā uz pārstāvniecību, vēlēšanu kārtību u. tml. Tāpēc delegātu izvirzīšana uz kongresu notika visai atšķirīgi — tautas sapulcēs, vietnieku pulka sēdēs, rīcības komiteju sēdēs. Dažviet paziņojuma rezultātā organizējās pagasta valdes, dažviet pagasta valdes un nākamās rīcības komitejas kandidātu grupas (Cēsu apriņķa Kosas pagastā). Ne visi protokoli saglabājušies, tādēļ ziņas par ievēlēto skaitu un sastāvu ir trūcīgas. Līdz šim atrasts tikai viens rakstveida norādījums par delegātu darbību kongresā. Tas pieņemts Cēsu apriņķa Vecpiebalgas pagasta tautas sapulcē 12. novembrī.

16. Šis nav pirmais dokuments, kas atmasko 17. oktobra manifesta būtību. 5. novembrī Cēsu apriņķa Jaunpiebalgas pagasta vecākais ar saviem palīgiem un vietnieku pulku Ministru komitejas priekšsēdētājam S. Vitēm nosūtīja telegrammu par asiņainu izrēķināšanos ar tautas sapulces dalībniekiem, kas notika 4. novembrī un kurā bijis paredzēts apspriest 17. oktobra manifestu. Telegrammā prasīts «nekavējoties un stingri izmeklēt visus šīs lietas apstākļus, lai vainīgos sauktu pie likumīgas un stingras atbildības». Vidzemē karastāvoklis vēl nebija pasludināts. Tikai 10. novembrī gubernators parakstīja cirkulāro priekšrakstu, kurā paskaidrots, ka visi demokrātiskie pasākumi pagastos, kaut arī tie tiktu motivēti ar 17. oktobra manifestu, ir nelikumīgi: «Manifests nekādā ziņā nav saprotams kā atļauja darīt visu, ko atsevišķas personas vai sabiedrības vēlas, neievērojot likumu... Tāda kārtība, protams, nevar tikt pielaista nevienā zemē... Līdz jaunu likumu izdošanai, kas tiks apstiprināti no Valsts domes, vajag padoties spēkā esošiem un kārtību noteicošiem likumiem, kuru pārkāpšanu valdība nekad nepielaidīs.»

17. Ne kongresa rezolūciju oriģināli, ne kongresa dalībnieku reģistrācijas materiāli arhīvos līdz šim nav atrasti. Acīmredzot informācijas autoru rīcībā ir bijuši lēmumu oriģināli, jo atšķirības dažādās publikācijās ir nebūtiskas. Delegātu skaitu «ap tūkstoti», kā minēts informācijā, apšaubīt pagaidām nav pamata — no katra pagasta delegāti 1—4 pārstāvji, pavisam bija 501 pagasts.

18. Šāda rakstura dokumenti apzinātajos materiālos ir retums. Cēsu apriņķa Drustu pagastā 1. decembrī vienlaikus ar rīcības komitejas vēlēšanām nolēma ievēlēt komisiju 10 saimnieku un 10 kalpu

sastāvā, kuriem būtu jāapspriež algu apmērs un citi savstarpējo attiecību jautājumi. Ievēlētie delegāti izvirzīja priekšlikumus, ko 1905. g. 16. decembrī rīcības komiteja nolēma ieteikt apspriešanai pagasta tautas sapulcē 23. decembrī. Taču sapulces protokolā šī jautājuma apspriešana nav atspoguļota.

19. Paziņojumam izmantota agrākās pagasta valdes veidlapa, kurā bija arī jāuzrāda, kādā pagastā pierakstīts zemnieks. Šī termina svītrojums liecina, ka pagastā ieviests jauns — faktiskās sabiedrības princips, atsakoties no novecojušā pierakstīšanas principa.

20. Sis Rencēnu pagasta lietvedības materiāls, tāpat kā vairāki citi, liecina, ka rīcības komitejas bija tautas sapulču izpildorgāns. Literatūrā komiteju loma nereti tiek pārspīlēta, pielīdzināta tautas sapulču nozīmīgumam.

21. Rīcības komiteja izpildīja Zlēku pagasta tautas sapulces lēmumu, kas tika pieņemts 1905. g. 5. decembrī. To apstiprina arī rīcības komitejas protokols, kas datēts ar 6. decembrī, kā arī Zlēku draudzes mācītāja V. Kupfera ziņojums par lēmuma izpildes gaitu.

22. Virsrakstā nosaukti 11 Rīgas apriņķa un 4 Cēsu apriņķa pagasti. Rīcības komitejas pilnā sastāvā apzinātas 9 pagastos, atsevišķas personas — 4 pagastos; K. Apsītis bija Plāteres, K. Jansons — Ķeipenes, O. Linde — Kastrānes pagasta rīcības komitejas loceklis, M. Kļaviņš — Lielā (Madlienas) pagasta rīcības komitejas priekšsēdētājs, M. Strazdiņš — Lielā pagasta tautas tiesas loceklis, Kalniņš varētu būt Aderkašu (M. Kalniņš), Ķēču (J. Kalniņš) vai Lielā (A. Kalniņš) pagasta rīcības komitejas loceklis. A. Salums varētu būt pazīstamais revolucionārās kustības darbinieks Vecpiebalgā, jo Vecpiebalgas rīcības komitejā par priekšsēdētāju palīgu darbojās Eduards Salums. Pārējo dokumenta parakstītāju piederība tam vai citam pagastam pagaidām nav nosakāma.

23. Kārļu pagasta jaunās revolucionārās varas un muižas īpašnieka grāfa A. Zīverss vienošanās teksts saglabājies tikai šajā protokolā. No pārējiem izmeklēšanas materiāliem redzams, ka pagasta rīcības komitejas priekšsēdētājs Mārcis Mieriņš ieradies pie grāfa 3. decembrī, lai paziņotu pagasta tautas sapulces lēmumu aizliegt izvest pārdotos kokmateriālus. A. Zīverss piedāvājis atlīdzību pagastam — 100 rubļu apmērā, bet M. Mieriņš nav piekritis. 5. decembrī viņš ieradies atkal kopā ar rīcības komitejas locekli Pēteri Bērziņu un koktirgotāju J. Engelbertu, kuram kokmateriāli pārdoti. No grāfa tika pieprasīta atlīdzība 20—100% apjomā no kokmateriālu vērtības. Acīmredzot, sajutis priekšlikuma svārstības, grāfs bija ar mieru maksāt 10% vērtības, galu galā vienojušies par 12%. Tas arī ierakstīts vienošanās tekstā. Kārļu pagasta valdes materiālos diemžēl nav saglabājušies ne tautas sapulču, ne rīcības komitejas protokoli, kas šajā interesantajā lietā dotu iespēju noskaidrot kaut ko vairāk.

24. Devītais rīcības komitejas loceklis acīmredzot bija Jānis Bērziņš, kurš nosaukts starp aizbēgušajiem. Pagasta rīcības komitejas tiesas lietā minēts, ka viņš aizturēts 1906. g. jūlijā.

25. Rīgas apgabaltiesa 1907. g. 13. aprīlī visiem apsūdzētajiem

par «patvaļīgu varas piesavināšanos» un darbību rīcības komitejā piesprieda katram 15 rubļu lielu naudas sodu vai 3 dienas arestā. Jāpiezīmē, ka arestā viņi atradās jau izmeklēšanas laikā no 1905. g. 31. decembra vismaz līdz 1906. g. 20. aprīlim, kad tiesas izmeklētājs deva rīkojumu tos nekavējoties atbrīvot.

26. 1906. g. 4. martā Jānim Bormanim un Jānim Zosulim pagasta valde izdevusi apliecības, ka 13.—14. janvārī pēc rotmistra Kocebu pavēles viņi sodīti ar 50 sitieniem katrs. Aleksandrs Mazpolis sodīts ar 25 sitieniem.

27. A. Lazdiņš 1905. g. 9. decembrī tika ievēlēts par pagasta rīcības komitejas rakstvedi. Komiteja pastāvēja dažas dienas — līdz 14. decembrim, nepārņemdama ne pagasta valdes lietvedību, ne kasi.

28. Pagasta valdes ziņojumā zemnieku lietu komisāram K. Kundrāts minēts kā viens no rīcības komitejas vēlēšanu organizatoriem, kurš no pagasta aizbēdzis.

29. Seit minētais revolucionārās varas dibināšanas laiks ievērojami atšķiras no parasti literatūrā minētā — 26. oktobra.

Dundagas pagasta valdes un vairāki citi dokumenti liecina, ka taisnība ir šim mācītāja ziņojumam, kaut arī vietnieku pulka protokolu grāmatā, kas ir saglabājusies, par revolucionārās varas dibināšanu nekādi protokoli nav ierakstīti. Toties ir vietnieku pulka sēdes 8. novembra protokols, kurā nav ziņu par rīcības komitejas pastāvēšanu pagastā; vietnieku pulks pieņēmis revolucionārus lēmumus.

Pēc latviešu preses ziņām tautas sapulces Dundagā notikušas 28. oktobrī un 1. novembrī, to norise un lēmumi neliecina par rīcības komitejas esamību, kaut parasti šāda informācija par notikumiem tika dota.

Vienīgais rīcības komitejas darbības dokumentu oriģināls, kas saglabājies pagasta valdes arhīvā, ir ieraksti pagasta galvenajā kases grāmatā (no 20. līdz 28. decembrim).

Liepājas apgabaltiesas izmeklētāja pieprasījums sniegt ziņas par to, kas 1905. g. decembrī maksāja nodokļus, arī liecina, ka tiesa informēta par rīcības komitejas darbību tikai decembrī. Savāktais materiāls ļāva Liepājas apgabaltiesas prokuroram 1906. g. 30. martā ziņot Tieslietu ministrijai, ka «pagasta valdes jaunās amatpersonas» tika ievēlētas pēc Dundagas pils nodedzināšanas, karaspēka iziešanas un policijas padzišanas, tātad — pēc 1. decembra. Ziņas par rīcības komitejas ievēlēšanu oktobra beigās acīmredzot nāk no avīzes «Düna Zeitung», kurā 1905. g. 10. novembrī sniegtas ziņas par tautas sapulci Dundagā (datums nav norādīts) un tās lēmumiem. Seit minēts arī, ka rīcības komitejai līdz 1906. g. 1. janvārim jāizstrādā un jāiesniedz tautas sapulcei projekts par valdes vēlēšanu jauno kārtību un, iespējams, pašvaldības projekts.

30. Galvenajā kases grāmatā, kurā pēc pagasta valdes atcelšanas ierakstus turpināja rīcības komiteja, šādi finansiāli darījumi nav fiksēti.

31. K. Bālmani 1906. g. beigās izvirzīja par Dundagas sociāldemokrātiskā centra vadītāju, par ko viņš tika apcietināts un sodīts.

Aktīvs revolucionārs Dundagā un apkārtējos pagastos, 1905. g. decembrī — rīcības komitejas loceklis un revolucionārās tautas tiesas priekšsēdētājs.

32. 1905. g. pagasta valdes kases un kases grāmatu revīzijai (ieskaitot rīcības komitejas materiālus) tika iecelti vietnieku pulka locekļi H. Ritenbergs un E. Grasmanis, taču šo lēmumu viņi atteicās izpildīt. Nesaprotamu iemeslu dēļ revīzijas protokols grāmatā nav ierakstīts. Zemnieku lietu komisārs faktus savam rīkojumam ieguvis kādā citā ceļā, iespējams — sakarā ar izmeklēšanu par rīcības komitejas darbību.

33. Parasti šādi «bezzemnieki» bija saimnieku vecākie vai vienīgie dēli, kuri formāli piederēja pie kalpu vai vaļinieku kategorijas, bet dzīvoja tēva mājās un viņu kā mantinieku stāšanās saimnieku kārtā bija tikai laika jautājums. Būdami vietnieku pulkā, viņi, protams, vairāk pieslējās saimniekiem nekā kalpiem.

34. Atbilstoši LSDSP CK izdotās lapiņas «Visiem zemniekiem!» ieteikumam Aizputē izveidojās un darbojās pagastu rīcības komiteju pārstāvju sapulce jeb delegātu birojs kā apriņķa mēroga revolucionārās varas izpildorgāns. Tas saskaņoja un vadīja pagastu rīcības komiteju sadarbību visās svarīgākajās akcijās 1905. g. beigās.

35. Ā. Hertelis — Aizputes apriņķa rīcības komiteju jeb t. s. delegātu biroja vadītājs, skolotāji H. Bazons, E. Skudrītis un J. Zingbergs — šī biroja locekļi, Soģis — Kazdangas pagasta Soģu māju saimnieks, rīcības komitejas priekšsēdētājs J. Juberts. Lai panāktu Kurzemes pagaidu ģenerālgubernatora pavēles atcelšanu, pēc delegātu biroja aicinājuma 21. novembrī Aizputē pulcējās ap 25 000 cilvēku. Pavēles atcelšana toreiz netika panākta.

36. Pārskatā, kas sastādīts policijas departamentā par revolucionāro kustību Kurzemes guberņā no 11. novembra līdz 8. decembrim, rakstīts: «3. decembrī gandrīz visās Grobiņas un Aizputes apriņķu muižās sāka streikot strādnieki, neļaujot barot lopus un draudot nepārtraukt streiku, kamēr nebūs atgriezušies politiskie noziedznieki, kas izsūtīti no apriņķa.» Kalpu atsaucība biroja aicinājumam bija liela, streiks ilga nedēļu un beidzās ar uzvaru — ģenerālgubernatora pavēles atcelšanu.

Personu rādītājs

A

Ābele J. 85
Ābele Jānis 73
Ābele Pēteris 73
Āboliņš Fricis 148
Āboliņš Jānis 68, 117, 118
Ābols Andrejs 134
Ābols Jānis 71
Āboltiņš Andrejs 73
Āboltiņš Krišs 126
Ābrams Otto 130
Abrenets 72
Abzalons Eduards 73
Ādamsons Jānis 73, 148
Ādamsons K. 73
Aire Jēkabs 126
Aizupietis Pēteris 130
Aizups J. 52
Alksnis G. 68
Andersons Jānis Andreja d. 100,
101
Andersons Jēkabs 117, 118
Andersons Mārtiņš 45
Apēna Emma 148
Apēns Voldemārs 147
Apinis Mārtiņš 87
Apkalns Jānis 129
Apsāns Krišs 132
Apsītis 117, 124
Apsītis K. 103, 158
Apsīts J. 103
Ārgalis Jānis 126
Asars 80
Astafjevs 98
Ašenkamfs 136
Ašmanis Jānis 112, 113
Augenbergs K. 87

Augenbergs Voldemārs 87
Augusts 100
Austriņš Kārlis Jāņa d. 130
Austriņš Rūdolfs Andreja d. 83,
84, 130
Auziņš Ādolfs Jāņa d. 122
Auziņš Pēteris 114
Auzulings V. 82
Avens Jānis 113

B

Badītājs P. 80, 81
Bālmanis Kārlis Jāņa d. 38,
127, 159
Balodis 36., 146
Balodis Jūlijs 127, 131, 135, 136
Balodis Kārlis 149
Balodis Kārlis Miķeļa d. 100,
101
Balodis Pēteris 73
Baltiņš Ādams 126
Baltiņš Kārlis 79, 80
Barinskis Pidriķis 117, 118
Bariss Andrejs 73
Bariss Ernests 107
Bariss Mārtiņš 73
Barševskis A. 54
Batemirovs 101
Baumanis Alfrēds 121
Baumanis Indriķis 142
Baumanis Jānis 73
Baumanis Jānis Kriša d. 142
Baumanis Kārlis 109
Baumanis Voldemārs 109
Baumerts Jānis Anša d. 123
Baunis A. 85
Bazons H. 144, 160
Bebris Fricis 119

- Beijers 50
 Bekmans 49
 Belmanis Zanis 131
 Bēms J. 39
 Benjamiņš Valters Eduarda d. 142
 Benužs Andrejs 151
 Benužs Miķelis 151, 152
 Bergmanis Andrejs 123
 Bergmanis Jānis 131
 Bergs Sīmanis Ernsta d. 140
 Bernāts Augusts 80, 81, 85, 86
 Bērziņš Andrejs 87
 Bērziņš Dāvis 112, 113
 Bērziņš E. 75, 117
 Bērziņš Jānis 73, 158
 Bērziņš K. 74, 110, 111
 Bērziņš Kārlis 146
 Bērziņš Mārtiņš 79, 80
 Bērziņš Pēteris 73, 106, 112, 115, 158
 Bērziņš Rūdolfs 128
 Bērziņš J. 116
 Bethers A. 39
 Bīdelis Jānis 48
 Billers Eduards Kārļa d. 145, 148, 149, 150
 Bilmanis R. 86
 Bīnders Andrejs 132
 Birzenieks Kristaps Pētera d. 141
 Birzgals 124
 Birziņš Alfrēds 151
 Bite J. A. 26
 Blate Jānis 73
 Blaus J. 39
 Blūmentāls Arturs 56
 Bogdānovs Miķelis 73
 Bologovskis 111
 Bondarevs P. 2
 Bormanis Jānis 113, 159
 Bormanis Kārlis 45
 Bože 138
 Brandēvičs Andrejs Kļāva d. 140, 141, 142
 Brands Jānis 87
 Brangulis Fr. 85
 Brants Georgs 78
 Brants Pēteris Jēkaba d. 79
 Braše 123
 Brauke Jānis 63
 Braunfelds 143
 Braunšveigs 147, 148
 Bredrihs 144
 Briedis 123
 Briedis Ansis 138
 Briedis Jānis Eduarda d. 145
 Brimmers 27
 Brits 100
 Brukmanis Gustavs 132
 Brūzīts J. 21
 Bulduris Juris 135
 Buliņš Mārtiņš Anča d. 124
 Bullis Kristaps 131
 Būmanis Jānis 79, 80
 Bumbieris J. 110
 Bunduls J. 125
 Bunka Miķelis 50
 Burjanovs 102
 Burka Fr. 83, 84, 129, 130
 Bušs Pēteris 117, 118

C

- Cālis A. 85, 86
 Cālīte Pauline Kārļa m. 124
 Cālītis 129
 Caunītis Arturs 48
 Cecere H. 85, 86
 Celmiņš Fricis 114, 135
 Celms Fricis 76, 87, 115
 Cepurnieks Kārlis 119
 Cers J. 21
 Cers Kārlis 147
 Cielaviņš A. 85, 86
 Cige 123
 Cilinbergs Augusts 144, 146, 150
 Cilinskis Pēteris 73
 Cimermanis Jānis 114
 Cintiņš Kārlis 52
 Ciriņš 149
 Cirpons Pēteris 145, 146, 149, 150
 Cīrulis F. 78, 79
 Cīrulis Pēteris 63
 Cukuriņš 100

Ā

Čabuts Mārtiņš 121
 Čaule Jānis 144, 145, 150
 Čerikovskis 109
 Čerņenka 109

D

Dābollapa Jēkabs 132
 Dadeševs A. 113
 Dakers 56
 Dambis 89
 Dambis Eduards 86
 Damroks Jēkabs 133
 Dančauska V. 77, 81, 85, 86
 Dandens M. 85, 86
 Dangberģis 36
 Daugavietis Krišs 114, 135
 Deičmanis Jānis 126
 Desainis Jānis 148, 149
 Dievbērns J. 25, 37
 Dievkociņš 136
 Dimza Pēteris 73, 87
 Doks P. 54
 Drēmers Aleksandrs 128
 Drīzulis Pāvels 134
 Družins Jēkabs Ģirta d. 123
 Dubults P. 25
 Dūdiņš J. 78
 Dumpis Roberts 135
 Dzelzīts B. 82
 Dzenis Gustavs 123
 Dziedātājs O. 84
 Dzilna 128
 Dzilna Jānis 56, 83

E

Eberhards Kārlis 73
 Eglītis A. 36, 39
 Eidemanis Pēteris 130
 Eikerts Ansis Jāņa d. 123
 Eizāns Jānis 56
 Eliass Jānis 131
 Elmans V. 126
 Endelis Aleksandrs 56
 Engelberts Jānis 106, 158
 Eņģelis Jānis 73
 Ērglis Jānis 87
 Ernstšteins 127

Ēvele Jānis 112, 113
 Ēversts 81

F

Fernests Antonijs 132, 133
 Fihtenbergs Teodors 131
 Fitinghofs-Sēls 114
 Fogelis 136
 Fogelis Hugo 147
 Fogelis Pēteris-Augusts 147
 Francis Kārlis 146
 Freibergs 150
 Freimanis Kārlis 148, 149, 150
 Freimanis Kristaps Andreja d.
 140, 142
 Freitāgs fon Loringhofens 79,
 87
 Fricbergs Kārlis 38
 Frišmanis Eduards 131

G

Gaike Mārcis Mārča d. 41
 Gailis E. 73
 Gailis Jānis 130
 Gailis Kārlis 108
 Gailīte Emīlija 117, 118
 Gailītis Otto 128, 129
 Gailītis Toms 89
 Gamanis Kārlis 73
 Garausis Fricis Jāņa d. 140
 Gargurns Pēteris 109
 Gaters 45
 Geistards Jēkabs 128, 129
 Gertners Jānis 112
 Geršau 109
 Glūdiņš Jānis 50
 Godelis Jēkabs 51
 Gorkšs E. 78
 Grantskalns Mārtiņš 76, 115
 Grasmanis E. 160
 Grass O. 41
 Graudēns Ivans Ģirta d. 123
 Graudiņš 138
 Graudiņš Jānis 73
 Graudiņš Kārlis Ivana d. 100,
 101, 138
 Grāvītis 100
 Grāvītis Jānis 117, 118
 Grāvītis A. 49

Greitjānis I. 2, 10
Grendbergs Jānis Ēvalda d. 123
Greņģe Fricis 134
Gribis Pēteris 73
Grinbergs 36, 45, 138
Grinbergs Kārlis 73
Grinbergs M. 103
Grinbergs Mārtiņš 73
Grinbergs Otto 56
Grīns Jānis 132, 133
Grīnvalds P. 39
Grīnvalds Toms Kriša d. 140,
141
Grosvalds F. 96
Grosvalds Jānis 112, 113
Grots J. 82
Grundmanis 135
Grundmanis Ernsts Jāņa d. 140
Gudermanis 50
Gulbis Jānis 51
Gulbis Pēteris Ulriha d. 141
Gutceits V. 99, 103
Gūtmanis 136
Gūtmanis Jānis Ādama d. 124

H

Hāns 131
Hartmanis Juris Grietas d. 123
Helts Emils 79
Hertelis Ā. 144, 160
Hibenets 126
Hiršheids 88
Hofmanis 66
Horsts Vilis Mārtiņa d. 123

I

Iļjinskis 19
Imša Jānis 117, 118
Inbergs Kārlis 148
Inda Otto 56, 83
Indriksons Krišs Sīmaņa d. 140
Indriksons Teodors Sīmaņa d.
140
Irbe Kārlis 119
Izaks Jānis 73

J

Jākobsons Ansis 66
Jākobsons Ernests 136

Jākobsons Otto-Atis Friča d.
122
Jansons K. 103, 158
Jasinskis Jēkabs 99
Jaunbergs J. 110
Jēgers Jānis 109
Jermelis A. 39
Jermolajevs Arkādijs 147
Johansons Vilhelms 112, 113
Joņins 132
Jozeps /Juzeps/ Jānis 83, 84,
130
Juberts Jānis Ernsta d. 140,
144, 160
Jurgens Augusts 76, 79, 87, 88,
115, 116
Jurikas P. 82
Jurjevs 136

K

Kaimiņš Ādams 73
Kaķis Eduards 78
Kaķis Kristīne 78
Kalējs P. 25, 46
Kallots I. 82
Kalniņa Anna 45
Kalniņa Līze 148
Kalniņš 36, 103, 158
Kalniņš A. 158
Kalniņš Ansis Ģirta d. 123
Kalniņš Augusts 146
Kalniņš J. 158
Kalniņš Jānis 117, 118
Kalniņš Kārlis 73, 109, 146, 147
Kalniņš Krišjānis 132
Kalniņš M. 158
Kalniņš O. 83
Kalniņš Otto 56
Kalniņš Pēteris 107, 113
Kalnups A. 110
Kampe J. 39
Kampiņš Pēteris 128, 129
Kaņepāns J. 41
Kaparkalējs A. 111
Kaparkalējs Jānis 48
Kārkliņš 39
Kārkliņš B. 85, 86
Karlsons Alfrēds 128
Karlsons Jūlijs 73

Karpovs 99
Kaudze J. 25, 27, 37
Kavalieris Pēteris 113
Kazainis Jānis 130
Kazaks Ivans Pētera d. 99
Kēlers 138
Kēmanis Juris 132, 133
Kesa Jānis 107
Kīcs Ancis 126
Kimeļs 55, 56
Kiope Pēteris 132, 133
Kirsāns 100
Kirsons Ēriks 128
Kiršs I. 19, 37
Kiršfelds Eduards 147
Kissa J. 74
Kleimanis 151
Klopmans 144
Klops Johans Jēkaba d. 140, 141
Klūge Jānis 147
Kļava Pēteris 142
Kļava Pēteris Kristapa d. 140,
142
Kļaviņš Fricis 83, 84, 130
Kļaviņš M. 103, 158
Kļaviņš Otto 56
Kļaviņš Rūdolfs 55, 56, 83
Kļaviņš Šimānis 56
Kļimovs B. 94
Kņazevs 106, 110
Kocebu 159
Korde Jānis 76, 115
Kordons Rūdolfs 47
Korše Kārlis Ēvalda d. 101
Koše Andrejs 101, 137, 138
Kovaļenoks Eduards 146
Krastiņš J. 8
Krastiņš Jēkabs 112
Krastiņš V. 2
Krauze J. 39
Kreckeris Jānis 119, 121
Kreichbergs 116
Kreics J. 75
Kreilis Kārlis 149
Kreilis Pēteris 149
Kreišmanis Arturs 87
Krēsliņš Ernests 56
Krēsliņš Jānis 107
Krēsliņš Juris 83

Krēsliņš Pēteris 107
Krestjanovs 133
Krieviņš D. 21
Krieviņš Jānis 63
Krievs Eduards Ijaba d. 124,
125
Krievs Pēteris 107
Krīgsmanis 78
Krimis (arī Krūms) Fricis 83,
84, 130
Krišbergs Mārtiņš 73
Kroders J. 36, 40, 41, 44
Krogzems Andrejs 84
Kronbergs Krišs Kristapa d. 140
Kronbergs Pēteris 73
Kropotkins 87, 114, 116
Krūklands Jānis 107
Krumbergs Miķelis Gotharda d.
140
Krūmiņa Anna 45
Krūmiņš 36
Krūmiņš Bernhards 73
Krūmiņš Kārlis 73, 76, 115
Krūmiņš Mārtiņš 73
Kubuliņš Andrejs 56
Kucs Emīls-Johans Pētera d.
141, 142
Kundrāts Kārlis Friča d. 115,
159
Kupče Mārtiņš 132
Kupče Pēteris 135
Kupfers 138, 139, 158
Kurītis Jānis 132
Kurmīšs Ansis 138

K

Keizars Ansis 101, 137, 138
Kerna 138
Kībermans P. 66

L

Lācis Jānis 76, 112, 113
Lācis Jānis Miķeļa d. 145, 148,
150
Lācis Juris 84
Lācis K. 42, 63
Lācis Kārlis 56
Lakstīgala 138, 139
Lange J. 66

Lanka V. 88
Lapiņš 100
Lapiņš A. 51
Lapsiņš J. 85
Lauberts Eduards 126
Laucs Rūdofs 78
Lazdiņš Arturs-Kārlis Jāņa d. 115, 159
Leimanis D. 46
Leinasars Eduards 99
Leinasars Ernests 99
Leitis Juris 137, 138
Letiņš Augusts Jāņa d. 124
Lezdmačs J. 102
Līberts 138
Lībietis D. 74
Lībietis Jānis Girta d. 123
Līcis Ernests 147
Līcis Juris 148, 149
Līcis Kārlis 148, 149, 150
Līcite Marija 132
Līcītis 100
Līcītis A. 103
Līdaka Andrejs 138
Lielais Dāvis Jāņa d. 41
Liepa Jānis 87
Liepa Mārtiņš 86, 87
Liepiņš I. 39
Liepiņš J. 52
Liepiņš Jānis 79, 80, 135
Liepiņš Pēteris 113
Lindē O. 103, 158
Lindke Hermanis 126
Linkevičs Ivans Ivana d. 123
Līvens 121
Līvens Spricis 79
Līviņš J. 52
Lorbergs 132
Luckins Emīls 56, 82, 83
Lucs 64
Lucs Ivans 109
Ludris Pēteris 117, 118
Lūkaševics Teodors 138
Lūsiņš P. 74
Lūsis Antons 72, 73, 87
Lūsis Ernests Kārļa d. 103

Ļ

Ļebedevs Vladimirs 111

Ļeņins V. I. 3, 4, 155

M

Magaziņš Andrejs 128, 129
Magaziņš Kārlis 128, 129
Maijers 70
Malama S. 102
Mālitis 48
Maulvurva Ģertrūde 117, 118
Manfelds Jānis Sīmaņa d. 141
Mankops A. 85
Manteifels 100, 101
Marešs V. 133
Maršāns J. 68, 88
Maršaus Jānis 135
Masalis 111
Mastiņš Fridrihs 148
Mastiņš Vilhelms 148
Matisons Pēteris 117, 118
Matīss Jānis 134
Matuzelis Jānis-Jūlijs 147, 149
Mazpolis Aleksandrs 113, 159
Mednis Jānis 109
Mednis P. 80, 85, 86
Meijendorfs 32, 33
Meilats Jānis 119
Melbārdis Krišjānis 136
Melders Emīls 80, 115, 116
Melderis Vilis Indriķa d. 122
Melgailis Kārlis 107
Mellers Zakomeļskis 123, 124, 132
Mellis Jānis 130
Mendiāns Jānis 132
Mežaputns Pēteris Friča d. 140
Mezīts J. 48
Mieriņš Mārcis 106, 158
Miesnieks P. 110
Mihelsons Gustavs 119
Mikjānis Jānis 132
Mikjānis Mārtiņš 132
Miķelsons J. 53, 102
Mīlendorfs 121
Miljons Jānis 73, 87
Millers Ernests 76, 77, 115
Misa Andrejs 119
Misa Jānis 119
Misāns Juris 76, 115

Moorā Pēteris 73
Mūrnieks Bertmejs 114
Mūrnieks P. 115

N

Nāburgs Juris 127, 135, 136
Neanders 55
Nedeļa P. 110
Neimanis Ansis Jāņa d. 122
Neitallers Alfrēds 146
Neļķe A. 85
Niedra Andrievs 95, 97, 103
Niedra V. 25, 37
Niedre 121
Niedre A. 2
Noriņš Jēkabs 73

O

Orlovs A. 97, 102
Orniņš J. 110
Orrovs Adams 18
Osīs Kārlis 45
Ozoliņa Aurora 87
Ozoliņš 80, 132, 150
Ozoliņš A. 39
Ozoliņš F. 83
Ozoliņš Gustavs 53, 84, 102
Ozoliņš H. 111
Ozoliņš J. 82, 84
Ozoliņš Jānis 83, 130, 148, 149,
150
Ozoliņš Kārlis 113, 130
Ozoliņš Pēteris 73, 109
Ozolkāja Jānis 79, 80
Ozols 36
Ozols Dāvis 73
Ozols Jānis 112
Ozols Jānis Mārtiņa d. 145, 150
Ozols Romans Ivana d. 100,
101, 137, 138

P

Pabērzs Jānis 125
Pagroda 100
Pahts 56
Paksmanis Ansis Jāņa d. 123
Pālens 149
Papēdis P. 110

Papuls P. 83
Pasītis Jēkabs 128, 129
Paukšēns Jānis 126
Pauļuks Kārlis 131
Pavārs J. 41
Pavlovs B. 150
Pāvulāns 136
Pāvuliņš P. 85
Pečaks Ansis 101, 138
Pekšinskis K. 118
Pelčers Jānis 114, 135
Peniķis Adams Pētera d. 141
Pepa Pēteris 151
Pērkons P. 77
Pētersons Adams 126
Pētersons Adolfs 73
Pētersons Jānis 112, 113
Pētersons Pēteris 75, 76
Pētersons Spricis 126
Petričeks Francis 70
Picka 127
Piegāze 87
Pile K. 57
Pilmens Mārtiņš 132
Pimenovs 101
Placēns Jānis 125
Pladers Pēteris 151
Plaude Matīss 119
Plaudis K. 75, 117
Plauks Dāvids Pētera d. 41
Pločkalns Jānis Ģirta d. 123
Pluce L. 2
Plūcējs J. 82
Plūme Jānis 76, 114, 115
Podnieks Hermanis 138
Podnieks Mārtiņš 138
Pogiņš Jānis Gustava d. 144,
145, 146, 147, 148, 149, 150
Pogulis J. 85, 86
Polis Andrejs 123
Popens 32, 34
Popova 109
Pormalis 20
Praulīņš Jānis 87
Preiss K. 39
Priede A. 84
Priede Augusts 53
Priede Miķelis 79, 80
Priedītis 143

Priednieks Ulrihs Kristapa d.
140, 141
Pripāns M. 134
Prokla Reinis 128, 129
Pulka P. 108
Pulsts Kārlis 149
Pumpurs Ivans Pētera d. 140,
141, 142
Pupa Rūdolfs Mārtiņa d. 145,
150
Pupuriņš Jēkabs 117, 118
Puriņa Amālija 147
Puriņš Mārtiņš 76, 77, 87, 115,
116
Puriņš Miķelis 115
Puriņš Pēteris 77
Purgailis Andrejs 113
Pūris Pēteris Gotharda d. 141
Purlicis Jānis 109
Purmalis Ernests Jāņa d. 99
Purmalis Kārlis Jāņa d. 78
Putna 100
Putniņš K. 39

R

Rafelds Aleksandrs 142, 143
Rafelds Fridrihs Hansa d. 144
Rapa 128, 129
Rasa M. 2
Rasons R. 41
Raša Kārlis Reiņa d. 145, 149,
150
Razēvičs Pēteris 148
Reinholds Jānis 148, 149
Reinholds Jēkabs Jēkaba d. 100,
101
Reinis 123
Reiterns 111
Rengartens 27
Renne 121
Resnais A. 110
Resnis Mārtiņš 132, 133
Riciks Ernests 83, 84, 130
Riders Jānis 131
Rikardts P. 85
Rikmanis Miķelis 126
Ritenbergs H. 160
Rode K. 39
Rode P. 39

Roms Gustavs 83, 84, 130
Rops 67
Roze Pēteris 134
Rozenbergs Jēkabs 87
Rozenbergers 127
Rozentāls Kārlis 50
Rozītis Dāvis 83
Rozītis Jānis 148
Rožkalns Ādams 78
Rožkalns Antons 73
Rubenis A. 110
Rubenis Kārlis Andreja d. 145,
149, 150
Rubenis P. 77
Rudzitis K. 87
Rūķis Jānis 73
Rullis Jēkabs 126
Runiks V. 77
Rupmeija Emīlija 132
Ruskulis 111
Rūtiņš Roberts 135

S

Sabulis Jūlijs 48
Sadovskis 54
Safonovs Aleksandrs 73
Salms Fricis 138
Salms K. 103
Salums A. 103, 158
Salums Eduards 158
Sarma Pēteris 73
Seržants Ernsts 150, 151
Sauleskalns 17
Saulītis 45
Sautiņš Kārlis 83, 84, 130
Sebuliņš Miķelis 73
Serislers J. 74
Saržāns Jānis 55, 56
Sidrabs Augusts 73
Silis Jānis 148
Simansons A. 82
Simsons Voldemārs 73
Skarpa Jānis Jura d. 123
Skoltnieks Mārtiņš 135
Skosāns Fricis 135
Skrīveris Bernhards 79, 80
Skrīvers K. 34
Skrobonskis 147
Skudrītis E. 144, 160

Skuja Jānis 126
Skurbiks Fricis Friča d. 123
Slagūns Mārtiņš 146
Slavinskis Jānis 135
Slavinskis Krišs 135
Smilškalns Kārlis 126
Sniķeris E. 110
Sniķeris M. 76, 77
Solomins 104
Solovejs 127
Sokolovs A. 39
Sokolovs J. 39
Spilve Fricis 123
Sprinģis Ernests 56
Sproģis P. 75
Stabulnieks Jēkabs 83, 84, 130
Stakmanis J. 33
Stalbovs J. 54
Stāls H. 110
Stedainis Krišjānis 114
Stepe 119, 123
Stepe Otto 100
Stērste O. 110
Stokmanis Jānis 85
Stradiņš Jānis 125
Strautiņš 123
Strazdiņš J. 41
Strazdiņš M. 103, 158
Strazdiņš Vilis Gotharda d. 141
Streipa J. 110
Strube Jānis 107
Strupausis Jānis 117, 118
Strupe Jēkabs Mārtiņa d. 150,
151, 152
Strupītis Juris 132
Sturme Žanis Jura d. 136
Suntažs Eduards 83, 84, 130
Svempis Sīmanis 56
Sviklis Mārtiņš 132
Svikliņš J. 39

Š

Šalfijevs 55
Šalte Jānis Ernsta d. 142
Šams Jānis 101, 137, 138
Šatalovs I. 104
Šēnbergs Ermanis Andreja d.
141
Šēniņš Korta 138

Sivis Juris 147
Sķimelis Jānis 114
Sķipsna 55
Slakans I. 103
Slesers Kārlis 23, 154, 155
Smaugais A. 25
Smits Bruno 74
Šmuljāns A. 106
Šneiders 135
Šperlings Indriķis 131
Stāls Ermanis 119
Steinbergs A. 75
Storhs Mārtiņš Trines d. 142
Šuvalovs 136
Šūmanis Kārlis-Eduards 145,
146, 147, 150
Svarcs Žanis Anša d. 140

T

Teikmanis E. 80
Teteris Mārtiņš 147
Teteris Pēteris 149
Tihonovičs 142, 143, 144
Tilibs Ģirts 50
Tilis K. 137, 138, 139
Tillaks Jānis Friča d. 145, 146,
148, 149, 150
Tiltiņš Mārtiņš 151
Timofejevskis 109
Tipāns Gustavs 83, 84, 130
Tipāns Kārlis 130
Tirzītis Augusts 117, 118
Tizenhauzens 23, 105
Traubergs J. 46
Treijs Eduards 87
Treimanis Mārtiņš 99
Tunnis K. 137

U

Uiska Jānis 130
Ulmans J. 82
Ungurs Pēteris 73
Upītis Jānis 126
Upīts J. 80, 81
Uplīcis E. 82
Usakovskis 100
Ustics Krišjānis 135
Ustics Mārtiņš 136
Ūšāns P. 77, 81

Uzkalns J. 76, 77

Uzuls 100

V

Vācers Vilhelms Jāņa d. 122

Vaguliņš M. 39

Vagulis L. 23, 154, 155

Vaits Kristaps 49, 51

Vaiļinieks Mārtiņš 45

Vanags J. 41

Vanags Kārlis 147

Vanags M. 66

Varleiķis 127

Vāvere Paulīna 51

Vēciņš Oto 130

Veinbergs F. 96

Veinbergs Mārtiņš 73

Veins Rihards 126

Vesjānis Jānis 133

Vicups R. 56

Vietnieks Indriķis 114

Vidiņš Jānis Kārļa d. 124

Vidriķis Jānis 53, 107

Vigners 134, 135

Vihmanis G. 84

Vilkancis Ernests 129

Villerts K. 82

Wilsonis Jānis 66, 131

Vimba Jānis 71

Vite S. 48, 57, 138, 156, 157

Vītols Jānis 115

Vītols Jānis Friča d. 103

Vītols Juris 136

Vītols Mārcis 73

Vītols Vladimirs 129

Volfs 98

Volkovs 136

Volkovs I. 45

Volkovs V. 125

Z

Zabello S. 93, 94

Zādiņš K. 110

Zaķis Ansis Jāņa d. 140

Zaķis Jānis 115

Zaķis Jēkabs Jēkaba d. 100, 101

Zaķis T. 76, 77

Zālamans Jānis-Alfrēds Mi-
ķeļa d. 99

Zālītis Dāvis 53, 107

Zālītis Jānis 125

Zaļaiskalns J. 46

Zambrāns Jānis 132, 133

Zamerovskis 123

Zāmuēls Pēteris 73

Zandbergs Ansis Jāņa d. 123

Zandbergs J. 75

Zande Miķelis 73

Zariņš E. 2

Zars A. 52

Zeibots Mārtiņš Jēkaba d. 145,
150

Zelbsts Andrejs 112, 113

Zelgalvis Jānis 73

Zembergs Fricis 66

Zemgalis Mārtiņš 73

Zemnieks J. 75

Zibers 100

Zicmanis Jūlijs 149

Zilbers Ivans Mihaila d. 100,
101

Zilbers Jānis 138

Zīle Žanis 123

Zingbergs 144, 160

Ziņģis Jēkabs 52

Zirnīte Elizabete 132

Zīverss A. 106, 158

Zīverts Miķelis 138

Znatnajs Mārcis 87

Znotiņš Pēteris 48

Zommers Hugo 73

Zosulis Jānis 113, 159

Zupāns 100

Zvīgulis Jānis 73

Zvirbulis Juris 87

Zvirgzdiņš Jānis 87, 113

Zvirgzdiņš K. 83

Z

Zagars Andrejs 132

Zagars Ē. 2

Zagata Anna Zāmuēļa m. 124

Vietvārdu rādītājs

A

- Ādaži — pag. un muiža, tagad Rīgas rajonā. 36, 132
- Aderkaši — pag., tagad Ogres rajonā. 102, 158
- Aduliena — pag., tagad Gulbenes rajonā. 24, 46, 153
- Aizpute — pilsēta, apriņķa un Aizputes Pils pag. centrs, tagad Liepājas rajonā. 69, 70, 101, 104, 120, 121, 140, 160
- Aizputes apriņķis — tagad Liepājas rajona, daļēji arī Kuldīgas, Ventspils un Saldus rajonu teritorijā. 39, 44, 49, 50, 69, 70, 100, 139, 142, 143, 144, 160
- Allaži — pag., tagad Rīgas rajonā. 36, 45
- Alsunga — pag., tagad Kuldīgas rajonā. 44, 100
- Apriķi — pag. un muiža, tagad Liepājas rajonā. 119

B

- Baižkalns — pag., tagad Cēsu rajonā. 53, 107
- Balvi — miests, pag. centrs, tagad pilsēta, Balvu pilsētas un rajona teritorijā. 99, 100
- Barkava — pag., tagad Madonas rajonā. 69
- Bārta — pag., tagad Liepājas rajonā. 70
- Bāta — pag., tagad Liepājas rajonā. 6, 49, 50
- Bauska — pilsēta, pag. un apriņķa centrs, tagad Bauskas pilsētas un rajona teritorijā. 22, 106
- Bebri — pag., tagad Stučkas rajonā. 36, 38, 102

* Rādītājā minēto vietvārdu vidū, kas sastopami grāmatas tekstā, nav uzrādīti tādi visiem pazīstami nosaukumi kā Krievija, Baltija, Latvija, Vidzeme, Kurzeme u. c. Par pamatvienību ņemts pagasta nosaukums, ko lietoja 1905. gadā. Muiža vai cita apdzīvota vieta uzrādīta tikai tad, ja tās nosaukums minēts dokumentā par pagastu, kura robežās tā tolaik atradās.

- Beļava — pag. un muiža, tagad Gulbenes rajonā. 55, 56, 82
- Bērzaune — pag., tagad Madonas rajonā. 6, 68, 88, 106, 153, 156
- Birži — pag., tagad Jēkabpils rajonā. 106, 132
- Braslava — pag., tagad Valmieras rajonā. 124
- Briņķi — pag. un muiža, tagad Kuldīgas rajonā. 39
- Brocēni — pag., tagad Saldus rajonā. 67

C

- Cēre — pag. un muiža, tagad Tukuma rajonā. 6, 54, 106
- Cēsis — pilsēta, apriņķa centrs, tagad rajona centrs. 95
- Cēsu apriņķis — tagad Cēsu un Madonas rajonu teritorijā. 23, 27, 34, 41, 45, 53, 57, 65, 68, 75, 76, 77, 80, 85, 88, 95, 102, 106, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 117, 125, 128, 129, 134, 153, 156, 157, 158
- Cēsu Pils — pag., tagad Cēsu pilsētas un rajona teritorijā. 75, 76, 112
- Cesvaine — pag. un muiža, tagad Madonas rajonā. 54, 57
- Ciecere — pag., tagad Kuldīgas rajonā. 140
- Cirava — pag., tagad Liepājas rajonā. 17
- Cirsti — pag., tagad Cēsu rajonā. 102

D

- Daudzeva — pag., tagad Stučkas rajonā. 106
- Daugavpils — pilsēta, apriņķa centrs, tagad rajona centrs. 14, 69
- Daugavpils apriņķis — tagad Cēsu un Madonas rajonu teritorijā. pils un Jēkabpils rajonu teritorijā. 61, 62, 71, 72, 111
- Āriņu skola — tagad Daugavpils apriņķī. 72
- Dikļi — pag., tagad Valmieras rajonā. 33
- Budembrokas skola — Dikļu pagastā. 33
- Dobeles apriņķis — tagad Dobeles un Jelgavas rajonu teritorijā. 106, 123, 154
- Dole — pag., tagad Rīgas rajonā. 23
- Drabeši — pag., tagad Cēsu rajonā. 74
- Drusti — pag., tagad Cēsu rajonā. 157
- Dundaga — pag. un muiža, tagad Talsu rajonā. 6, 17, 37, 38, 118, 127, 131, 156, 159
- Dzelzava — muiža Dzelzavas pag., tagad Madonas rajonā. 54
- Dzērbene — pag. un muiža, tagad Cēsu rajonā. 81

E

- Ēdole — pag., tagad Kuldīgas rajonā. 100, 101
 Eķengrāve — pag. un muiža, tagad Viesīte, Jēkabpils rajonā. 42, 106, 114, 134, 135
 Elkšņi — pag., tagad Jēkabpils rajonā. 106
 Ērbērgē — pag., tagad Stučkas rajonā. 106
 Ērgļi — pag., tagad Madonas rajonā. 75, 102, 111, 117
 Ērgļu Pilsmuiža — muiža Ērgļu pag. 75

G

- Gaiķi — pag. un muiža, tagad Saldus rajonā. 119, 120, 121
 Gaiķi-Satiķi — tautas varas apvienots pagasts 1905. gadā, tagad Saldus rajonā. 119, 120, 121
 Galgauska — pag. un muiža, tagad Gulbenes rajonā. 134
 Gatarta — pag. un muiža, tagad Cēsu rajonā. 77, 80, 81, 85
 Glāzmanka — miests, tagad Pļaviņu pilsētā. 72
 Griķi — pag., tagad Kuldīgas rajonā. 67
 Grobiņa — pilsēta, pagasta un apriņķa centrs, tagad Liepājas rajonā. 17, 69, 70, 81, 82, 160

I

- Ikšķile — pag., tagad Ogres rajonā. 36
 Ilūkstes apriņķis — tagad Daugavpils rajona, daļēji arī Jēkabpils un Krāslavas rajona un Daugavpils pilsētas teritorijā. 98
 Ilze — pag., tagad Jēkabpils rajonā. 106
 Irlava — pag. un muiža, tagad Tukuma rajonā. 98

J

- Jaungulbene — pag. un muiža, tagad Gulbenes rajonā. 48
 Jaunjelgavas apriņķis — tagad Jēkabpils un Stučkas rajonu teritorijā. 42, 98, 106, 114, 127, 132, 135
 Jaunpiebalga — pag., tagad Cēsu rajonā. 110, 157
 Jaunpils — pag., tagad Cēsu rajonā. 102
 Jaunrauna — pag., tagad Cēsu rajonā. 57
 Jelgava — pilsēta, Jelgavas-Bauskas policijas rajona centrs, tagad Jelgavas rajona centrs. 22, 69, 97, 98, 104, 119, 122, 123, 131, 132, 133, 134
 Jumurda — pag., tagad Madonas rajonā. 109
 Jurjeva — (Tērbata) pilsēta, apriņķa centrs, tagad Igaunijas PSR Tartu rajona centrs. 32

K

- Kabile — pag., tagad Kuldīgas rajonā. 140
 Kandava — miests, tagad pilsēta Tukuma rajonā. 55
 Kārļi — pag. un muiža, tagad Cēsu rajonā. 74, 106, 158
 Kastrāne — pag., tagad Ogres rajonā. 102, 158
 Katlakalns — pag., tagad Rīgas rajonā. 51
 Mazjumpravas
 muiža — Katlakalna pagastā. 51
 Katvari — pag., tagad Limbažu rajonā. 68, 99
 Kazdanga — pag. un muiža, tagad galvenokārt Liepājas rajonā. 9, 121, 139, 140, 141, 142
 Bojas — muiža Kazdangas pag. 142
 Droga — muiža Kazdangas pag. 142
 Ķikuri — muiža Kazdangas pag. 142
 Pūņi — muiža Kazdangas pag. 142
 Vanga — muiža Kazdangas pag. 139, 142
 Koknese — pag. un muiža, tagad Stučkas rajonā. 36, 40, 44, 102, 156
 Kolbergi — pag., tagad Alūksnes rajonā. 52
 Kosa — pag., tagad Cēsu rajonā. 107, 113, 157
 Kraukļi — pag., tagad Madonas rajonā. 153
 Krimulda — pag. un muiža, tagad Rīgas rajonā. 147
 Krustpils — miests, pag. centrs, tagad Jēkabpils pilsētas daļa. 71, 72
 Kuldīga — pilsēta, pag. un apriņķa centrs, tagad Kuldīgas rajona centrs. 66, 67, 101, 103, 141
 Kuldīgas apriņķis — tagad Kuldīgas un Saldus rajonu teritorijā. 22, 66, 67, 101, 106, 119, 123
 Kurmene — pag., tagad Stučkas rajonā. 106
 Kursīši — pag., tagad Saldus rajonā. 67, 104

Ķ

- Ķēči — pag., tagad Cēsu rajonā. 102, 158
 Ķeipene — pag., tagad Ogres rajonā. 102, 158

L

- Landskoroni — pag. un muiža Ludzas apriņķī. 109
 Lēdmane — pag., tagad Ogres rajonā. 145
 Lēdurga — pag. un muiža, tagad Limbažu rajonā. 72, 73, 86, 87
 Aijaži — muiža un skola Lēdurgas pag. 73, 87
 Inciems — muiža un skola Lēdurgas pag. 73, 87
 Krīdneri — muiža Lēdurgas pag. 73
 Lode — muiža Lēdurgas pag. 73
 Lejasciems (Lejas) — pag., tagad Gulbenes rajonā. 83, 129, 130
 Lielais — pag., tagad Ogres rajonā. 102, 158
 Lielrenda — pag., tagad Kuldīgas rajonā. 67

- Lielstraupe — pag. un muiža, tagad Cēsu rajonā. 74, 103
 Lielsusēja — pag., tagad Jēkabpils rajonā. 106
 Lielzalve — pag., muiža, mācītājmuiža, skola, tagad
 Stučkas rajonā. 127, 135, 136
 Liepāja — pilsēta, tagad Liepājas rajona centrs. 8,
 51, 97, 133, 140, 141
 Liezere — pag., tagad Madonas rajonā. 117
 Limbaži — pilsēta, pag. centrs, tagad Limbažu ra-
 jona centrs. 95, 99, 102
 Linde — pag., tagad Ogres rajonā. 106
 Litene — pag., muiža, skola, tagad Gulbenes ra-
 jonā. 47, 48
 Lubāna — pag., mācītājmuiža, tagad Madonas ra-
 jonā. 128, 129
 Ludza — pilsēta, apriņķa centrs, tagad Ludzas ra-
 jona centrs. 61, 70, 93, 99, 109, 111

Ļ

- Ļaudona — pag., tagad Madonas rajonā. 134

M

- Mālupe — pag., tagad Alūksnes rajonā. 52
 Mazstraupe — pag., tagad Cēsu rajonā. 99
 Mēmele — pag., tagad Stučkas rajonā. 106
 Meņģele — pag., tagad Ogres rajonā. 36, 102
 Mežmuiža — pag., tagad Dobeles rajonā. 112, 116
 Mežvidi — muiža Ludzas apriņķa Zaļmuižas pag.,
 tagad Ludzas rajonā. 109
 Mikalava — pag., tagad Alūksnes rajonā. 111
 More — pag., tagad Cēsu rajonā. 74
 Mūrmuiža — pag., tagad Valmieras rajonā. 53

N

- Naukšēni — pag. un muiža, tagad Valmieras rajonā.
 125, 126
 Nīca — pag., tagad Liepājas rajonā. 70
 Nītaure — pag., tagad Cēsu rajonā. 74, 102
 Nurmiži — pag. un muiža, tagad Rīgas rajonā. 73, 74

O

- Odziņa — pag., tagad Stučkas rajonā. 23, 125
 Ogre — pag., tagad Ogres rajonā. 75
 Olaine — pag., tagad Rīgas rajonā. 19
 Ozoli — pag., tagad Madonas rajonā. 102

P

- Pāle — pag., tagad Limbažu rajonā. 145
 Patkule — pag., tagad Madonas rajonā. 41
 Pedē — pag., tagad Valkas rajonā. 140

- Perniģele — (Liepupe) pag., tagad Limbažu rajonā. 85
 Piņķi — pag., tagad Rīgas rajonā. 150, 151, 152
 Pitalova — miests, dzelzceļa stacija, tagad pilsēta.
 KPFSR Pleskavas apgabālā. 93
 Planīca — pag., tagad Kuldīgas rajonā. 67
 Plāņi — pag., tagad Valkas rajonā. 41, 42, 62, 102
 Plātere — pag., tagad Ogres rajonā. 102, 158
 Platone — pag., tagad Jelgavas rajonā. 9, 131
 Pleskava — pilsēta, gubernas centrs, tagad apgabala
 centrs KPFSR. 99
 Priekuļi — pag., tagad Cēsu rajonā. 57
 Puze — pag., tagad Ventspils rajonā. 100

R

- Rāmuļi — pag., tagad Cēsu rajonā. 45
 Raņķi — pag., tagad Kuldīgas rajonā. 104
 Rencēni — pag. un muiža, tagad Valmieras rajonā.
 78, 79, 158
 Baloži — muiža Rencēnu pag. 78, 79
 Krejāns — krogs Rencēnu pag. 78
 Lielais krogs — krogs Rencēnu pag. 78
 Lizdāni — muiža Rencēnu pag. 78
 Sauļi — muiža Rencēnu pag. 78
 Renda — pag., tagad Kuldīgas rajonā. 67
 Rēzeknes apriņķis — tagad Rēzeknes, daļēji Madonas, Preiļu
 un Krāslavas rajonu teritorijā. 61, 69
 Janopole — muiža Rēzeknes apriņķī. 109
 Ribinišķi — muiža Rēzeknes apriņķī. 69
 Rīga — pilsēta, Vidzemes gubernas un Rīgas ap-
 riņķa centrs, Rīgas apgabaltiesas u. c.
 iestāžu un sabiedrisko organizāciju atra-
 šanās vieta. 9, 16, 22, 26, 31, 32, 33,
 34, 38, 41, 44, 51, 52, 53, 55, 58, 60, 61,
 65, 68, 78, 96, 97, 101, 104, 106, 113, 117,
 118, 124, 125, 127, 128, 129, 132, 137, 139,
 144, 147, 150, 156, 158
 Rīgas apriņķis — tagad Rīgas, Ogres, daļēji Limbažu, Cēsu
 un Stučas rajonu teritorijā. 22, 23, 34, 35,
 38, 40, 44, 45, 51, 57, 72, 73, 76, 79, 86,
 87, 88, 100, 102, 114, 115, 144, 147, 150,
 156, 158
 Ropaži — pag., tagad Rīgas rajonā. 96
 Rozbeķi — pag., tagad Cēsu rajonā. 113
 Rucava — pag., tagad Liepājas rajonā. 70
 Rudbārži — pag. un muiža, tagad Kuldīgas rajonā.
 139, 142, 143
 Lēna — muiža Rudbāržu pag. 142
 Rundāle — pag., tagad Bauskas rajonā. 121

Ruskulova — muiža Ludzas apriņķī, tagad Ludzas rajonā. 109

S

- Saikava — pag., tagad Madonas rajonā. 27
Sala — pag., tagad Jēkabpils rajonā. 106
Salacgrīva — miests Valmieras apriņķī, tagad pilsēta Limbažu rajonā. 86
Saldus — miests un pag. centrs, tagad pilsēta, Saldus rajona centrs. 66, 67, 119, 120, 121
Satiķi — pag., muiža, tagad Saldus rajonā. 67, 119, 120, 121
 Vecsatiķi — muiža Satiķu pag. 121
Sauka — pag., tagad Jēkabpils rajonā. 106
Sēlpils — pag., tagad Jēkabpils rajonā. 17
Sigulda — miests, pag. centrs, muiža, dzelzceļa stacija, tagad pilsēta Rīgas rajonā. 74, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150
 Gāles krogs — Siguldas miestā. 145
 Jūdaži — muiža Siguldas pag. 145, 149
 Lejasmuiža — pustumuiža Siguldas pag. 147
Skrīveri — pag., muiža, dzelzceļa stacija, tagad Stučkas rajonā. 98
Skujene — pag., tagad Cēsu rajonā. 77
Skrunda — pag., tagad Kuldīgas rajonā. 9, 103, 123
Skulte — pag. un muiža, tagad Limbažu rajonā. 76, 79, 80, 87, 89, 115
Sloka — pilsēta, pag. centrs, tagad Jūrmalas pilsētas daļa. 36
 Lielais krogs — muižas krogs Skultes pag. 87, 88
Smiltene — miests un pag., tagad pilsēta Valkas rajonā. 82
Stalbe — pag., tagad Cēsu rajonā. 99
Stāmeriene — pag., tagad Gulbenes rajonā. 55
Stiene — pag., tagad Limbažu rajonā. 85
 Duntes krogs — Stienes pag. 85
Straupe — pag., tagad Cēsu rajonā. 84
Sunākste — pag., tagad Stučkas rajonā. 106
Sveiciems — pag., tagad Limbažu rajona Salacgrīvas pilsētā. 82

T

- Talsi — miests, pag. un apriņķa centrs, tagad pilsēta, Talsu rajona centrs. 96
Talsu apriņķis — tagad Talsu, daļēji Tukuma un Kuldīgas rajonu teritorija. 54, 106, 140
Talsiņi — pag. Grobiņas apriņķī. 81
Tirza — pag., tagad Gulbenes rajonā. 25, 26, 36
 Ureikste — krogs Tirzas pag. 26

- Trikāta — pag., tagad Valkas rajonā. 142
 Tukums — pilsēta, apriņķa centrs, tagad Tukuma rajona centrs. 119, 121
 Tukuma apriņķis — tagad Tukuma, daļēji Dobeles un Saldus rajonu teritorija. 106, 122, 123, 154
 Turaida — pag., tagad Siguldas pilsētas teritorijā. 74, 114

U

- Umurga — pag., tagad Limbažu rajona teritorijā. 52, 84, 102
 Ungurmuiža — pag., tagad Daugavpils rajonā. 71, 72

V

- Vaiņode — pag., tagad Liepājas rajonā. 6, 49, 50, 51, 139
 Valkas apriņķis — tagad Valgas rajona (Igaunijas PSR), Valkas rajona un daļēji Alūksnes rajona teritorijā. 5, 24, 25, 34, 36, 41, 42, 46, 47, 48, 52, 55, 62, 63, 82, 83, 89, 100, 102, 115, 129, 130, 134, 142, 153
 Valle — pag., tagad Stučkas rajonā. 106
 Valmieras apriņķis — tagad Valmieras un Limbažu rajonu un daļēji Cēsu rajona teritorija. 33, 34, 37, 52, 78, 82, 84, 85, 86, 99, 102, 103, 113, 124, 125, 145
 Valtaikī — pag., tagad Kuldīgas rajonā. 142
 Varakļāni — muiža Rēzeknes apriņķī, tagad Madonas rajonā. 69
 Varenbroka — pag., tagad Jēkabpils rajonā. 106
 Vecauce — miests, pag. centrs, tagad Auces pilsētas teritorijā. 9, 122, 123
 Vecgulbene — pag., tagad Gulbenes rajonā. 55, 56
 Puršāde — skola Vecgulbenes pag. 55
 Veclaicene — pag. un muiža, tagad Alūksnes rajonā. 63, 64, 65, 89
 Cīruļa krogs — Veclaicenes pag. 64
 Korneta krogs — Veclaicenes pag. 64
 Korneta muiža — Veclaicenes pag. 64, 89
 Kroņlaicenes pag. — tautas varas atdalīts no Veclaicenes pag. 1905. gadā. 89
 Opekalna muiža — Veclaicenes pag. 89
 Opekalna pag. — tautas varas atdalīts no Veclaicenes pag. 1905. gadā. 89
 Romeskalna muiža — Veclaicenes pag. 64, 89
 Vecpiebalga — pag., tagad Cēsu rajonā. 34, 102, 157, 158
 Vecsalaca — pag., tagad Limbažu rajonā. 18, 19, 37, 86

- Kuiviži — Vecsalacas pag. 86
 Veismaņi — pag., tagad Cēsu rajonā. 57, 65
 Vējaļa — pag., tagad Madonas rajonā. 107, 108, 109
 Ventspils — pilsēta, apriņķa centrs, tagad Ventspils rajona centrs. 101, 136, 139
 Ventspils apriņķis — tagad Ventspils, daļēji Talsu un Kuldīgas rajonu teritorijā. 22, 37, 100, 106, 118, 126, 131, 136
 Vijciems — pag., tagad Valkas rajonā. 5, 20, 21, 42
 Vilce — pag. un muiža, tagad Jelgavas rajonā. 131, 132
 Viļaka — pag. un muiža, tagad pilsēta Balvu rajonā. 70, 93
 Kūdupe — muiža Viļakas pag. 70
 Viļāni — muiža Rēzeknes apriņķī, tagad pilsēta Rēzeknes rajonā. 69
 Vitebska — pilsēta, gubernas centrs, tagad apgabala centrs Baltkrievijas PSR. 69, 71, 109, 111

Z

- Zasa — pag., tagad Jēkabpils rajonā. 106
 Zeltiņi — pag., tagad Alūksnes rajonā. 115
 Zira — pag., tagad Ventspils rajonā. 100
 Zlēkas — pag. un muiža, tagad Ventspils rajonā. 100, 101, 136, 137, 138, 139, 158

Ž

- Žurilova — muiža Rēzeknes apriņķī. 109

Avotu un literatūras saraksts

- Leņins V. I. Par revolucionāro kustību Latvijā. R., 1969. 472 lpp.
- Latvijas Komunistiskās partijas vēstures apcerējumi, I. R., 1961. 461 lpp.
- Latvijas Komunistiskās partijas kongresu, konferenču un CK Plēnumu rezolūcijas un lēmumi. R., 1958, 24.—27. lpp.
- LKP Vēstures komisija. 1905. gads. M.: Prometejs, 1936. 295 lpp.
- Latvijas sociāldemokrātisko organizāciju lapiņas Krievijas pirmās revolūcijas laikā. R., 1955. 235 lpp.
- Akermanis M. 1905. gads Ikšķilē, Ogrē un Ropažos. R., 1933. 20 lpp.
- Andersons A., Znotiņš J. 1905.—1907. gada revolūcija Talsu novadā. R., 1957. 66 lpp.
- Babris J. 1905.—1907. gada revolūcija Latgalē. R., 1960. 189 lpp.
- Bahmanis K. 1905. gada revolūcijas cīņu un sodu dienās. R., 1933. 167 lpp.
- Beierbahs K. Dobeles revolucionārās cīņas 1905./06. gadā. R., 1929. 110 lpp.
- Caune V. 1905. gada revolūcija Alūksnes un Smiltenes novadā. R., 1930. 150 lpp.
- Dauge P. 1905.—1907. gada revolūcija Latvijā. R., 1949. 63 lpp.
- Dulbe A. Kas Baltijā sagatavoja zemnieku revolūciju? R., 1906. 14 lpp.
- Dzintarkalns T. 1905. gada revolūcija Talsos un apkārtnē. Talsos, 1926. 192 lpp.
- Greitjānis I. Jautājumā par ricības komitejām Latvijā 1905. gadā. Latvijas Valsts Universitātes Zinātniskie Raksti, 218. sēj. R., 1975, 47.—63. lpp.
- Krastiņš J. 1905. gada revolūcija Latvijā. R., 1975. 379 lpp.
- Kroders J. Kā savilkās mākoņi pār Baltijas ciemiem. R., 1908. 85 lpp.
- Latvijas Komunistiskās partijas stratēģija un taktika. 1905.—1907. gada revolūcija. R., 1976. 168 lpp.
- Latvijas PSR vēsture, 2. sēj. R., 1955, 223.—286. lpp.
- Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata, I sēj.: 1. daļa. R., 1976. 333 lpp.; 2. daļa. R., 1980, 341 lpp.
- Mācītāju ziņojumi par 1905. gada revolūciju. R., 1930. 168 lpp.
- Martinsons K. Ricības komitejas Latvijā 1905. gada revolūcijā. R., 1972. 200 lpp.
- Materiāli par 1905.—1907. gada revolūciju Latvijā. R., 1955. 39 lpp.
- Miške V. 1905.—1907. gada revolūcijas augstākā pakāpe Latvijā. R., 1955. 27 lpp.
- Noietais ceļš. Atmiņu krājums. R., 1965. 357 lpp.
- Puļķis A. 1905. gada revolūcija Latvijā. R., 1975. 29 lpp.
- Revolucionārās cīņās kritušo piemiņas grāmata, 1.—2. sēj. M.: Prometejs, 1933., 1936.

- Roziņš F. Miliči. Piektā gada revolūcijas stāsts. R., 1983. 83 lpp.
- Strods H. Bruņotā sacelšanās Latvijā 1905.—1907. g. revolūcijas laikā. R., 1955. 63 lpp.
- Stučka P. 1905. gads Latvijā. M., 1926. 36 lpp.
1905. gads Latvijā (Rakstu krājums). R., 1966. 214 lpp.
1905. Revolūcijas dalībnieku atmiņas. I. R., 1955. 228 lpp. II. R., 1956. 257 lpp.
- Vitte Ž. Rītausmā. 1905. gada revolūcijas dalībnieku stāsts. R., 1956. 131 lpp.
- Бирон А. Революция 1905—1907 гг. в Латвии. Р., 1960. 30 с.
- Крастинь Я. Революция 1905—1907 годов в Латвии. М., 1952. 244 стр.
- Материалы о революции 1905—1907 гг. в Латвии. Р., 1955. 43 с.
- Материалы по истории СССР, т. 4. Документы по истории революционного движения сельских рабочих и крестьян в Прибалтике в период первой русской революции 1905—1907 гг. М., Л., 1957. 475 с.
- Миллер В. Создание советской государственности в Латвии. Р., 1967, с. 53—91.
- Революция 1905—1907 гг. в Латвии. Документы и материалы. Р., 1956. 488 с.
- Тукумская революция. Ноябрь — декабрь 1905. Митава, 1913. 19 с.

Saturs

Ievads	3
I. Revolūcijas attīstība 1905. gada vasarā un rudenī (līdz oktobrim). Patvaldības iestāžu boikota sākums	11
II. Revolūcijas kulminācija. Revolucionāro varas orgānu radišana laukos un to darbība	29
III. Reakcijas uzbrukums. Lauku iedzīvotāju atkāpšanās cīņas	95
Komentāri	153
Personu rādītājs	161
Vietvārdu rādītājs	171
Avotu un literatūras saraksts	180

Центральный государственный исторический архив
Латвийской ССР
НАРОДНАЯ ВЛАСТЬ В ВОЛОСТЯХ ЛАТВИИ В 1905 ГОДУ

Документы и материалы

Составители И. Грейтjanис, А. Ниедре

Художник Э. Зариньш

Рига «Авотс» 1985

На латышском языке

ИБ № 1697

Latvijas PSR Centrālais Valsts vēstures arhīvs
TAUTAS VARA LATVIJAS PAGASTOS 1905. GADĀ

Dokumenti un materiāli

Sastādītāji I. Greitjānis, A. Niedre

Redaktore L. Soma

Mākslinieciskais redaktors J. Reinsons

Tehniskais redaktors L. Rudzītis

Korektore I. Černevska

Modota salikšanai 25.02.85. Parakstīta iespiešanai 09.12.85. JT 01588.
Formāts 60×90/16. Tipogrāfijas papīrs № 1. Literatūras garnitūra.
Augstspiedums. 11,5 uzsk. iespiedl.; 12,12 uzsk. kr. nov.; 13,24
izdevn. l. Metiens 1000 eks. Pasūt. № 243-1. Cena 65 kap. Pasū-
tījuma izdevums. Izdevniecība «Avots», 226047 Rīgā, Padomju
bulv. 24. Izdevn. № 38/19/84. Iespiesta Latvijas PSR Valsts iz-
devniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības lietu komitejas
tipogrāfijā «Cīņa», 226011 Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.

IV
L
H
III
K
P
V
A

Maizinajums.

class Petrusoni. Ruffini.

Latvian text from a document, possibly a certificate or report, mentioning names and dates.

ДБД

Ледманского Волостного
Правления
о выборах должностных лиц
с 1903 по 1907 гг.

Handwritten text in Latin script, likely a letter or official document, partially obscured by other items.

Witness of
J. Wilson

No. 1
ДБД

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0308033393

ДЛО

Дбло

№

Два

Вход. М

Литовская книга
См. каталог № 1111
в библиотеке № 1111
Литва

Лейман

в выборах

с. 1903

Литва

Литва

Литва

Литва

Литва

Литва

Литва

1903/779

Литва

Известия

Литва

Литва

Tautas vara Latvijas pagastos 1905.gadā

Deviņsimti piektais,
Tautas dusmu triektais,
Pāri audzēm sniegtais
Gads.

Man, tevi atceroties,
Viss sirdī dreb un kaist,
Jo redzu — cīņai modies
Bij cilvēks apspiestais.

Kūp viņa zeme liesa
Kā kauls un īdzīgs vārds,
Bet tā ir viņa tiesa —
Tāpat kā sirds un miesa,
Kā šūpulis un sārts.

Deviņsimti piektais,
Slavētais un liegtais,
Cauri sirdīm triektais
Gads.

Cita kunga nava:
Šī ir zeme tava,
Lāsts un mūža slava.
Gads.

Sūrst manas kāju pēdas,
Deg manas smadzenes,
Mans prieks un manas bēdas,
Mans kauns un manas rētas,
Kas manu mūžu nes.
Gads.

Ir cēlušies kaujai visi:
Strādnieks, zemnieks un bads,
Akmens, izkopts un bise —
Deviņsimtpiektais gads.

Kur nams — sārta uguns
skaida.

Kur dārzs — oglēs ābeles.
Egles zars pāri bez vaida
Pašu zemnieku mūžībai nes.

Atrauts ar tautas roku,
Pagastnams likumus kuļ.
Izmests pa atvērtu logu,
Ķeizars starp usnēm guļ.

Deviņsimti, deviņsimti,
Deviņsimti piektais gads,
Tevis dēļ ir daudziem rimties
Noliecies pirms laika skats.